

O'ZBEK XALQ MAQOLLARI

Tuzuvchilar:

filologiya fanlari doktori, professor

To'ra MIRZAYEV,

filologiya fanlari doktori, professor

Asqar MUSOQULOV,

filologiya fanlari doktori, professor

Bahodir SARIMSOQOV

Mas'ul muharrir

filologiya fanlari nomzodi Sh. TURDIMOV

«Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korpaniyasi Bosh tahririyati, 2005.

SO'ZDAN SO'ZNING FARQI BOR

Til, falsafa va badiiy ijodning o'ziga xos hodisasi sifatida yuzaga kelgan xalq maqollari folklorning ixcham shakl, ammo teran mazmunga ega bo'lgan bir janridir. Har biri tilimiz ko'rkini, nutqimiz nafosatini, aql-farosat va tafakkurimiz mantiqini hayratomuz bir qudrat bilan namoyish etgan va eta oladigan bunday badiiyat qatralari xalqimizning ko'p asrlik hayotiy tajribalari va maishiy turmush tarzining bamisoli bir oynasidir. Bu badiiy oynada uning hayotga, tabiatga, inson, oila va jamiyatga munosabati, ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy, axloqiy-estetik va falsafiy qarashlari, qisqasi, O'zi va O'zligi to'la namoyon bo'lgandir. Shuning uchun ham maqollar g'oyatda keng tarqalgan bo'lib, asrlar davomida jonli so'zlashuv va o'zaro nutqiy munosabatlarda, badiiy, tarixiy va ilmiy asarlarda, siyosiy va publitsistik adabiyotda doimiy ravishda qo'llanilib kelgan va qo'llanmoqda. Yillararo, davrlararo ularning yangilari yaratilib turgan, eskilarining — jonli muomalada, tilda mavjudlarining ma'no doirasi kengayib yoki torayib borgan. Hatto ularning muayyan qismi unutilib ketgan. Chunki o'zbek xalqining bunday ulkan folklor merosi folkloristik nuqtayi nazardan keyingi asrlargacha deyarli to'planmay va o'rganilmay kelgan. Bundan xalq maqollari o'tmish adiblari, shoirlari, tarixchilari e'tiboridan mutlaqo chetda ekan, degan xulosa chiqarmasligimiz kerak.

Maqolga adabiy nuqtayi nazardan qiziqish, asar badiiyligini oshirish va badiiy til ravonligini ta'minlash uchun undan foydalanish hamma zamon so'z san'atkorlarining diqqat markazida bo'lgan. Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yassaviy, Rabg'uziy, Lutfiy, Alisher Navoiy, Bobur, Abulg'ozi Bahodirxon, Munis, Ogahiy, Nodira, Muqimiy, Furqat, Avaz, Hamza, Sadridin Ayniy, Fitrat, Cho'lpon, Abdulla Qodiriy, Oybek, G'afur G'ulom va boshqa o'nlab ijodkorlarning asarlari sinchiklab o'rganilsa, ularning tarkibida qanchadan qancha maqollar ba'zan aynan, ba'zan o'zgargan holda mavjudligiga ishonch hosil qilamiz. Tariximizda hatto maqolga maxsus, agar ta'bir joiz bo'lsa, folkloristik nuqtayi nazardan, garchi epizodik xarakterda bo'lsa-da, munosabatda bo'lingan hollarga ham duch kelamiz. XI asrning ulkan tilshunos olimi, folklorshunos va etnograf Mahmud Koshg'ariyning to'plovchilik faoliyati va uning «Devoni lug'otit turk» asari bunga yorqin misol bo'la oladi. «Devon»da turli munosabatlar bilan turkiy xalqlar orasida keng tarqalgan 400 ga yaqin maqol va matallar ham keltiriladiki, ularning aksariyati bugun ham ayrim o'zgarishlar bilan tilimizda muvaffaqiyatli ravishda ishlatilmoqda.

Bu o'rinda adabiyotimiz tarixida maqollar asosida yaratilgan asarlar ham mavjudligini ta'kidlab o'tish zarur. Masalan, Muhammad Sharif Gulxaniyning «Zarbulmasal» asari tarkibida 300 dan ortiq

maqol bor. Yoki, Sulaymonqul Rojiiy o'zining «Zarbulmasal» asarida 400 dan ortiq maqolni she'riy vaznga solganligi ham e'tiborga loyiq hodisadir.

O'zbek xalq maqollariga muayyan bir tartib berib, majmua va xrestomatiyalarga kiritish, ulardan maxsus to'plamlar tuzish ishlari esa XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlandi. Masalan, venger olimi H.Vamberining 1867-yilda Leypsigda nashr etilgan «Chig'atoy tili darsligi» xrestomatiya-lug'atiga o'zbek folklori va adabiyotining ayrim namunalari qatori 112 ta maqol kiritilgan bo'lib, ularning nemis tiliga tarjimai ham berilgan. Shundan keyin birin-ketin N. Ostroumov (1895), B. Rahmonov (1924), Sh. Jo'rayev (1926), H.Zarifov (1939, 1947), B. Karimov (1939), Sh. Rizayev, O'.Azimov, O'. Xolmatov (1941), M. Afzalov, S. Ibrohimov, S.Xudoyberganov (1958, 1960, 1965, 1978), R. Jumaniyozov (1964, 1967, 1970), E. Siddiqov (1976, 1986), B. Sarimsoqov, I. Haqqulov, A. Musoqulov, R. Zarifov (1978), B. Sarimsoqov, A. Musoqulov, M. Madrahimova (1981, 1984), Sh. Shomaqsudov, Sh. Shorahmedov (1987, 1990, 2001), T. Mirzayev, B. Sarimsoqov, A. Musoqulov (1989) kabi folklorshunoslar, fan va madaniyat xodimlari tomonidan tuzilgan turli xarakterdagi va turli hajmdagi maqollar to'plamlari nashr etildi. M. Abdurahimov, X. Abdurahmonov, M. Sodiqova, H. Karomatov, K. Karomatova, H. Berdiyev, R. Rasulov kabi olimlarning tilshunoslik va tarjtmashunoslik yo'nalishidagi to'plamlari yuzaga keldi. Shuningdek, Y. Chernyavskiy, V. Ro'zimatov (1959), N. Gatsunayev (1983, 1988), A. Naumov (1985) kabi tarjimonlarning mehnati bilan o'zbek xalq maqollari rus tilida ham ayrim-ayrim to'plamlar sifatida bosilib chiqdi.

Turli davrlar, turli yillarda bunday to'plamlarning nashr etilishi xalq maqollarini to'plash, ularga muayyan bir tartib berish, ulardagi umuminsoniy g'oyalarni targ'ib qilishda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Bu to'plamlardagi faktik materiallar, asosan, bir-birini takrorlaydi. Shunga qaramay, ular materialning hajmi, tanlanishi, mavzularga ajratilishi jihatidan bir-biridan farq qiladi. Masalan, M. Afzalov boshchiligidagi tayyorlangan to'plamning keyingi nashriga 2500 dan ortiq maqol 34 mavzuga bo'lib berilgan bo'lsa, R. Jumaniyozov to'plamining so'nggi nashrida 1047 maqol 22 mavzu ostida jamlangan. Yoki B. Rahmonov to'plamiga 564, Sh. Jo'rayev to'plamiga 711 maqol kiritilgan, xolos.

O'zbek xalq maqollarini to'plash va o'rganishdagi shubhasiz katta yutuq ularning ilmiy-akademik nashrini tayyorlash bo'ldi. 1987—1988-yillarda ikki jildda nashr etilgan bu to'plam o'n uch mingga yaqin xalq maqolini o'z ichiga oladi. Qo'lingizdagi to'plam folklorshunoslikda to'plangan xalq maqollarini to'plash va o'rganishdagi boy tajriba asosida tuzildi hamda hozirgacha mavjud materiallarni nisbatan to'laroq qamrab olishga harakat qilindi. To'plam keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallanganligi uchun ham bu yerda maqollarning ilmiy-badiiy tahliliga keng o'rin berishga zarurat yo'q. Ammo to'plamdan foydalanishni osonlashtirish maqsadida maqolga xos bo'lgan ayrim jihatlarni alohida ta'kidlab o'tish zarur.

Maqollar ko'p asrlik hayotiy tajribalar, doimiy kundalik kuzatishlar xulosasini tugal fikr tarzida qat'iy qutbiylikda ifodalar ekan, ularda har bir so'zning ma'no xilma-xiligi, iboralarning turg'unligi, shakliy barqarorlik ustunlik qiladi. Ammo qo'llanish o'rniga qarab ularning ma'no doirasi doimiy ravishda kengayib boradi. Shuning uchun ham maqoldagi har bir so'zga alohida e'tibor berish kerak. Ularda shunday so'zlar borki, bu so'zlar tarixan butunlay boshqa ma'nolarni anglatgan. Masalan, tuz so'zi bugungi kunda mineral moddani bildiradi. Tarixan bu so'z to'g'ri, odobli; dala, tekislik ma'nolarini anglatgan va faqat maqollardagina saqlanib qolgan:

Qiz saqlasang, tuz saqla.

Tuzdagi bilan emas, uydagi bilan bo'.

Shuningdek, mehnat so'zining azob-uqubat, baxtsizlik ma'nosini ham faqat maqollarda yoki ayrim shevalardagina uchratish mumkin:

Mehnat ham egiz-egiz,

Davlat ham egiz-egiz.

So'z san'atining mahsuli sifatida maqollar ham badiiyat hodisalaridir. Ularda bir so'zning o'nlab ma'no qirralari, badiiy tasvir vositalari, poetik ko'chimlarining barcha namunalarini uchratish mumkin. Masalan, qo'lingizdagi to'plamda qaysi maqol tarkibida kelishiga qarab birgina yomon so'zi yomonlikdan tashqari xudbinlik, tekinxo'riik, egrilik, insofsizlik, dushmanlik, qo'rqqoqlik, nodonlik, ilmsizhk, odobsizlik, baxillik, manmanlik, noshudlik, yolg'onchilik, sabrsizlik, bevafoqlik, ochko'zlik, nomussizlik, isrofgarchilik va hokazo ma'nolarni ifodalaydi. Bu — maqollarda so'zlarning ma'no imkoniyatlari naqadar kengligini ko'rsatadi.

Maqollar so'z san'ati mahsuli sifatida o'z ma'nosida, ko'chma ma'noda va bar ikkala ma'noda qo'llanishi mumkin. Shuning uchun ularda badiiy-tasviriy vositalarning xilma-xil shakllariga duch kelamiz. Ammo maqollarda o'xshatishning kam ishlatilishini, uning bu janr uchun xarakterli emasligini ham ko'ramiz. Maqollarni o'xshatishlar bilan o'zgartirib qo'llasak, odatda, ular o'z maqollik xususiyatini yo'qotadi. Masalan, «*Bulbul chamanni sevar, Odam — Vatanni*» maqolini bulbul chamanni sevganday, odam vatanni sevar yoki «*Dehqon bo'lsang, shudgor qil, Mulla bo'lsang, takror qil*» maqolini dehqon shudgor qilganday, mulla bo'lsang takror qil deb ko'raylik-chi, butunlay ma'nosizlik yuzaga keladi.

Keyingi paytlarda matbuot sahifalarida maqolning ana shu xususiyatini hisobga olmay, o'zgartirib qo'llash hollariga duch kelmoqdamiz. Masalan, «*Ustoz otangdan ulug'*» maqoli «*Ustoz otangday ulug'*» tarzida buzib qo'llanmoqda. Bunda otani kamsitish holati yo'q, shunday bo'lganda xalq «*Ota rozi — xudo rozi*» degan maqolni yaratmas edi. Bu yerda ustoz hurmatini bo'rttirish bor. Qolaversa, xalqda barcha odamzodning birinchi yakka-yagona ustozlari Oллоhdirlar, degan tushunchalar ham bor. Ikkinchidan, ustoz bilan ota tenglashtirib qo'yilsa, maqol mazmuni butunlay o'zgarib, xalq qarashlariga zid bo'lib qoladi. To'g'ri, ko'p variantlilik maqollar uchun xos hodisa. Ammo bu maqollarni istaganicha o'zgartirish mumkin degani emas. Variantlilikning ham o'ziga xos tabiiy qonuniyatlari bor.

Maqollar ketma-ket kelganda, biri ikkinchisini inkor etgandek, bir-biriga ziddek tuyulishi mumkin. Aslida esa qo'llanish vaziyatga qarab turli-tuman ma'no-mazmunni ifodalaganligini unutmaslik kerak. Quyidagi maqollarga e'tibor qiling:

*Ko'pni yomonlagan ko'muvsiz qolar
Ko'pni yomonlagan ko'milar.*

Yoki:

*Hisoblashgan do'st emas
Hisobli do'st ayrilmas.*

Keltirilgan maqollar bir-biriga zid emas. Yoki biri ikkinchisining buzilgan varianti ham emas. Ular o'z ma'nosiga ega mustaqil maqollardir:

Ko'pni yomonlagan ko'muvsiz qolar.

Ma'lumki, xalqimiz marhumlarga alohida hurmat ko'rsatadi. Tirikligida qanchalik yomon bo'lishmasin, ular haqida yomon so'z aytishdan, garchi to'g'ri bo'lsa ham, tiyiladi. Maqolda esa bunday kishilarning azasiga ham kishilar istar-istamas kelishi, tilida aytmasa ham, dilida ularning aslida kim bo'lganini unutmasligi o'z ifodasini topgan. Bunday qat'iy hukmda o'ziga xos ogohlantirish holati tasviriangan.

Ko'pni yomonlagan ko'milar.

Bu yerda halok bo'lar, el nazaridan qolar degan ma'no ifodalangan.

Hisoblashgan do'st emas.

Ba'zi kishilar arzimas xizmatlarini ham do'stga minnat qilishadi. Bu yerda so'z o'sha haqda ketmoqda.

Hisobli do'st ayrilmas.

Bu maqolda esa do'st kishi do'stning yaxshiliklarini unutmasligi, doimo yodda tutishi kerak, degan

ma'no ifodalanmoqda.

Maqollarning jonli jarayonda, vaziyatga qarab qo'llanilishidan mazkur to'plamga xos yana bir xususiyat kelib chiqadi, ya'ni ba'zi maqollar misralar o'rni almashgan holda mavzularda takrorlangan. Bu to'plam hajmini sun'iy ko'paytirish uchun tuzuvchilar o'ylab chiqqan narsa emas. To'plamdagi barcha maqollar xalqdan yozib olingan va ular O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Til va adabiyot institutining folklor arxivida saqlanadi. Ana shu qatorlar almashuvi, hatto so'zlar, iboralarning o'rin ahnashuvida ham ma'no o'zgachaligi yuzaga keladi. Masalan, so'z isrofgar xotin haqida ketayotgan bo'lsa, maqolni «*Limcha mulla — dinning sho'ri, Yomon xotin — unning sho'ri*» shaklida, so'z chalasavod din vakili haqida ketayotgan bo'lsa, uni «*Yomon xotin — unning sho'ri, Limcha mulla — dinning sho'ri*» shaklida qo'llaydilar. Bunday holatlarda ma'no urg'usi, odatda, ikkinchi misraga tushadi.

Yana bir mulohaza: Yurtimiz mustaqillikka erishuvi tufayli ko'p narsalar ijobiy qutbga o'zgardi. Jumladan, diniy qadriyatlar to'laligicha tiklandi. Maqollarning ham qo'llanishida turfaliklar yuzaga keldi. Ammo diniy qadriyatlarning tiklanishi din niqobida yurgan tekinox'rlar, yovuzlar butunlay yo'qoldi degani emas. Mutaassiblik hozir ham mavjud. Chalasavod mulla, imomlar hozir ham topiladi. To'plamda din bilan bog'liq maqollar ana shular haqida ekanligini kitobxon yaxshi biladi, deb o'ylaymiz. Shuningdek, bunday maqollar tarixan turli-tuman munosabatlarni ifodalaganligini, tilimizda asrlar davomida ishlatilib kelinib, bugungi kunda esa, asosan, ko'chma ma'noda qo'llanishini ham unutmashlik kerak.

Maqollar to'plami bir zabt bilan o'qib chiqiladigan asar emas. Unga barcha soha kishilari turli munosabat bilan har doim, har kuni murojaat qilishlari mumkin. Ana shunda to'plam unga murojaat qiluvchilarning biror-bir hojatini chiqara olsa, tuzuvchilar o'z maqsadlariga erishgan bo'ladilar.

T. MIRZAYEV,
filologiya fanlari doktori, professor

VATAN VA VATANPARVARLIK

Aylanasi ovuli,
To'garagi to'rkuni.

Ayrimagin elingdan,
Quvvat ketar belingdan.

Badqavm bo'lsang bo'l,
Beqavm bo'lma.

Baliq suv bilan tirik,
Odam — el bilan.

Begona tuproq — devona tuproq.

Betkay ketar, bel qolar,
Beklar ketar, el qolar.

Birovning yurtida bek bo'lguncha,
O'zingning yurtingda it bo'l.

Bulbul chamanni sevar,
Odam — Vatanni.

Bulbulga bog' yaxshi,
Kaklikka — tog'.

Vatan gadosi — kafan gadosi.

Vatan uchun o'lmoq ham sharaf.

Vatan qadrini bilmagan o'z qadrini bilmas.

Vatanga kelgan — imonga kelar.

Vatanga falokat — o'zingga halokat.

Vatangado bo'lguncha,
Kafangado bo'l.

Vatandan yiroqlashgan — nomusdan o'lar.

Vatani borning baxti bor,
Mehnati borning — taxti.

Vataning tinch — sen tinch.

Vatanni sotgan er bo'lmas.

Vatanning vayronasi — Umrning g'amxonasi.

Vatanning vayronasi — Umrning hayronasi.

Vatansiz inson — kuysiz bulbul.

Dindan chiqsang ham, eldan chiqma.

Dushmanga nafrati bo'lmaganning
Vatanga muhabbati bo'lmas.

Yordan ayrilsang ham, eldan ayrilma.

Yoridan ayrilgan yetti yil yig'lar,
Yurtidan ayrilgan o'lguncha yig'lar.

Yoringni gul orasidan izla,
Erkingni — el orasidan.

Yigit g'ami elida,
Ening g'ami dilida.

Kiyimoqqa katan yaxshi,
Turmoqqa vatan yaxshi.

Kishi yerida sulton bo'lguncha,
O'z elingda cho'pon bo'l.

Kishi yurtida sulton bo'lguncha,
O'z yurtingda ulton bo'l.

Kishi yurtida shoh bo'lguncha,
O'z yurtingda gado bo'l.

Ko'lning otini balig'i chiqarar.

Ko'rpang qayerda bo'lsa, Ko'ngling shu yerda.

Non gadosi bo'lsang ham, Yurt gadosi bo'lma.

Ona yerning tuprog'i — ona sutidan aziz.

Ona yurting — oltin beshiging.

Ona yurting omon bo'lsa,
Rangi ro'ying somon bo'lmas.

Sigirning suti — tilida,
Erning quti — elida.

Sovuq urgandan qolar,
Tuproq surgandan qolmas.

Suvni bersang elga,
Yasharsan ming yilga.

Tovushqonga tug'ilgan tepasi aziz.

Tuqqan yerda tug'ing tik.

Tuqqan elga jon tortmasa ham, qon tortar.

Tug'ilgan yerdan ko'ngil uzilmas,
Yurt qo'riganning yurti buzilmas.

Tug'ilgan yering — Vatanning,
Vatanning — nomusing.

To'ygan yerdan tuqqan yer yaxshi.

Ursa ham, el yaxshi,
So'ksa ham, el yaxshi.

Fil tushida Hindistonni ko'rar.

Changal ham o'z joyida gurillar.

Ekin yerida ko'karar,
Er — elida.

El bor bo'lsa, er xor bo'lmas,
Er bor bo'lsa, el xor bo'lmas.

El boshiga kun tushsa,
El yaratgan er kelar.

El boshiga tushgani —
Er boshiga tushgani.

El ishini er qilur,
Er qadrini el bilur.

El-kunim bo'lmasa,
Oy-kunim tug'masin.

El kuyunganda kuyungan — botir,
El suyunganda suyungan — botir.

El tilagin tilagin,
Siniq ko'nglin siylagin.

El egasiz bo'lmas,
To'n — yoqasiz.

El qudrati — chin qudrat,
Vatan tuprog'i — qimmat.

El qurimasa, yer qurimas.

El — qo'ngan yerda,
Ot — to'ygan yerda.

El qo'ngan yerni bilar,
Ot to'ygan yerda tinar.

El g'amini bilgan elda doston.

Elga manzur — erga manzur.

Elga xizmat — oliy himmat.

Elga qo'shilgan moy yutar,
Eldan ayrilgan qon yutar.

Elga qo'shilganning ko'ngli to'q,
Eldan ajralganning beti yo'q.

Elga qo'shilsang, er bo'lasan,
Eldan ajralsang, yer bo'lasan.

Elda bori — senda bori.

Eldan ayrilguncha, jondan ayril.

Eliga vafo qilgan
Yoviga jafo qilar.

Elidan bezgan er o'ngmas,
Ko'lidan bezgan g'oz o'ngmas.

Elim boshqa degan, el bo'lmas.

Eling senga cho'zsa qo'l,
Unga doim sodiq bo'l.

Eling-yurting bo'lmasa,
Oying-kuning bo'lmasin.

Elli yer — bozor,
Elsiz yer — mozor.

Ellik yilda el yangi.

Elning baxti — erning baxti.

Elning ichi — oltin beshik.

Elning yirtig'iga yamoq bo'l,
Uzuniqa uloq bo'l.

Elning egasi bo'l,
Tobutning chegasi bo'l.

Elning g'ami — erning g'ami.

Er bolasi — el bolasi.

Er davlati — elida.	O'z yurtning — o'lan to'shaging, O'zga yurt bo'lmas beshiging.
Er yigit elga tortar.	O'zbek iskab bo'lsa ham, elini topar.
Er yigit o'zi uchun tug'ilar, Eli uchun o'lar.	O'zga yurtning qozisi bo'lgandan, O'z elingning tozisi bo'l.
Eringdan bezsang ham, Elingdan bezma.	O'zga yurtning boshi bo'lgancha, O'z yurtningning toshi bo'l.
Erning ishi — elning bo'ynida, Ening ishi — erning bo'ynida.	O'zga yurtning gulidan, O'z yurtningning cho'li yaxshi.
Erning moli — elning moli.	O'lsang o'l, Vataningda bo'l.
Yurt boshiga ish tushsa, Er yigit hozir.	O'pkadan urgan yel yomon, Elidan ayrilgan er yomon.
Yurt egasi yo'lbarsdir, Oldirgani qo'ymasdir.	Qorong'i qolgan yurtda Qorashaqshaq podsho bo'lur.
Yurt qo'ri, eling o'sar, Qo'rimasang, uying to'zar.	Qurigan yurtga qul oqsoqol.
Yurt qo'risang, o'sarsan, Qo'rimasang, to'zarsan.	Qush butaga sig'inar, Odam — Vatanga.
Yurtda odam bo'lmasa, To'ng'iz tepaga chiqar.	Qush ham ketsa keladi, O'z elini sevadi.
Yurtdan ayrilganni yov chopar.	Har gul o'z butasida aziz.
Yurtdan ketgan, yurtmonda.	Har gulning o'z isi bor, Har elning o'z tusi bor.
O'tar hasrat, armonda.	Har kim — eliga, O'rdak - ko'liga.
Yurti boyning o'zi boy.	Har kimning o'z eli — o'ziga shirin.
Yurtim — ko'ksim, Elim — iligim.	Har ko'katning o'z suygan tuprog'i bor.
Yurting omon — o'zing omon.	Har toycha o'zi suv ichgan bulog'ini maqtar.
Yurti dedim, yuzga kirdim.	Har elning — o'z irimi.
Yaxshi yigit yurt tuzar, Yomon yigit yurt buzar.	Har shaharning havosi boshqa.
O'z uyim — o'lan to'shagim.	Har qush o'z uyasiga qarab uchar.
O'z yurtningning qadri O'zga yurtda bilinar.	Himmatli er, O'z elini der.

JAMOATCHILIK VA XUDBINLIK

Ayрилganni ayiq yer,
Bo'linganni bo'ri yer.

Ayрилgan yo'lda qolar,
Bo'lingan — do'lda.

Baliqning kuni ko'l bilan,
Botirning kuni el bilan.

Baraka — ko'pchilikda.

Beshning boshi bo'lgancha,
Oltining oyog'i bo'l.

Bizniki — xaltada,
Sizniki — o'rtada.

Bilganingni eldan ayama.

Bir kalla — kalla,
Ikki kalla — tilla.

Bir kishi ming kishi uchun,
Ming kishi bir kishi uchun.

Bir tovushni ko'p tovush yo'q qilar.

Bir ko'zlilar eliga borsang,
Bir ko'zingni qisib yur.

Bir tupursa, ne bo'lar,
El tupursa, ko'l bo'lar.

Bir o'zing dono bo'lguncha,
Ko'p bilan ahtnoq bo'l.

Bir qarg'a bilan qish kelmas.

Birdan ikki yaxshi,
Ikkidan uch yaxshi.

Birikkan kuch — kuch,
Birikmagan kuch — puch.

Birikmagan birlashmas.

Birlashgan daryo bo'lar,
Tarqalgan irmoq bo'lar.

Birlashgan yovni qaytarar.

Birlashgan kuch yengilmas.

Birlashgan — o'zar,
Birlashmagan — to'zar.

Birlik bor — tiriklik bor.

Birlikda baraka bor.

Birikli uy — barakatli,
G'ovg'ali uy — halokatli.

Birliksiz kuch bo'lmas.

Doshqozonda pishgan osh xom bo'lmas.

Yettovdan birov — shayton.

Yolg'iz botir yovga yo'q,
Yolg'iz yigit dovga yo'q.

Yolg'iz daraxt o'rmon bo'lmas.

Yolg'iz yog'och pana bo'lmas.
Yolg'iz biyaga sova to'lmas.

Yolg'iz yog'och uy bo'lmas.

Yolg'iz itning hurgani bilinmas,
Yolg'iz kishining yurgani bilinmas.

Yolg'iz yigit alp bo'lar,
Alp bo'lsa ham, qalp bo'lar.

Yolg'iz yigit yov olmas.

Yolg'iz otning changi chiqmas,
Changi chiqsa ham dong'i chiqmas.

Yolg'iz tuya baqiroq bo'lar,
Yolg'iz bola yig'loq bo'lar.

Yolg'iz yurib yo'l topguncha,
Ko'p bilan yurib adash.

Yolg'iz uyda qozon qaynamas.

Yolg'iz qo'yning terisi po'stin bo'lmas.

Yolg'iz g'ozning uni chiqmas,
Yolg'iz qizning mungi chiqmas.

Yolg'izga yo'l uzoq.

Yolg'izlik kishi yurtida bilinar.

Yolg'izning yoyi yo'qolsa, topilmas,
Ko'pning o'qi yo'qolsa, topilar.

Jiyan-tog'a el bo'lmas,
Yakka tomchi sel bo'lmas.

Ikki odam — bir odamning tangrisi.

Ikki sirtlon bir sirtlonning sirtin yirtar.

Ikki sichqon biriksa,
Yo'lbars quyrug'in kertar.

Ikki qo'l qilgan ishni
Bir qo'l qilolmas.

Ikkovga birov botolmas,
Otliqqa yayov yetolmas.

Indama ko'pga,
Yiqitadi cho'pga.

Inida yotganni el topar.

Yo'ldan chiqsang chiq, eldan chiqma.

Yo'qotganingni ko'pdan so'ra.

Ko'kka boqma, ko'pga boq.

Ko'p biriksa, tog' qular.

Ko'p tikilsa, tog' qular.

Ko'p duosi ko'l bo'lur.

Ko'p yoyilsa, yo'q topilar.

Ko'p ko'makka yaxshi,
Oz — barakka.

Ko'p ko'padi,
Oz cho'kadi.

Ko'pda karam bor.

Ko'pdan ayrilgan ozar,
Ko'pga qo'shilgan o'zar.

Ko'pdan ko'p aql chiqar.

Ko'pdan quyon qutulmas.

Ko'plashgan yov qaytarar.

Ko'pni demay kul bo'ldim,
G'am-g'ussaga mo'l bo'ldim.

Ko'pni yomonlagan ko'milar.

Ko'pni yomonlagan ko'muvsiz qolar.

Ko'pni yomonlaganning o'zi yomon.

Ko'pni sevgan birni sevmas.

Ko'pning ishi yitmas,
Ozning ishi bitmas.

Ko'pning kuchi — karomat.

Ko'pning kuchi ko'lday,
Ko'chib yurgan yelday.

Ko'pning ko'lankasi — oltin.

Ko'pning rizqi — ko'l.

Ko'pning qo'li ko'p.

Ko'pning qo'li ham to'g'ri,
Yo'li ham to'g'ri.

Ko'pning haqi yetimning haqidan yomon.

Ko'pning haqi — to'pning o'qi.

Ko'pchilik bir mushtdan ursa, o'ldirar,
Bir burdadan bersa, to'ydirar.

Ko'pchilik qo'l — unumi mo'l.

Ko'pchilik ko'pirsa, qulatar,
Ko'pchilik supursa, sulatar.

Ko'pchilik qo'lda unum ko'p.

Otangning oti o'zguncha,
Ovulingning toyi o'zsin.

Oshdan qolsang ham, ko'chdan qolma.

Rahbar kelar-ketar, omma qolar.

Suvning oqishiga qara,
Xalqning xohishiga qara.

Suruv oqsoqsiz bo'lmas.

Suruvdan qolgan surinib o'lar.

Tegishmagin ko'pga,
Teng bo'lasan cho'pqa.

To'pdan chiqsang ham, ko'pdan chiqma.

Uzoq bo'lsa ham, yo'l yaxshi,
Yomon bo'lsa ham, el yaxshi.

Uyiga sig'magan eliga sig'mas.

Ulovim yo'q deb, ko'chdan qolma.

Ulug'ga suyangancha, elga suyan.

Xalq aytgani — haq aytgani.

Xalq aytmas,
Xalq aytsa, hech qaytmas.

Xalq aytsa, elab aytar,
Haq so'zni bilib aytar.

Xalq bor yerda haqlik bor.

Xalq degan xoli ketmas.

Xalq ishi — haq ish.

Xalq kuchiga to'g'on yo'q.

Xalq meniki dema,
Sen — xalqniki.

Xalq puflasa, bo'ron bo'lar,
Xalq tepinsa — zilzila.

Xalq tinchligin buzgan omon qolmas.

Xalq — tosh, amaldor — suv.

Xalq xohlasa tuzishni,
Hojati yo'q cho'zishni.

Xalq g'azabi — xudo g'azabi.

Xalq qarg'asa, xor bo'lasan,
Xalq qo'llasa, bor bo'lasan.

Xalq qo'zg'alsa — daryo.

Xalq hukmi — haq hukmi.

Xalqdan ajralganning yuzi qora bo'lar,
Yurtdan ajralganning so'zi ado bo'lar.

Xalqni xon ham yengolmas.

Xalqqa suyansang, bo'lasan,
Xalqdan chiqsang, so'lasan.

Xalqqa xiyonat qilding,
O'zingga jinoyat qilding.

Egri bitganni el to'g'rilydi.

El bilan bo'lgan yutar,
Eldan ajralgan yitar.

El bilan kesilgan barmoqdan qon chiqmas

El bolasi bo'lolmagan
El og'asi bo'lolmas.

El boqsa, baxting kular,
El boqmasa, taxting qular.

El bo'lmasa er bo'lmas.

El ishiga erinma,
Ish qildim deb kerilma.

El kuchi — sel kuchi.

El nazar qilmasa,
Eshak bozoriga ham dallol bo'lolmaysan.

El og'zi — elak, gap turmas.

Ei sevganga yer ko'p.

El senga etsa nadomat,
Dunyoda turolmassan salomat.

El suygani — er suygani.

El so'zi — dil so'zi.

El — erning sinchisi.

El o'g'risiz bo'lmas,
To'qay — bo'risiz.

El qadrini bilmagan,
Har baloga yo'liqar.

El bilan bo'lgan yigit,
Har balodan qutular.

El qadrini bilmaydi,
El ichida yomonlar.

El qulog'i — ellik.

El qo'zg'alsa, taxt qo'zg'alar.

Elga kengashgan ozimas.

Elga kirgil elingcha,
Suvga khgil belingcha.

Elga ma'qul — senga ma'qul.

Elga navbat — erga navbat.

Elga suyangan elanmas.

Elga qilma xiyonat,
Turolmassan salomat.

Eldan ayrilganni bo'ri yer.

Eldan oshma, eldan qolishma.

Eling o'g'ri bo'lsa, o'g'ri bo'l,
Bo'ri bo'lsa, bo'ri bo'l.

Erdan er o'zsa ham, eldan o'zolmas.

Eri bo'lib, erga borgan — bet qorasi,
Eli bo'lib, elga borgan — yurt to'rasi.

Erning ishi el bilan.

Erning kuchini el sinar.

Erning otini el chiqarar.

Erning so'zi — elning so'zi.

Yurt bilan kelgan aza ham — to'y.

Yurt desa, yugurib ishla.

Yayovning changi chiqmas,
Yolg'izning — uni.

Yakka o'tin yolborsang, yonmas.

Yakkaning yori xudo,
Bo'lmasa eldan judo.

Yaxshi rahbar yo'l qurar,
Yomon rahbar yo'l buzar.

Yaxshi rahbar elni o'ylar,
Yomon rahbar hovli bo'ylar.

Yaxshi rahbar yurtga rohat keltirar,
Nodon rahbar yurtga «mehmon» keltirar.

O'z bilganingda bo'lma,
El bilganidan qolma.

O'zi uchun uxlagan,
Birov uchun tush ko'rmas.

O'zim bo'lay dema, o'zgarar g'amini ye.

O'zim degan o'zaksiz ketar.

O'zim degan o'rdan chiqmas.

O't bilan o'ynashmoq tentakning ishi,
Yurt bilan o'ynashmoq ahmoqning ishi.

Qirq uydan etak to'lar.

Qomatiga ishongan qaddini bukib ketadi,
Ko'pchilikka ishongan maqsadiga yetadi.

Qo'lidan ish kehnagan ma'raka buzar.

G'oz to'dasi yo'l boshchisiz uchmas.

Har ish qilsang, el bilan kengash.

Har kim o'z qarichi bilan o'lchar.

Hashar borsam bitar,
Ingranib kunim o'tar.

Hashar — elga yarashar.

Hashar qildim — uy qurdim,
Unda ko'p hikmat ko'rdim.

MEHNATSEVARLIK VA ISHYOQMASLIK

Ayb yilda emas, mehnatda.

Aravani ot tortar,
Ko'lankasin — it.

Ari zahrin chekmagan
Bol qadrini bilmas.

Ariq qazimasang, otizga suv chiqmas.

Arg'umog'im jirtak otdi,
Loyni ko'rib tappa yotdi.

Axtargan topar.

Ahmoqning kulgusi ko'p,
Dangasaning — uyqusi.

Ahdi borning baxti bor.

Ahd qilgan baxt topar.

Baxt yalqovga begona.

Baxtingga ishonma, barmog'ingga ishon.

Bekor o'tirguncha, bekor ishla.

Bekordan xudo bezor.

Bekorchidan — bemaza gap.

Bekorchidan el bezor,
So'zidan ko'ngil ozar.

Bekorchilik — bemazachilik.

Bekorchining beti yo'q,
Ozon osar eti yo'q.

Bekorchining hunari — g'iybat.

Beli bog'liqning dili bog'liq.

Bemaza qovunning urug'i ko'p.

Bemehnat hikmat yo'q.

Bermas tangridan hormas ovchi olar.

Bersang — olasan, eksang — o'rasan.

Betashvish bosh qayda,
Mehnatsiz osh qayda.

Bir ezma topadi, bir — kezma.

Bir qo'llab eksang,
Ikki qo'llab o'rasan.

Birni birov beradi,
Ko'pni — mehnat.

Birov uchun birov qozon osmas.

Birovning bergani — ko'rgulik,
Mehnatning bergani — to'ygulik.

Bozoringni o'zing qil,
Tegirmoningni o'zing tort.

Bor-bor, ishda bor,
Ishlamagan nonga zor.

Boqsang — bog', boqmasang — tog'.

Bog' jamoli — bog'bondan.

Bog' kimniki — bog'bonniki.

Bog'bonga tog' yarashmas,
Biyobonga — bog'.

Bog'ni boqsang — bog' bo'lur,
Botmon dahsar yog' bo'lur.

Boqimsiz bog' tog' bo'lur,
Yurak-bag'ring dog' bo'lur.

Bo'ynidan bog'langan it ovga yaramas.

Bo'lsa hamki qo'riq yer,
Hosil berar, to'ksang ter.

Gap bilan osh pishmas.

Gap bilan shoshma, ish bilan shosh.

Gap bilan o'roq o'rish oson.

Gap bilguncha, ish bil.

Gap — boshqa, ish — boshqa.

Gap bo'lsa, paka-paka,
Ish bo'lsa, cheka-cheka.

Gap desang, qop-qop,
Ish desang, Ashtarxondan top.

Gap desang, qop-qop,
Ish desang — betob.

Gapga — chechan, ishga — mechan.

Gapni oz so'zla,
Ishni ko'p ko'zla.

Dangasaga bulut soyasi ham yuk.

Dangasaga ish buyursang,
Otangdan ortiq nasihat qilar.

Dangasaga ish buyursang,
Senga aql o'rgatar.

Dangasaga ostona tepa bo'lib ko'rinar.

Dangasaning vaji ko'p,
Ohangsizning — ayji.

Dangasaning ishi bitmas,
Yoz kelsa ham qishi bitmas.

Dangasaning saratonda qoi sovqotar.

Dangasaning g'ayrati ish bitganda qo'zir.

Daraxt yaprog'i bilan ko'rkam,
Odam — mehnati bilan.

Daraxt — havodan, odam — mehnatdan.

Daryo suvini bahor toshirar,
Odam qadrini mehnat oshirar.

Dono — bir joyda,
Dangasa — har joyda.

Do'kon to'qisang, bo'z bo'lar,
Charx yigirsang, ip bo'lar.

Do'lanani ko'rganda tog' esingdan chiqmasin.

Yer boylikning onasi bo'lsa,
Otasi — mehnat.

Yer — ona, suv — ota,
Mehnat — boylik.

Yer ochganning baxti ochilar.

Yer — xazina, mehnat — kaliti.

Yer egasi bo'lma, mehnat egasi bo'l.

Yer qazimasang, oltin chiqmas,
Qarmoq solmasang — baliq.

Yoz bor, qish bor,
Dangasaga na ish bor.

Yoz bo'yi yotar,
Qish bo'yi qotar.

Yomg'ir bilan yer ko'karar,
Mehnat bilan — el.

Yotaversa, ot ham ozar.

Yotgan yotag'on bo'lar,
Sovuqqa qotog'on bo'lar.

Yotgan qolar, chopgan olar.

Yotgan ho'kiz och qolar.

Yotganga yomg'ir yog'mas.

Yotganning yog'i yo'q.

Yotganning ustiga turgan kelmas.

Yotib yeganga tog' chidamas.

Yosh ishni topar,
Ishsiz — dardisarni.

Jon koyitmay, ish bitmas.

Jon kuydirmasang, jonona qayda,
Toqqa chiqmasang, do'lona qayda.

Zavqsiz ish — shavqsiz ish.

Iz quvgan izlaganini topar.

Izlaganga tole yor.

Izlagan olim bo'lar,
O'ylagan — fozil.

Intilgan elga yoqar.

It itga buyurar,
It — quyrug'iga.

It yursa, so'ngak topar.

Ish bilan vaqt tez o'tar.

Ish bilan qishning mushkuli bitar.

Ish bilganniki,
Qilich tutganniki.

Ish bitar bo'lsa, haybarakallachi ko'payar.

Ish bor yerda osh bor.

Ish bor yerda xato bor.

Ish boshlaganda — ermak,
Bitmay qolsa — emgak.

Ish buyurdim olti tozga,
Olti toz qo'ydi yozga.

Ish desa, ayyor,
Osh desa, tayyor.

Ish desa, og'rir oshiq-moshig'im,
Osh desa, tayyor katta qoshig'im.

Ish do'sting — jon do'sting.

Ish — insonning gavhari.

Ish ishni topar,
Ko'r — ko'rni.

Ish, ishning ketiga tush.

Ish ishtaha ochar,
Dangasa ishdan qochar.

Ish kuchini yelga berma, yerga ber,
Jamg'armani selga berma, elga ber.

Ish oshga tortar,
Yalqovlik — boshqa.

Ish seni yengmasin,
Sen ishni yeng.

Ish ustasidan qo'rqar.

Ish qilganga qop-qop,

Qilmaganga bo'sh qop.

Ish qila olmagan ish tanlar.

Ish qolsa — mehnat,
Osh qolsa — davlat.

Ish quroling soz bo'lsa,
Mashaqqating oz bo'lar.

Ish g'ayratlidan qo'rqar.

Ishga — no'noq, oshga — o'rtoq.

Ishga — cho'loq, oshga — qo'noq.

Ishga — qo'nim, hosilga — unum.

Ishdan qochar, yiroqqa sochar.

Ishdan qochding — oshdan qochding.

Ishdan qo'rqmagan — qishdan qo'rqmas.

Ishyoqmas rohat topmas.

Ishyoqmas o'roqchi o'roq tanlar.

Ishyoqmasga it boqmas.

Ishyoqmas itga ham yoqmas.

Ishyoqmasga so'z yoqmas.

Ishi borga bir kun hayit,
Ishi yo'qqa har kun hayit.

Ishi yo'q it sug'orar.

Ishi yo'q ish topar, Ishton solib, bit boqar.

Ishi yo'q chivin tutar.

Ishi yo'q eshak hurkitar.

Ishi yo'qning ko'rki yo'q.

Ishi yo'qning rizqi yo'q.

Ishi kechning kuni kech.

Ishimning boshi yo'q,
Oshimning moshi yo'q.

Ishlagan yerni yashnatar,
Ishlamagan — qaqshatar.

Ishlagan osh tishlar,
Ishlamagan tosh tishlar.

Ishlagan tishlar,
Ishlamagan kishnar.

Ishlagan xor bo'lmas.

Ishlaganning ishi bitar,
Kishnaganning kuni o'tar.

Ishlanmagan ishga shayton kular.

Ishlik kehb, ish orttirar,
Ishsiz kehb, ish qoldirar.

Ishlikning peshonasi terlar,
Ishsizning — bo'yni.

Ishni yo bachcha buzar, yo nasha buzar.

Ishni istaganga emas, bilganga topshir.

Ishning zo'rini mard qilar.

Ishning ko'zini bil,
Erning — tilini.

Ishning o'zini bilguncha, ko'zini bil.

Ishsevarni el sevar.

Ishsiz boshim — oshsiz boshim.

Ishsiz iyagini uqalar.

Ishsiz hayvon ham zerikar.

Ishchan tilagi — tong ota qolsa,
Erinchak tilagi — kun bota qolsa.

Iqbolni mehnat ochar.

Yigit degan er bo'lar,
Mehnat ko'rsa, sher bo'lar.

Yigit husni — mehnatda.

Yigitning baxtini mehnat ochar.

Yig'lab-yig'lab yop qazisang,

Kulib-kulib sug'orasan.

Yig'lab-yig'lab marza olsang,
O'ynab-o'ynab sug'orasan.

Yo'l yurgan xazinaga yo'liqar.

Yo'rtgan — o'zar, yotgan — to'zar.

Yo'rg'a otning yo'li bo'lar,
Jo'rtoqining sho'ri bo'lar.

Kezi kelsa, ketmon chop.

Ketgan keltirar,
O'tirgan narx so'rar.

Ketmon chopdim — non tishladim.

Ketmon chopmoq — olmoq-solmoq,
Qo'sh haydamoq — bormoq-kelmoq,
O'roq o'rmoq — o'ynamoq,
Hay-hay ishning og'iri,
Xamir qilmoq, non yopmoq.

Kiygiz kimniki — bilak shuniki.

Kindik qoning to'kilgan joyda joning bor,
Mehnat qilgan yerda moling bor.

Kishi bersa — ko'rimli,
Mehnat bersa — to'yimli.

Kishining qo'lidan ishini olsang,
Og'zidan oshini olasan.

Kumushdek ter to'ksang,
Gavhardek dur olarsan.

Kun qizig'i demagin,
Suyagingni sindirmas.

Salqinni ko'p ko'zlama,
Salqin jonni tindirmas.

Ko'kdan emas, yerdan topasan.

Ko'klam — mehnat bilan ko'rkam.

Ko'nglingni birga ber,
Kuchingni yerga ber.

Ko'ringan tog'ning yirog'i yo'q.

Ko'chatni o'tqazmasang — ko'karmas,
Maqsadni istamasang — topilmas.

Mard yigitning labi yog'lik,
Dangasaning boshi qonlik.

Mardning mardi maydonda sinalar,
Yigitning yigiti — mehnatda.

Mashaqqatsiz baxt kelmas,
Mehnatsiz taxt kelmas.

Mehnat baxt keltirar.

Mehnat bilan yer ko'karar,
Duo bilan — el.

Mehnat va o'qish — og'a-ini.

Mehnat yerda qolmas,
Oltin — yo'lda.

Mehnat kishini boqar,
Yalqovlik o'tga yoqar.

Mehnat, mehnatning tagi — rohat.

Mehnat — rohatning poydevori.

Mehnat tovoq to'ldirar,
Minnat toq kuydirar.

Mehnat shuhrat keltirar,
Yalqovlik — la'nat.

Mehnat etsang erinmay,
To'yar qorning tilanmay.

Mehnat — e'tibor garovi.

Mehnat qancha og'ir bo'lsa,
Keti shuncha shirin bo'lar.

Mehnat qilgan moy oshar.

Mehnat qilding, xo'p qilding,
Minnat qilding, yo'q qilding.

Mehnat qilib topganing,
Qandu asal totganing.

Mehnat qilmay rohat ko'rmas,
Urug' sepmay ekin o'rmas.

Mehnat qilsang, ko'ksing tog',
Hurmat qilsang, diling bog'.

Mehnat qilsang, yasharsan,
Katta-katta osharsan.

Mehnat qilsang qaram bo'lmaysan.

Mehnat qilsang qirga,
Qaram bo'lmassan qo'lga.

Mehnat ham egiz-egiz,
Davlat ham egiz-egiz.

Mehnatda sinalgan elda aziz.

Mehnatli non — shakar,
Mehnatsiz non — zahar.

Mehnatli osh osh bo'lar,
Mehnatsiz osh — tosh.

Mehnatning ko'zini topgan
Boylikning o'zini topar.

Mehnatning noni — mazali,
O'g'rining urari — azali.

Mehnatning noni — shirin,
Yalqovning joni — shirin.

Mehnatsiz bilak — o'rinsiz tilak.

Mehnatsiz ish bitmas,
Erinchoqning qo'li yetmas.

Mehnatsiz rohat bo'lmas,
Savobsiz — jannat.

Mehnatsiz topilgan mol hisobsiz ketar.

Mehnatsiz turmush — tuzsiz osh.

Mehnatsiz turmush — o'g'irlik.

Mehnatsiz et yemaydi, bit yeydi.

Ming so'zdan bir ish yaxshi.

Mingta chiroyli so'zdan,
Bitta xunuk ish yaxshi.

Mol boqqanga bitar.

Mol — boqqanniki,
Yer — ekkanniki.

Mol boqqanning barmog'idan moy tomar.

Mol boqqanning moliga boq,
Boqmaganning — holiga.

Mol semirsa, yog' bo'lar,
Yer semirsa, bog' bo'lar.

Nodon va yalqov — dushman uchun katta ov.

Non yemoqchi bo'lsang,
O'tin tashishdan erinma.

Nonni mehnat topgan,
Mehnatni non topgan.

Obro' topaman desang, kamtar bo'l,
Qarimay desang, mehnat qil.

Obro'ning onasi — mehnat,
Otasi — sa'yi harakat.

Ovni yo ko'rinmagan otar,
Yo — erinmagan.

Odam — gavhar, qo'li — gul.

Odam ishdan chiqmaydi,
Odamdan ish chiqadi.

Odam qo'li cho'lni bo'ston qilar.

Odamni po'stin emas, ish qizdirar.

Odamning qo'li — gul.

Odamning husni — mehnatda.

Oyog'ing tap-tap etmasa,
Og'zing shap-shap etmaydi.

Oz yesang, ko'p yashaysan,
Mehnat qilsang, ko'p oshaysan.

Olay desang mo'l hosil,
Mehr qo'yib mehnat qil.

Oltin o'tda bilinar,
Odam — mehnatda.

Oltmishingda olma eksang,

Yetmishingda yemishin yersan.

Osmonga og'iz ochgan och qolar.

Ot oyog'idan topar,
Odam — qo'lidan.

Ota boyligi yeiga singar,
Mehnat boyligi — elga.

Osh quli — ish kasali.

Oq tuya cho'kmas, ko'k tuya turmas.

Oq qo'l — osh egasi,
Kuch qo'l — ish egasi.

Og'zingni ko'kka ochma,
Halol mehnatdan qochma.

Podachi qizining g'ayrati
Poda qaytganda kelar.

Pul yo'q deb qayg'urma,
Ish yo'q deb qayg'ur.

Rahbar yotsa soyada,
Paxta qolar poyada.

Rohatning onasi — mehnat.

Sansolar-u mansolar,
Otga yemni kim solar.

Sen ishni quvsang,
Non seni quvar.

Sepgan xirmon qilur,
Sepmagan — armon.

Sovut kiyib ma'raka*da jon bergan,
Ketmon urib kecha-kunduz non bergan.

Suv bir joyda turaversa, sasir.

Suv o'jar, inson undan ham o'jar.

Suvdan kechgan ho'l bo'lar,
Mehnat chekkan zo'r bo'lar.

So'z bilan aqqa-baqqa,
Ish bilan hech qayoqqa.

So'ziga boqma, ishiga boq.

So'zing kumush bo'lsa,
Ishing — oltin.

Tayyor oshga bakovul —
Yetim qizga yasovul.

Tanbalga jannat yo'q,
Qaytib kelsa do'zax yo'q.

Tarallabedodga jon g'animat.

Tek turganga shayton tayoq tutqazar.

Tek turguncha, tekin ishla.

Tek turmagan to'q turar.

Tek turmaganga osh ber,
Ikki qo'luga ish ber.

Terga botgan zaiga botar.

Tergan — termulmas.

Terlab ishlasang, to'yib yeysan.

Tindim tunda, tinmadim kunduzi,
Bo'ldi qo'y telpagim qunduzi.

Tinmas kampir oyog'i
Oydinda chars yigirar.

Tirishgan yer ustida yashar,
Tirishmagan — yer ostida.

Tirishgan och qolmas.

Tirishgan tog'dan oshar,
Ter to'kkan baxtli yashar.

Tirishgan — er,
Tirishmagan — qora yer.

Tirishqoqning teshasi
Toshga chega qoqar.

Tirishqoqning teri chiqquncha,
Ishyoqmasning joni chiqar.

Tovuq ham tirmalab to'yinar.

Tortishmagan topmaydi.

Tog' takasi tek tursa, och qolar.

Tusiga qarama, ishiga qara.

To'kilgan — tering, ishlagan — yering.

To'kilsa manglay tering,
Unumli bo'lar yering.

To'rt xotin bir bo'lsa,
Kasbi — o'lan aytish.

Uyqu — g'aflat, mehnat — rohat.

Uringan ish o'rinsiz qolmas.

Uxlagan uyqu olar,
Uxlamagan — yilqi.

Uxlaganga ulush yo'q.

Xazina g'oyibdan emas, mehnatdan.

Xarakash eshak yo'lga yaramas.

Xotin-qizning ishini tovuq cho'qib bitirolmas.

Charx yigirsam pul bo'lar,
Boshim dasta gul bo'lar.

Yaxshi-yaxshi yigitlar,
Eshigimga qui bo'lar.

Cho'pchak degan cho'p bo'lar,
Teraversang, ko'p bo'lar.

Shaf-shaf degan bilan
Shaftoli og'izga tushmas.

El og'ziga boqqan och qolar.

Elga boqqan yerga boqmas,
Ko'kka boqqan elga yoqmas.

Elning ko'rki — er bilan,
Erning ko'rki — ter bilan.

Emgak etsang, emarsan.

Emgaksiz itdan yomon,
It tugul bitdan yomon.

Er — ishlagan yerda aziz.

Er yigit nomi bilan,
Mehnatda shoni bilan.

Er xizmatdan topar.

Eringan elga sig'mas.

Eringan qiz erdan qolar.

Eringanning oshi pishmas.

Erinchoq ikki ishlar,
Oxiri barmog'ini tishlar.

Erinchoq,
Erinchoqqa otasining soqoli o'yinchoq.

Erinchoq eshikka chiqsa, ot yollaydi.

Erinchoq qizni erga ber,
Er olmasa yerga ber.

Erinchoqni er olmas,
Er olsa ham ko'p qolmas.

Erinchoqning ishi bitmas,
Epsizning — hojati.

Erinchoqning og'zini it yalar.

Erinchoqning qo'li yetmas,
Qo'li yetsa ham, ishi bitmas.

Erinchoqning qo'li qisqa,
Erinmaganning — yo'li.

Erning g'ayrati tog'ni qo'zg'atar.

Eshak yurar qatqoqda,
Ma'lum bo'lar botqoqda.

Yuki yengil eshak yotag'on bo'lar.

Yurti boyning o'zi boy,
Mehnat qilganning qo'li moy.

Yutuqning kahti — mehnat.

Yalqov ash qush bo'lmas,
Qush bo'lsa ham ucha olmas.

Yalqov bo'lsa o'g'loning,
Yerdan non termas.

Abjir bo'lsa o'g'loning,
Cho'ldan don terar.

Yalqov yotib buyurar.

Yalqov yotolmaydi, yotsa turolmaydi.

Yalqov xotinga bola — bahona.

Yalqov — o'ziga yov.

Yalqov o'tirgan yerida o'tin terar.

Yalqovlik, oxiri xo'rlik.

Yalqovlik yovi — yumush.

Yalqovning maqtanishi ish boshiga borguncha.

Yalqovning oshi — yovg'on.

Yalqovning qo'li qo'ynidan chiqmas.

Yaxshi bo'lsang kelinchak,
Bo'la ko'rma erinchak.

O'tloqda bedana ko'p,
Dangasada — bahona.

Qaziybersang, tog' ham qular.

Qarasang — bog'man,
Qaramasang — dog'man.

Qarasang, qand yersan,
Qaramasang, pand yersan.

Qizil yuzni sarg'aytma,
Aziz qo'lni qavartir.

Qimirlagan qir oshar,
Tig'izlagan tog' oshar.

Qozon o'tdan, odam harakatdan qizir.

Qoloqdan cho'loq yaxshi.

Qorning to'ysa, kekirma,
Bekor yurib, bo'kirma.

Qulday bo'lib ishlasang,
Boyday bo'lib yasharsan.

Quldek ishla,

Bekdek tishla.

Qush qanoti bilan tirik,
Odam — mehnati bilan.

Qo'rqqoqning ko'zi katta,
Dangasaning — so'zi.

G'ayrat etgan tog'ni kesar,
G'ayrat temir arqonni uzar.

G'ayratlidan ilon qochib qutulmas.

G'ayratlidan quyon qochib qutulmas.

G'ayratlining yuragi qaynar.

G'ayratsizning yuragi o'ynar.

G'ayratsiz bilak — o'rinsiz tilak.

Hamma narsaning otasi — mehnat.

Har kungi va'dabozlikdan,
Bir kungi jonbozlik yaxshi.

Harakating — sog'liging,
Mehnating — boyliging.

Himmat — elning tayanchi,
Mehnat — rohat quvonchi.

Hurmat qilsang, hurmat ko'rasan,
Mehnat qilsang, davron surasan.

Hurmating — savlating,
Mehnating — davlating.

«Ho'k» degan ho'kizga o'lim.

Ho'k desa, ho'k, Cho'k desa, cho'k.

---

* Ma'raka — bu yerda jang-u jadal ma'nosida.

HALOLLIK VA TEKINXO'RLIK

Beli og'rimaganning non yeyishini ko'r.

Bersang — yeydi, ursang — o'ladi.

Bir dehqon omoch bilan,
Yettovlon cho'mich bilan.

Birovning qo'li bilan tikan yulish oson.

Davlat*ning illati bor.

Dili pokning ishi — pok.

Dili pokning yo'li — pok.

Yerga boqqan ish qilmas,
Ish qilsa ham, tinch qilmas.

Ishlab yegan zog'orang
Tanangga yog'dek yoqar.

Ishlab topganning oshi — lazzatli.

Ishlagan er, tishlab yer.

Ishlamay yegan og'rimay o'lar.

Kambag'alning puli — peshona teri.

Kim ishlaydi, kim tishlaydi.

Kishining zari kishini buzar,
Zarni ko'rgan zanjirini uzar.

Ko'ngil tortgan osh — halol.

Manglay tering bilan topilgan mol,
Taningga halol.

Oshing halol boisa, ko'chada ich.

Oqar suvning haromi yo'q.

Og'zingdan chiqqan tupruk,
Yerga tushsa, makruh.

Og'iz yesa, ko'z uyalar.

Pora do'zax eshigini ochar,
O'zini bilgan undan qochar.

Pora yegan pona yer.

Pora kanda bo'lmasa,
Parokanda bo'lasan.

Poraxo'r boyimas,
O'g'ri koyinmas.

Poraxo'r besh qo'lini og'ziga tiqar.

Poraxo'r — tekinxo'r.

Poraxo'r — haromxo'r.

Poraxo'rning ko'zi beshta,
Qo'li — to'rtta.

Poraxo'rning tavbasidan qo'rq,
Mug'ombirning — yig'isidan.

Tekin bo'lsa, mix yut.

Tekin go'shtning suyagi burun yirtar.

Tekin yegan — ko'zga tikan.

Tekin yeguncha, ekib ye.

Tekin yema, teshadi,
Sim bo'lsang ham, eshadi.

Tekin tomoq odamning tuzog'i,
Yedirib aytadi: Ammamning buzog'i.

Tekin tomoq tish sindirar.

Tekin tomoq totlik kelar.

Tekin tomoqning ta'mi boshqa,
Yeganlarning boshi qashqa.

Tekin tomoqning tikanagi tiqilar.

Tekin topgan mol yomon,
Oxiri qo'yimas omon.

Tekin to'n qimmatga tushar.

Tekindan tomoq bo'lsa,
Qirq kun yotmoq kerak.

Tekinminning minnati ko'p,
Mehnatning — ziynati.

Tekinxo'r boyimaydi,

Boyisa ham yuqmaydi.

Tekinxo'r soyasidan qo'r qar.

Tekinxo'r — suvsiz ariq.

Tekinxo'r qopib yeydi,
Mehnatkash topib yeydi.

Tekinxo'rga teng kelma, qopadi,
O'z aybini tekin pulga yopadi.

Tekinxo'rga shafqat yo'q.

Tikanning zahri yomon,
Tekinxo'rning qahri yomon.

Tomog'ining yo'li toza,
Ishi bo'lar pokiza.

Totli tomoq tamuqqa tushirar.

Uzum tilaganga uzib-uzib ber,
Qovun tilaganga — qon yalatib.

Xalq molini yegan halqumidan ilinar.

Sharob tekin bo'lsa, hamma ichar,
Tekinxo'r vijdonidan kechar.

Shirafurushning shirasi bor,
Ortish-tortish kirasi bor.

Ekkanda yo'q,
Tikkanda yo'q,
Xirmonda hozir.

Eldan osh yesang, elga osh ber.

Eshak Makkaga borib halol bo'lmas.

Eshakning go'shti harom,
Mehnati — halol.

Yulg'ich borning molin yulqar,
Yo'qning nomin bulg'ar.

Yulg'ich yuladi,
Yulib olgach, ko'madi.

Yulg'ich yulib to'y mas.

Yulg'ich yulib to'ymaydi,
Qirg'ich qirib qo'ymaydi.

O'roqda yo'q,
Mashoqda yo'q,
Xirmonda hozir.

O'zi o'lgan qo'y qurbonlikka kirmas.

Halol ish — lazizatli yemish.

Halol ishla, halol tishla.

Halol mehnat yerda qolmas.

Halol mehnat — mo'l daromad.

Halol molning qulfi o'zida bo'lar.

Halol pishib chiqar,
Harom teshib chiqar.

Harakating erta bo'lsa,
Kuzda erta o'rasan.

Mehnatingni halol qilsang,
Huzurini ko'rasan.

Harom yegin to'yguncha,
Kaltak yegin o'lguncha.

Harom ish tez qaritar.

Harom haromni chaqirar.

Haromdan kelgan haromga ketar.

Haromdan ming tanga,
Haloldan bir tanga.

Haromzoda bug'doy ko'rsatib, arpa sotar.

Haromzoda suvdan holva pishirar.

Haromzodaning quyrug'i — bir tutam.

---

* Davlat — bu yerda harom topilgan boylik ma'nosida.

TO'G'RILIK VA EGRILIK

Aybi borning tizi qaltirar.

Aybini yashirgan boy bo'lmas.

Aytib qilgan o'g'irlikning aybi yo'q.

Alishar bo'lsang, chiningni ayt,
Qovushar bo'lsang, siringni ayt.

Asli qora oqarmas,
Asli buzuq tuzalmas.

Afting qiyshiq bo'lsa oynadan o'pkalama.

Baliq boshidan sasir.

Bemahal yurgan qoqilar.

Betga aytganning zahri yo'q.

Bigizni kanoraga yashirib bo'lmas.

Bilakka boqma, yurakka boq.

Bilmaganni bildim dema,
Qilmaganni qildim dema.

Bir tulkinning hiylasi
Necha yerda pand berar.

Bir xotinning hiylasi
Qirq eshakka yuk bo'lar.

Birovni aldama,
Yurgan ko'changning boshi berk.

Bozordagi allop,
Qilar ishi — qallob.

Boylik, boylik tubi o'g'irlik.

Bo'rining og'zi yesa ham qon,
Yemasa ham — qon.

Gadoy tilab oladi,
Jodugar o'zi oladi.

Gunohsiz odam podshodan qo'rqmas.

Daladan kelgan o'g'rini tutish oson,
Uydagi o'g'rini tutish qiyin.

Dardini yashirgan darmon topmas.

Dardni berkitsang, isitmasi oshkor qilar.

Dili to'g'rining yo'li to'g'ri.

Dili qing'irning tili qing'ir.

Yeyar og'izni yemas og'iz bog'lar.

Yoz yomg'iri loy bo'lmas,
O'g'ri aslo boy bo'lmas.

Jallob,
Turgan-bitgani qallob.

Zargar firibgar bo'lsa, oltin zanglar.

Igna o'g'irlagan sigir ham o'g'irlar.

Igna o'g'irlagandan sigir yo'qotgan gumonsirar.

Ilon o'z egriligini bilmas,
Tuyaning bo'ynini egri der.

Ilon har yerda buralib yursa ham,
O'z iniga borganda to'g'rilar.

It to'ygan kuni o'g'irlik qilmas.

Itimning bog'i yo'q,
Yemishi qora charos.

Ishsizning ishi — o'g'irlik.

Yo'li buzuqning yoqasi yirtiq.

Yo'qlikning uyati yo'q,
O'g'irlik — uyat.

Kavushimni olgan bir kishi,
Gumondorim ming kishi.

Ko'z tarozi, ko'ngil — qozi.

Ko'ngil to'g'ri uchun,
Qulf o'g'ri uchun.

Manman kamtardan yengilar,
To'g'ri el ichida tanilar.

Mis qozonning misi chiqar,
Berkitganning isi chiqar.

Mullaning yomoni — varaqchi,
Odamning yomoni — qaroqchi.

Mug'ombir tumshug'idan ilinar.

Nayrang bilan ish ko'rgan
Ko'p qiynalib jon berar.

Nohaq ishga rivoj yo'q.

Ochko'z boyimas, o'g'ri to'yimas.

Rostga zavol yo'q.

Savdogar,
Ishi doim hiylagar.

Sayoq ketdi, sayoq ketdi,
Sayoq ketidan tayoq ketdi.

Tavba qilganni el kechirar.

Tavbachining oshini yeguncha,
Qasam ichgan yaxshi.

Tayoq ur-da, go'rga kir,
Tayoq ye-da, do'ngga chiq.

Teva o'g'irlagan teva bo'yi chuqur qazir.

Tilingni to'g'ri tutolmasang,
Dilingni to'g'ri tut.

Tog' eshitganini deydi.

Tulki tulkilik qilar,
Bo'ri bo'rilik qilar.

Tulki tulkiligini qilguncha,
Terisi qo'ldan qo'lga o'tar.

Tulki tovga,
Quyrug'i soyga.

Tulki-qarsoq ini bir,
G'ar-o'g'rining till bir.

Tullakni tuzoqqa tushirish oson emas.

Tuxum o'g'risi tuya o'g'risi ham bo'la oladi.

Tushi o'ngning ishi o'ng.

Tuyada to'g'ri joy bo'lmas.

To'ni yomonni it qopar,
Ko'ngli yomonni haq topar.

To'g'ri bola o'stirsang,
Xalq ichida sher bo'lar.

Egri bola o'stirsang,
Ikki ko'zi ko'r bo'lar.

To'g'ri boshni egri qilich kesmas.

To'g'ri devor uzoqqa chidar.

To'g'ri yo'l — el yo'ldoshi.

To'g'ri oshini yer,
Egri boshini.

To'g'ri yurgan kiyikning
Ko'zidan boshqa aybi yo'q.

To'g'ri yurdim — yetdim murodga,
Egri yurdim — qoldim uyatga.

To'g'ri o'sgan gul bo'lar,
Egri o'sgan kul bo'lar.

To'g'ri o'zar, egri ozar.

To'g'riga balo yo'q,
Yomonda hayo yo'q.

To'g'rilik to'iga tortar,
O'g'rilik — go'iga.

To'g'rilikka o'lim yo'q.

Firibgaiga shaytonning havasi kelar.

Xo'roz qichqirmasa ham tong otaveradi.

Egilgan boshni qilich kesmas.

Egilgan daraxtga suyanma,
Seni ham egar.

Egri bitgan daraxt to'g'ri o'smas.

Egri bo'lsang, sinar qanoting,
To'g'ri bo'lsang, chiqadi oting.

Egri ish ellik yildan keyin ham bilinar.

Egri yo'ldan yursang ham, to'g'ri yur.

Egri kaltakdan to'g'ri soya tushmas.

Egri mo'ridan egri tutun chiqar.

Egri tayoq ko'targanni egri tayoq bilan ur.

Egri tayoqning butog'i burunni yirtar.

Egri yuk manzilga yetkazmas.

Egri o'sgan terak,
Nimaga ham kerak.

Egri qoziqqa — egri to'qmoq.

Egri qo'l ishga yetmas,
Ishga yetsa ham, ishi bitmas.

Egrining soyasi ham egri.

Er yuraqi pok bo'lsa,
Yov hiylasi xok bo'lar.

Erning atog'i elga sig'sa ham,
Chatog'i sig'mas.

Yuzim oq bo'lsin desang,
Ishingni to'g'ri qil.

Yuzning qoraligi uyat emas,
Yuzi qoralik uyat.

Yulduz aslo oy bo'lmas,
O'g'rikdan boy bo'lmas.

Yurishi yomon yigitni yov olar.

Yurtda o'g'ri topilmasa,
Zargarni dorga os.

O'zi to'g'rining — so'zi to'g'ri.

O'zi qilgan o'kinmas.

O'zi qing'irning — so'zi qing'ir.

O'rgangan o'g'ri o'rmonda qolar.

O'g'rik ayb, g'arlik ayb,
Kambag'allikning nesi ayb.

O'g'rilik ko'zdan boshlanar,

To'g'rilik — so'zdan.

O'g'irlik mol boy qilmas.

O'g'irlik morning tagi qilday,
To'g'rilik molning boshi tog'day.

O'g'irlik osh badanga yuqmas.

O'g'irlik solsang qo'yningga,
Sirtmoq tushar bo'yningga.

O'g'ri berkitib olar,
Qaroqchi — qo'rqitib.

O'g'ri boylik topsa, baxtidan ko'rar,
To'g'ri boylik topsa, mehnatdan ko'rar.

O'g'ri zo'r bo'lsa,
Da'vogar javobgar bo'lar.

O'g'ri zo'r kelsa,
Mol egasini yengar.

O'g'ri kirar joyini emas,
Qochar joyini ko'zlar.

O'g'ri mushuk kunda uxlab, tunda kezar.

O'g'ri tom teshar,
Qaroqchi yo'l to'sar.

O'g'ri — tun oshguncha,
Bo'ri — do'ng oshguncha.

O'g'ri yurt ololmas.

O'g'ri o'g'irlab yo'lga tushar,
Oxiri borib qo'lga tushar.

O'g'ri o'g'riga — xolavachcha.

O'g'ri qo'li kesilmaguncha
O'g'riligini qo'ymas.

O'g'ri ham noliydi, o'g'irlatgan ham.

O'g'riga mol qahatmi.

O'g'riga o'g'rilikdan mol kirmasa,
O'z bo'rkini o'g'irlar.

O'g'ridan qolgani — qaroqchiniki.

O'g'rini uyga kirgizma,
Oyog'ini yerga tegizma.

O'g'rini o'g'ri desang, o'lgisi kelar,
To'g'rini o'g'ri desang, kulgisi kelar.

O'g'rini qaroqchi urar.

O'g'rining yelkasi — qiyshiq.

O'g'rining keti — quvish.

O'g'rining ko'zi — o'ljada.

O'g'rining ko'zi — o'mochda.

O'g'rining ko'ngli — gumonda.

O'g'rining uyi bo'lmas,
Uyida siri bo'lmas.

O'g'rining o'zi — bitta, ko'zi — yuzta.

Qamish ichida ilon to'g'ri.

Qing'ir ish qirq yildan keyin ham bilinar.

Qing'ir ish — qirg'in ish.

Qing'ir odam — bir tomon,
Qirq odam — bir tomon.

Qing'ir qilich qinga to'g'ri.

Qing'irlik — tiriklik go'ri,
Egrilik — umrning sho'ri.

Qirq kishi ham bir,
Qing'ir kishi ham.

Qora itning uyati oq itga tegar.

Qora ko'ngil — yara ko'ngil.

Quloqdan ko'z haq.

Qulf o'g'ri uchun,
Mehr to'g'ri uchun.

Qo'li qing'irning — dili qing'ir.

Qo'ton bo'risiz bo'lmas,
El — o'g'risiz.

G'iybatchining dih kir,
G'ar-o'g'rining tili bir.

Haqiqat oltindan qimmat.

Haqni aytgan xor bo'lmas.

Haqni nohaq etma,
Nohaqni haq etma.

Ho'kiz o'lsa ham, ko'zining olaligi qolmas.

YAXSHILIK VA YOMONLIK

Ajalga davo yo'q,
Yomonga — balo.

Asl odam hech o'lmas.

Aslning xatosi bo'lmas,
Yomonning oshnasi bo'lmas.

Achchiqni achchiq kesar.

Bast etgan o'zar,
Qasd etgan to'zar.

Baxtiyor bo'lsa zamon,
Noshukur bo'lma — yomon.

Baxshi bor joyda yaxshi bor.

Bezorida hamma bezor.

Bekorchidan bezib qoch,
Chaqimchidan — ko'chib.

Beli og'rimagan bel bo'lmas,
Birovning xizmatini bilmas.

Beqo'nimga qo'nim yo'q,
Yomon odamga — o'lim.

Bir ilon bir uy odamni tinchitmas.

Bir kalning hiylasi
Qirq kishini charchatar.

Bir kishi ariq qazar,
Ming kishi suv ichar.

Bir kun tuz ichgan joyga
Qirq kun salom ber.

Bir ko'ngil imorati —
Ming Makka ziyorati.

Bir so'zlining yuzi — yorug',
Munofiqlarning yuzi — choriq.

Bir tulki yetti bo'rini yetaklar.

Bir yaxshi bilan bir yomon kelishar,
Ikki yomon kelishmas.

Bir qorin moyini bir qumaloq buzar.

Birniki — mingga,
Mingniki — tumanga.

Birning kasofati yuzga,
Yuzniki — mingga.

Birov tuzar, birov buzar.

Birov o'lmay, birov kun ko'rmas.

Birovga kesak otsang,
U senga tosh otadi.

Birovga choh qazima, o'zing tusharsan.

Birovning aybiga ko'z-quloq bo'lma.

Birovning so'zi yaxshi,
Birovning — o'zi.

Boboning tol ekkani —
O'ziga nom ekkani.

Bola bezori — kishi ozori.

Bu dunyo o'tar-ketar,
Yuzi qoralik qolar.

Bug'doydan—bug'doy,
Arpadan—arpa.

Vijdonsiz kishidan o'pkalama.

Gina — adovatning qo'shnisi.

Gul tikanin zahri yomon,
Qizmondaning qahri yomon.

Gunohi — meniki, savobi — sizniki.

Guruchning kurmagi bor,
Yomonning to'qmog'i bor.

Go'ringdan suv chiqmasin,
Uyingdan — quv.

Davlat bitsa yomonga,
O'zin sanar xoqonga.

Daryoga yaxshilik qilsang,
Ajrini biyobondan topasan.

Dili qora — till qora.

Dili qoraning qilmishi — qiyiqlik.

Dilozori — xudobezori.

Dod qoldirma, ot qoldir.

Dog' ostida dog' qolmas.

Dunyo yorug' bo'lsin desang,
Uyingga chiroq yoq.

Dutorsiz baxshi bo'lmas,
Yomonsiz — yaxshi.

Dushmaningni asal bilan bo'g'.

Dushmanni musht bilan urma,
Osh bilan ur.

Yer to'ydirar, o't kuydirar.

Yer qattiq bo'lsa, ho'kiz ho'kizdan ko'rar.

Yovdan yaxshilik chiqmas.

Yovdan yaxshilik yuqmas.

Yomon ayg'irda yol bo'lmas,
O'larmonda hoi bo'lmas.

Yomon arava yo'l buzar,
Yomon xotin — uy.

Yomon arida bol bo'lmas,
Suvsiz yerda — tol.

Yomon atalib tirik yurguncha,
Yaxshi atalib o'lgan yaxshi.

Yomon atlas bilan ham yomon.

Yomon baliq suv loyqatar.

Yomon baxil bo'lar,
Yaxshi — anil.

Yomon bilan yer qo'shni ham bo'lma
Go'r qo'shni ham bo'lma.

Yomon bilan yotma,
Erta turib aytma.

Yomon bilan yo'ldosh bo'lma,

Nodon bilan — sirdosh.

Yomon bilan yo'ldosh bo'lsang,
Yomondan burun o'lasan.

Yaxshi bilan sirdosh bo'lsang,
Yaxshilik bilan unasan.

Yomon bilan so'z olishguncha,
Ko'cha alish.

Yomon bilan yurguncha,
Yolg'iz yurgin o'lguncha.

Yomon bilan yurdim, qoldim uyatga,
Yaxshi bilan yurdim, yetdim niyatga.

Yomon bilan yursang, yomon boiasan,
Yaxshi bilan yursang, omon boiasan.

Yomon bola ko'zidan,
Bilinadi so'zidan.

Yomon buzoq yopig'in yer.

Yomon buqa o'z boshiga o't yer.

Yomon gap yer tagida uch yil yotar.

Yomon yovga bo'lishar.

Yomon yovdan qochar.

Yomon yomon bilan.
Yaxshi zamon bilan.

Yomon yoniga yon olma,
Yon olsang ham, yor olma.

Yomon ilon tegirmon boshida aylanar.

Yomon it kunduzi hurar.

Yomon «yilg'in» desang, «qirg'in» der.

Yomon yo'ldan yurgan tuya cho'kar.

Yomon yo'ldosh bo'lmas,
Yo'ldosh boisa ham sirdosh bo'lmas.

Yomon kelsa — buzar,
Yaxshi kelsa — tuzar.

Yomon kun yaxshi bo'lar,

Yomon odam yaxshi bo'lmas.

Yomon — kunchi, yaxshi — sinchi.

Yomon kuchuk bo'sag'ada hurar.

Yomon ko'z tosh yoradi,
Yomon do'st — bosh.

Yomon ko'rgan kishingga
Yomon ko'rgan molingni ber.

Yomon ko'rishni bilmagan,
Yaxshi ko'rishni ham bilmas.

Yomon mo'ridan achchiq tutun chiqar,
Yomon uydin — sassiq gap.

Yomon odam yo'ldoshini qaritar.

Yomon odam til bilan kuydirar.

Yomon odam tuqqanini yomonlar.

Yomon odam to'ymas,
Yomonligini qo'ymas.

Yomon osilar,
Yuvvosh bosilar.

Yomon ot yoldor bo'lar.

Yomon ot oxur buzar,
Yomon it egasini uzar.

Yomon ot suvliq tishlar.

Yomon ot to'rva teshar.

Yomon otga yoi bitmas.

Yomon otga yoi bitsa,
Yoniga tursuq boylatmas.

Yomon erga mol bitsa,
Yoniga qo'shni yoiatmas,
Yoiatsa ham tindirmas.

Yomon oting chiqquncha,
Totli joning chiqsin.

Yomon otni yog' bosar.

Yomon otni maqtagan yo'lda qolar.

Yomon otni minguncha,
Yayov yurgin o'lguncha.

Yomon sigir yozda tug'ar.

Yomon soyga suv tushsa,
Kechuv bermas kecharga.

Yomon tekkanga tegar,
Tegmaganga kesak otar.

Yomon tirtiq qilar,
Butunni yirtiq qilar.

Yomon tuzalsa, zamon tuzalar.

Yomon farzand ota-onani yerga qaratar,
Yaxshi farzand ota-onani elga oralatar.

Yomon farzand poygaga tushirar,
Yaxshi farzand to'rga o'tqazar.

Yomon xotin — dardsiz kasal.

Yomon xotin yomon kunda qochar,
Yaxshi kunda kulib, bag'rin ochar.

Yomon xotin kimniki — olaqopniki,
Olaqoping bo'lmasa, allakimniki.

Yomon erkak to'y buzar,
Yomon xotin — uy.

Yomon etagingni yirtsa,
Etagingni kesib qoch.

Yomon eshak ip uzar,
Yomon xotin uy buzar.

Yomon yurgan yo'lda cho'kar.

Yomon yaxshi bo'lmas,
Eshak — baxshi.

Yomon yashar, yaxshi qaqshar.

Yomon — o'z g'amida,
Yaxshi — el g'amida.

Yomon o'zini bilmas,
O'zgani ko'zga ilmas.

Yomon o'ldi desa, ishon,

Yomonligini qo'ydi desa, ishonma.

Yomon o'rdak avval uchar.

Yomon oshga o'rtoq,
Boshga — to'qmoq.

Yomon o'tganning o'rog'ini olar,
Ketganning — ketmonini.

Yomon qiliqdan — ko'zga yosh,
Yaxshi qihqdan — og'izga osh.

Yomon ho'kiz shamiyon sindirar.

Yomon ho'kizga shox bitsa, suzib o'ldirar,
Yomon odamga mol bitsa, urib o'ldirar.

Yomonga aytsang siringni,
Mingta qilar biringni.

Yomonga bosh bo'lguncha,
Yaxshiga yo'ldosh bo'l.

Yomonga gapirsang — bir balo,
Gapirmasang — ikki balo.

Yomonga go'r qo'shni qilma,
Ilg'vogarga — yon qo'shni.

Yomonga yomon bo'l,
Yaxshiga — tomon.

Yomonga yondashgan yiqilmay qolmas,
Oxiri bir chuqurga tiqilmay qolmas.

Yomonga yondashma,
Yaxshidan adashma.

Yomonga yog' yoqmas,
Echkiga — quymoq.

Yomonga yog' yarashmas,
Kalga — sarimsoq.

Yomonga ishing tushmasin,
Qulonga — qushing.

Yomonga yo'liqsang, «yov keldi» qilar.

Yomonga kun ham qorong'i, tun — ham.

Yomonga osh berguncha,
Yaxshiga bosh ber.

Yomonga osh tortguncha,
Boshiga besh tort.

Yomonga sir aytni, yurtga yoyar.

Yomonga cho'p botar,
Yaxshiga — so'z.

Yomonga el bo'lguncha,
Yag'ir otga bel bo'l.

Yomonga yurt qolmasin,
O'g'riga — mol.

Yomonga yaqinlashsang, balosi yuqar,
Oozonga yaqinlashsang — qorasi.

Yomonga o'lim yo'q,
Yaxshiga — yurim.

Yomonga qiz tugul, tuz ham berma.

Yomonga hazil qilsang, yoqangni yirtar.

Yomonda or bo'lmas,
Yaxshi xor bo'lmas.

Yomondan dog' qolar,
Yaxshidan — bog'.

Yomondan yo qochib qutul,
Yo — tonib.

Yomondan — yorti qoshiq.
Yomondan jar bo'yi qoch.

Yomondan it yaxshi,
Sirkadan bit yaxshi.

Yomondan to'n kiysang,
To'yda «to'nim ber» deydi.

Yomondan yaxshi tuvadi,
Yomonning yuzini yuvadi.

Yomondan qarz olsang, ham yo'lda qistaydi,
Ham — go'rda.

Yomondan qarz etma,
Qarz etsang ham, xarj etma.

Yomondan qarzdor bo'lsang,
Ko'p ichida yoqangdan olar.

Yomondan qorovul bo'lsa, yov yetti bo'lar.

Yomondan qoch, yaxshiga yondosh.

Yomondan hayvon yaxshi,
Bostirmadan — ayvon.

Yomonlarga boshchi bo'lguncha,
Yaxshilarga qo'shchi bo'l.

Yomonlik itning ham qo'lidan keladi.

Yomonlikni oldingda tut,
Yaxshilik kelsa — iqboling.

Yomonni ishga emas, oshga chaqir.

Yomonni tanqid qil,
Yaxshiga — taqlid.

Yomonni yuborsang, bildirib kelar,
Yaxshini yuborsang — tindirib.

Yomonning balosiga,
Qayga boray davosiga.

Yomonning bir qilig'i ortiq,
Ustiga yoqasi yirtiq.

Yomonning bolasi yo'lda yotib ot hurkitar.

Yomonning bo'zini olguncha,
Yaxshining so'zini ol.

Yomonning davlati — yaxshining ofati.

Yomonning dasturxonidan
Yaxshining ustixoni yaxshi.

Yomonning do'sti ko'p,
Piyozning — po'sti.

Yomonning janozasidan
Yaxshining hikoyasi foydali.

Yomonning jag'i tinmas.

Yomonning jag'iga ilon tuxum qo'yar.

Yomonning joni — aziz.

Yomonning zarari tegar keng yo'lda,
Yaxshining foydasi tegar tor yo'lda.

Yomonning kuchi yapaloqqa yetar.

Yomonning ko'zi yurak og'ritar.

Yomonning niyati — buzuq,
Yaxshining niyati — tuzuk.

Yomonning oyog'i — sakkiz,
Bin tegmasa, bin tegar.

Yomonning oti bilan uloq olguncha,
Yaxshining eshagida otquloq ol.

Yomonning otidan yaxshining so'zi yaxshi.

Yomonning og'ziga — yamoq,
Yaxshining og'ziga — qaymoq.

Yomonning yarasi bitmas.

Yomonning yaxshisi bor.

Yomonning yaxshisi bo'lguncha,
Yaxshining yomoni bo'l.

Yomonning qilmishi yomonlik,
Yaxshiga berrnas omonlik.

Yomonning qulog'iga yaxshi o'g'it kirmasa,
Yomon o'g'it kirar.

Yordam bergin, Kimsan, deb so'rama.

Yoqma — pisharsan, qazima — tusharsan.

Zamon yomon emas,
Zamonga boqmagan yomon.

Zamon senga boqmasa,
Sen zamonga boq.

Zamon seni o'qitar,
Johilliging yo'q etar.

Zamon tuzalsa, yomon tuzalar.

Zahar zaharni kesar.

Ikki yomon qo'shilsa,
Keng dunyoga siy(g')ishmas.

Ikki yaxshi qo'shilsa,
Birini biri qiymas.

Ikki yaxshi uyada bitar,
Ikki yomon — qiyada.

Ikki yaxshi erikmas,
Ikki yomon birikmas.

Ikki yaxshi qasd bo'lmas,
Ikki yomon — do'st.

Ilon bo'lib yashaqandan,
Yilqi bo'lib kishnagan yaxshi.

Ilon goh-goh chaqar,
Yomon doim chaqar.

Ilon zahri — tishida,
Yomon zahri — tilida.

Ilon ilonning quyrug'ini bosmas.

Ilon ishi — zahar solmoq.

Ilon po'stini tashlagani bilan qilig'ini tashlamas.

Ilon po'stini tashlasa ham — ilon.

Ilon o'z zahridan o'lmas.

Ilon o'lsa ham, zahri tishida qolar.

Ilonga suv bersang ham, zahar tomar.

Ilondan—ilon, chayondan—chayon.

Ilonni tushda ko'rsang — ganj,
O'ngda ko'rsang—yanch.

Ilonning o'lgisi kelsa, izda yotar.

Indamasni it qopar.

Inson — gavhari Qobul.

It akillasa, og'ziga ur.

It arazlar, egasi bilmas.

It achchig'ini turnadan olar,
Bit achchig'ini — burgadan.

It vovullagani bilan tog' qulamas.
It yeganidan bo'ri yegani yaxshi.

It itligini etar,
To'n etagini yirtar.

It oyga qarab hurar.

It otasini tanimas.

It ochiq qolgan qozonni yalar.

It og'zidan suyak olib bo'lmas.

It sarqitini yo'lbars yemas.

It tumshug'ini tiqqan yerga
Suv ichgali sher kelmas.

It tuqqanini tanimas.

It to'yi janjalsiz o'tmas.

It egasini tanimas,
Mushuk — bekasini.

It qilganni itorchi qilmas.

It hurar, karvon o'tar.

It dan yorug'lik chiqmas,
Bitdan — chorig'lik.

It dan qolganini mushuk yemas.

Iting yomon bo'lsa, otib qutulasan,
Oting yomon bo'lsa, sotib qutulasan,
Qo'shning yomon bo'lsa, ko'chib qutulasan,
Ering yomon bo'lsa, ketib qutulasan,
Fe'ling yomon bo'lsa, o'lib qutulasan.

Itning irrilagani — salomlashgani.

Itning ishi — yirtmoq.

Itning ishi — uzmoq,
Yomonning ishi — buzmoq.

Itning oshnasi bo'lmas.

Ig'vogar ig'vo tarqatar,
Iflos g'avg'o tarqatar.

Ig'vogarga oq sut ham qora.

Ig'vogarning o'zi yomon,

O'zidan so'zi yomon.

Yirtqichni uyasida yanch.

Yo'q muttahamdan bor muttaham yomon.

Kaltak o'qtaganga cho'qmor ko'tar.

Ketarga kelsa — el yomon,
Ko'charga kelsa — yer yomon.

Kimki bo'lsa dilozor,
Undan el-u yurt bezor.

Kishi aybiga etak yop.

Kishi bo'lgan kishining
Kishi bilan ishi bor.

Kishi bo'lmagan kishining
Kishi bilan nima ishi bor.

Kul qoldirma, gul qoldir.

Kulganga kula boqma,
Betiga kuya yoqma.

Running yomoni ketar,
Odamning yomoni ketmas.

Ko'zga — ko'kanak,
Oyoqqa — tikanak.

Ko'ngil torhgi — xorlik.

Ko'ngilning olasi — xudoning balosi.

Ko'ngli qoradan pes yaxshi.

Ko'ngli qoraning yuzi qora.

Ko'cha bezori — ona bezori.

La'nat yog'diruvchi bo'lma,
Rahmat eshituvchi bo'l.

Mag'iz achchiq bo'lsa, po'stiga ham urar.

Mahsining poshnasi bo'lmas,
Nojinsining — oshnasi.

Mevaning yaxshisini qurt yeydi.

Mitaning yomoni tegirmondan butun chiqar.

Mol boqsang, og'zi-burning — moy,
Bo'ri boqsang, og'zi-burning — loy.

Musht ursang, shapaloq kut.

Niyating — yo'ldoshing.

Obod qilgan obod bo'lar.

Odam bo'lish — oson,
Odamiy bo'lish — qiyin.

Odam bo'lmoq asta-asta,
Hayvon bo'lmoq bir pasda.

Odam zahrini odam olar.

Odam odamdan qutular,
Yomon fe'lidan qutulmas.

Odam odamning dardini olar.

Odam — odamning ko'zgusi.

Odam tug'ilib yomon bo'lmas,
Ulg'ayib yomon bo'lar.

Odamning g'alamisiga dunyo bir pul.

Oyog'i iflos to'r bulg'ar,
O'zi iflos el bulg'ar.

Olmadan bodom bo'lmas,
Tegi past odam bo'lmas.

Oltin olma, duo ol,
Duo oltin emasmi.

Oltin olma, olqish ol,
Olqish oltin emasmi.

Olqish olgan omondir,
Qarg'ish olgan yomondir.

Omon bo'lsang, osh yersan,
Yomon yursang, tosh yersan.

Omon yursang, oting o'zar,
Yomon yursang, baxting to'zar.

Oriq degan yomon toy,
Yozga chiqib ot bo'lar.

Yomonlikni ko'p qilsa,
Yaxshi kishi yot bo'lar.

Ostonadan ayvon yaxshi,
Vijdonsizdan hayvon yaxshi.

Ota bolasi bo'lma,
Odam bolasi bo'l.

Ota-onasini tanimagan tangrisini tanimas.

Otangni o'ldirganga onangni ber.

Otangni o'ldirganga yaxshilik qil.

Otning yomoni — ola,
Xotinning yomoni — balo.

Otning yomoni oxur buzar.

Otning yomoni toy bilan o'ynar,
Eshakning yomoni ot bilan o'ynar.

Otning o'limi — itning bayrami.

Oxir zamon bo'lsa,
Tog'a jiyan bilan qozilashar.

Oq degan — olqish,
Qora degan — qarg'ish.

Oq it, qora it, bari — bir it.

Oqko'ngillikning oti ham ozmas,
To'ni ham to'zmas.

Rahbarning yaxshisi undirar,
Yomoni so'ldirar.

Rizq ham azaliy,
Yomon ham azaliy.

Savobi oshkoradan
Gunohi pinhona afzal.

Savobning tagi — teshik.

Savobning eshigi — ko'p.

Sarbozor — sakbozor.

Saroy qurib, shahar buzma.

Suvning ishi — o'pirmoq,

O'tning ishi — kuydirmoq.

Suzadigan sigirga muguz bitmas.

Suzag'on sigir shoxidan ayrilar.

Taqir yerdan chang chiqarma,
Yo'q yerdan jang chiqarma.

Tentak tosh terar,
Qotil — bosh.

Tentak cho'qmor yig'ar.

Tepib o'tma, suyab o't.

Tikan bo'lib oyoqqa qadalguncha,
Gul bo'lib ko'krakka sanchil.

Tilagi yaxshi kamol topar,
Tilagi yomon — zavol.

Tosh bilan urganni osh bilan ur.

Tosh otganga osh ot.

Tuzgan ham odam,
Buzgan ham odam.

Tuyaning bo'yni yomon,
Yomonning o'yini yomon.

Tug'iladigan bolaga to'g'anoq bo'lma.

To'yda ko'rsa, to'nimni ber,
Uyda ko'rsa, unimni ber.

To'riq ko'z chiqarar.

Uyi buzuq o'ngalur,
O'yi buzuq o'ngalmas.

Urushqoq xo'roz semirmas.

Ustalik joy bitar,
Qassoblik joy yitar.

Xayr qil o'ladigandek,
Imorat qur o'lmaydigandek.

Xayrli ishning kechi yo'q.

Xayrli ishning xayrixohi ko'p.

Xizmatga — tuhmat.

Chayonning kasbi — chaqish.

Chala dovruqqa chol yiqilar.

Shaytonning ozdirgani — o'ziniki.

Shakar pashshasiz bo'lmas,
Arpa — kesaksiz.

Sharob uzumdan rang olar,
Odam odamdan rangtolar.

Shaharning qa'lasini — qo'rg'on,
Odamning yomoni — gap urgan.

Egovni egov yeydi,
Zaharni zahar yeydi.

Ezgulikning kechi yo'q.

Ey til, yaxshilikni bil.
El yaxshilikni unutmas.

Elchiga o'lim yo'q.

Elchining kechikkaniga suyun.

Enang qilsa zo'rlikni,
Bolang tortar xo'rlikni.

Er yigit elga tortar,
Yomon yukin elga ortar.

Erga bersang oshingni,
Erlar silar boshingni.

Itga bersang oshingni,
Itlar g'ajir boshingni.

Eskisiz yangi bo'lmas,
Yomonsiz yaxshi bo'lmas.

Echki egiz tug'ib qo'ydan oshmas,
It egiz tug'ib eldan oshmas.

Echkini ham o'z oyog'idan osarlar,
Qo'yni ham.

Echkining yog'i bo'lmas,
Yaxshining — dog'i.

Eshak siypaganni bilmas,

Yomon — siylaganni.

Yalang'och igna kiyintiradi.

Yangilik yaratar bir kishi,
Bahramand bo'lar har kishi.

Yanisa, pichoq kesar,
Yalinsa, yaxshi kechar.

Yaramas o'tdan yaramas tutun chiqar.

Yaramas yarog' yig'ar.

Yaxshi aytar:
Yo'l qo'ydim,
Yomon aytar:
Men yengdim.

Yaxshi bilan yo'ldosh bo'lsang,
Yetarsan yiroqqa.
Yomon bilan yo'ldosh bo'lsang,
Tusharsan tuzoqqa.

Yaxshi bilan yo'ldosh bo'lsang,
Ishing bitar.
Yomon bilan yo'ldosh bo'lsang,
Boshing ketar.

Yaxshi bilan yo'ldosh bo'lsang,
Holva bilan shakar.
Yomon bilan yo'ldosh bo'lsang,
Obro'ying to'kar.

Yaxshi bilan yurdim,
Yo'limni topdim.
Yomon bilan yurdim,
Go'rimni topdim.

Yaxshi bilan yursang,
Yetarsan murodga.
Yomon bilan yursang,
Qolarsan uyatga.

Yaxshi bilan yursang,
Kunda bozor.
Yomon bilan yursang,
Ko'ngling ozar.

Yaxshi bilib so'zlar,
Yomon tilib so'zlar.

Yaxshi bir tavba qiladi,
Yomon — yuz.

Yaxshi bitirar,
Yomon yitirar.

Yaxshi boshlaydi yo'lga,
Yomon tushirar qo'lga.

Yaxshi — bog'-u bo'ston,
Yomon — qora qozon.

Yaxshi bo'lsang, bolday bo'l,
Yomon bo'lsang, uvday bo'l.

Yaxshi bo'lsang, yaqin ko'p.

Yaxshi bo'lsang, yasharsan,
Nasibangni osharsan.

Yaxshi bo'lsang, o'zarsan,
Yomon bo'lsang, to'zarsan.

Yaxshi yonida yomon ham o'ngishadi.

Yaxshi joningga o'rtoq,
Yomon — noningga.

Yaxshi it o'ligini ko'rsatmas.

Yaxshi ishga jarchi bo'lsang, jirkanma.

Yaxshi yigit bilan yaxshi ot — ko'pniki.

Yaxshi kishi — tegchil,
Yomon kishi — kekchil.

Yaxshi odam o'ynab-kuhb kecbirar,
Yomon odam qon-u zardob ichirar.

Yaxshi ot erniki, er — elniki.

Yaxshi otga o'g'irlik ko'p,
Yaxshi xotinga — zo'rlik.

Yaxshi otga qamchi kerakmas,
Yaxshi qizga — sovchi.

Yaxshi otdan yiqilsa, yomon — tabachi,
Yomon otdan yiqilsa, yaxshi — hudaychi.

Yaxshi oshini yer,
Yomon — boshini.

Yaxshi suydirar, yomon so'ndirar.

Yaxshi turmas, yomon o'lmas.

Yaxshi uydan yaxshi tutun chiqar.

Yaxshi xislat — go'zal fazilat.

Yaxshi xunuk libos bilan ham yaxshi.

Yaxshi chechakka bolari qo'nar.

Yaxshi — sharofatli,
Yomon — kasofatli.

Yaxshi — el g'amida,
Yomon — o'z g'amida.

Yaxshi yurgan yerida,
Tinchlik solar eliga.

Yomon yurgan yerida,
O't qo'yadi eliga.

Yaxshi yaxshiga yondashtirar,
Yomon yo'ldan adashtirar.

Yaxshi o'zini yomonning yonida tanitar.

Yaxshi qand yedirar,
Yomon — pand.

Yaxshiga gul — soya.

Yaxshiga yetishtir,
Yomondan ketishtir.

Yaxshiga yov yarashmas,
Yomonga — dov.

Yaxshiga yondash,
Yomondan adash.

Yaxshiga iyarsang — oziq,
Yomonga iyarsang — yoziq* .

Yaxshiga el dil ochar,
Yomondan turmay qochar.

Yaxshiga qora yuqmas,
Yomonga el boqmas.

Yaxshida gina bo'lmas,
Yomondan gina ketmas.

Yaxshida yarog' bo'lmas.

Yaxshidan yomon tug'lsa,
Eli topilmas.

Yomondan yaxshi tug'lsa,
Tengi topilmas.

Yaxshidan yomon chiqdi, deb kuyinma,
Yomondan yaxshi chiqdi, deb suyunma.

Yaxshidan — nazar,
Yomondan — hazar.

Yaxshidan ot qoladi,
Yomondan — dod.

Yaxshidan — yaroq,
Yomondan — tayoq.

Yaxshilar topib so'zlar,
Yomonlar qopib so'zlar.

Yaxshilarga xizmat qilsang,
Ham aytadi, ham qaytadi.

Yaxshilik ikki jahonni orttirar.

Yaxshilik ko'zga ko'rinmas,
Yomonlik ko'mib qo'yilmas.

Yaxshilik nur keltirar,
Yomonlik — zulmat.

Yaxshilik to'iga eltar,
Yomonlik — go'iga.

Yaxshilik eksa, esonlik o'rar.

Yaxshilik — yuzda,
Yomonlik — ko'zda.

Yaxshilik qil, daryoga tashla,
Baliq bilar,
Baliq bilmasa, xoliq bilar.

Yaxshilik qil, uyingga aytma.

Yaxshilik qil, umidvor bo'l,
Yomonlik qil, xabardor bo'l.

Yaxshilik qilmasang, yomonlik ham qilma.

Yaxshilik qilsang, yashir,
Yaxshilik ko'rsang, oshir.

Yaxshilikni daryoga qil, biyobondan top.

Yaxshilikni erdan so'ra,
Er bilmasa, eldan so'ra.

Yaxshini yetim dema
Yomonni — o'zim.

Yaxshini ko'rib fikr qil,
Yomonni ko'rib shukur qil.

Yaxshini so'ksang, suyagidan o'tar,
Yomonni ursang, terisidan o'tar.

Yaxshining beli singuncha,
Yomonning ko'zi ko'r bo'lsin.

Yaxshining bolasi to'rga tortar,
Yomonning bolasi — eshikka.

Yaxshining gapi — moy,
Yomonning gapi — loy.

Yaxshining ishi — jannat,
Yomonning ishi — kasofat.

Yaxshining nasihatiga kirmagan,
Yomonning yo'lga yurar.

Yaxshining tilagi ham yaxshi,
Yomonning niyati ham yomon.

Yaxshining yaxshiga ortar himmati,
Yomonning yaxshiga ortar illati.

Yaxshining qo'li singuncha,
Yomonning beli sinsin.

O'zing yaxshi — olam yaxshi.

O'zingga ravo ko'rmaganni
O'zgaga ham ravo ko'rma.

O'lganda go'ring keng bo'lsin,
Tiriklikda — fe'ling.

O't tosh yorar,
Tosh bosh yorar.

O'tganlardan ibrat ol,
Kelajakka ibrat bo'l.

O'tib ketguncha, ekib ket.

O'tni o't bilan o'chirib bo'lmas.

O'chakishgan it qopmay qo'ymas.

Qalb qozoni qaynamas,
Qaynasa ham quyulmas.

Qalbning yuzi qora.

Qasd qilgan past bo'lar.

Qashqirning o'yi — yomonlik,
Qo'yning o'yi — omonlik.

Qilich tutgan qilichdan o'lar.

Qozonga yondashsang, qorasi yuqar,
Yomonga yondashsang, yarasi yuqar.

Qoramiq donasi bo'lguncha,
Bug'doyning somoni bo'l.

Qochib ketguncha, sochib ket.

Qoshiq bilan osh berib,
Sopi bilan ko'z chiqarma.

Qoqilsa, suya,
Yiqusa, ko'tar.

Quduqni kim qazir,
Suvini kimlar ichar.

Quyrug'ini bossang, sichqon ham chiyillaydi.

Qush ko'nglini og'ritma.

Qo'yini birov qarar,
Sutini kimlar ichar.

Qo'lingdan kelsa, qo'lingdan ber,
Qo'lingdan kelmasa, yo'lingdan ber.

G'araz marazdan yomon.

«Ha»ga «Hu» kelar.

Havas qilgan yetar,
Hasad qilgan yitar.

Har zog',
Har zog'da ming dog'.

Har kirn o'z qilmishidan topar.

Har kimning amali o'z oyog'idan.

Ho'kizning shoxi eshakda bo'lsa,
Tirik zotni qo'ymasdi.

---

* Yoziq — bu yerda gunoh ma'nosida.

YAXSHI SO'Z VA YOMON SO'Z

Aytar so'zni ayt,
Aytmas so'zdan qayt.

Aytilgan so'z — otilgan o'q.

Anjom — uy ziynati,
So'z — inson ziynati.

Ariqni suv bezar,
Odamni — so'z.

Achchiq savol berib,
Shirin javob kutma.

Achchiq til — zahri ilon,
Chuchuk tilga — jon qurbon.

«Barakalla»ga qui mehnat qilib o'lar.

Bemorga shirin so'z kerak,
Aqlsizga — ko'z.

Bir tavakkal buzadi,
Ming qayg'uning qal'asin.

Bir shirin so'z bitkazar,
Ming ko'ngilning yarasin.

Bir yaxshi gap esdan chiqmas,
Bir — yomon gap.

Birovning o'zi g'ar,
Birovning so'zi g'ar.

Bug'doy noning bo'lmasin,
Bug'doy so'zing bo'lsin.

Gap egasini topar.

Gapda g'iybat yomon,
Dardda — quyanchiq.

Gapdan gap chiqar,
Cho'pdan — xas.

Gapi gapga o'xshamas,
Og'zi gapdan bo'shamas.

Gapi sassiqning o'zi sassiq.

Gapi to'mtoqning o'zi to'mtoq.

Gapi to'ngning o'zi to'ng.

Gapni gap ochar,
Yomon gapdan qochar.

Gapning yomoni pichir.

Gapning ozi yaxshi,
Qizning — nozi.

Gapning qisqasi — yaxshi,
Qisqasidan hissasi — yaxshi.

Go'sht-yog' berma, yaxshi til ber.

Donning achchig'i yaxshi,
So'zning — shirini.

Dunyoni yel buzar,
Odamni — so'z.

Duo bilan el ko'karar,
Yomg'ir bilan yer ko'karar.

Duo olgan ko'karar,
Tuhmat olgan oqarar.

Duo olgan omondir,
Qarg'ish olgan yomondir.

Do'st orttiraman desang,
Shirin suhbat qil.

Dushman orttiraman desang,
Chaqirtikan bo'l.

Yomon gap — bosh qozig'i,
Yaxshi gap — jon ozig'i.

Yomon gap yer tagida uch yil yotar.

Yomon gap tarsakidan yomon.

Yomon gapning oyog'i olti.

Yomon so'z bo'lmasa,
Yaxshi so'z bo'lmaydi.

Yomon so'z egasiga qaytar.

Yomon so'zlab sovutma,
Jon og'ritib ovutma.

Yomon so'zning qanoti bor.

Yomon til boshga balo keltirar,
Yaxshi til davlat, dunyo keltirar.

Yomon til yo jonga urar,
Yo — imonga.

Yomonning tili bor,
Yaxshining — dili.

Yomonning yuzi qursin,
Gapirgan so'zi qursin.

Yomonning yaxshi so'zidan,
Yaxshining yomon so'zi yaxshi.

Jikli qarg'ish jigini topar,
Jiksiz qarg'ish — o'zini.

Zahar til suyakni yorar.

Iliq so'z — shakar,
Sovuq so'z — zahar.

Issiq kiyim tanni ilitar,
Issiq so'z jonni ilitar.

Yo'l quvgan xazinaga yo'liqar,
So'z quvgan — baloga.

Kishining o'zi yetmagan yerga so'zi yetar.

Kuch egmaganni so'z egar.

Ko'zdan ko'zing toysa,
So'zdan ko'ngling toyar.

Ko'ngilni qo'l bilan ovlamasang,
Til bilan ovla.

Ko'ngilsiz gapning kechikkani yaxshi.

Ko'p gap — eshakka yuk.

Mazali so'zga quloq charchamas.

Ma'qul gapga qoruv yo'q.

Ming chechanni bir ezma yengar.

Muzdan suv tomar,
So'zamoldan — bol.

Ovni — oziq bilan,

Odamni — so'z bilan.

Ovqatni tuz mazali qilar,
Odamni — so'z.

Odam gap bilan,
Hayvon o't bilan.

Odam so'zi bilan sinalar,
Osh — tuzi bilan.

Odam — so'zlashguncha,
Yilqi — kishnashguncha.

Odam so'zlashib tanishar,
Hayvon — hidlashib.

Odam so'zlashar,
Hayvon yalashar.

Oz gapir — soz gapir.

Olim so'zi oz,
Oz bo'lsa ham soz.

Orqadagi gap — og'ildagi tezak.

Ochiq til osh yedirar,
Achchiq til tosh yedirar.

Oq degani — olqish,
Qora degani — qaig'ish.

Og'izga kelgan so'z arzon,
Ovulga kelgan bo'z arzon.

Og'izdan chiqqan so'z qaytmas.

Og'rigan joyga qo'l yugurar,
Og'ritar so'zga til yugurar.

Pichir-pichirdan o't chiqar.

Puling bo'lmasa, bo'lmasin,
Shirin so'zing bo'lsin.

Sabr qilgan moy oshar,
Olqish olgan ko'p yashar.

Sevdigan ham til,
Bezdirgan ham til.

Sel ariqni buzar,
Yomon so'z — dilni.

Sen ham bir og'izdan,
Siz — ham.

Sovuq gap yurakni muzlatar.

Suv o'z yo'lini topar,
So'z — o'z egasini.

Suvni sevgan suv keltirar,
So'zni sevgan so'z keltirar.

Suydirgan ham til,
Kuydirgan ham til.

Suyaksiz til suyak sindirar.

So'z — bir, sayqal — qirq.

So'z kaltada,
Un xaltada.

So'z ko'rki — maqol.

So'z nayzadan o'tkir.

So'z oyoqdan ilgari borar.

So'z ojizi bo'lguncha,
Ko'z ojizi bo'l.

So'z suyakdan o'tar,
Tayoq — etdan.

So'z chumchuq emas,
Og'izdan chiqsa, tutib bo'lmas.

So'z emgak bo'lar,
Bo'z — ko'ylak.

So'zda qanquv yomon,
Dardda — sanchuv.

So'zdan so'zning farqi bor,
O'ttiz ikki narxi bor.

So'zdan so'z chiqar,
So'zlamasang na chiqar.

So'zi nodurustning o'zi nodurust.

So'zlagandan so'zlamagan yaxshiroq,
So'zlab edim, boshimga tegdi tayoq.

So'zni bir ezmadan so'ra,
Bir — kezmadan.

So'zni so'z ochar.

So'zning boyligi — odamning chiroyligi.

So'zning yomoni — sanchiq,
Dardning yomoni — quyonchiq.

So'zning onasi — quloq,
Suvning onasi — buloq.

Tayog'i yo'g'on birni urar,
So'zi yo'g'on mingni urar.

Tanballik — kulfat,
Mahmadanalik — ofat.

Taom lazzati o'zida.
Odam lazzati — so'zida.

Til — aql bezagi.

Til — aql tarozusi.

Til — aql o'lchovi.

Til bor, bol keltirar,
Til bor, balo keltirar.

Til — dil kaliti.

Til — dil tarjimoni.

Til — dil jarchisi.

Til tig'i qilich tig'idan o'tkir.

Til yugurigi — boshga,
Oyoq yugurigi — oshga.

Til yaxshisi bor etar,
Til yomoni xor etar.

Til tig'dan o'tkir.

Tilga ixtiyorsiz — elga e'tiborsiz.

Tilga e'tibor — elga e'tibor.

Tilga ehtiyot — elga ehtiyot.

Tili nopok — o'zi nopok.

Tili shirinning do'sti ko'p.

Tilingda bo'lsa boling,
Kulib turar iqboling.

Tilni bog'la dil bilan,
Dilni bog'la til bilan.

Tig' jarohati bitar,
Til jarohati bitmas.

Toza suvni yer olar,
Yaxshi so'zni el olar.

Tuzsiz oshning epi oson,
Tuzsiz gapning epi qiyin.

Tuya ham muomalaga cho'kar.

To'qson og'iz so'zning to'qsonta tuguni bor.

Uzun til — boshqa to'qmoq,
Bo'yinga — sirtmoq.

Uzun til — umr zavoli.

Uzun tilim — uzgun tilim,
Qisqa tilim — tizgin tilim.

Fil ko'tarmaganni til ko'tarar.

Xabar — shamoldan tez.

Xotin so'zini qondirar,
Er urug'idan tondirar.

Xushxabaming qanoti bor.

Chin so'z — mo'tabar,
Yaxshi so'z — muxtasar.

Shakar ham tilda,
Zahar ham tilda.

Shirin so'z shakardan shirin.

Shirin so'z o'likni ham tiriltirar.

Shirin so'z — qaymoqli ayron,
Achchiq so'z — bo'yniga arqon.

Shirin so'z shoh kosasida suv ichar.

Shirin-shirin so'zlasang,
Ilon inidan chiqar.

Achchiq-achchiq so'zlasang,
Musulmon dinidan chiqar.

Shirin yuzingdan shirin so'zing a'lo.

Egasiz qarg'ish egasini topar.

El bor yerda so'z bor.

El qo'shiq bilan tirik.

El g'aznasi — eski so'z.

Eldagi gap — dildagi gap.

Elli(k) gapdan belli gap yaxshi.

Elni sevsang, elcha gapir.

Er boyligi — yo'lda,
So'z boyligi — tilda.

Er — lafzidan,
Qo'y — bo'g'zidan.

Er so'zi — el so'zi.

Etigi yomon to'r bulg'ar,
Og'zi yomon — el.

Yuz yuzdan shirin,
So'z so'zdan shirin.

Yaxshi gap bilan ilon inidan chiqar,
Yomon gap bilan pichoq qinidan chiqar.

Yaxshi gapga quloq sol,
Yomon gapga uloq sol.

Yaxshi gapning ham qulog'i bor,
Yomon gapning — ham.

Yaxshi naql — tomiri aql.

Yaxshi osh berguncha, yaxshi so'z ber.

Yaxshi og'izga — osh,
Yomon og'izga — tosh.

Yaxshi so'z boldan shirin.

Yaxshi so'z bo'ldiradi,
Yomon so'z kuydiradi.

Yaxshi so'z iydirar,
Yomon so'z bezdirar.

Yaxshi so'z kuldirar,
Yomon so'z o'ldirar.

Yaxshi so'z — ko'ngil podshosi.

Yaxshi so'z suyuntirar,
Yomon so'z kuyuntirar.

Yaxshi so'z to'rga eltar,
Yomon so'z — go'rga.

Yaxshi so'z — yurak yog'i,
Yomon so'z — yurak dog'i.

Yaxshi so'z — yurakka malham,
Yomon so'z — yurakka g'am.

Yaxshi so'z qand yedirar,
Yomon so'z pand yedirar.

Yaxshi so'zga uchar qushlar el bo'lar,
Yomon so'zga pashsha kuchi fil bo'lar.

Yaxshi so'zdan — vafo,
Yomon so'zdan — vabo.

Yaxshi so'zdan moy eriydi,
Yomon so'zdan soy quriydi.

Yaxshi so'zning mazzasini bilmagan,
Yomon so'zning izzasini bilmas.

Yaxshining so'zi — oltin,
Yomonning so'zi — bolta.

Yaxshining so'zi toshni eritar,
Yomonning so'zi boshni chiritar.

Yaxshining so'zi — qaymoq,
Yomonning so'zi — to'qmoq.

Yaxshi-yaxshi desa,
Kunda tariqday yaxshilik qo'shilar emish.

Yomon-yomon desa,
Kunda tariqday yomonlik qo'shilar emish.

O'z aqling aqlidir,

Elning aqli naqlidir.

O'zi sovuqning — so'zi sovuq.

O'ziga boqma, so'ziga boq.

O'n og'iz so'z ming og'iz bo'lar.

O'tarchining nashtari yeng ichida,
Zahar xotin nashtari til uchida.

O'ttiz tishdan chiqqan so'z,
O'ttiz uruqqa tarqalar.

O'q birni o'ldirar,
So'z — mingni.

Qarg'ishning ikki uchi bo'lar.

Qattiq gap qarindoshga ham yoqmas.

Qizil tilim bo'lmasa,
Qishlar edim elimda.

Yashil tilim bo'lmasa,
Yayrar edim elimda.

Qizil tilim tiyolmadim,
Qizimnikiga borolmadim.

Quloqdan kirgan sovuq so'z
Ko'ngilga borib muz bo'lar.

Quruq so'z bosh og'ritar,
Yoriq qoshiq og'iz yirtar.

Qo'yning qimmatini — yungida,
Odamning qimmatini — so'zida.

Qo'tir qo'ldan yuqar,
Balo — tildan.

Har kim o'z till bilan tirik.

Har mevaning po'chog'i bor,
Har so'zning o'lchovi bor.

Hikmat — bir hovuch oltin.

ADOLAT, INSOF VA INSOFISIZLIK

Adovat emas, adolat yengar.

Adolat qilichi kesgan qo'l og'rimas.

Adolat qilichi keskir bo'lar.

Arzon bo'lsa, oluvchidan insof ketar,
Qimmat bo'lsa — sotuvchidan.

Bir xotir, ikki xotir,
Uchida urib qotir.

Bir yaxshiga bir yomon har yerda bor.

Birovni qarg'asang, o'zingga urar.

Boyning gapi — o'ng,
Yo'qning gapi — to'ng.

Buzilgan uydan bulovich olma.

Vijdondan kechgan yiqilar.

Da'vogar sust bo'lsa,
Qozi muttaham bo'lar.

Da'vogaring xon bo'lsa,
Arzingni olloga ayt.

Yetim-etim demangiz,
Yetim haqin yemangiz.

Yetimni yig'latma.

Jabiga sabr chidamas.

Jallob — turgan-bitgani qallob.

Jangal o'zini bog' aylar.

Jon berganga joy ber,
Joy beiganga jon ber.

Jon kuydirmasang, jonona qayda,
Toqqa chiqmasang, do'lona qayda.

Zamonaning ozgani —
Otdan eshakning o'zgani.

Zar ham zo'rniki,
Zan ham zo'rniki.

Insof — sari baraka.

Insofi borning barakati bor.

Insofi yo'qning imoni yo'q.

Insofli oshini yer,
Insofsiz — boshini.

Ish bitdi,
Eshak loydan o'tdi.

Yiqilganni tepib o'tma, suyab o't.

Ketmon olsang, zanglatma,
Egasini qatnatma.

Kimning moli, puli bo'lsa,
Avliyoning o'g'li shul.

Dunyo, moli bo'lmasa,
Tomni teshgan o'g'ri shul.

Kulni o'z kumochingga tortma.

Ko'mirni o'g'irlagan temirchi,
Baloga qolgan ko'mirchi.

Ko'pirsang ham, tupurma.

Ko'r bo'lsang ham, ko'mamak bo'lma.

Ko'rgan kuningni unutma,
Xom chorig'ingni quritma.

Noinsofga erk bersang, elni talar.

Noinsofni tuzkonda ko'r.

Noshukurda shukur bo'lmas,
Nonko'rda — uzr.

Nohaq qon yerda yotmas.

Odil kishi oyday,
Oqib turgan soyday.

Otang — tarozi, onang — tarozi.

Otgan qolmas baloga,
Aytgan qolar baloga.

Otdan bo'lgan o't yeydi,
Itidan bo'lgan et yeydi.

Palla-palla — shu palla,
Adolatda — bir kalla.

Pora do'zax eshigini ochar.

Pora kanda bo'lmasa, parokanda bo'lasan.

Poraxo'r — boyimas,
O'g'ri — koyinmas.

Poraxo'r besh qo'lini og'ziga tiqar.

Poraxo'r — haromxo'r.

Poraxo'rning tavbasidan qo'rq,
Mug'ombirning — yig'isidan.

Poraxo'rning qo'li to'rtta,
Ko'zi — beshta.

Semiz — «ko'rkam»,
Boy — «chechan».

Sotuvchi sakkizga sotmaydi,
Oluvchi oltiga olmaydi.

Suv keltirgan — xor-u zor,
Ko'za sindirgan — aziz.

Tegirmon navbati bilan.

Tomosha — ko'rniki,
Zamona — zo'rniki.

Tosh qo'ygan tosh olar,
G'isht qo'ygan g'isht olar.

Tog'dagi kelib bog'dagini quvibdi.

Turkistonda qo'y bir so'm,
Kela-kela o'n bir so'm.

To'ng'izdan o'q ayama.

To'yar-to'yimas oshi,
Charchaguncha ishi.

Xatoning yo'ldoshi — jazo.

Yuribsan bu so'qmoqqa,
Chidarsan bu to'qmoqqa.

Yursang sayoq,

Yersan tayoq.

Yaxshiga ipak ilashur,
Yomonga tikan ilashur.

Yaxshiga kun yo'q,
Yomonga — balo.

Yaxshiga tinim yo'q,
Yomonga o'lim yo'q.

Yaxshiga yaxshi bo'l,
Yomonga — yomon.

O'l, desang kampirga ham yoqmas.

O'lmoqning jazosi — ko'mmoq,
Yomonning jazosi — urmoq.

O't bergan o'tini olar,
Suv bergan — suvini.

O'tniki — o'tga,
Suvniki — suvga,
Yonga qoldi qatiqning puli.

O'qloq o'qtaganga to'qmoq o'qtal.

O'g'ri bo'l, qaroqchi bo'l, insofli bo'l.

O'g'rining uyi ko'p,
To'g'rining uyi yo'q.

Qarz, qarzni berish farz.

Qashqir tumshug'idan ilinar.

Qovunning sarasini it yer,
Olmaning sarasini — qurt.

Qo'yni ham o'z oyog'idan osarlar, echkini ham.

Har yerda xo'roz bir xil qichqirar.

Har kim fe'liga yarasha olar.

Har kim qazigan chuqurga o'zi yiqilar.

Haq joyda qaror topar.

Haq ishni xalq qo'llar.

Haq nohaq bo'lmas.

Haq egilar, nohaq sinar.

Haq egilsa ham, sinmaydi.

Haq o'z do'ppisining tagida.

Haq o'tar, haqlik yutar.

Haq — hamisha g'olib.

Haq haqqa chiqar,
Nohaqning bo'yni sinar.

Haqiqat — osmonda,
Narvoni — hamyonda.

Haqiqat o'tda ham kuymas,
Suvda ham cho'kmas.

Haqiqat qilni qirq yorar.

Haqiqatning yuzi — yorug', qo'li — uzun.

DO'STLIK VA DUSHMANLIK

Ablah do'st dushmandan yomon,
Ne hiyla bilsa, ishlatar oson.

Ajal olib kelsa yov,
O'ldir, berma hech ayov.

Aybsiz do'st izlagan do'stsiz qolar.

Arpa-bug'doy bir kuningga yaraydi,
Sodiq do'sting o'lguningcha yaraydi.

Ash dushman do'st bo'lmas,
Qaynab qoni qo'shilmas.

Asli dushman el bo'lmas,
Etakni kessang, yeng bo'lmas.

Ash dushman yon bermas,
Yon qoziqdan son bermas.

Ash qora oqarmas.

Aqh ko'pni dov olmas,
Do'sti ko'pni yov olmas.

Bahq suvsiz yashamas,
Inson — do'stsiz.

Bilagi alp birni yiqar,
Do'sti ko'p — mingni.

Bir ko'rgan — tanish,
Ikki ko'rgan — bilish.

Bostirmadan ayvon yaxshi,
Yomon do'stdan hayvon yaxshi.

Burgut kuchi — oyog'ida,
Odamniki — do'stlikda.

Bo'rining bolasini bo'rkingda boqsang ham,
El bo'lmas.

Bo'rining topgani bo'riga.

Vafoli do'st yo'lga solar,
Ig'vogar do'st paydan olar.

Gadoning dushmani — gado,
Shohning dushmani — shoh.

Galga solgan do'st emas.

Ginah do'st — adovatli dushman.

Davlating — do'sting.

Daraxt — ildizi bilan,
Odam — do'stlari bilan.

Daraxtni tomiri saqlar,
Odamni — do'sti.

Duch kelsa, dushman yer.

Dushman bitsa ham, dushmanlik bitmas.

Dushman ba'zan kuldirar,
O'ng'ay topsa, o'ldirar.

Dushman do'st orasidan chiqar.

Dushman nima demas,
Tushga nima kirmas.

Dushman oshingni yer,
So'ngra boshingni yer.

Dushman siringni o'g'irlar,
Do'st xatongni to'g'rilar.

Dushman tegi — poy,
Do'st toji — sir.

Dushman terisidan do'sting uchun po'stin bich.

Dushman uyida yashagandan
Do'st uyida o'lgan yaxshi.

Dushman chaqirsa borma,
Do'st chaqirsa qolma.

Dushman — shod, do'st — poymol.

Dushman eshigini qoqqandan ko'ra,
Do'st uyini qoqlagan yaxshi.

Dushman o'lar, do'st qolar,
O'sma ketar, qosh qolar.

Dushman o'ldirib oftobga tashlar,
Do'st o'ldirib — soyaga.

Dushman qo'ydi loy tuzoq,
Ilinsang, bo'lding cho'loq.

Dushmanga joningni bersang ham,
Siringni berma.

Dushmanga choq qaziguncha,
Do'stingga uy solib ber.

Dushmanga o't ber,
Do'stingga — sut.

Dushjmanimning do'sti — mening dushmanim,
Dushmanimning dushmani — mening do'stim.

Dushmaningdan qo'rqma, munofiqdan qo'rq.

Dushmaningni dushman tanir.

Dushmaningni paxta bilan bo'g'izla.

Dushmaningni qarg'ama, do'stingga tegar.

Dushmaningning o'limini tilaguncha,
Joningning sog'ligini tila.

Dushmanni bos,
Ziyon bersa, os.

Dushmanning donidan,
Do'stning somoni yaxshi.

Dushmanning sovg'asidan qo'rq.

Dushmanning suyganidan,
Do'stning urgani yaxshi.

Dushmanning tashida bo'lguncha, ichida bo'l.

Dushmanning o'zi qildek,
Kuchi fildek.

Do'st achitib gapirar,
Dushman — kulib.

Do'st bilan sirdosh bo'l,
Ishiga doim qo'ldosh bo'l.

Do'st boshga boqar,
Dushman — oyoqqa.

Do'st bo'lsang, do'stingning aybini tuzat.

Do'st gilaga chopar,
Dushman — hiylaga.

Do'st do'stga boqar,

Suv soyga oqar.

Do'st do'stga — qalqon.

Do'st do'stni kulfatda sinar.

Do'st do'stlikda toblanar,
Bilim — tortishuvda.

Do'st — do'stning oynasi.

Do'st ziyonkor bo'lmas,
Ziyonkor do'st bo'lmas.

Do'st yig'latar, dushman kuldirar.

Do'st kengashda bilinar,
Semiz — toboqda.

Do'st kuydirib aytar,
Dushman — suydirib.

Do'st kuyunar,
Dushman suyunar.

Do'st ming bo'lsa ham — oz,
Dushman bir bo'lsa ham — ko'p.

Do'st oldingda gapirar,
Dushman — orqangdan.

Do'st — oltining,
Dushman — qotiling.

Do'st otgan tosh bosh yormas.

Do'st otini minib yur, manzilingga yetasan.

Do'st — oshkor, dushman — yashirin.

Do'st og'ir kunda bilinar.

Do'st sirini dushmandan pinhon tut.

Do'st suyganing tusiga boqma.

Do'st so'zini tashlama,
Tashlab boshing qashlama.

Do'st uzoqda bo'lsa ham, ko'ngli yaqin.

Do'st — egiz,
Dushman — sakkiz.

Do'st yuzidan bilinar,
Dushman — izidan.

Do'st yuzingga boqar,
Dushman — izingga.

Do'st hisobi — dilda.

Do'stga aytdim so'zimni,
Dushman bildi sirimni.

Do'stga dushman bo'lish oson,
Dushmanga do'st bo'lish qiyin.

Do'stga yolg'on, dushmanga chin gapirma.

Do'stga lola bo'l,
Yovga jala bo'l.

Do'stga xiyonat qilma,
Dushmanga — shafqat.

Do'stda dushmanning qulog'i bor.

Do'sti ko'p bilan siylash,
Do'sti oz bilan sirlash.

Do'sti nodondan dushmani dono yaxshi.

Do'sting — boyliging.

Do'sting bo'lsa, bog'ing chamandir,

Do'sting bo'lmagani — fe'ling yomondir.

Do'sting kelsa, dolonda kut,
Dushman kelsa — ayvonda.

Do'sting uchun zahar yut.

Do'stingga otilgan kesakning changi
Sening ko'zingga tushar.

Do'stingga rost gapir,
Dushmaningga — maqtanib.

Do'stingning oshini qasdingdan ich.

Do'stlarimdan o'zing saqla,
Dushmanlarimni o'zim bilaman.

Do'stlik — barcha boyligidan afzal.

Do'stlik oltinga sotilmas,

Mehmon — pulga.

Do'stni og'ritsang, dushman shod bo'lar.

Do'stning ko'ngli qolguncha,
Dushmanning bo'yni uzilsin.

Do'stning so'zi singandan,
Shaytonning bo'yni sinsin.

Do'stsiz boshim — tuzsiz oshim.

Er talashganni yer yutar.

Yovlashmoq — oson, yarashmoq — qiyin.

Yomon do'st — ko'lanka.

Yomon do'st — qora bulut soyasi.

Yomon do'stdan qirda yotgan tosh yaxshi.

Yot — yeb to'yguncha, do'st — o'la-o'lguncha.

Yot oshingga qaraydi,
Do'st — boshingga.

Jon og'ritgan do'st bo'lmas.

Jonga kuygan jonday do'st,
Jonga kuymas qanday do'st.

Ikki haramza do'st bo'lmas.
Ish bilganni oqil deydilar,

Do'stlikni uzganni qotil deydilar.

Ishkambadan go'sht bo'lmas,
Dushman aslo do'st bo'lmas.

Kezangan yovdan qaytmas.

Kiyimning yangisi — yaxshi,
Do'stning — eskisi.

Ming yovdan bir dushman yomon.

Ming so'ming bo'lguncha, bitta do'sting bo'lsin.

Mushukning qasdi sichqonda,
Elning qasdi — dushmanda.

Nojinsning sirli mehmonxonasidan,
Do'stingning somonxonasi yaxshi.

Nomardni jang sinaydi,
Do'stni — muhtojlik.

Odam ichini bilish qiyin,
Do'st ustidan kulish qiyin.

Oz qayg'uni osh bosar,
Ko'p qayg'uni do'st bosar.

Olisdagi dushmandan, angrib yurgan do'st yomon.

Olov kuydirar tushgan yerini,
Dushman kuydirar tutgan yerini.

Onangni otangga yomonlama,
Do'stingni — dushmanga.

Orqangdagi dushman — oldingdagi do'st.

Otasi boshqa ot bermas.

Otasi yov ot bermas.

Piyon ulfat — ziyon ulfat.

Pul orttirma, do'st orttir.

Rabot solma, do'st orttir.

Sinalgan yov urushga yaxshi.

Sinalmagan yov yomon,
Elanmagan dov yomon.

Suv to'xtar, dushman to'xtamas.

Tikan zahri uchida,
Dushman zahri ichida.

Tirik bo'lsak — bir yerda,
O'lik bo'lsak — bir go'rda.

Tomchi sel bo'lmas,
Dushman el bo'lmas.

Tor yer do'stlar bilan maydon bo'lur,
Keng yer dushman bilan — zindon.

Xalq do'stligi — yurt boyligi.

Chin do'st boringni oshirar,
Yo'g'ingni yashirar.

Chin do'st tug'ishganing bilan teng.

Chin do'st yuz xizmatchidan yaxshi.

Choyning so'ngini do'stingga ber.

El omonlik tilar,
Yov — yomonlik.

Eldoshingning oti o'zguncha,
Qurdoshingning iti o'zsin.

Eski paxta bo'z bo'lmas,
Asli dushman do'st bo'lmas.

Eshak eti go'sht bo'lmas,
Savdogar hech do'st bo'lmas.

Yuguruk itni tulki suymas,
Yuguruk tulkini — it.

Yuz so'm puling bo'lguncha,
Yuzta do'sting bo'lsin.

Yulg'unning o'ti bo'lmas,
Savdogarning — do'sti.

Yangining nodonligi bor,
Eskining — qadrdonligi.

Yaxshi do'st yuz qarindoshdan yaxshi.

Yaxshi do'sting kuldinar,
Yomon do'sting kuydirar.

Yaxshi ko'rgan do'stingga
Yaxshi ko'rgan molingni ber.

Yaxshi so'zla oshnoga,
Yuz o'girgin ro'shnoga.

O'pka, yurak go'sht emas,
Hisoblashgan do'st emas.

O'rtada burun bo'lmasa,
Ko'z ko'zni o'yar.

O'rtog'ing boyo'g'li bo'lsa,
Turishing — vayrona.

O'tni kovlasang, o'char,
Do'stni kavlasang, kechar.

Qadim do'stlik zanglamas.

Qaytib kelgan qiz yomon,
Qaytalab kelgan yov yomon.

Qarz bersang, do'st ko'payar,
Talab qilsang — dushman.

Qirda bo'ri yo'q emas,
Orada dushman yo'q emas.

Qovunni dushmaningga kestir,
Go'shtni — do'stingga.

Qorin go'sht bo'lmas,
Sipohi — do'st.

Quyosh havoni isitar,
Do'st — qalbni.

G'amingni do'stingga aytma, kuyunadi,
Dushmaningga aytma, suyunadi.

Har kimni do'stim dema,
Tandagi po'stim dema.

Hisobdan adashsang ham, do'stdan adashma.
Hisobli do'st ayrilmas.

TINCHLIK VA NOTINCHLIK

Beg'alva bosh bosh emas.

Bir kun urush bo'lgan uydan
Qirq kun baraka ko'tarilar.

Bir kunlik janjal
Qirq kunlik rizqni olar.

Bugun sizdan, ertaga bizdan.

Bo'y — bo'ylab,
Teng — tenglab.

Dovul tursa, bulut quvar,
Yov qutursa, yurt quvar.

Yovning tashida bo'iguncha, ichida bo'l.

Yopig'liq qozon — yopig'lik.

Janjalli joyda og'zingni ochma.

Janjalli uy — azobli go'r.

Jon bor joyda janjal bor.

Moli to'qning ko'ngli to'q.

Molingni o'g'riga topshir,
Qo'shning omonda bo'lsin.

Nog'ora tovushining uzog'i yaxshi.

Oz oshim — g'avg'osiz boshim.

Olam tinch — xonam tinch.

Osoyishtalik — eng yaxshi malham.

Och bo'l, omon bo'l.

Och yur, tinch yur.

Och qornim — tinch qulog'im.

Tomosha tandir boshida.

Tinch elning bog'i gullar.

Tinchliging — hurliging.

Tinchlik — baxt, sog'lik — taxt.

Tinchlik bilan el ko'karar,
Yomg'ir bilan — yer.

Tinchlik urushni yengar.

Tinchlik — farovonlik yo'ldoshi.

Tush uyqusi — qush uyqusi.

Urush bilan gap ortar,
Gapdan nima naf ortar.

Urush ayirar,
Tinchlik topishtirar.

Urush bo'lsa, turish yo'q.

Urush — yo'qlik,
Tinchlik — to'qlik.

Urush — ofat,
Tinchlik — farog'at.

Urush — tomoshabinga oson.

Urush — xunrezlik.

Urush qurbonsiz bo'lmas.

Urushda turish yo'q.

Urushning boshi — o'yin,
Oxiri — o'lim.

Urushning kengashi yo'q.

Urushlik uy — mozor.

El omon — yaxshi zamon.

Yurti tinchning eli tinch.

Qarz tovush chiqarmasa ham,
Uxlagani qo'ymas.

Qirqdan qirg'in yomon.

Qirg'in daraxt shoxida emas,
Odam boshida yurar.

Qori erib, tog'i qolar,
Urush o'tib, dog'i qolar.

Qo'shning tinch — sen tinch.
G'aming yo'q bo'lsa, quda qil.

BOTIRLIK VA QO'RQOQLIK

Alp — otadan, zot — onadan.

Alp — enadan, tulpor — biyadan.

Arslon bolasini tutmoq uchun
Arslon uyasiga kirmoq kerak.

Arslon izidan qaytmas,
Yigit — so'zidan.

Arslonning bo'kirgani — sichqonning o'lgani.

Arslonning o'ligi — sichqonning tirigi.

Bedana botir bovdan yer,
Botir yigit yovdan yer.

Besh qo'rqqoqa — bir qarg'a.

Bir boshga — bir o'lim.

Bir yigit — bir elga rizq.

Bir kun — tug'ilmoq,
Bir kun — o'lmoq.

Bitmas ishning boshiga,
Botir kelar qoshiga.

Botir botir emas,
Jon saqlagan — botir.

Botir botqoqdan ham o'tar,
Qatqoqdan ham.

Botir boshga balo tegmas.

Botir baqqollik qilmas,
Qo'rqqoq qochib qutulmas.

Botir yovda bilinar,
So'zchi — dovda.

Botir yovsiz bo'lmas.

Botir joni sabildir,
Yomon joni azizdir.

Botir ishning boshida,
Yaxshi kelar qoshiga.

Botir miltiqsiz bo'lmas,

Baliq — qiltiqsiz.

Botir yarasiz bo'lmas.

Botir o'lsa, nomi qolar,
Nomard o'lsa, nimasi qolar.

Botir o'lsa, yapaloq bosh ko'tarar.

Botir o'rtoq — boy o'rtoq.

Botir qiyinni yengar,
Nomard bo'yinni egar.

Botir qilichsiz ham botir.

Botirga yaroq hojat emas.

Botirga ham jon kerak.

Botirdan «botir» chiqsa, otasi bilan olishar.

Botirdan o'lim ham qo'rqqar.

Botirlik shahar olar.

Botirning kulgani — elning kulgani.

Botirning mushti — ishongan do'sti.

Botirning mushti ham yarog'.

Botirning qoni chiqquncha,
Qo'rqqoqning joni chiqar.

Botirsingan yigitni
Yov kelganda ko'ramiz.

Chechansingan yigitni
Dov kelganda ko'ramiz.

Buzilgan elni botir tuzatar.

Bo'lsang agar qo'rqqoq,
Boshingda o'ynar to'qmoq.

Bo'ridan qo'rqqan ovga chiqmas,
Ilondan qo'rqqan suvga tushmas.

Bo'ridan qo'rqqan to'qayga kirmas.

Vahm tubi — dengiz,
Botasan-da, ketasan.

Tavakkal tubi — yel qayiq,
O'tasan-da, ketasan.

Dovni yenggan botir emas,
Yovni yengan botir.

Yov qochsa, botir ko'payar.

Yovdan qo'rqqan yovga do'st,
Elni suygan — elga.

Yovni ayagan yara yer,
Kaltagini sara yer.

Jasur bo'lsang, yov qaytar.

Jasur bo'lsang, yovga chop.
Jasur jangda sinalar.

Jasur jangdan qo'rqmas,
Yovdan sira hurkmas.

It qo'rqqoqni talar.

Itni ovga borganda sina,
Yigitni — yovga borganda.

Ishtonsizning hadigi — cho'pdan.

Yigit joni — bitta,
Qiz joni — qirqta.

Yigit ishi bichuvda bilinar,
Tuya — suv kechuvda.

Yigitning botirini maydonda sina.

Yigitning sarasi yov bosganda bilinar.

Yoibarsdan qo'rqqan to'qayga kirmas.

Yo'lbarsni yenggan emas, jahlni yenggan — botir.

Kar qo'y ikki hurkar.

Kuchukdan qo'rqqan gado bo'lmas.

Ko'z — qo'rqqoq, qoi — botir.

Ko'p qayg'urdim, sil boidim,
Ko'p yalindim, qui boidim.

Mergan ovda bilinar,
Botir — yovda.

Mullali ovul — qo'rqqoq,
Baxshili ovul — botir.

Noshud ketganda maqtanar,
Botir — qaytganda.

Odam safarda bilinar,
Botir — xatarda.

Olovdan qo'rqqan tutundan ham qochar.

Ot bilan qurol ega tanlamas.

Ot hurkkan yeridan o'tmas,
Er — qo'rqqan yeridan.

Savdo g'avg'osiz bo'lmas,
Polvon — gavdasiz.

Savlat desang, menda bor,
Ammo jahon menga tor.

Sen qo'rqmasang, yov qochar.

Sendan qo'rqqanim — qora qo'ydan qo'rqqanim.

So'z botirligi tilda,
Er botirligi belda.

Tegirmonda tug'ilgan sichqon
Momaqaldiroqdan qo'rqmas.

Tiz cho'kib yashaguncha,
Tik turib o'lgan yaxshi.

Tilingni botir qilma,
O'zingni botir qil.

Tortishgan — er,
Tortishmagan — qora yer.

Tog'ni baland dema,
Talab qilsang, chiqasan.

Yovni kuchli dema,
G'ayrat qilsang, yiqasan.

Tulkidan sher chiqmas,
Qo'rqqoqdan er chiqmas.

Tuyaning hurkkani yomon,
Tentakning — qo'rqqani.

Urushdan qochgan ma'arakaga sig'mas.

Xoin qoni chelakka tomar,
Botir qoni — yurakka.

Xo'rozning suti yo'q,
Qo'rqqoqning quti yo'q.

Chiyki terini it tortar,
Chiyki erni yov tortar.

Cho'chigan cho'qmor ko'tarar.

Sharpadan qo'rqqan shaqildoq chalar.

Sher bolasi ovni yengar,
Er bolasi — yovni.

Sher izini it bosmas.

Sher himmati — bilak,
Er himmati — yurak.

Sherni er yengar,
Erni sher yengolmas.

Sherning urg'ochisi ham sher.

Sherning o'hgi ham ot hurkitar.

Er bolasi erday bo'lar.

Er bo'l, er bo'lmasang,
Qora yer bo'l.

Er yigitga tosh ham qurol.

Er yigitni yov ustida ko'r.

Erga navbat — sherga navbat.

Erdan er tug'ilar,
Nordan — nor.

Erlilik bilakda emas, yurakda.

Erlilikda xo'rlik yo'q.

Erning yuragi — sherning yuragi.

Eshakning qo'rqqog'i suvdan o'tmas.

Yuz qarg'aga — bir shunqor.

Yuz qo'rqqodan bir botir afzal.

Yurakda bo'lsa, bilakda bo'lar.

Yalingan qo'rqqoq emas,
Yoqalashgan qo'rqqoq.

Yantoqdan atir chiqmas,
Qo'rqqodan — botir.

O'zing botir bo'lsang
Qurolning keragi yo'q.

O'lgandan qo'rqqan yomon.

O'ttizida er atangan,
Qirqida sher atanar.

Qiyg'ir uchsa, chumchuqni tirqishda ko'r.

Qiyg'iming qiyqirgani — tulkinging o'lgani.

Qorg'ili it ovga yaramas,
Yuragi yo'q yovga yaramas.

Qochgan yo'l tanlamas.

Qochgan qo'shinga yov ko'p.

Qochganga cher qurilar.

Qochoqqa shafqat yo'q,
Qo'rqqoqqa — hurmat.

Qochqinga «hay» kifoya.

Quyvon o'z ko'lankasidan ham qo'rqqar.

Qo'rqqing — tutilding,
Qo'rqqading — qutulding.

Qo'rqqish — yengikshning chopari.

Qo'rqqmas kelin qo'y boshidan qo'rqqar.

Qo'rqqoq avval musht ko'tarar.

Qo'rqqoq bo'lma, botir bo'l,
O'z elinga shotir bo'l.

Qo'rqqoq itning quyrug'i qisq.

Qo'rqqoq ko'zidan ma'lum.

Qo'rqqoq — ko'r, nomard — xor.

Bir kunda o'lgan yaxshi.

Qo'rqqoq ot o'z soyasidan hurkar.

Qo'rqqoq o'lmasdan burun o'lar,
O'likdan nima kutib bo'lar.

Qo'rqqoq qochib qutilmas.

Qo'rqqoq qo'rqqoqqa o'rtoq.

Qo'rqqoq qo'rg'on ololmas.

Qo'rqqoqda uyat bo'lmas.

Qo'rqqoqni ajal quvlar.

Qo'rqqoqni ursang, botir bo'lar.

Qo'rqqoqning boshidan musht ketmas.

Qo'rqqoqning ko'zi katta,
Ahmoqning — so'zi.

Qo'rqqoqning o'z quroli o'ziga yov.

Qo'rqqoqning qoni chiqqani — joni chiqqani.

Qo'rqqoqning qo'li qisqa.

Qo'rqqoqqa ip ilon bo'lib ko'rinar.

Qo'rqqoqqa ko'lankasi — azroil.

Qo'rqqoqqa go'r ham tor, qir ham tor.

Qo'rqqoqqa qo'y boshi qo'sh ko'rinar,
Qo'mshog'i bilan besh ko'rinar.

Qo'rqqoqqa sichqonning ini — ming tanga.

Qo'rqsang ham, qo'y o'ladi,
Qo'rqmasa ham, qo'y o'ladi.

Qo'rqsang — aytma,
Aytsang — qo'rqma.

Qo'rquv o'limdan qutqarmas.

Qo'rqqan it uch kun hurar.

Qo'rqqanga qo'sh ko'rinar.

Har kuni o'lgandan,

TENGLIK VA TENGSIZLIK

Avatiga chavati,
Qum qozonga — loy tuvoq.

Ayol yerdan chiqqan emas,
Erkak bolasi.
Erkak ko'kdan tushgan emas,
Ayol bolasi.

Alixo'ja — Xo'jaali.

Atlas yamog'i — atlasga,
Shol yamog'i — sholga.

Baxtli bilan bahslashma,
Tomlik bilan tenglashma.

Boqqolda mening gapim,
Qassobda sening gaping.

Bel ushlaganda, otangni ayama.

Besh barmoq barobar emas.

Besh panja teng emas.

Besh qo'l barobar emas.

Beshikdagiga tegma, betingni yular.

Burgut chivin tutmas.

Gul — gulga,
Tikan — tikanga.

Yog' — yoqqa,
Go'sht — go'shtga.

Yog' yoqqa tomar,
Moshobaga jiz ham yo'q.

Zamoni birning amali bir.

Zamoni boshqaning amali boshqa.

Ikki ot tepishsa,
O'rtada eshak o'lar.

Ikki tentak bir bo'lsa,
Sog' odamday gaplashar.

Ikki tuya suykansa,
O'rtada chivin o'lar.

Ikki yalang'och hammomda topishar.

Ikki o'n besh — bir o'ttiz.

Ikki qirchang'i bir to'qayda topishar.

Ikki qo'chqor urishar,
Echkining buti ayrilar.

Ilon tilini ilon tushunar.

Ipni ipga qo'sh,
Tengini — tengiga.

It bolasi — itga yaxshi,
Qush bolasi — qushga yaxshi.

It,
Itning o'rtog'i bit.

It itning quyrug'ini bosmas.

It oydinda topishar.

It sarqitini yo'lbars yemas.

It chopar, deb bit chopar.

Itning basti — gadoy.

Itning boshini it yer.

Itning ishi gadoy bilan.

Itning o'rtog'i — it.

Yo'ling bilib, yo'ldosh qil,
Tenging bilib, tengdosh qil.

Kapasiga yarasha qirmovi,
Eshagiga yarasha tushovi.

Kar karni bilar,
Zo'r — zo'rni.

Kishi bilan kishi teng emas.

Kuchuk torn tepasiga chiqsa ham,
Egasidan katta bo'lmas.

Ko'lmak suvga — sassiq alaf.

Ko'p og'iz ko'p gapirar.

Ko'p qarining ichida,
Bir bola dono bo'lur.

Ko'p bolaning ichida,
Bir qari bola bo'lur.

Ko'r ko'r bilan qorong'ida topishar.

Ko'r — ko'rga,
O'r — o'rga.

Ko'r ko'rni topar,
Suv — chuqurni.

Ko'rgan bilan eshitgan bir emas.

Loy yorig'iga — loy,
Chang yorig'iga — chang.

Lo'li bilan kuchuk o'ch.

Moy berganga moy ber,
Toy berganga — toy.

Nojinsning oshnasi bo'lmas.

Odam bilan odam tengmi,
Aris bilan bodom tengmi.

Odam odamga o'xshar,
Mol — molga.

Oy bilan kunday bo'l,
Hammaga birday bo'l.

Olma olmadan rang olar.

Ot bilan tepishgan toyning engagi sinar.

Ot tepkisi otga o'tmas.

Ot tepkisini ot ko'tarar.

Otang — bozor, onang — bozor.

Otliq yo'ldosh bo'larmi
Arbali bilan.
Yo'rtoq yo'ldosh bo'larmi
Yo'rg'ali bilan.

Othq piyodaga hamroh bo'lmas.

Och bilan to'qning na ishi bor.

Och bola to'q bola bilan o'ynamaydi,
To'q bola och bolani o'ylamaydi.

Och qadrini to'q bilmas.

Pashsha bolga yopishar,
Kampir — cholga.

Pes pes bilan qorong'ida topishar.

Pes pesni topar,
Suv — pastni.

Pesning chekiga moxov tushibdi.

Piyoda tuyadagi bilan barobar emas.

Piyoz sotganning murch sotgandan xabari bor.

Polopon — boshiga,
Turumtoy — to'shiga.

Puliga yarasha duosi.
Sabasiga yarasha pishgagi.

Savolga — javob, salomga — alik.

Sizdan ugina,
Bizdan bugina.

Sichqonga — o'lim,
Mushukka — o'yin.

So'k oshiga — surnay,
Un oshiga — karnay.

So'qir otga qo'tir ot uyur.

Tangalik yerda tenglik yo'q.

Temirchining bir urgani,
Ko'mirchining ming urgani.

Teng bo'lmay, duch bo'lmas.

Teng yeganni tangri suyibdi,
Ortiq yeganni arvoh uribdi.

Teng tengi bilan,
Keli sopi bilan.

Teng tengi bilan,
Tezak qopi bilan.

Teng tengi bilan,
To'n yengi bilan.

Tengini topsang, tekin ber.

Tenglik — kenglik.

Tengsiz bilan teng bo'lma.

Tomdan tarasha tushdi,
Bo'yimga yarasha tushdi.

Tuya tuzni sevar,
Yigit — qizni.

Tuya qancha bo'lsa, jihozi — o'shancha.

Tuya — qancha, yarasi — shuncha.

Tuyadan katta fil bor.

Chigal soqolga temir taroq.

Chumchuq ham o'z toshicha botmon.

Shu qozonga shu cho'mich.

Yugurukdan yuguruk chiqsa,
Oyog'i — tipir-tipir.

O'zingdan pastga siringni aytma.

O'rdak bilan topishgan
Xo'rozning katagini suv bosar.

O'rdak o'rdak bilan uchar,
G'oz g'oz bilan uchar.

O'roqchining ming urgani —
Boltachining bir urgani.

O'xshatmaguncha uchratmas.

O'g'rining xotini o'ziga loyiq.

Qizga er topiladi,
Yigitga yor topiladi.

Qora uyga — ola bargak.

Qudang qui bo'lsa, quldek bo'l.

Qush tilini qush bilar.

Qo'y bilan bo'ri bir og'ilda yashamas.

Qo'l qo'lni tank.

G'arib ko'ngli g'aribda.

G'isht masjidga — yog'och mezana.

Hamma odam — bir odam,
Hamma maxluq — bir maxluq.

DONOLIK VA NODONLIK

Adashgan aqldan ozar.

Adashmagan til,
Toyrilmagan tuyoq yo'q.

Ayolning husni pardozda emas, aqlida.

Aybini yashirmoq nodonlar ishi.

Aynlining bolasi qarg'aning tilini bilar.

Ayron osh bo'lmas,
Nodon — bosh.

Aytguvchi nodon bo'lsa,
Tinglovchi dono kerak.

Amalga qarama, aqlga qara.

Anqov o'yin buzar,
Tentak — uyin.

Achchig'ing oldin yursa,
Aqling keynidan oshib kelsin.

Achchig'ing chiqsa ham, aqling qochmasin.

Aql aynimas, oltin chirimas.

Aql aqldan quvvat olar.

Aql bilan odob egizak.

Aql bozorda sotilmas.

Aql — boshda,
G'ayrat — yoshda,
Asl — toshda.

Aql boshdan chiqadi,
Asl — toshdan.

Aql boshlaydi,
Oyoq tashlaydi.

Aql boshlovchi,
Tana ishlovchi.

Aql bo'y bilan o'lchanmas.

Aql bo'yda emas, o'yda.

Aql yoshdan,
Odob — boshdan.

Aql ozmaydi,
Ten to'zmaydi.

Aql toshi — inson boshi.

Aql-farosat — nisbi karomat.

Aql o'lchovi — so'z,
So'z o'lchovi — naql.

Aql o'rgatguncha, naql o'rgat,
Aql — Hasan, odob — Husan.

Aqlga yondosh, Jahldan qoch.

Aqldan ortiq boylik yo'q.

Aqldor bo'lsa yigitning xotini,
Yaxshilikka chiqarar yigitning otini.

Aqli kalta pand yeydi,
Aqli teran — qand.

Aqli kaltaning till uzun.

Aqli kamning azobi ko'p.

Aqli kirmagan qaridan,
Ziyrak tug'ilgan bola yaxshi.

Aqling borida er tani,
Kuching borida yer tani.

Aqling bo'lsa, oqilga ergash,
Aqling bo'lmasa — naqlga.

Aqling ko'r bo'lsa, ko'zdan ne foyda.

Aqling pesh — ishing besh,
Aqling kech — ishing hech.

Aqllingga aql qo'sh,
Jahlingga — sabr.

Aqlashsang, aql topasan.

Aqlli aqliga yo'ldosh,
Yomon yomonga qo'ldosh.

Aqlli baxt topar,

Baxt bilan taxt topar.

Aqlli bolaga mol na kerak.

Aqlli boshda soch turmas.

Aqlli desang ahmoqni,
Boshga urar to'qmoqni.

Aqlli do'st — rohat,
Aqlsiz do'st — ofat.

Aqlli ish sevar,
Aqlsiz — so'z.

Aqlli ish — qanotli qush.

Aqlli ishiga ishonar,
Aqlsiz — tushiga.

Aqlli kengash qilar,
Ahmoq — urush.

Aqlli naqlab so'zlar,
Aqlsiz laqillab so'zlar.

Aqlli otini maqtar,
Ahmoq — xotinini.

Aqlli pakana ahmoq darozdan yaxshi.

Aqlli uzoqni ko'zlar,
Ahmoq — yaqinni.

Aqlli o'zini ayblar,
Aqlsiz — do'stini.

Aqlli o'ylanguncha, tentak suvdan o'tar.

Aqlli qariya — oqib turgan daryo.

Aqlli qizni yig'latish ham qiyin,
Kuldirish ham.

Aqlliga aytdim, angladi-bildi,
Aqlsizga aytdim, shaqillab kuldi.

Aqlliga aytsang, biladi,
Aqlsizga aytsang, kuladi.

AqlMga bir so'z bas,
Aqlsizga ming so'z oz.

Aqlliga — hurmat, aqlsizga — kaltak.

Aqlidan el rozi,
Ahmoqdan dil norozi.

Aqlining oti ham horimas,
To'ni ham to'zimas.

Aqlining qadri ahmoqning oldida bilinar.

Aqlni beaqldan o'rgan.

Aqlning ko'zi — uzoqning ko'zi.

Aqlning tagi — naql,
Naqlning tagi — aql.

Aqlning o'lchovi — idrok.

Aqlsiz bosh — nursiz chiroq.

Aqlsiz gap tashir,
Oqibatda bosh qashir.

Aqlsiz dushmandan bir saqlan,
Aqlsiz do'stdan ming saqlan.

Aqlsiz do'stga kular,
Aqlli do'stni suyar.

Aqlsiz — jahlli,
Jahlsiz — aqlli.

Aqlsiz og'zidagini oldirar.

Aqlsiz xotin husnini ko'z-ko'z qilar,
Aqlli xotin — aqlini.

Aqlsiz qo'shnidan bitta himmat yaxshi.

Aqlsizga og'a bo'lgandan,
Aqlining olovini yoqqan afzal.

Ahmoq aql o'rgatar.

Ahmoq ahmoq emas,
Ahmoqni alimoq qilgan ahmoq.

Ahmoq ahmoqni topar.

Ahmoq boshdan aql chiqmas,
Aql chiqsa ham, ma'qul chiqmas.

Ahmoq do'st yovdan yomon.

Ahmoq kalla oyoq og'ritar.

Ahmoq oyog'idan horiydi.

Ahmoq otdan tushsa ham,
Egardan tushmas.

Ahmoq og'asini tanimas,
To'qmoq tog'asini tanimas.

Ahmoq so'zlar, aqlli tinglar.

Ahmoq to'qmoq yig'ar.

Ahmoq elchi ikki tarafni buzar.

Ahmoq o'z oyog'idan horiydi.

Ahmoq o'zi bilmas,
Bilganning so'ziga kirmas.

Ahmoq o'zi so'zlab, o'zi kular.

Ahmoq o'zin bildirar,
To'garagin kuldirar.

Ahmoq o'zini maqtar,
Tentak — qizini.

Ahmoq — o'ynashda,
Yaxshi — o'ylashda.

Ahmoq horimas,
Ko'sa qarimas.

Ahmoqda or bo'lmas,
Dengizda — guzar.

Ahmoqdan so'rama, o'zi aytar.
Ahmoqdan — chaqmoq.

Ahmoqlarga bosh bo'lguncha,
Donolarga yosh bo'l.

Ahmoqni urma, so'kma — gapga sol.

Ahmoqniki — og'zida,
Podshoniki — g'aznada.

Ahmoqning aqli tushdan keyin kirar.

Ahmoqning aqli — to'pig'ida.

Ahmoqning ahmoqligi ham bosh og'ritadi, ham

oyoq.

Ahmoqning javobi — sukut.

Ahmoqning joni azobda.

Ahmoqning katta-kichigi bo'lmas.

Ahmoqning oldingi tishi qimirlar.

Ahmoqning orqasida bir dasta yantog'i bo'lmas.

Ahmoqning sirini och,
Urishsa, qoch.

Ahmoqning shox-u butog'i bo'lmas.

Ahmoqning o'z bilgani,
Gapirmasa, o'lgani.

Ahmoqning o'zi bilmas,
O'zgani ko'zga ilmas.

Ahmoqqa aytgan bilan gap uqmas,
Xarsangga qoqqan bilan mix o'tmas.

Ahmoqqa — kaltak, donoga — ishorat.

Ahmoqqa salom berdim,
Besh tanga tovon berdim.

Ahmoqqa son tegmas,
Sepdan ishton kiyar.

Ahmoqqa To'ytepa bir tosh.

Ahmoqqa — to'qmoq.

Ahmoqqa Quva bir tosh.

Beaqlning ohi yo'q,
Bog'lamoqqa shoxi yo'q.

Belgi bo'lsa yo'ldan adashmas,
Aql bo'lsa — so'zdan.

Besalom odam — to'ng,
Beaql odam — gung.

Betamizda uyat yo'q,
Ahmoqda — niyat.

Bilgan so'zni ayt,
Bilmas so'zdan qayt.

Bilgan topib gapirar,
Bilmagan — qopib.

Birovning holiga kulmagin zinhor,
Sening ham holingga kulguvchilar bor.

Botirdan yaxshi ish qolar,
Donodan — so'z.

Bosh bo'lmasa, gavda — losh.

Boshda aql bo'lmasa, oyoqda tinim yo'q.

Boshi yo'qning oshi yo'q.

Boshliq bo'lsang, boshli bo'l.

Boqqa bulbul yarashar,

Odamga — aql.

Burgaga achchiq qilib, ko'rpaga o't qo'yma.

Burgani deb, po'stinni olovga tashlama.

Buloqning suvi tiniq,
Dononing — suhbat.

Bo'yga boqma, o'yga boq.

Bo'yimday bo'y topilsa ham,
O'yimday o'y topilmas.

Bo'ying tengi bilan yurma,
Aqling tengi bilan yur.

Bo'lar bola o'n beshida
Boshman, deydi.
Bo'lmag'uri o'ttizida
Yoshman, deydi.

Bo'lmaganga bo'lishma,
Bolaning o'rtasiga tushma.

Vaysaqi — elga dushman.

Gapni gapir uqqanga,
Jonni jonga suqqanga.
Gapni gapirib netasan,
Onasi bemahal tuqqanga.

Daryoni mehnat to'sar,
Odam aqldan o'sar.

Devor bino bo'lmas,
Qari bo'lgan bilan dono bo'lmas.

Dono aytsa, el aytgani,
Elning g'amin yeb aytgani.

Dono aql so'rab hormas,
Nodon nozin qilib bormas.

Dono aqli dor emas,
Nodon aqli yor emas.

Dono bajarar ishni,
Nodon sindirar tishni.

Dono bilan nodon bir buloqdan suv ichmas.

Dono bilan yursang, dono bo'lasan,
Ahmoq bilan yursang, rasvo bo'lasan.

Dono — donoga yor,
Ahmoq — do'stga zor.

Dono durdan a'lo.

Dono ming yashar,
Nodon bir yashar.

Dono naqli — hayot aqli.

Dono so'ziga bino qo'yar
Nodon — o'ziga.

Dono so'zini tergar,
Nodon — ko'zini.

Dono o'ylab aytar,
Nodon — o'ynab.

Dono qarisa ham, donoligi qarimas.

Dono hikmat keltirar,
Nodon — kulfat.

Donoga ilm — ilm,
Nodonga essiz ilm.

Donoga ish — shon-u shuhrat,
Nodonga ish — g'am-u kulfat.

Donoga ergashgan dovondan oshar.

Donoda mehr bo'ladi,

Nodonda — zahr.

Donolikning cheki yo'q.

Dononing gapi — tegadi nafi.

Dononing so'ziga boq,
Yaxshining — o'ziga.

Dononing so'zidan ham qolma,
Yurgan izidan ham.

Dononing o'zini olmasang ham, so'zini ol.

Yo kattaning gapiga kir, yo kichikning.

Yomonni yaxshi qilish — dononing ishi,
Yaxshini yomon qilish — nodonning ishi.

Yorim bor deb yorilma,
Haqiqiy yor bo'lmasa.
Qizim bor deb kerilma,
Esli-xushli bo'lmasa.

Javob oltin bo'lsa, savol — kumush.

Johil ulfat — boshingga kulfat.

Johilda kuch ko'p bo'lar,
Kuchim degan tez o'lar.

Johillar kamon bo'lar,
Mehrlilar — chaman.

Johillikdan jon chiqar,
Qobillikdan — dong.

Idrok — aqlning jilovi.

Ilon boshini dushman qo'li bilan yanch.

Inson — aqli bilan,
Dono — naqli bilan.

Inson aqli — olmos.

Ipni uzun qo'y, qimirlashini ko'r.

It yalog'ida band bo'lmas,
Ahmoq qulog'ida — pand.

Ish aqllini topar,
Aqli — ishni.

Yigit orif bo'lsa, aslini so'rama.

Yigitning aqli — ko'zida.

Yigitning zehnli bo'lgani —
Adashmay yo'lidan yurgani.

Yiqilgan qoqilganga kular.

Yo'lda yursang, tuya ishlat,
Elda yursang — miya.

Kalla boshqa, salla boshqa.

Kallam bor — bir qop tillam bor.

Kar bo'lsang bo'l, ko'r bo'lma.

Kar eshitganini qo'ymas,
Ko'r — tutganini.

Kasalga davo topilsa ham,
Anqovga davo topilmas.

Katta daryo hayqirmas,
Aqli kishi baqirmas.

Kattada naql bor,
Yaxshida — aql.

Kelishingni o'ylama, ketishingni o'yla.

Kim gapirganga boqma,
Nima gapirganga boq.

Kishi aqli bilan boy bo'lguncha,
O'z aqling bilan gado bo'l.

Kishi baxti taxtida emas, aqlida.

Kuchiga ishongan — yiqilar,
Aqliga ishongan — yiqitar.

Ko'z bilan ko'r, dil bilan bil.

Ko'p bilgan oz so'zlar,
Oz bo'lsa ham soz so'zlar.

Ko'p gap dushmanga ma'qul.

Ko'p moldan oz aql yaxshi.

Ko'p yashagan ko'p bilmaydi,
Ko'p o'qigan ko'p biladi.

Ko'p o'yla, bir so'yla.

Ko'p o'qigan olim bo'lsa,
Ko'pni ko'rgan dono bo'lar.

Ko'r siypab topar,
Aqlli — o'ylab.

Ko'r tovuqqa har narsa don ko'rinar.

Ma'arakaga ahmoq aralashsa,
Buzilmay qolmas.

Ma'arakaga dono aralashsa,
Tuzilmay qolmas.

Ma'arakada topib gapirgan — dono,
O'zini tutib o'tirgan ham — dono.

Ming ishchiga — bir boshchi.

Ming qo'shchiga — bir boshchi.

Naynovning aqli — to'pig'ida.

Nasihat — achchiq, hazmi — totli.

Naql — ibrat o'chog'i,
Aql — fikr pichog'i.

Naql — koni aql.

Naql — tagi aql.

Naql qaydan chiqadi, o'y bo'lmasa,
Kigiz qaydan chiqadi, qo'y bo'lmasa.

Nodon bilan sirdosh bo'lma.

Nodon bilan shavla yesang,
Oyog'ingning tagi pishar.

Nodon kuzatar,
Dono tuzatar.

Nodon so'zlar,
Dono ibrat olar.

Nodon o'z aybini ko'rmay,
Kishi aybini qidirar.

Nodonga — kaltak, donoga — ishora.

Nodonga tek turmoq — javob.

Nodonga ulfat bo'lgan qon yutar.

Nodondan aql kutma,
Beburddan — nomus.

Nodondan boshchi bo'lsa,
Jarga qulab ketasan.

Nodoning dili — tilida,
Dononing till — dilida.

Nodoning kulfati ko'p,
Dononing — hikmati.

Odam bo'ladigan bola olisga qarar.

Odamdan hiyla qochib qutulmas.

Odamning tizgini — aql.

Odamning yuziga boqma,
So'ziga boq.

Odamning husniga baho berma,
Aqliga baho ber.

Oz-ozdan o'rganib, dono bo'lur,
Qatra-qatra yig'ilib, daryo bo'lur.

Oy nuri tunni yoritar,
Odam aqli — hayotni.

Oydin tun adashmasga yaxshi.

Oldiga kelganni yemak —
Hayvonning ishi.
Og'ziga kelganni demak —
Nodoning ishi.

Oldingagini ko'rib, fikr qil,
Orqadagini ko'rib, shukur qil.

Olim adashsa, olam qoqilar.

Olim aytgani — olam aytgani.

Olim bo'lsang, olam seniki.

Olimdan ot qoladi.

Nodondan — dod.

Oltmish yashar ahmoqdan
Olti yashar dono yaxshi.

Oy to'lganini bilmas,
Yigit — bo'lganini.

Otalar so'zi — aqlning ko'zi,
Onalar so'zi — baxtning o'zi.

Otning yaxshisi tizidan ma'lum,
Odamning yaxshisi — so'zidan.

Oqil johildan pand olar.

Podshong qarg'a bo'lsa, yeganing go'ng bo'lar.

Sigir o'zining buzoq bo'lganini bilmas.

Sohibkordan bog' qolar,
Donodan — kitob.

So'gat tolga qush qo'nar,
So'zamolga — so'z.

So'z bilmagan er
El boshiga yov keltirar.

So'zlovchi ahmoq bo'lsa,
Tinglovchi dono kerak.

So'mdan savdo qildim,
Boshimga g'avg'o qildim.

So'ngak osh bo'lmas,
Nodon bosh bo'lmas.

Tan pardozi oltmishgacha,
Aql pardozi o'lguncha.

Tentak tentakligini qo'y so'yib bildirmas.

Tentak to'rini bermas,
Telba — to'nini.

Tentak o'ylanguncha,
Aqlli suvdan o'tar.

Teran daryo tinch oqar.

Toy ot bo'lganini sezmas,
Yigit ota bo'lganini sezmas.

Totli suv toshdan chiqar,
Yaxshi aql — boshdan.

Tog'ning ko'rki tosh bilan,
Odamning ko'rki bosh bilan.

Turnadan qorovul qo'ysang,
Tepangdan qiyqiruv ketmas.

Tuyaday bo'y beiguncha,
Ninaday aql bersin.

To'qqizida bo'lmagan aql,
To'qsonida ham bo'lmas.

Uyga jihoz yarashar,
Odamga — aql.

Ulug'lik yoshda emas, boshda.

Uchgan o'qning aqh yo'q.

Uqmagan uyatga qolar.

Fikri ravshanning so'zi ravshan.

Fikrsiz odamdan tosh yaxshi.

Fozillar fazilati — hayot ziynati.

Folbinga ahmoq ishonar.

Xudoga ishonib, och qolma.

Chinordek bo'ying bo'lguncha,
Tumordek aqling bo'lsin.

Cholni ko'rib «bobom» dema.

Elanmagin kalga,
O'zi kelar halga.

Echkinging ajah yetsa, qassobni suzar.

Echkinging o'lgisi kelsa, cho'ponning tayog'iga
suykanar.

Eshak qirqqa kirganda ham qiliq chiqarar.

Yuz ishchiga — bir boshchi.

Yaxshi rahbar — chin padar.

Yaxshining xatosi yo'q,
Nodonning — oshnasi.

O'zini bilmagan haqni bilmas.

O'likka yig'lagan essiz ko'zim,
Nodonga so'zlagan essiz so'zim.

O'tgan bulutdan yomg'ir kutma.

Qorong'ining ko'zi ko'r.

Qoqilsang toshdan o'pkalama.

Hamma mulla — bir mulla,
Ming mulla — bir tilla.

Hovuzda quibaqa vaqillaydi,
Nodon — davrada.

Husn to'yda kerak,
Aql — kunda.

Husnni ko'z bilar,
Aqlni — ko'ngil.

ILM, KASB-HUNAR VA ILMSIZLIK

Avval bil, keyin qil.

Avval o'rgan, keyin o'rgat.

Avom tabib — ofati jon.

Avrasang, oqil bo'lar,
Bovrasang, botir bo'lar.

Aql ko'pga yetkazar,
Hunar — ko'kka.

Barakat — mag'izda,
Hunarli qo'l — og'izda.

Baxt belgisi — bilim.

Behunaming hunari — yalqovlik.

Bilagi zo'r birni yiqar,
Bilimi zo'r — mingni.

Bilak bilan bitmagan
Bilim bilan bitar.

Bilgan bilganin ishlar,
Bilmagan barmog'in tishlar.

Bilgan bitirar,
Bilmagan yitirar.

Bilgan o'zar,
Bilmagan to'zar.

Bilgan o'qir,
Bilmagan to'qir.

Bildirish uchun bihsh kerak.

Bilim — aql chirog'i.

Bilim baxt keltirar.

Bilim — davlatdan qimmat.

Bilim — kuchda,
Kuch — bilimda.

Bilimji — olim.
Bilimsiz — zohm.

Bilimliga dunyo yorug',

Bilimsizga — qorong'u.

Bilimlining bilimi yuqar,
Bilimsizning nimasi yuqar.

Bilishim,
Bilishimga tushar bir ishim.

Bilimsiz kishiga ish yo'q,
Ilimsiz kishiga osh yo'q.

Bilimsiz mulladan ustiga yuk ortilgan eshak yaxshi.

Bilimsiz xalfa — ekinsiz dala.

Bilmagan ayb emas,
Bilishga tirishmagan ayb.

Bilmagan ishga urinma,
Urinib tuzoqqa ilinma.

Bilmagandan bilgan yaxshi,
To'g'ri ishni qilgan yaxshi.

Bilmaganni so'rab o'rgangan olim,
Orlanib so'ramagan o'ziga zolim.

Bilmaganning bilagi tolmas.

Bilmas tabib jon olar.

Bilmasang, bilgandan so'ra.

Bir yigitga yetmish hunar oz.

Bir yigitga qirq hunar oz.

Bol tutgan barmog'ini yalar,
Hunari bor — ermagini.

Go'zallik — ilm-u ma'rifatda.

Davlat tugar, bilim tugamas.

Didli yigit — ilmli yigit.

Dorboz dordan o'lar,
Morboz — mordan.

Joni borning g'ami bor,
Kasbi-kori nomi bor.

Zehn qo'ysa, ong qo'nar,
Hunar ortsa, ish unar.

Zehn qo'ysang bilimga,
Ilm tomar dilingga.

Ilm — aql bulog'i,
Aql — yashash chirog'i.

Ilm baxt keltirar,
Bilim taxt keltirar.

Ilm — yorug'lik,
Jaholat — zuimat.

Ilm izlagan yetar,
Izlamagan — yitar.

Ilm istasang, takror qil.

Ilm ko'p, umr oz,
Keragini o'qi.

Ilm olish — nina bilan quduq qazish.

Ilm olishning erta-kechi yo'q.

Ilm topmay, maqtanma.

Ilm — tubsiz quduq.

Ilm — egarlangan ot,
Bilganga — do'st,
bilmaganga — yov.

Ilm o'lchovi — aql,
Zehn o'lchovi — naql.

Ilm qog'oz qatida emas, miya qatida.

Ilmi borni yosh dema,
Ilmi yo'qni bosh dema.

Ilmi yo'qning ko'zi yumuq.

Ilmli odam — ilikli suyak.

Ilmli olar, Ilmsiz oldirar.

Ilmli uy — charog'on,
Ilmsiz uy — zimiston.

Ilmlining so'zi — o'q.

Ilmni mehnatsiz egallab bo'lmas.

Ilmning avvali achchiq,
So'ngi — totli.

Ilmsiz bir yashar,
Ilmli ming yashar.

Ilmsiz bosh qashir,
Xushomadgo'y gap tashir.

Ilmsiz imomdan tuxum qilmaydigan tovuq yaxshi.

Ilmsiz kishi o'limga yaqin.

Ilmsiz olim — to'qimsiz eshak.

Ilmsizga ishonch yo'q,
Hunarsizga quvonch yo'q.

Ilm-u hikmat suvni yondirar.

Ilm-u hunar yelga emas, elga.

Imoni yo'qning burdi yo'q.

Yigit husni — hunar.

Kasb—kasb, tubi—nasib.

Kasbning yomoni yo'q.

Kitob — aql qayrog'i.

Kitob ko'rmagan kalla —
Giyoh unmagan dala.

Kitobsiz aql — qanotsiz qush.

Ko'rib bilish yaqinni,
O'qib bilish uzoqni.

Meros moli to'zadi,
Merosli hunar o'zadi.

Miltiq ko'targan bilan ovchi bo'lmas,
Dag'dag'a solgan bilan — dovchi.

Mulla bilganin o'qir,
Bo'zchi bilganin to'qir.

Mulla bilganin o'qir,
Tovuq ko'rganin cho'qir.

Mulla bo'lsang, takror qil,
Dehqon bo'lsang, shudgor qil.

Ogohlikni ko'rdan o'rgan,
Donolikni — ilmdan.

Oz-oz o'rganib usta bo'lur.

Ozdan yig'ilib daryo bo'lar,
So'rab-so'rab dono bo'lar.

Oltin olma, bilim ol,
Bilim olsang, bilib ol.

Ota kasbi — davlat kasbi.

Ota hunari — bolaga meros.

Otolmagan yoy tanlar.

Otolmagan ovchi yoyidan ko'rar.

Piligi yo'q chiroq yonmas,
Biligi yo'q yigit yaramas.

Piling kuchli bo'lguncha,
Biliming kuchli bo'lsin.

Poxoldan somon chiqmas,
Qo'poldan olim chiqmas.

Sa'va ishi — sayramoq,
Ho'kiz ishi — xirmon yanchmoq.

Tasbeh ag'darganning bari mulla emas,
Tayoq tutganning bail cho'pon emas.

Tekin boylik axtarguncha,
O'zingga bop hunar top.

Teshik idish suvda bilinar,
Bilimi oz kishi — sinovda.

Tikansiz gul bo'lmas,
Mashaqqatsiz — hunar.

Tikkan chevar emas,
Bichgan — chevar.

Til bilgan yo'lda qolmas.

Usta, ishni qilar puxta.

Usta ko'rmagan shogird
Har maqomga yo'ig'alar.

Ustadan shogird o'zar.

Ustani shogird sindirar,
Pistani — po'choq.

Ustoz ko'rgan xat tank.

Ustozsiz shogird — jonsiz kesak.

Uchishga qanot kerak,
O'qishga — toqat.

Uchqundan qo'rqqan temirchi bo'lmas.

Uquvsiz ishboshi bo'lsa,
Baqir-chaqirdan chiqmas.

Chalasavod — chirik rabot.

Chechanning — tili,
Chevarning — qo'li.

Chumchuq so'ysa ham, qassob so'ysin.

Shayxning hunari bo'lmasa, xonaqoh tang.

Shogird ustadan o'tmasa, ish yitar.

Shogirdiga tosh bergan tosh olar,
Bosh bergan bosh olar.

Shogirding oqil bo'lsa, boshingda toj,
Shogirding erka bo'lsa, boshga tayoq.

Shogirdning befarosati
Ustozni muttaham qilar.

Er yigit deb kim aytar,
Yovda yalov yiqmasa.

Chechanhgin kim maqtar,
Dovda uni chiqmasa.

Er ko'rki — bilik,
Suyak ko'rki — ilik.

Yuz tuman oltindan hunar yaxshi.

Yuz hunarni chala bilgandan
Bir hunarni to'la bil.

Yuzga kirsang, yuz yil o'qi.

Yuzga kirsang ham, hunar o'rgan.

Yuziga qarama, bilimiga qara.

Yamoqchining ishini suvoqchi bilmas.

Yaxshi bilsang ishingni,
Yaxshilar silar boshingni.

O'lmagan — qo'shiqchi,
Erinmagan — eshikchi.

O'nga olgin, birga sot,
Oting chiqsin savdogar.

O'rganish — bir hunar,
O'rgatish — ikki hunar.

O'rdak bo'lmay, g'oz bo'l,
Bilim olib, soz bo'l.

O'qigan — guliston,
O'qimagan — go'riston.

O'qigan — yorug',
O'qimagan — choriq.

O'qigan — olim,
O'qimagan — o'ziga zolim.

O'qigan o'qdan oshar,
Nodon turtkidan shoshar.

O'qigan o'qigan emas,
Uqqan — o'qigan.

O'qigan o'g'il otadan ulug'.

O'qiganing o'zingga.

O'qiganning oshi — pishirig'lik.

O'qiganning oshig'i — olchi.

O'qiganning tili — ikki.

O'qimagan shu damda,
Turtinar har qadamda.

O'qimagan — yalang oyoq,
Baayni bir quruq tayoq.

O'qimay mulla bo'lgan,
Cho'qimay qarg'a bo'lar.

O'qish boshqa, uqish boshqa.

O'qish — jafoli, keti — vafoli.

O'qish yaxshi,
Uqish undan ham yaxshi.

O'quvi bor ulg'ayar,
Uquvi yo'q sarg'ayar.

Qadam qo'y asta-asta,
Qadam yetguncha ilm ista.

Qaig'aning hunari bo'lsa, tezak yemasdi.

Qattiq baqirgan bilan qo'shiqchi bo'lmas.

Qiz bilagini shimarar,
Turli ipakhimarar.

Qizning ko'rki — noz,
Yigitning ko'rki — hunar.

Qirsiz yer bo'lmas,
Hunarsiz — er.

Quyma aql bo'lmasa,
Turtma aql hech bo'lar.

Qunt bilan o'rgan hunar,
Hunardan rizqing unar.

Qo'yingni qassobga so'ydir,
O'likni murdasha'ga yuvdir.

Qo'yni qassob so'ysin,
Oshni oshpaz pishirsin.

Qo'li hunarsiz — non gadoyi.

Har ish o'z ustasidan qo'r qar.

Har ishning bir ustasi bor,
Har ustaning bir ustoz bor.

Har kasbning o'z gashti bor.

Har kimning ishi emas uloq ulamoq,
Madrasaga borib tuproq yalamoq.

Har kimning kasbi — o'ziga.

Har hunarning o'z siri bor,
Har ishning o'z yeri bor.

Hunar oshatar,
Mehnat yashnatar.

Hunar — bir, pardozi — qirq.

Hunar bo'lsa qo'lingda,
Non topilar yo'lingda.

Hunar — zar, hunarsiz — xar.

Hunar oshxo'rga osh berar,
Nonxo'rga — non.

Hunar — oqar buloq,
Ilm — yonar chiroq.

Hunar tagida hunar bor.

Hunar — tunganmas xazina.

Hunar to'yg'izar,
Ot mindirib, to'n kiygizar.

Hunar, hunardan unar.

Hunari borning oltin bilagi bor.

Hunari yo'q kishidan
Bigizi bor yamoqchi yaxshi.

Hunari yo'q kishining,
Mazasi yo'q ishining.

Hunari yo'q erkakdan ignasi bor xotin yaxshi.

Hunarli yigit — mevali daraxt.

Hunarli kishi och qolmas.

Hunarli moy oshar,
Hunarsiz loy oshar.

Hunarli er xor bo'lmas,
Do'st-dushmanga zor bo'lmas.

Hunarli o'lmas,
Hunarsiz kun ko'rmas.

Hunarlining hunari
Murodiga yetkazar.
Hunarsizning yurari
Qaro yerga yetkazar.

Hunarmandning noni — butun.

Hunarni o'rgan,
O'rganda, chiran.

Hunarni o'rganib qo'ysang,
Sendan osh-non tilamaydi.

Hunarsiz tezdin, hunarli xez yaxshi.

Hunarsizning qirqimi uzun,
Hunarlining — bichimi.

MARDLIK VA NOMARDLIK

Adashganni yo'lga solgan mard.

Aybiga iqrord mard kishi,
Yashirmoq — qo'rqqoq ishi

Arslon bolasi arslon bo'lur,
Sichqon bolasi — sichqon.

Arslon og'zidan ov olinmas.

Asirlikdan o'lim yaxshi.

Baliq suvning chuqurini,
Mard ishning qiyinini izlar.

Baxshining qadrini xalq bilar,
Xalqning qadrini mard bilar.

Bir erga navbat, bir — sherga.

Gunohning uzri gunohdan og'ir.

Go'ngqarg'a bo'lib ming yil yashagandan,
Sher bo'lib bir yil yashagan afzal.

Darmon bor yerda dard bo'lmas,
Erman bor yerda er o'lmas.

Do'st kulfatda sinalar,
Mard — kurashda.

Do'stga zor qilma,
Nomardga — muhtoj.

Yer ekma, er ek.

Yomon odam yovdan qochar,
Nomard odam siring ochar.

Jondan kechmay, daryo kechilmas.

Jo'mard yo'qligini bildirmas,
Tulpor ochligini bildirmas.

Ziyrakning aqli tosh yorar,
Nomardning mushti bosh yorar.

Zolim ishi shafodir,
Mardning ishi vafodir.

Ilikni mard qoqib, nomard yemasin.

Yigit borki, yetti pushtigacha nomi qolar,
Yigit borki, yetti kunda nomi yo'qolar.

Yigit — yigitning ko'zgusi.

Yigit so'zi — bitta.

Yigit — so'zidan,
Qo'y — bo'g'zidan.

Yigitga yig'i yarashmas.

Yigitga mardlik yarashar.

Yigitni bir so'zlik bezar.

Yiqilsang, kuchlidan yiqil.

Yiqilsang ham tuyadan yiqil,
Birov senga kulmasin.

Yo'lbars
Tulki izidan yurmas.

Yo'qdan qochma, yomondan tonma.

Kallangni olsa, mard olsin.

Kek xotinga yarashar.

Kim mard bo'lsa so'ziga,
Oydir elning ko'ziga.

Kurashda otangni ayama.

Mard aytmas,
Aytsa qaytmas.

Mard berib xursand bo'lar,
Nomard — olib.

Mard bilan gurunglashgan
Mard bo'lar.
Nomard bilan hiringlashgan
Part bo'lar.

Mard bir yil och,
Nomard hamisha och.

Mard bir marta o'lar,
Qo'rqqoq — yuz marta.

Mard boshini qilich kesmas.

Mard yetimga yeng bo'lar,
Bo'lmaganga — bo'y.

Mard ish ustida bilinar,
Nomard — osh ustida.

Mard ishi — mard,
Nomardniki — dard.

Mard yigit izini sotar,
Nomard yigit — o'zini.

Mard yigitga sevgi sinov.

Mard yigitning dod degani — o'lgani,
Dod demasdan bet uchirgani — qo'rqqani.

Mard yiqilsa, maydonda qolar.

Mard yo'lida g'ov qolmas.

Mard yigitning labi yog'liq,
Dangasaning boshi qonlik.

Mard — kurashda, do'st — tashvishda,
Dono g'azabda sinalar.

Mard maydonda bilinar,
Nomard — ishda.

Mard mardni deydi,
Nomard — nomardni,

Mard muhtoj beshigi,
Elga ochiq eshigi.

Mard nomardga tiz cho'kmas.

Mard oro bilan so'zlar,
Nomard — pora bilan.

Mard tuzar, nomard buzar.

Mard xotinin qaritmas.
Botir otin horitmas.

Mard o'zidan ko'rar,
Nomard — o'zgan.

Mard o'lar, nomi qolar.

Mard qalbi — gul,
Nomardniki — kul.

Mard qiyinni yengar,
Nomard bo'ynini egar.

Mardga manzil ko'p.

Mardga taqlid et,
Nomardni tanqid et.

Marddan ot qolur,
Nomarddan — dod.

Mardlik yiqitmoq emas, turg'izmoq.

Mardlik — kishining husni.

Mardlik — mangulik.

Mardlik sotib olinmas.

Mardni maqtamasang ham — mard,
Nomardni maqtasang ham — dard.

Mardni mehnat yengolmas.

Mardni xor etma,
Nomardga zor etma.

Mardni el sevar,
Nomardni kirn sevar.

Mardni o'ldirar firoq,
Nomarddan nomus yiroq.

Mardning ishi — mehnatda,
Nomardning kuchi — og'zida.

Mardning noni — butun.

Mardning o'ligi — nomardning tirigi.

Mardning qo'li boqadi,
Nomard qo'li yoqada.

Maslahatni marddan so'ra.

Ma'raka — mardniki,
Ziyofat — xalqniki.

Mergan ovda kerak,
Mardlik — yovda.

Mol — mard, egasi — nomard.

Noligan — nomard,

Bir gapirgan — mard.

Nolish bilan ish bitmas,
Mard nomardga tiz cho'kmas.

Nomard bo'lib ko'pga kirguncha,
Mard bo'lib o'lgan yaxshi.

Nomard dushman ko'rsa, g'ussadan o'lar.

Nomard do'stdan mard dushman yaxshi.

Nomard yovga yalinar,
Mard kuchiga suyanar.

Nomard ishing bilmasin,
Bilib bag'ring tilmasin.

Nomard non ustida ham nolishini qo'ymas.

Nomardga zor bo'lgandan,
Qora daryoga g'arq bo'l.

Nomardga ishi tushmagan
Mardning qadrini bilmas.

Nomardga so'z berguncha,
Mardga ko'z ber.

Nomardga yalinguncha,
Jo'mardga yalin.

Nomardga yalinma,
Bir baloga chalinma.

Nomardda nomus bo'lmas.

Nomarddan yordam so'rama,
Yuzingga solar.

Nomarddan najot kutma,
Itidan — hojat.

Nomardning ko'prigidan o'tgandan,
Daryoda g'arq bo'lgan yaxshi.

Nomardning palovidan,
Mardning yovg'on oshi yaxshi.

Nomardning xotini bo'lguncha,
Mardning bevasi bo'l.

Olgan mard emas,
Bergan — mard.

Ot kuchini karvonda ko'r,
Mard kuchini — maydonda.

Ota o'g'il rahmat olur.

Otni ham maydonda sina,
Erni ham maydonda sina.

Og'ir yukka nor kerak,
Yov talashda er kerak.

Og'ir yukni nor ko'tarar,
El og'irin er ko'tarar.

Piyozni mard artsin,
Sabzini — nomard.

Suv keltirar mard kishi,
Ekin ekar har kishi.

Suv keltirgan mard,
Suv bermagan nomard.

Suxan dur bo'lar,
Aslning gapi bir bo'lar.

Tangri berganning o'g'li to'rt bo'lar,
Biri nomard bo'lsa, biri mard bo'lar.

Tog' arqon bilan egilmas,
Mard nomardga teng bo'lmas.

Ur deganda nomard qochar,
Mard qolar maydon ichida.

Urishsang, mard bilan urish.

Chigit bo'lsang ham, yigit bo'l.

El tutganni er tutar.

Er yigit el aybini ochmas.

Er qayerda bo'lsa, sher panjasi o'sha yerda.

Yuz nomarddan yuz qaytar,
Bir mardni har kirn maqtar.

Yaxshi it o'ligini ko'rsatmas.

Yaxshilikka yaxshilik —
Har kishining ishidir.

Yomonlikka yaxshilik —
Mard kishining ishidir.

O'z aybini bilgan — mard.

O'ldirsa ham, mard o'ldirsin.

Qildan qiyiq axtarma.

Qochganni quvlovchi bo'lma.

Qo'lingni ber, mard bo'lsang,
Qocha ber, nomard bo'lsang.

G'olibning nomi o'chmas.

G'olibning yarasi tez bitar.

TARBIYA VA ODAT

Ayg'ir qanday bo'lsa, ot shunday.

Beshikda tekkan, kafanda ketar.

Bir kattaning gapiga kir,
Bir — kichikning.

Bir qilgan — madad,
Ikki qilgan — odat.

Bola boqqandan olov yoqqan yaxshi.

Bola — yoshidan,
Xotin — boshidan.

Bola ko'rganini qilar,
Ota — bilganini.

Bola — loy, ona — kulol.

Bola tuqqanniki emas tarbiyalaganniki.

Bolani so'ksang, beti qotar,
Ursang, eti qotar.

Bog'ing bo'lsa, qo'ra qil,
O'g'ling bo'lsa, mulla qil.

Boqsang botir qilasan,
Tergasang — tentak.

Buzishga o'rganma, tuzishga o'rgan.

Buzuqi qarisa ham, g'amzasi qarimas.

Bukrini go'r tuzatar.

Daraxtdan meva olaman desang,
Niholligidan parvarish qil.

Daraxtiga ko'ra — mevasi,
Ota-onasiga ko'ra — bolasi.

Dard ketar, odat qolar.

Daryo to'la suv bo'lsa ham,
It tun bilan suv ichar.

Daryo chuchuk — ariq chuchuk.
Daryo achchiq — ariq achchiq.

Yetti yoshga yetguncha,

Yer to'qmog'in yersan.

Yetmish yoshga yetguncha,
El to'qmog'in yersan.

Igna qayoqqa yursa,
Ip ham shu yoqqa yurar.

Illat ketar, odat ketmas.

Itni qopag'on qilgan — egasi.

Katta arava qaydan yursa,
Kichik arava shundan yurar.

Katta boshlar, kichik tashlar.

Kishi yo'q deb so'zlama,
Og'zing yomon o'rganar.

Odam bo'lar yigit odatidan ma'lum,
Tulpor bo'lar qulun — muchasidan.

Odam odamdan qutular,
O'z fe'lidan qutulmas.

Odat bir, tabiat boshqa.

Olti kun och qolsang ham,
Otang odatini qo'yma.

Ona suti bilan kirmagan
Tana suti bilan kirmas.

Ona qilsa zo'rlikni,
Bola tortar xo'rlikni.

Onadan ko'rgan to'n bichar,
Otdan ko'rgan o'q yo'nar.

Ot bilan bo'lsa eshakning oxuri,
Rangi yuqmas, fe'li yuqar oxiri.

Ot bo'lsang, choparsan,
It bo'lsang, qoparsan.

Ota g'ayrath bo'lsa,
Bola ibratli bo'lar.

Otdan — o'g'il, onadan — qiz.

Otasi buzuqning biri — buzuq,
Onasi buzuqning bari — buzuq.

Otasi tentakning birisi — tentak,
Onasi tentakning barisi — tentak.

Otasini so'rasang — Ahmadi forig',
Onasini so'rasang — tovonni yoriq.

Otning fe'li egasiga ma'lum.

Semiz qo'zining go'shti yaxshi,
Oqil onaning — qizi.

Suv bilan ekin o'sar,
Tarbiya bilan — odam.

Suv boshidan loyqa.

Suv boshidan yaxshi,
Hosil — tagidan.

Sut bilan kirgan jon bilan chiqar.

So'ksang — so'kuvingda,
Ursang — uruvingda.

Tayoq ayiqni ham mulla qilar.

Tayoq maymunga namoz o'qitar.

Tayoq o'g'rini to'g'rilar,
Go'r bukrini to'g'rilar.

Tananing turqi tuqqaniga ma'lum.

Tarki odat — amri mahol.

Terakka qarab, tol o'sar.
Onaga qarab, qiz o'sar.

Toyni ot qilguncha,
Egasi it bo'lar.

Tog' yerdan o'sib chiqar,
Odam — ota-onadan.

Tulpor — biyadan,
Mard — enadan.

Tulpor tubiga tortar.

To'qqizida qanday — to'qsonida shunday.

Usta qanday — shogird shunday.

Ustoz bilimli — shogird ilmi.

Xotin olsang, yoshdan ol,
Jilovini boshdan ol.

Charxni buzgan — parrasi,
Qizni buzgan — onasi.

Egasiga ko'ra biyasi.

Egri butoqni niholida tobini ol.

Er bolasi — er,
Sher bolasi — sher.

Erka tutsa onasi,
Taltayadi bolasi.

To'g'ri tutsa onasi,
Yurtga ega bolasi.

Erka o'g'il yovga yaramas,
Erka qiz — ishga.

Eshigi yomonning uyiga borma,
Onasi yomonning qizini olma.

Yugansiz otni o'rgatib bo'lmas.

Yaramas odat ko'p bo'lar,
Eng yomoni — kunchilik.

Yaxshi kishi bolasi
Yuqoridan siy topar.
Yomon kishi bolasin
Tuyada ham it qopar.

O'zing pishirgan osh —
Aylanib ich, o'rgulib ich.

O'rgangan ko'ngil o'rtansa qo'ymas.

O'rgangan qiliq o'lganda qolar.

O'g'lingni sevsang, quldek ishlat.

O'g'ri o'rganganini o'lguncha qo'ymas.

Qarg'ani boqqan bilan qush bo'lmas.

Qiz bersang, otasiga qarab ber,
Qiz olsang, onasiga qarab ol.

Qiz saqlay bilmagan gung etar,
Ipak saqlay bilmagan yung etar.

Qizni onasi tiysin,
O'g'ilni — otasi.

Qon bilan kirgan jon bilan chiqar.

Qorindagi qiliq qora yerda qolar.

Qush uyasida ko'rganini qilar.

Qo'zi qo'chqordan nishon,
O'g'il — otadan.

G'ayratlining bolasi tanbal bo'lar.

Ho'kizning o'tini yeb,
Qo'yning qihg'ini qilma.

ODOB VA ODOBSIZLIK

Avval salom, bad'az kalom.

Amri padar — arshdan a'lo.

Bir kattani bil,
Bir kichikni bil.

Bola — aziz, odobi undan aziz.

Bolaning erkasi — bitning sirkasi.

Bosh bo'lmagan uyda,
Otasi turib o'g'li so'zlar.

Yolg'iz bolaga indamasang, ko'payar.

Inson — odobi bilan,
Osmon — oftobi bilan.

Kattaga katta bo'l,
Kichikka — kichik.

Kattaga salom ber,
Kichikka — kalom.

Kattada izzat yo'q,
Kichikda xizmat yo'q.

Katta izzatda —
Kichik xizmatda.

Kattani katta desang, o'zidan ketar,
Kichikni katta desang, kattaga yetar.

Kattaning uyalgisi kelsa, kichikka tegar.

Kattaning hurmati — qarz,
Kichikka salom — farz.

Ko'p o'ynagan bola,
El ko'zida ola.

Odob bozorda sotilmas.

Odob — Irishining zeb-u ziyinati.

Odob — oltindan qimmat.

Odob — peshada,
Gunoh — teshada.

Odobli bola elga manzur.

Odobli kelinning supurgisi xashak ostida turar.

Odobli o'g'il — ko'kdagi yulduz,
Odobli qiz — yoqadagi qunduz.

Odoblilik belgisi —
Eshilib salom bergani.

Yaqinlikning belgisi —
Kelib-ketib turgani.

Odobni beodobdan o'rgan.

Odobning — boshi til.

Odotsiz betga chopar.

Oltin olmay, odob ol,
Odob oltin emasmi.

Onangga boshingni xam qil,
Otangga qapingni kam qil.

Onasi maqtagan qizni olma,
Yangasi maqtagan qizdan qolma.

Ota bo'hsh oson, odob berish qiyin.

Ota oldida kek urma,
Odobingga chek urma.

Ota oldidan o'tma,
Odob oldidan ketma.

Otang bolasi bo'lma,
Odam bolasi bo'l.

Otang ta'zirini olmay desang,
Odam ta'sirini ol.

Otasi tentakning biri — tentak,
Onasi tentakning bari — tentak.

Osh kattadan, suv kichikdan.

Osh kelsa, yegin,
So'z kelsa, degin.

Og'ani ko'rib ini o'sar,
Opani ko'rib — singil.

Payg'ambar qizi bo'lma,
Otang qizi bo'l.

Rahm yema yetimga,
Yetim urar betingga.

Sadaqasiga qarab — savobi,
So'ziga qarab — javobi.

Salom — kattadan,
Alif — nuqtadan.

Salom ham — farz,
Alik ham — farz.

Suvga tupurgan — koski,
Quduqqa tupurgan — kofir.

So'z kishining — o'zagi,
Odob kishining — bezagi.

Tegirmonni suv buzar,
Odamni odam buzar.

Tek turganga shayton tayoq tutqazar.

Turqi buzuqdan xulqi buzuq yomon.

Urug'ingga so'z aysang,
Orasini uzib ayt.

Otang ishga buyursa,
Namozingni buzib ayt.

Usta borida qo'lingni tiy,
Ustod borida — tllingni.

Usta bo'lsang, ustozingni unutma.

Ustozingga tik qarasang, to'zasan,
Hurmat qilsang, asta-asta o'zasan.

Chakki yursang, dakki yersan.

Cho'ponni tayog'idan bil,
Kelinni — oyog'idan.

Shalp yursang, shapaki yersan.

Shamolimni so'kma,
Tuzimni yerga to'kma.

Shapaloq bilan yuz qizarar.

Eshik ochiq bo'lsa ham, so'rab kir.

Yaxshi bola yog' keltirar.
Yomon bola dog' keltirar.

Yaxshi bola nom keltirar,
Yomon bola g'am keltirar.

Yaxshi bola — otaga quvvat,
Yomon bola — uqubat.

Yaxshi bola — suyuk,
Yomon bola — kuyuk.

Yaxshi bola — to'rga tortar,
Yomon bola — go'rga.

Yaxshi bola shon keltirar,
Yomon bola qon keltirar.

Yaxshi boladan rahmat,
Yomon boladan — la'nat.

Yaxshi xulq — kishining husni.

Yaxshi yaroqsiz bo'lar,
Yomon — quloqsiz.

Yaxshi qiz erta turib, soch tarar,
Yomon qiz erta turib, non so'rar.

O'ynoqi qo'zi oyna sindirar.

O'ynoqi buzoq o't bosar.

O'rinsiz qiliqdan o'rinli yumruq yaxshi.

O'g'ilga o'g'il bo'lmasang,
Uviq tegar boshingga.

Kelinga kelin bo'lmasang.

Kelisop tegar boshingga.

O'g'irlik osh badanga yuqmas,
Yomon bola ota-onaga boqmas.

Qaynanalik kelin — qarqara kelin,
Qaynanasiz kelin — masxara kelin.

Qiz bola uyda yaxshi,
Er bola elda yaxshi.

Qizim uyda, qiligi tuzda.

Qizni erkalatsang, erningga tepar,

O'g'ilni erkalatsang, burningga tepar.

Qizning erkasi — echkining serkasi.

Qizining qiligi ko'chada bilinar.

Qobil farzand — jonga payvand.

Qobil o'g'il otga mindirar,
Noqobil — otdan tushirar.

Qobil o'g'il rohat keltirar,
Noqobil o'g'il — mehnat.

Qovun qovundan rang olar.

Qo'yni — serka,
O'yinni erka boshlar.

Hay-hay sening yurishing,
Bordir sening bir ishing.

Husn xulqi bilan chiroyli.

Husn husn emas, odob husn.

Ho'l yog'ochni egmagin,
Tegmaganga tegmagin.

MEHMON VA MEHMONDO'STLIK

Betamiz mehmon mezbongi qistar.

Birinchi kun mehmon — oltin mehmon,
Ikkinchi kun — kumush,
Uchinchi kun — mis,
Uchdan o'tsa — pes.

Borini bergan uyalmas.

Yo'lli kishining mehmoni bir kelar.

Yo'qcha guruch osh bo'ladi,
Mehmon ko'ngli shod bo'ladi.

Kelguncha mehmon uyalar,
Kelgandan so'ng mezbongi uyalar.

Kelish mehmondan, ketish mezbondan.

Kelmoq ixtiyor bilan,
Ketmoq ijozat bilan.

Mezbongi borini qo'ysa,
Mehmon ozga sanamas.

Mehmon — aziz, mezbongi — laziz.

Mehmon — atoyi xudo.

Mehmon joyi ko'z ustida.

Mehmon izzatda,
Mezbongi xizmatda.

Mehmon kelar eshikdan,
Rizqi kelar teshikdan.

Mehmon kelgan uy — barakali.

Mehmon kelgan uyning chirog'i ravshan.

Mehmon kelsa, pastga tush,
Palov bermoq ahdga tush.

Mehmon kelsa uchtakkina,
Uchib ketsa qushdakkina.

Mehmon kelsa choptirar,
Bor-yo'g'ingni toptirar.

Mehmon kelsa, et pishar,
Et bo'lmasa, bet pishar.

Mehmon ko'rki — dasturxon.

Mehmon mezbonga aziz,
Mezbongi — mehmonga.

Mehmon mehmonni sevmas,
Mezbongi hammasini sevmas.

Mehmon nosi uch kundan keyin sasir.

Mehmon oz o'tirar, ko'p ko'rar.

Mehmon oz o'tirsa ham, ko'p sinar.

Mehmon — otangdan ulug'.

Mehmon so'rab yemas.

Mehmon — uy egasining buzog'i.

Mehmon — uyning ziynati.

Mehmonga osh qo'y,
Ikki qo'lini bo'sh qo'y.

Mehmonga shirin so'z ber.

Mehmonni siylagan itiga suyak tashlar.

Mehmonning itini tur dema.

Mehmonning ketishini so'rama,
Kelishini so'ra.

Mehmonning oldida mushugingni pisht dema.

Mehmonning otini asl derlar,
Uch kundan so'ng sasir derlar.

Mehmonning o'zi ham mehmon,
So'zi ham mehmon.

Mehmonxonang tor bo'lsa ham,
Mehri-diling keng bo'lsin.

Oyda kelganga — oyoq,
Kunda kelganga — tayoq.

Ochiq yuz — oshdan shirin.

Osh — mehmon bilan aziz.

Osh — egasi bilan shirin.

Supurilmagan uyga mehmon kelar.

Suhbat sevmagan tegirmon qurdirar,
Mehmon sevmagan bolasini urar.

Chaqirilmagan mehmon —
Sariq itdan yomon.

Chaqirilmagan qo'noq —
Yo'nilmagan tayoq.

Shirin choying bo'lmasa,
Shirin tiling bo'lsin.

Shirin oshing bo'lmasin,
Shirin so'zing bo'lsin.

Shirmoy noningni berma,
Shirin so'zingni ber.

Erti borsang, et pishar.

Kechga qolsang, bet pishar.

Eshikdan kelganni it qopmas.

Yuzta siz-bizdan,
Bitta jiz-biz yaxshi.

O'zi kelgan mehmon — atoyi xudo,
Chaqirib kelgan mehmon — gadoyi xudo.

Qo'nguncha qo'noq uyalar,
Qo'ngandan keyin — uy egasi.

Qo'noq bir kun qo'nsa — kut,
Ikki kun qo'nsa — yut.

Qo'noq oshi yo'lga yaxshi.

Qo'noq to'ydim, deydi,
Uy egasi yoqtirmadi, deydi.

Qo'noq qo'ydan ham yuvvosh,
Moy bersang ham, yeyaveradi.

Qo'noqqa osh ber, otiga — yem.

Hurag'on it egasiga qo'noq keltirar.

SAXIYLIK VA BAXILLIK

Asl qushning bolasi
Oldiga qo'ymay osh yemas.

Ashling xatosi yo'q,
Nokasning — atosi.

Ahmoqda aql bo'lmas,
Aqlli baxil bo'lmas.

Baxil avliyo bo'lmas,
Avliyo baxil bo'lmas.

Baxil bilganin buklar,
Topganin taxlar.

Baxil boyga borguncha,
Karamli toqqa bor.

Baxil borini qiymas,
Yo'q uni topohnas.

Baxil, bo'lmaydi ahil.

Baxil bo'lma, saxiy bo'l,
O'smog'ingga to'g'ri yo'l.

Baxil topsa, bosib yer,
Saxiy topsa, barcha yer.

Baxil to'ymas,
Baxilligini qo'ymas.

Baxil ehsondan qochar,
Xasis mehmondan qochar.

Baxildan bosh bo'lmas,
Ahilga sirdosh bo'lmas.

Baxildan omonat ajab,
Karimdan xiyonat ajab.

Baxildan tosh so'raguncha,
Gadoydan osh so'ra.

Baxilniki doim «yo'q»,
Saxiy yo'q bo'lsa ham to'q.

Baxilning bag'ri qattiq.

Baxilning bog'i ko'karmas,
Ko'karsa ham meva bermas.

Baxilning yerida sunbul ko'karmas.

Baxilning ko'zasidagi suvdan na foyda.

Baxilning mushugi bor,
Sichqon kirmas uyiga.

Baxilning tuzi tatimas.

Baxilning tuynugidan yel kirmas,
Eshigidan — el.

Baxilning shami oqsa,
Ko'zining yoshi oqar.

Baxilning qo'li siqiq,
Oo'lidan ham dili siqiq.

Baxilning qo'lida oy bo'lsa,
Olamni yoritmas.

Baxilning hurmati bo'lmas.

Berardan ham bir so'ra,
Bermasdan ham bir so'ra.

Berarmanga beshov ko'p,
Olarmaniga oltov oz.

Beraq'on qo'lim — olag'on.

Berganga bir ham ko'p,
Olganga o'n ham oz.

Berganga — qo'sha-qo'sha,
Bermaganga — o'sha-o'sha.

Berganing bir yumurta,
O'ldirding turta-turta.

Berdining berdi oti bor,
Oldining oldi oti bor.

Bermaganni berib uyaltir.

Bermas kelin keliga suv quyur.

Bermasning oshi pishmas,
Pishsa ham qozondan tushmas.

Besh panjangni og'zingga tiqma.

Bir kunga ho'kiz o'lmas,
Ikki kunga egasi bermas.

Birovga bersam — essiz oshim,
Uyda tursa — sasir oshim.

Boy bo'lsang, alak kiy,
Kambag'al bo'lsang — ipak.

Boy bo'lsang, sholg'om ye,
Kambag'al bo'lsang — palov.

Boy topsa, bosib yer,
Botir topsa, barcha yer.

Boyning molini baxil qizg'anar.

Bor bo'lib yemaganning ur tishiga,
Yo'q bo'lib yeyman, deganning ur ichiga.

Bor bo'lsa, ko'rolmaydi,
Yo'q bo'lsa, berolmaydi.

Bo'lib yegan bo'rtib chiqar,
Butun yegan turtib chiqar.

Gul — dasta-dasta,
Gul bermagan nokasta.

Do'nonning toyligi bo'lmas,
Nokasning — boyligi.

Yema, ichma, bo'l baxil,
Boy bo'lmasang, men kafil.

Yemas yerga o't bitar,
Ichmas yerga suv bitar.

Yemas yerda yumush ko'p.

Yerdan sado chiqsa chiqar,
Baxildan sado chiqmas.

Yetimchadan boy chiqsa,
Ayron bermas icharga.

Tikuvchidan boy chiqsa,
Qaychi bermas bicharga.

Zang temirni kemirar,
Hasad — odamni.

Kambag'alning to'yi to'kin bo'lar,
Boyning to'yi yupun bo'lar.

Keng bo'lsang, kam bo'lmayсан.

Kiygan to'ning eskirar,
Kiydirganing eskirmas.

Ko'ngli ochiqning — yo'li ochiq.

Ko'ngli ochiqning — qo'li ochiq,
Qo'li ochiqning — yo'li.

Ko'ngling keng bo'lsa, hujra ham saroy.

Maqtasang, saxiyni maqta,
Toptasang, baxilni topta.

Meniki bitsin, seniki yitsin.

Ming qo'y beradigan yigitning
Peshanasida bir qo'yning izi bo'ladi.

01, desang, suyunar,
Ber, desang, kuyunar.

01, desang — hiring-hiring,
Ber, desang — diring-diring.

Olarda — kirar jonim,
Berarda — chiqar jonim.

Olarda — olmon, berarda — bezgak.

Olarda hisobi — to'qqiz,
Berarda sanog'i — o'ttiz.

Olimsog'ing bo'lsa-bo'lsin,
Berimsog'ing bo'lmasin.

Olishda: Bismillo,
Berishda: Astag'furillo.

Olishda: Hoy-hoy,
Berishda: Voy-voy.

01-olchining do'sti ko'p,
Ber-berchining do'sti yo'q.

Oshxonang keng — go'rxonang keng.
Oqqan ariqdan suv oqar.

Patirdan qil chiqmas,
Baxildan pul chiqmas.

Pishiq bo'lib netarsan,
Sodda yetar boshingga.

Saxiy bilan baxil bir buloqdan suv ichmas.

Saxiy bilan baxilni eshagining to'qimi bildirar.

Saxiy bo'lmasa, baxil harom o'lar.

Saxiy topsa, o'rtada,
Baxil topsa, xaltada.

Saxiy xor bo'lmas,
Baxil behishtga kirmas.

Saxiyning ishiga baxilning tishi qamashar.

Saxiyning o'ng qo'li berar,
Chap qo'h bilmas.

Saxiyning xayriga baxilning boshi og'rir.

Sog'ay desang, suti yo'q,
Qirqay desang, juni yo'q.

Suv ichirmasga sut ichir.

Suvsiz yerda tol bo'lmas,
Qovoqarida bol bo'lmas.

Sukutda hikmat ko'p,
Bulutda — himmat.

So'rab berguncha, urib ber.

Tangrining molini shayton qizg'anar.

Tantiga tanbeh yo'q.

Taqlidchiga tole yor,
Hasadchiga — halokat.

Tegirmonda tug'ilgan sichqonning fe'li keng.

Tikadigan beka bo'lsin,
Kiyadigan cho'ri bo'lsin.

Tog' belgisi tosh bilan,
Boy belgisi osh bilan.

Tug'mas xotinga igna ham davlat.

Uying tor bo'lsa ham,
Ko'ngling keng bo'lsin.

Xayr qilsang, butun qil.

Xayr ham — xayr,
Dalolat ham — xayr.

Xayrli qo'l qayrilmas.

Xasis to'y qilsa, bakovul bo'lma.

Xasis hayosiz bo'lar,
Yeri giyo(h)siz bo'lar.

Xasisdan don tilaguncha,
Gadoydan non tila.

Xasisdan tuxum olsang, sarig'i chiqmas.

Xasisning pulidan yulduz yaqin.

Xashak o'ti xonani kuydirar,
Hasad o'ti tanani kuydirar.

Cherchidan podsho bo'lsa,
In'omi igna bo'lar.

Chumsoxga cho'mich tegsa, cho'michda qoqar.

Cho'loqning sayri yo'q,
Xasisning — xayri.

Shabnamga quduq to'lmas,
Dunyoga baxil to'ymas.

Eshak bo'lsin, xayrli bo'lsin.

Yaxshi topsa, elga yoyar,
Yomon topsa, go'rga yoyar.

Yaxshining ko'ngli — tog',
Baxilning ko'ngli — dog'.

Yashirib yeganning qorni to'ymas.
O'zi yemas, itga bermas.

O'ziga baxillik qilgan,
O'zgaga saxiylik qilmas.

O'rdak bergan g'oz olar.

Qaynananiki — o'rtada,
Kelinniki — xaltada.

Qallobning bolidan
Saxiyning zahri yaxshi.

Qamish suvga to'ymas,

Xasis — pulga.

Qarnog'i yo'q uyida,
Odami yo'q to'yida.

Qizg'anganing qizil itga yem bo'lar.

Qizg'anchiq buzoq emgan uloqni ko'rolmas.

Qimmatini oz — himmatini oz.

Qora suv chanqoq qondirmas,
Baxil kishi qo'noq qo'ndirmas.

Qush — qanoti bilan,
Er — himmatini bilan.

Qo'y bergan kishi ipidan qochmas,
Qiz bergan kishi — sepidan.

Qo'lim ochiq — yuzim ochiq.

Qo'lingdan bermasang, yo'lingdan ber,
Yo'lingdan bermasang, so'zingdan ber.

Qo'chqor bo'lar qo'zining
Peshonasi do'ng bo'lar.

Og'a bo'lar yigitning
Peshonasi keng bo'lar.

Har kim himmatiga yarasha topar.

Haris bo'lgan haqir bo'lar.

Haris qarisa ham, harisligi qarimas.

Hasad ko'chatini ekkan,
Balo mevasini yer.

Hasad o'tini daryo o'chirolmas.

Hasad qilma, havas qil.

Himmat — erdan, arvoh — go'rdan.

Himmatini yo'qning hurmati yo'q.

Himmatli ko'kka ko'tarilar,
Himmatsiz yeiga ko'milar.

Himmatli himmatidan topar.

GO'ZALLIK VA XUNUKLIK

Aqlli xotin — uy ko'rki,
Chiroyli xotin — ko'cha ko'rki.

Bozorga — baqqol,
Yigitga — soqol.

Bog' ko'rki — bodom,
Dunyo ko'rki — odam.

Bog' chiroyi gul bilan.

Bog' o'zini tog' aylar,
Tog' o'zini — bog'.

Gul o'ssa — yeming ko'rki,
Qiz o'ssa — elning ko'rki.

Gulning to'ni — qirq yamoq, ammo xushbo'y.

Gulning ham tikani bor.

Go'zal ko'rish — ko'zga savob.

Daraxt — yer ziynati,
Kiyim — er ziynati.

Daraxtning husni — bargi bilan mevasi.

Didsiz o'tirgan yerini ham changitar.

Yetmish go'zallikning bittasi — mehnat.

Inson qo'li — gul.

Ipor isi sandiqdan ketmas.

Ipor isini yashirib bo'lmas.

It desa, quyrug'i yo'q,
Sigir desa — muguzi.

Yigit ko'rki — ot-yarog'.

Yigit chiroyi — arg'umog'i,
Kelin chiroyi — chaqalog'i.

Yirtiq to'nga — zar yamoq.

Kal boshiga — shamshod taroq.

Kamtarlik ham husn.

Kapalak gulni deydi,
Bulbul — kuyini.

Kiyikli tog' — suyukli tog'.

Kiyiming janda bo'lsa ham, ganda bo'lmasin.

Kir ko'ylakka — jun yoqa.

Kishining chiroyi yuzida,
Kulgi chehra yoritar.

Ko'zga yaqin — ko'ngilga yaqin.

Ko'ra-ko'ra ko'rkam bo'lar,
Yura-yura chechan bo'lar.

Ko'sa qariganini bilmas.

Maydon ko'rki — yog'ish,
Gilam ko'rki — naqsh.

Nozsiz xotin — yolqinsiz o'tin.

Notavon ko'ngilga — qo'tir jomashov.

Odamga — lafz, go'salaga — dum.

Odamga — libos, eshakka — to'qim.

Odamning yuzi quyoshni uyaltirar.

Oy suluvi — nur, Soy suluvi — suv.

Oyda ham dog' bor.

Oydinda oq kiygan,
Ko'lankada ko'k kiyar.

Olmoqning ko'rki — bermoq.

Onangni otangga beparдоз ko'rsatma.

Otni yaxshi ko'rsatgan —
Tuyoqdagi taqasi.

To'nni yaxshi ko'rsatgan —
Yengi bilan yoqasi.

Oq ko'ngillikning yuzi ko'rkam.

Pardoz qilgan chiroyli
Ammo husni bir oyli.

Pardozlini uyda ko'r,
Xotiningni to'yda ko'r.

Pardozni pardoz buzar.

Pes ham o'z yo'luga,
Husn ham o'z yo'luga.

Sozli tordan — nozli sado.

Suluv suluv emas,
Suygan — suluv.

Suluvidan jiluvi yaxshi.

Sumbul taqimda,
Yigit ko'zi unda.

Supurgi yerning husni,
Kamtarlik — urning.

Suqma bo'lsa ham yo'l yaxshi,
So'qir bo'lsa ham qiz yaxshi.

So'z ko'rki — maqol,
Guzar ko'rki — baqqol,
Yigit ko'rki — soqol.

So'qir ko'zga surmaning keragi yo'q.

Tashiga qarama, ichiga qara.

Terak ham bog' ziyinati.

Tovus tanasiga qarab yayraydi,
Oyog'iga qarab yig'laydi.

Toz — tanishdan,
Qo'tir — qamishdan.

Tog'ning ko'rki — lola bilan,
Uyning ko'rki — bola bilan.

Turq boshqa-yu, ko'rk boshqa.

Uyga palos yarashar,
Xotinga — libos.

Umr o'zar, husn to'zar.

Xol — joyida aziz.

Xotinga mol berma, xol ber.

Xunukdan xudo bezor.

Xushxulqlik — jamol,
Kamtarlik — kamol.

Chiroy to'yda kerak.

Chiroy husn-u jamolda emas, fazl-u kamolda.

Chiroyga non botirib yeb bo'lmas.

Chiroyli qizning nozi bor.

Chiroylilik murod emas,
Xunuklik uyat emas.

Chopmasang ham ot yaxshi,
Quchmasang ham qiz yaxshi.

Cho'lda o'sgan giyoh ham — cho'lga husn.

Cho'tirning ham o'z husni bor.

Shaharda bir xotin bo'lsa,
Zargar ochidan o'lmas.

Egri bo'lsa ham yo'l yaxshi,
Qari bo'lsa ham qiz yaxshi.

Eshakka — to'qim, odamga — libos.

Yuz — o'tdan issiq.

Yaxshi qiz — yoqadagi qunduz,
Yaxshi yigit — ko'kdagi yulduz.

Yaxshi qomat — yarim omad.

Yaxshi husn — yarim baxt.

Yaxshining yuzi oftobni iltar.

Yaxshining yuzida zuluk ham xol bo'lib ko'rinar.

O'ziga boqmagan o'zgaga yoqmas.

O'yida bor-u, bo'yida yo'q.

O'yin soz bilan,
Qiz — noz bilan.

O'rdak o'ziga oro bersa ham, oqqush bo'lolmas.

Qari bo'lsa ham qiz yaxshi,

Achigan bo'lsa ham — qimiz.

Qiz bola — gul-lola.

Qiz bola — uy ziynati.

Qiz bola erda yaxshi,
Er olmasa go'rda yaxshi.

Qiz bor — qirg'iz qovoqli,
Qiz bor — qarchig'ay qanotli.

Qiz qiligi bilan issiq.

Qiz husni — yuragida.

Qizni kim sevmas.

Qimizni kim ichmas.

Qizning isi — gulning isi.

Qizning ko'zi — qizilda,

Yoshning ko'zi — yashilda.

Qizning qiligi yaxshi,
Sutning — iligi.

Qirqqacha ko'sa yaxshi,
Qirqdan so'ng o'lsa yaxshi.

Qozi rishvasiz bo'lmas,
Qiz ishvasiz bo'lmas.

Qozon qayda — suv shunda,
Suluv qayda — ko'z shunda.

Qori bo'lmasa, qish xunuk,
Yori bo'lmasa — qiz xunuk.

Quloq so'z uchun,
Olam ko'z uchun.

Havoning taftiga boq,
Odamning aftiga boq.

Har bog'ning — guli,
Har chorbog'ning — bulbuli.

Har gulning hidi boshqa.

Har go'zalning bir aybi bor.

Har kimning didi boshqa.

Har narsaning yarashig'i bor.

Har qushning qanoti o'ziga yarasha.

Husn goh baxt keltirar,
Goh — kulfat.

Husn — yarim davlat, yarim ofat.

KAMTARLIK VA MANMANLIK

Adandan joy topilsa to'rga o'tma.

Azlarning ko'ngli qurtova tilar.

Amal yetdi ko'rga,
Yugurib o'tdi to'rga.

Amal o'zdirar,
Amalga mag'rur bo'lsang, to'zdirar.

Amal tegdi hunduga,
Boshini suqdi mo'nduga.

Amal tegsa nodonga,
O'zini urar har yonga.

Arg'umog'im jirtak otdi,
Loyni ko'rib tappa yotdi.

Baq-baq etgan takani
Yomg'ir yoqqanda ko'r.

Shaq-shaq etgan kelinni
Sigir soqqanda ko'r.

Baq-baq etgan takani
Oor bosganda ko'r.

Manman degan yigitni
Yov bosganda ko'r.

Baqiroq sigir sutsiz bo'lar.

Bilgan kishi bildim demas,
Bildim desa, bilgan emas.

Bilmaganni bildim dema,
Qilmaganni qildim dema.

Bir ko'zi ko'r,
Haybati zo'r.

Bir oshganga bir toshgan.

Birni bilgan birni bilmas.

Birov bilganini maqtar,
Birov — ko'rganini.

Boyib ketsang bo'kirma,
Yo'l yurganda so'kinma.

Bor bo'lsang, oshma,
Yo'q bo'lsang, shoshma.

Borlikda maqtanma,
Yo'qlikda qayg'urma.

Boshing osmonga yetsa ham
Yerga qarab yur.

Boqqaning ikki echki,
O'shqirganing yer tebratar.

Bo'sh tegirmon gulditar.

Gavdasiga mag'rur tuya
Muchalga kirmay qolibdi.

Gapni katta gapirma,
Nonni katta tishlama.

Davlat bitsa yomonga
O'zin sanar xoqonga.

Daraxt qancha baland bo'lsa ham,
Mevasi quyida bo'ladi.

Dahsar — tariq, sesar — hayqiriq.

Dong tortganning to'yini ko'r,
Mang urganning uyini ko'r.

Do'stingga sir ayt,
Manmanlikdan qayt.

Yerni suv buzar,
Odamni — pul.

Yomg'ir o'zin sel sanar,
Ko'lmak o'zin — ko'l.

Yonida bir puli yo'q,
Tuyaning tishini ko'rar.

Yonida bir puli yo'q,
Qiz saylaydi boyvachcha.

Yonida bir puli yo'q,
G'irvonga hokim.

Yog' yonar pilik bahona.

Jangal o'zini bog' sanar.

Jom qozonning toti chiqar,

Maqtanchoqning — moti.

It uyasida o'zini yo'lbars sanar.

It qutursa, egasini qopar,
Chumchuq qutursa, buigutga chopar.

Itning ajali yetsa, mehrobgga o'tirar.

Ichgani oshi yo'q,
Itining oti «Boytevat».

Ish boshlaganda maqtanma,
Ish bitganda maqtan.

Ishni Ismat qiladi,
Lofni Toshmat uradi.

Ishni qiladi asbob,
Egasi uradi lof.

Yirtiq og'iz tirtiq og'izga kular.

Yo'l ko'rgan ot yo'lga sig'mas.

Yo'q narsa bor bo'lar, kamtar bo'lsang,
Bor narsa yo'q bo'lar, manman bo'lsang.

Kal tegdi, ko'r noz qildi.

Kalning nimasi bor,
Temir tarog'i.
Ko'rning nimasi bor
Eski tayog'i.

Kamlikning kamoli bor.

Kamtar bo'lding — gavhar bo'lding.

Kamtar bo'lsang, obro' ortar,
Manman bo'lsang, ensa qotar.

Kamtar bo'lsang, osh ko'p,
Manman bo'lsang, tosh ko'p.

Kamtar yetar murodga,
Manman qolar uyatga.

Kamtar kamolga yetar,
Besabr oyoqdan yitar.

Kamtar kerilmaydi,
Mol-dunyoga berilmaydi.

Kamtarga — kamol,
Manmanga — zavol.

Kamtarga egil,
Manmanga keril.

Kamtarlik — katta davlat.

Kamtarlik ko'kka ko'tarar,
Manmanlik yerga kiritar.

Katta yesang ham, katta gapirma.

Kekkayganga kekkaygin,
Boshing ko'kka yetguncha.
Egilganga egilgin,
Boshing yerga tekkuncha.

Kekkayganga kekaygin,
Enkayganga enkaygin.

Kekkayish terakka yarashar.

Kelinni kelar yilda ko'r.

Kelinni kelganda ko'r,
Sepini yoyganda ko'r.

Kerilgan ko'chaga sig'mas.

Kerilganning to'yiga bor,
Maqtanganning — uyiga.

Kerilma g'oz,
Hunaring oz.

Kishnagan ayg'irning uyurin ko'r,
Chirangan yigitning — uyin.

Kun ko'rmagan kun ko'rsa,
Kunduz chiroq yoqtirar.

Ko'z-ko'z qilma, ko'z tegar,
Maqtanchoqqa so'z tegar.

Ko'kka boqqan yiqilar.

Manmanga — balo, yugurukka — tumor.

Manmanga — zavol, yomonga — ajal.

Manmanlagan xotinni beshikligida sina.

Manmanlik tuqqan onangga ham yoqmas.

Manmanlikni netarsan,
Obro'yingdan ketarsan.

Maqtangan pand yeydi,
Kamtarin qand yeydi.

Maqtangan qiz to'yda buzilar.

Maqtanganning burdi ketar,
Asl niyatiga kamtar yetar.

Maqtanchoq — quruq po'choq.

Mahmadanadan maslahat kutma.

Mevali daraxt yerga engashar,
Mevasiz daraxt ko'kka tirmashar.

Mevasiz daraxt egilmas.

Mevasiz daraxtning boshi — tuman.

Men-men deganning manglayi qora.

Moling ko'p bo'lsa, maqtanma,
Boshing ko'p bo'lsa, to'planma.

Mullaning oldida tilingni tiy,
Ustaning oldida — qo'lingni.

Nomi — ulug', suprasi — quruq.

Nog'oraning ichi po'k, ovozi — baland.

Oyog'ida xinasi bor
Yerni bosib yurmaydi.

Oldin o'zingga boq,
So'ngra nog'ora qoq.

Oldin o'zingni tuzat,
Keyin bironni kuzat.

Ot ko'rmagan ot ko'rsa,
Otxonada ot chopar.

Ot mingan otasini tanimas,
Toy mingan — og'asini.

Otasiz o'g'ilning og'zi — katta.

Och nima yemas,
To'q nima demas.

Oqsoq tek turmas,
Soqov — jim.

Oqsoqning oxiriga boq,
Maqtanchoqning — ma'rakasiga.

Og'zi bilan o'roq o'rgan,
Oyog'i bilan mashoq terar.

Og'irlikni yer ko'tarar,
Semizlikni qo'y ko'tarar.

Pismiq yotib put ko'tarar,
Shaldir-shuldir ot ko'tarar.

Pishiqman deb kerilma,
Sodda yetar boshingga.

Podachining qizini ko'r,
Ayab bosgan izini ko'r.

Sayoz daryo shovqin oqar,
Chuqur daryo sokin oqar.

Siz turibsiz tikkayib,
Biz turibmiz tikkayib,
Yerga tushgan qamchini
Kim oladi enkayib.

Sirli sandiqning ichi bo'sh.

Sirti yaltiroqning — ichi qaltiroq.

Sichqon sig'mas iniga,
G'alvir bog'lar dumiga.

Sochib maqtanma, yig'ib maqtan.

Soqov ko'p gapirar,
Cho'loq ko'p yugurar.

Suprasida uni yo'q,
Tom boshida qo'sh tandir.

Sutsiz sigir ko'p ma'rar.

So'rab bilgan — kamtarlik,
So'ramagan — xumpariik.

So'qir ko'p ko'rar,
Cho'loq ko'p yurar.

Tevadan so'radilar:

Kasbing nima?

— Attorlik.

—

Toza yasovul ko'z chiqarar.

Tovuqning uchgani tomgacha.

Tuya bo'ynim uzun deb, karrakdan quruq qolibdi,

Tug'ilmagan Tilovga tilla beshik.

To'la yo'g'on po'la bo'lar.

To'qol taka suzishda yengilar.

Uyida ishton bicholmagan

Dalada to'n bichar.

Uyida bir osh uni yo'q,

Itining oti — Marjongul.

Uyida yo'q ugralik,

O'zganikida qilar to'ralik.

Uyida umoch kesmagan,

Ko'chada ugra kesar.

Ulug' bo'lsang kekkayma,

O'z elingga chekchayma.

Ulfating novcha bo'lsa, past bo'l,

Past bo'lsa, xas bo'l.

Ustasi — salmoqchi,

Shogirdi — sayroqchi.

Xashak oqar yuzida,

Qumi qolar tagida.

Chaqimchi yetkazar, maqtanchoq o'ldirar.

Chillasi chiroq ko'rmagan

Mum shamni kamsitar.

Sher qutursa, oyga sapchir.

Shuhratparast — hamisha pastkash.

Shuhratparast el bo'lmas,

Ko'lmak suvdan koi bo'lmas.

El seni aqlli desa,

Sen eldan aql o'rgan.

Erib aytgan eritar,

Kerilib aytgan horitar.

Erim urmaydi dema,

Bolam siymaydi dema.

Eshak maslahatlashib hangramas.

Eshak maqtanib, tulpor bo'lmas,

Qarg'a maqtanib, shunqor bo'lmas.

Eshak hangraydi soyda,

Ma'lum bo'ladi loyda.

Eshakka muguz bitsa,

Ot qornini yorar.

Eshakka muguz bitsa,

Egasini suzar.

Tuyaga qanot bitsa,

Tomingni buzar.

Yuvosh yo'g'onlasa, eshikka sig'mas.

Yurishni bilmasang, sakrashga urinma.

Yantoq o'zini bog' aylar,

Ahmoq o'zini tog' aylar.

Yapaloqqush maqtansa,

Jardan quyon oldim der.

Yomon kishi maqtansa,

Yaxshining yoqasidan oldim der.

Yasanchoq mardona bo'lmas,

Kapalak parvona bo'lmas.

Yaxshi epi bilan so'zlar,

Yomon — sepi bilan.

O'zgaga kulguncha, o'zingga kul.

O'zgada nuqson ko'rsang,

O'zingni benuqson dema.

O'zgani bug'doy bilsang,

O'zingni somon bil.

O'zi pasmondaning ko'ngli osmonda.

O'zim bilaman degan o'lar,

Ko'p bilaman degan qular.

O'zim bilaman degan o'rga tushar.

O'zing osmonda bo'lsang ham,
Oyog'ing yerda bo'lsin.

O'zingga qarama, olamga qara.

O'zingni oy bilsang,
O'zgani soy bil.

O'zingni er bilsang,
O'zgani sher bil.

O'zingni o'zing maqtama,
Seni birov maqtasin.

O'zingcha ko'rmasang, ko'zingcha ko'r.

O'zini aka degan
Echkisini taka der.

O'zini maqtagan — o'limning qorovuli.

O'zinikida jinchiroy yoqmagan
Birovnikida shamchiroy yoqar.

O'zinikida qirmoch yegan
Birovnikida quyruq so'rar.

O'zlari — xon,
Ko'lankalari — maydon.

O'lanni to'y ko'tarar,
Semizlikni — qo'y.

O'larmonning joni sabil.

O'rdak yo'q ko'lda loyxo'rak — xon.

O'tgan kuningni unutma,
Xom chorig'ingni quritma.

O'tmas pichoqqa — oltin sop.

O'tmas tesha o'tkir bo'lsa,
Bolta dastasini qirqar.

Qarg'a qanot yozib qarchig'ay bo'lmas.
Qaqillagan xotinni qiz berganda ko'r.

Qizil etiklidan kelmaydi,
Ko'n etikliga bermaydi.

Qizim bor deb kerilma,
Zeb-ziynatga berilma.

Qilishi bitta tuxum-u
Qa-qalashi yurt buzar.

Qora tovuq qaqillaydi,
Oq tovuq shaqillaydi.

Qui yeganini maqtar,
Bachcha — kiyganini.

Qul qutursa, Qo'ng'irotdan top.

Qulni maqtansin desang, olisga sot.

Qulon quduqqa qulasa,
Qulog'ida quibaqa qurillar.

Qurol ishlar, qo'l maqtanar.

Quruq yerdan yel chiqar.

Quruq yog'och egilmas.

Quruq savlatdan quruq savat yaxshi.

Quruqning o'tiga ho'l kuyar.

Quyun o'zin sel sanar,
Qo'rqqoq o'zin er sanar.

Quyushqondan ziyod kuchanma.

Qo'rqqoqning oti — maqtanchoq.

G'urur — g'urbat,
Kamtarlik — hurmat.

G'urur g'urbatga solar.

Haddidan oshsa kishi,
Maqtanish bo'lar ishi.

Har qush o'z ovozidan xush bo'lar.

BAXT, OMAD VA BAXTSIZLIK

Abdulahkim ovga chiqdi,
Orqasidan g'avg'o chiqdi.

Avvalgi baxtim — gul baxtim,
Keyingi baxtim — suvga oqdim.

Avvalini berguncha, oxirini bersin.

Azobli qulni ot ustida it qopar.

Axtarganda topilmas,
Kerakmasda zor-zor.

Baxt kulgu bor uyga kirar.

Baxt — sandiqda, kaliti — osmonda.

Baxtli ovchiga cho'loq kiyik yo'liqar.

Baxtsiz kishini tuyaning ustida it qopar.

Baxtsiz quduqqa kirsa, qum yog'ar.

Baxtsizlikda oltin ham xira.

Bemor tuzalgisi kelsa,
Tabib o'z oyog'i bilan kelar.

Beobro' bel bog'lasa,
Bechora bo'yin egar.

Beraman degan quliga,
Undan-bundan yetkazar.

Bermayman degan qulining
Bor-yo'g'ini ketkazar.

Beraman degan quliga,
Chiqarib qo'yadi yo'liga.

Olaman degan qulidan,
Tortib oladi qo'hdan.

Biz o'g'irlikka chiqsak, oydin bo'lar.

Biz qalliqqa borganda, oy yorug' bo'lar.

Birov suv topolmaydi ichgani,
Birov suv topolmaydi kechgani.

Birov — tojdor,
Birov — bojdor.

Birov o'laman desa,
Birov kulaman deydi.

Bozorga bor, baxtingdan ko'r.

Bolta ursam tegdi toshga,
Qaytib tegdi mungluq boshga.

Borga balo yopishmas.

Boshim balo ichida,
Oyog'im jafo ustida.

Davlat qochar, mehnat quvar.

Davlat ham egiz-egiz,
Mehnat ham egiz-egiz.

Davring kepti, sur begim,
Davroning kepti, ur begim.

Devonaning ishini xudo o'nqlar.

Doying mirob bo'lguncha,
Yering o'y bo'lsin.

Yetim qizning to'yini yomg'ir buzar.

Yo dong'ing chiqsin,
Yo — changing.

Yo yering serob bo'lsin,
Yo otang mirob bo'lsin.

Yo jon chiqsin,
Yo — nom.

Yo lovullab yon,
Yo birato'la o'ch.

Yo — ostidan,
Yo — ustidan.

Yo oting chiqsin,
Yo — o'ting.

Yo poshsho buzar,
Yo — pashsha.

Yog' ichida yayramagan qora buyrak.

Jo'janing iqboli bo'lsa,
Tovuqning emchagi bo'lar edi.

Yigit boshidan davlat yiroq emas.

Yigit moli — yerda.

Yiqilganning ustiga yulduruq.

Yig'laganning oldidan ingrangan chiqar.

Yo'li bo'lgan yigitga yo'ldan yo'ldosh qo'shilar.

Yo'li bo'lgan yigitning yangasi oldidan chiqar.

Yo'ling charog'on bo'lsa,
Turmushing farovon bo'lar.

Kal qizning baxtini ko'r,
O'tirgan taxtini ko'r.

Kambag'al qiz qaltiraydi,
Peshonasi yaltiraydi.

Kambag'alni ot ustida it qopar.

Kambag'alning yolg'iz qo'zisiga qashqir tegar.

Kambag'alning kasali ohsda bo'lsa,
Tabib ham bormas.

Kambag'alning ovi yurmas,
Ovi yursa ham dovi yurmas.

Kambag'alning osh ustida burni qonar.

Kambag'alning og'zi oshga yetganda,
Boshi toshga tegar.

Kamonsizga kiyik uchrar.

Kel-keli kelsa, bulamiq tish sindirar.

Kel-keli kelsa, kelindan avval qiz tug'ar.

Kel-keli kelsa, it ham saxovatli bo'lar.

Keshmaganning kelini — o'g'ri.

Kumush kunga qo'nsa,
Oltin o'z oyog'i bilan kelar.

Running kuni bo'lganda,
Cho'rtan baliq terak boshida suzar.

Laqayning kuyov bo'lgani — bek bo'lgani.

Manglayimda bo'lsa ko'rarman,
Ayamda bo'lsa yalarman.

Ming qo'ylining qo'yi qoldi,
Bir qo'ylining qo'yi ketdi.

Moling xo'ra bo'lsa, berdi xudo,
Xotining xo'ra bo'lsa, urdi xudo.

Ovi yurganning dovi yurar.

Ovchining oshi — oyog'ida,
Qo'ychivonning baxti — qo'yida.

Oyda-yilda bir bozor,
Uniyam yomg'ir buzar.

Omadi kelsa, sichqon filni yengar.

Omadning shishasi temirchining dandonini sindirar.

Oriq otga chang yuqar.

Oriq otga qamchi yov,
Teshik tomga tomchi yov.

Ot bozori — baxt bozori.

Ota bilan qolgan — shum yetim,
Ona bilan qolgan — gul yetim.

Otangning chorvog'ida qolguncha,
Onangning o'ymog'ida qol.

Otasi urmagan qo'ng'izni,
Bolasi urar to'ng'izni.

Otdan ola ham tug'ar, qora ham.

Oting yaxshi bo'lsa,
Bu dunyoning farog'i.

Xotining yaxshi bo'lsa,
Bu dunyoning charog'i.

Och qoringa — achchiq ayron.

Och qoringa — namakob.

Oq kunda oqararsan,
Qora kunda qorayarsan.

Tavakkalni toshga ur,

Baxtingdan ko'r.

Tavakkalning eshagini bo'ri yemas.

Tavakkalchining kemasi botmas.

Tayoqsizga tovushqon uchrar.

Talak uiganni falak urar.

Tanlab-tanlab tozga uchrabdi.

Tanlagan tulkiga yo'liqar.

Taxting kulguncha, baxting kulsin.

Temir qarmoqqa — oltin baliq.

Temirchi taqaga yolchimas,
Bo'zchi — belboqqa.

Tilab olgan bolamni echki suzib o'ldirdi.

Toleyim toldan ekan,
Buyrug'im kaldan ekan.

Toshsiz tarozining shayini siniq.

Tul xotinning boshiga turna tezaklar.

Tut yaxshisi — yerga,
Qiz yaxshisi — ko'rga.

To'qqiz qizning to'lg'og'i bir kelibdi.

Usta pichoqqa yolchimas,
Etikdo'z — bigizga.

Xaridning saxtini tilaguncha, baxtini tila.

Xizir nazar qilmasa,
Eshak bozoriga dallol ham bo'lmaysan.

Xon taxtidan qo'rqar,
Qiz — baxtidan,

Xotin baxti erda bo'lar,
Yetim — baxti yerda.

Xudo urganni payg'ambar ham hassasi bilan turtar.

Xudo urgan tuyani Vaysulqora na qilsin.

Sham yorug'i tubiga tushmas.

Sho'rga tushgan sho'ri qurir.

Sho'rlikka yo'l o'yilar.

Etikdo'zning etigi yirtiq.

Eshagim cho'loq bo'ldi,
Manzirim yiroq bo'ldi.

Eshakliga tulki uchrar.

Eshikdan baxt kirsar,
Falokat teshikdan qochar.

Yurganga yo'rg'a yo'liqar.

Yaroqliga yov yo'liqmas.

O'zim uzun bo'lsam ham, toleyim past.

O'lganning ustiga tepgan.

O'lganning ustiga — o'n tayoq.

O'tirib edim g'amsiz,
Buzog'im tug'di dumsiz.

Qayg'u yo'g'ida qayg'u —
Qaynanamning o'lgani.

Qarimtaning ustiga qor yog'mas.

Qizga oltindan taxt emas,
Barmoqday baxt tila.

Qizning baxti — erning davlati.

Qimorboz ham yutar, ham yutqazar.

Qordan qutulgan, yomg'irga tutilar.

Qorong'u kun mangu bo'lmas.

Quduq tubiga kun tushmas.

Qurchalagan ko'zga cho'p tushar.

Har yigitga bir omad.

Har narsaning vaqti bor,
Har bir qizning baxti bor.

Har oqshomning bir tongi bor.

Husning bo'lguncha, baxting bo'lsin.

EPCHILLIK VA NOSHUHLIK

Abjir bo'lsa farzanding,
Cho'ldan non terar.
Yalqov bo'lsa farzanding,
Yerdan don termas.

Baytal chopib, poyga olmas.

Balaq turilmay, baliq tutilmas.

Bebarorlik bo'lmasa,
Kelin tushda gapirmas.

Bilaman — dedim, tutildim,
Bilmayman — dedim, qutuldim.

Bilgan odam qo'li bilan quyon ovlar.

Bilmaganga bit o'ldirish qiyin.

Bir shaltoqning ishini
Yigirma epchil eplay olmas.

Bozor bilgan och qolmas,
Yo'l tanigan kech qolmas.

Burga tutish uchun ham barmoqni ho'llash kerak

Burga qochar oyoqqa,
Bit qoladi tayoqqa.

Bo'lmaganga — bo'lishma.

Gadoychilikka ham uquv kerak.

Daryo chopar,
Chaqqon topar.

Dud demoqqa dudoq kerak,
Sirka tilamakka — usul.

Dum tilab, quloqdan ajrabdi.

Yer yuzini baxmal olsa ham,
Anqovga taqiyalik tegmas.

Yo eshakni yukka elt,
Yo — yukni eshakka.

Yomon dallol yonidan to'lar.

Yomon kosib bigiz tanlar.

Yonmasa, o'tin yomon,
Yoqolmasa — xotin.

Yotgan yotar, qidirgan topar.

Yog'och qozon tagi kuyar.

Yog'ochning yumshog'ini qurt yer,
Odamning yumshog'ini — it.

Jumush o'kirib biyik bo'lmas,
Echki yugurib — kiyik.

Jo'gidan juz'ya.

Zamoning tulki bo'lsa, sen tozi bo'l.

Zamoning qanday bo'lsa,
Bo'rkingni shunday kiy.

It bo'lish uchun ham bir qarich quyruq kerak.
Ish bilmasang, gap bil.

Ish bilgan — tuzar,
Bilmagan — buzar.

Yiqilsang, olib tur,
Cho'ntagingga solib tur.

Yo'rg'a otning yo'li bo'lar,
Jo'rtoqining sho'ri bo'lar.

Yo'qni borday qil,
Borni bolday qil.

Kishi qo'li bilan ip eshilmas.

Kurash bilmagan otasini yiqitar.

Kuchangan bilan qo'l qavarmas,
Baqirgan bilan bir ish bitmas.

Ko'ngillagan cho'pon takadan sut sog'ar.

Ko'p bo'lsa seplab ko'r,
Oz bo'lsa — eplab.

Mergan ovda bilinar,
So'zchi — dovda.

Mol yo'qotgan enasining qo'ynini izlar.

Molni boqsang, to'q bo'lar,
Boqolmasang, yo'q bo'lar.

Molni topganga boqtir,
O'tinni chopganga yoqtir.

No'noq mergan oqsoq quyon izlar.

Ov olgan tozi burnidan ma'lum.

Ovni otsang, bilib ot,
Dol nishonga qo'yib ot.

Ovchi ovchilikni qancha bilsa,
Ayiq ham qochishni shuncha bilar.

Oldingi bersin sazasin,
Keyingi bersin jazosin.

Ortiq qilaman deb, tirtiq qilma.

Pazandaning go'jasidan osh chiqar,
Noshudning palovidan tosh chiqar.

Podachi ko'p bo'lsa, mol harom o'lar.

Pul otang kim, onang kim demaydi.

Pulni pul topar,
Ketmonni ahmoq chopar.

Puxta bo'ynidan ilinar,
Go'l — oyog'idan.

Savdolashuv — savdoning yarmi.

Sandig'i to'la sepi bo'lguncha,
Yuragi to'la epi bo'lsin.

Satang bir ish qilolmaydi,
Qilsa ham ko'p bilolmaydi.

Sepli bo'lguncha, eph bo'l.

Seplini olma, eplini ol.

Sigir o'g'irlagan qutuldi,
Arqon o'g'irlagan tutildi.

Six ham kuymasin, kabob ham.

Sonsiz xotinning uyiga son kirmas.

Sochib qochguncha, olib qoch.

Sudralgan kaltak yer.

Suza bilmagan o'z hovuzida g'arq bo'lar.

So'z bilmagan kishidan
Hura bilgan it yaxshi.

So'ray-so'ray, bilib olibdi,
Uyala-uyala, quruq qolibdi.

So'qolmagan so'yil ko'tarar.

Tavakkal tog'ni yiqar.

Tavakkal — erning yo'ldoshi.

Tariqni yegan — chumchuq,
Baloga qolgan — bedana.

Tarig'i pishganning tovug'i bo'l.

Taqlid bilan tong otmas.

Tentak o'ylanguncha,
Tavakkalchi suvdan o'tar.

Tirik bo'lib bozorda yo'q,
O'lik bo'lib — mozorda.

Toz taranguncha, to'y tarqar.

Tosh kelsa, kemir,
Suv kelsa, simir.

Tulkining ming bir hunari bor,
Hammasidan oxirgisi ulug'vor.

Tulkining hiylasi ko'p,
Yaxshisi — qochmoq.

Turib o'lguncha, urib o'l.

Tuya — katta,
Yag'rini — undan ham katta.

Tuya o'yin tushsa, qor yog'ar.

Tuyaliga bostirma,
Itlikka qoptirma.

Tuyaning kattasi ko'prikda tayoq yer.

Tug'uluq so'ramoqning ham a'moli bor.

To'kilgandan yalab qol.

To'n — kiyganniki,
Ot — minganniki.

To'rkini yaqinning to'shagi yig'ilmas.

Uddasidan chiqmasang, urinma.

Uzoqdan aravalaguncha,
Yaqindan to'rvala.

Ura bilmagan uzun kosov ko'tarar.

Ura bilmagan o'qlov ko'tarar.

Uringan xotin o'g'il tug'ar.

Urushib o'tir, ushlab o'tir.

Uyalgan buyurgandan quruq qolar.

Uyalgan yigit qizdan quruq qolar.

Uquvi bor ulg'ayar,
Uquvi yo'q sarg'ayar.

Chaqqon chora topar,
Beparvo — bahona.

Chivin ham anqovning og'zini poylar.

Cho'loq bo'lsang ham, no'noq bo'lma.

Elak so'rashga ham og'iz kerak.

Elanmasang, el qayda,
Yalinmasang, pul qayda.

Emini qilguncha, epini qil.

Eplagan ikki oshar.

Eplaganni er bil,
Yana qaytib sher bil.

Eplashga ep kerak,
Bog'lashga— ip.

Epli xotin uyni tutar orasta,
Epsizda uy to'ri latta-putta.

Epli qizdan qolma,
Sepi qizni olma.

Epsiz sozanda sozin cho'zar.

Epchil xotin qor qalab,
qozon qaynatar.

Erinchoqning ishi bitmas,
Epsizning — hojati.

Et yeydigan qush ham bor,
Etini yeydigan qush ham bor.

Eshikni keyin kirgan yopar.
Echki yugurib lang bo'lmas.

Yumshoq yog'ochga qurt tushar.

Yutganning tomog'iga qarama,
Yurganning — oyog'iga.

Yaxshi buzoq ikki onani emar.

Yaxshi xotin go'sht quritar,
Yomon xotin go'sht sasitar.

O'ziga yol bo'lmagan,
O'zgaga dum ham bo'lolmas.

O'zing uchun o'l yetim.

O'zlari oyday,
Qilgan ishlari loyday.

O'ychi o'yiga yetguncha,
Tavakkalchi borib kelar.

O'ychining o'yi bitguncha,
Tavakkalchining to'yi bitar.

O'n marta shap-shap deguncha,
Bir marta shaftoli yegan yaxshi.

O'ngmaganning iti
O'g'ri ketgandan so'ng hurar.

O'ngmaganning o'qi qiya ketar.

O'rgimchakdek o'rmala,
Bedanadek yo'rg'ala.

O'rni kelsa, o'roq o'r.

O'ti chiqqanning oti yurmas.

O'tkir suqulganni teshar.

O'choqdagi o'tim o'chmasin desang,
Qo'ri borida harakat qil.

Ho'kizga kuchi yetmagan arshinini to'bal.

O'g'il bo'lsin, qiz bo'lsin,
Qo'1-oyog'i tez bo'lsin.

O'g'il tug'mas xotin bo'lmas,
Mol topmas yigit bo'lmas.

O'g'ri qutular,
To'g'ri tutilar.

Qamishni bo'sh tutsang, qo'lingni qiyar.

Qaragan topmas, so'ragan topar.

Qari qiz ovga chiqar,
Ketidan g'avg'o chiqar.

Qari qiz yasanguncha, to'y tarqar.

Qatiq ichgan qutular,
Xurmacha yalagan tutilar.

Qirq, yuzning bolasi
O'n to'rtida bosh bo'lar.

Chiyirlining bolasi
O'n sakkizda yosh bo'lar.

Qozon o'g'irlagan qutular,
Cho'mich ushlagan tutilar.

Qochgan quyon yotgan quyonni ola qochar.

Qochgan qutular,
Turgan tutilar.

Qosh qo'yaman deb, ko'z chiqarma.

Quyvon otolmaganning bolasi arslon otibdi.

Qo'ydek yuvvosh bo'l,
Otdak — yuguruk.

Qo'li kaltaning tili qisqa.

Qo'li sust kosibdan oyog'i ildam gadoy yaxshi.

G'at-g'at qilgan karnaychi,
Baloga qolgan surnaychi.

Hura bilmagan it qo'raga bo'ri keltirar.

TO'G'RI SO'Z VA YOLG'ONCHILIK

Arafa kuni yolg'on gapirganning
Namoz kuni yuzi qora.

Betga aytganning zahri yo'q.

Boshingga qilich kelsa ham,
To'g'ri so'zla.

Va'da — oltindan qimmat.

Va'da — quruq, bajarilsa — ulug'.

Va'daga vafo — mardning ishi,
Va'dasiz — subutsiz kishi.

Gap kelganda otangni ayama.

Yov makrini yolg'on yashirar.

Yolg'on aytgan kishining
Xatari bor ishining.

Yolg'on aytib foyda ko'rsang,
Oxiri zarar toparsan.

Rost aytib zarar ko'rsang,
Oxiri foyda toparsan.

Yolg'on — boshga tayoq,
Oshga — suyak.

Yolg'on gap yoqadan chiqar.

Yolg'on gapirib yashagandan
Rost gapirib o'lgan yaxshi.

Yolg'on gapning chuvi chiqar.

Yolg'on yetmish yil yerda yotsa ham,
Yolini chiqar.

Yolg'on yo farzandga urar,
Yo — davlatga.

Yolg'on yondirar,
Haqiqat qondirar.

Yolg'on rostdan yengilar,
To'g'ri elda tanilar.

Yolg'on uzoqqa ketsa ham,
Haqiqat quvib yetar.

Yolg'on uyaltirar,
Rost suyuntirar.

Yolg'on-yashiq gapirma,
So'ng uyalib o'tirma.

Yolg'onga yo yalqov inonar,
Yo — anqov.

Yolg'onning butunidan
Rostning sinig'i afzal.

Yolg'onning umri — qisqa.

Yolg'onchi gavharni xor qilar.

Yolg'onchi yolchimas,
O'g'ri boyimas.

Yolg'onchi yorilib o'lar.

Yolg'onchi kishi emas,
Yolg'on aytmoq eranlar ishi emas.

Yolg'onchi lop etar,
Yalamachi qon etar.

Yolg'onchi to'rga bir o'tar,
Ikkinchi o'tmas.

Yolg'onchi chin deyaolmas,
Chin desa ham, el inonmas.

Yolg'onchi yalab aytar,
Yalamachi — yasab.

Yolg'onchi o'likni guvoh tortar.

Yolg'onchi — qallop, o'g'ri — allopp.

Yolg'onchi horimas,
O'g'ri qarimas.

Yolg'onchiga ishonch yo'q.
Yolg'onchiga tong otmas.

Yolg'onchiga qo'shilma,
To'g'ri so'zing yashirma.

Yolg'onchida or bo'lmas,
To'g'ri so'zli xor bo'lmas.

Yolg'onchidan shon qolmas,

Nomidan nishon qolmas.

Yolg'onchining guvohi yonida yurar.

Yolg'onchining guvohi — qasam.

Yolg'onchining yonidan o'tma,
Rostgo'yning yonidan ketma.

Yolg'onchining rost so'zi ham yolg'on.

Yolg'onchining till — kalta.

Yolg'onchining shahrida shoh bo'lguncha,
Rostgo'yning chorbog'ida giyoh bo'l.

Ikki yolg'on — bir qasam.

Ikki chin so'z — bir yolg'onning yelimi,
Ikki yolg'on — bir yigitning o'limi.

Ikki qasam — bir o'lim.

Yirtiq uyni yel topar,
Yolg'on so'zni chin topar.

Ko'rgan yo'q bo'lsa, eshitgan — guvoh.

Ko'rganni eshitgan yengar.

Maddohning va'ziga ishonma,
Folbinning — so'ziga.

Romchining romidan
O'zingning xomxayoling yaxshi.

Rost aytdim — dars aytdim.

Rost gap aytgan yengilmas.

Rost gapga zavol yo'q.

Rost gapirgan to'g'ri,
Yolg'onchi — o'g'ri.

Rost so'z haqqa qaror topar.

Rost so'zni ayt,
Yolg'on so'zdan qayt.

Rostgo'ylik — baxt,
Yolg'onchi — badbaxt.

Rostlik — do'stlik,

Yolg'onchilik — ko'igulik.

Rostlik — muhabbat elchisi.

Rostni aytgan shon yutar,
Yolg'on aytgan qon yutar.

Savdogarda imon yo'q, orni sotar,
Yolg'onchida imon yo'q, jonni sotar.

Savdogarning yomon moli yo'q.

Suvni chim to'xtatar,
Yolg'onni — chin.

So'ziga qarasang, to'q,
Ko'ziga qarasang, och.

So'zning boshi qattiq bo'lsa,
Oxiri totlik bo'lar.

Til bilan tugilgan tugun
Tish bilan yechilmas.

Til yomoni — bo'yinga sirtmoq.

Til kichik bo'lsa ham dunyoni buzar.

Til tuga, tish yecholmas.

Tildan chiqqani — dildan chiqqani.

Tuyaning buvrasi yaxshi,
So'zning tuvrasi yaxshi.

Tuhmat tosh yorar,
Tosh yormasa, bosh yorar.

Tuhmatning umri — qisqa.

Tuhmatchi tuhmatdan o'lar.

Tuhmatchiga o'lik — guvoh.

To'mtoq jumboq aytishma,
Yolg'on gapga qotishma.

To'g'ri gap tuqqaningga yoqmas.

To'g'ri so'z achchiq bo'lar.

To'g'ri so'z ko'z o'yar.

To'g'ri so'z toshni yorar,

Egri so'z — boshni.

To'g'ri so'z tutoqtirar.

To'g'ri so'z qilichdan o'tkir.

To'g'ri so'z quloqqa yoqmas.

To'g'ri so'zga fil cho'kar.

To'g'ri so'zlagan odam tug'ishganingdan afzal.

To'g'ri so'zlining to'ni yirtiq.

To'g'ri so'zning zahri yo'q.

To'g'ri so'zning to'qmog'i bor.

To'g'ri tilim tiyolmadim,
Tuqqanim bilan turolmadim.

Uyalmay desang, yolg'on gapirma.

Xashakdan hasham bichma,
Yolg'ondan qasam ichma.

Chaqimchi bir guvala,
Yerga qo'yib uvala.

Chaqimchi — nishxo'rd kishi.

Chaqimchi — chipor ilon,
Zahri — ilondan yomon.

Chaqimchiga — chorak o'q,
Qaytib kelsa, u ham yo'q.

Chaqimchining afti — choriq.

Chaqimchining joyi — jahannam.

Chaqimchining tilidan ilon hazar qilar.

Chiroyli maqtovdan
Xunuk haqiqat yaxshi.

Egri o'tirsang ham, to'g'ri gapir.

Echkining tavbasi yo'q.

O'z so'zli yigit — kun yuzli yigit.

O'zi boshqa, so'zi boshqa.

O'rinli so'z o'qdan o'tkir.

O'tirik gap jonga qasd,
O'tkir pichoq — qinga.

O'tirik so'z o'rga bormas.

O'tirikning dumi — bir tutam.

Oqiyasi kelganda, otangni ayama.

G'iybat yaqinni yot qilar,
Totuvni — araz.

G'iybatkashning qozoni qaynamas.

G'iybatsiz so'z qizimas.

G'iybatchining dili kir,
G'ar-o'g'rining tili bir.

Haq gap tosh kesar.

Haq gap haqiqdan qimmat.

SABR-QANOAT VA SABRSIZLIK

Azob ko'rmay, rohat yo'q.

Azobga bardosh kerak,
Hamisha yo'ldosh kerak.

Arg'umoq birda yolli, birda yolsiz,
Er yigit birda molli, birda molsiz.

Arg'umoqda yol yo'q deb,
Yo'lga tashlab ketmanglar.

Er yigitda mol yo'q deb,
Yovga tashlab ketmanglar.

Asl boylik — qanoat.

Achchiq yutish — tog' yutish.

Achchig'ing kelsa, burningni tishla.

Bardoshliga yog'lik osh,
Sabrsizga osh ham tosh.

Barcha yukni ko'targan tuya
Cho'michni ham ko'tarar.

«Berdi»sini aytguncha, behni bukma.

«Berdi»sini aytguncha, urib o'ldirma.

Besabrning nafsi shoshar,
Tusagani kuzda pishar.

Bir achchiqning bir chuchugi bor.

Bir bo'lgan ikki bo'lmay qolmas,
Ikki bo'lgan uch bo'lmay qolmas,
Uch bo'lgan doim bo'lmay qolmas.

Bir yomon kunning bir yaxshi kuni bor.

Bir yomonning bir yaxshisi bor.

Bir terida qo'y necha semirib, necha ozar.

Bir qoshiq oshim —
G'alvasiz boshim.

Bol bor yerda bolari bor.

Bola shoshar,
Tut vaqtida pishar.

Bolta bo'lsang, ur,
Kunda bo'lsang, chida.

Boriga rozi bo'l,
Yo'g'iga sabr qil.

Bugungi jahlni ertaga qo'y.

Buzoqdan oldin qoziq qoqilmas.

Bo'ri oriqligini bildirmas.

Gapning «berdi»sini eshit.

Gul tikansiz bo'lmas,
Dur — sadafsiz.

Gul tikansiz bo'lmas,
Safo — jafosiz.

Gul tilagan xor jafosin chekar.

Gulni sevgan tikaniga chidaydi.

Gulchi bir gulni o'stirguncha,
Yuz tikan zahrini tortadi.

Yeyuviga chidasang, to'y qil,
O'luviga chidasang, qo'y qil.

Jabrga sabr yo'q.

Jahl — joningga jabr.

Jahl dushmani — sabr.

Jinnining jirtakka tobi yo'q,
Shogirdning — pirtakka.

Jo'jani kuzda sana.

Zamonaning zindoni ham, xandoni ham bor.

Indamasang, uyday balodan qutulasan.

Ip qancha uzun bo'lmasin, uchi topilar.

Ipakbilan boshlab, ip bilan tugatma.

Itidan och yo'q,
Itidan tinch yo'q.

Kamoli imon — sabr.

Karomat bilan karam pishmas,
Qanoat bilan qorin to'yimas.

Katta topganini kiyar,
Kichik — suyganini.

Katta to'qoch pishguncha,
Kichik to'qoch kuyibdi.

Kashta qimmat, sabr arzon.

Keyingi tuyaning yuki og'ir.

Kurash qurbonsiz bo'lmas.

Kutganga kun uzoq.

Kutganning kuni o'tmas.

Kutilgan qozon qaynamas.

Non pishguncha, kulcha kuyar.

Odamning boshi — soyning toshi.

Odob bilan baxt topilar,
Sabr bilan — taxt.

Oldin angla, keyin tanla.

Ongniganni kutgan yengar.

Ot bo'lguncha, toy ham bo'lar.

Och o'zini o'tga urar.

Ochiqqan o'lmas, oshiqqan o'lar.

Oshiqmagan ovchi humo ovlar.

Oshiqmagan olisga yetar.

Och bo'lsang ham to'qday bo'l,
Miltiqdan chiqqan o'qday bo'l.

Og'ir bosilguncha, yengil ko'tarilar.

Og'ir karvon og'ir ko'char.

Og'ir toshni suv eltmas.

Pish qozonim besh oy,
O'tir qizim olti oy.

Podadan oldin chang ko'tarma.

Poklik sog'liqni, aql sabrni saqlar.

Rohatini ko'rgan azobiga ham chidaydi.

Sabr — achchiq, mevasi — shirin.

Sabr bilan mehnat qilgan boy bo'lar.

Sabr bilan xor guliston bo'lar,
Sho'r zamin bog' bilan bo'ston bo'lar.

Sabr so'nggi — so'm oltin.

Sabr — yutuq kaliti.

Sabr tagi — rahmon,
Shoshgan ishi — shayton.

Sabr tagi — sari oltin,
Sabr bilan chiqar oting.

Sabr tog'ni yiqitar.

Sabr — umr xazinasini.

Sabr — shodlik kaliti.

Sabr etgan yetar murodga,
Besabr qolar uyatga.

Sabr etgan — murodga yetgan.

Sabr qilgan moy oshar,
Olqish olgan ko'p yashar.

Sabr qilsang, tuyaning yukini bo'ta ko'tarar.

Sabr qilsang, g'o'radan holva bitar,
Besabrlar o'z oyog'idan yitar.

Sabrli bo'lsang, o'zarsan,
Sabrsiz bo'lsang, to'zarsan.

Sabrli kishining ishi soz.

Sabrli ming yashar,
Sabrsiz oz yashar.

Sabrli chidar,
Sabrsiz yonar.

Sabrli qui murodiga yetar.

Sabrining boshiga olma bitar,
Sabrsizning boshiga — g'avg'o.

Sabrsiz baliq sog'asidan ilinar.

Sabrsizning bir ko'zi jirtlash bo'lar.

Savlatlidan saboth zo'r.

Salobatli bo'lma, sabotli bo'l.

Sirotdan kechmay, qah-qah urma.

Sovun kirni ochar,
Sabrsiz — sirni.

Soqov so'zining so'ngini kut.

Suv ko'rmay, etik yechma.

Suvdan ilgari bug'ot solma.

Suvsagan o'lmas, hovliqqan o'lar.

So'ragan adashmas,
O'ylovchi shoshmas.

Tavakkalning boshi — kal.

Tavakkalning tagi — taxir.

Tavakkalning tubi tosh,
Boshingni ursang yorilar.

Tayloqni tayloq dema,
Tayloq tuya bo'lar.

Tez bitgan, tez yitar.

Tez kirishgan, bot qaytar.

Tez so'zlar tez pushaymon bo'lar.

Tek yurgan, to'q yurar.

Toy mingan ot ham minar.

Tomchi tomib bo'lguncha,
Daryo oqib bo'ladi.

Tosh — qattiq,
Toshdan ham bosh qattiq.

Toqat qilsang, tog' egilar,
Sabr qilsang, bog' egilar.

Toqatliga tog'lar egar boshini,
Betoqatning itlar yeyar loshini.

Tuya elakka qolganda «bo'» depti.

To'ymasang, to'yingda ye.

Xamir qormasdan, tandirga o't yoqma.

Xom terini iylasang, ulton bo'lur,
Nafsini tiygan kishi sulton bo'lur.

Chidamli er lochin tutar.

Chopib borgan yerga,
Yurib borsa ham bo'lar.

Chuchvarani xom sanama.

Shaytonga — hay.

Shoshgan zuluk sholi poyasini tishlar.

Shoshgan zuluk yaproqqa yopishar.

Shoshgan ishga shayton qo'shilar.

Shoshgan kelin erini «oyi» debdi.

Shoshgan kishi, ham boshi bilan yurar,
Ham — oyog'i bilan.

Shoshgan pashsha sutga qo'nar.

Shoshgan shamol bilan barobar.

Shoshgan shoshilib yiqilar,
Chopgan etagiga — o'ralib.

Shoshgan er uyiga yetolmas.

Shoshgan o'rdak ham boshi bilan sho'ng'iydi,
Ham — dumi bilan.

Shoshgan qiz erga yolchimas.

Shoshganda labbay topilmas.

Shoshganning ishi o'ngmas.

Shoshib suringandan
Asta yurib otdan o'zgan yaxshi.

Shoshilgan — loyga botgan.

Shoshilgan yiqilar,
Shoshmagan oyga chiqar.

Shoshmagan arava quyonga yetar.

Shoshmagan er oqqush tutar.

Shoshmasang, tez yetasan,
Shoshgandan o'zib ketasan.

Shoshqaloq to'g'ramchi qo'lini kesar.

Ekinni kutsang — ekin.

Er bo'ynida qil arqon chirimas.

Eshak o'yini — qirq yilda,
It o'yini — har yilda.

Yuvvosh otning manglayi qattiq.

Yuzga chidagan, mingga ham chidaydi.

Yuk og'irini nor ko'tarar,
Dard og'irini — er.

Yaxshi ot keyin chopar.

O'z oshim — g'avg'osiz boshim.

O'z uyingda oshing bo'lsa,
Kishi uyida g'ashing bo'lmasin.

O'lma eshagim, arpa yersan.

O'tir qizim, o'rin top.

O'tirgan qiz uy topar.

O'ttiz kun ro'zaning bir kun hayiti bor.

O'ttiziga chidagan
O'ttiz biriga ham chidar.

Qand yeding ham indama,
Pand yeding ham indama.

Qanoat — qizil oltin.

Qanoat qilsang, qorning to'yar,
Beqanoat otini so'yar.

Qanoat qorin to'ydirar.

Qizning joni — qirqta.

Qiyindan qochma,
Yo'ldan adashma.

Qilich sug'urguncha, qaytarishni o'yla.

Qulon boshiga ish tushsa,
Quyrug'iga sir aytmas.

Qo'rqqandan hovliqqan yomon.

G'azab — oldinda, aql — keyinda.

G'alvirni suvdan ko'targanda ko'r.

Har cho'ponning bir tayoq ko'tarishi bor.

Hovliqqan mushuk ko'r tug'ar.

Hovliqqan qiz erdan tinmas.

Hovliqqanga sichqon teshigi ming tangga.

MEHR-OQIBAT VA OQIBATSIZLIK

Aytgan joyga erinma,
Aytmagan joyga ko'rinma.

Bet ko'rgandan hoi so'r.

Bir uy to'la jonsan,
Bir-biringga mehmonsan.

Bola — xizmatda, ota — izzatda.

Bolalilar bosh bo'lar,
Bolasizlar yosh bo'lar.

Borning eshigini el ochar,
Yo'qning tuynugini yel ochar.

Davlat bo'lsa — savlat,
Savlat bo'lsa — hurmat.

Davlat uchun erga tekkandan, yerga teg.

Do'stingga qo'shiq ayt,
Mehringni qo'shib ayt.

Yerni sevmagan o'zini sevmas.

Yodlaganning yori bo'l,
Izlaganning — zori.

Zarraday joydan ko'ngil to'lar,
Zarraday joydan ko'ngil qolar.

Izzat qilsang, hurmat ko'rasan.

Izzatga arzimagan mehmon to'shak bulg'ar.

Ilinganga ilik qo'y.

It izzatni bilmas,
Eshak — tarbiyatni.

It izzatni bilmas,
Ho'kiz — hurmatni.

It egasiga hurmas.

Itning kallasini tovoqqa solsang,
Yumalab ketar.

Yigit mehri — ko'zda.

Yo'l berganga qo'l ber.

Kattani maqta, kichikni saqla.

Kattaga — hurmat,
Kichikka — shafqat.

Kattaga hurmatda bo'l,
Kichikka — izzatda.

Keksaga yo'l ber,
O'zing ham qartayasan.

Kishining hurmati o'z qo'lida.

Kuchuk tomga chiqsa ham,
Egasidan katta bo'lmas.

Ko'z ko'zga tushsa, mehr qo'zg'alar.

Ko'z ko'rganini qilar,
Kosov — tutganini.

Ko'z ko'rmasa, ko'ngil sevmas.

Ko'z qayerda bo'lsa,
Mehr ham o'sha yerda.

Ko'zdan nari — ko'ngildan nari.

Ko'zdan tushgan tildan ham tushar.

Ko'rmagan yot sezilar,
Ko'rishmasang uyat bo'lar.

Ko'rpang qayerda — ko'ngling shu yerda.

Mato dong'i bilan bo'z o'tadi,
Ota dong'i bilan qiz o'tadi.

Meniki deganning mehri issiq.

Mehr bilmas qarindoshdan,
Mehr bilgan yot yaxshi.

Mehr — gul, qahr — tikan.

Mehr xazinasini — til.

Mehri borning sehri bor.

Mehrli odam — sevimli.

Mol egasining ko'zidan suv ichar.

Molga egasining ko'zi dori.

Muruvvat — mehrning tuzog'i.

Mushuk suyganidan o'z bolasini yer.

Odam izzatga semirar.

Odam odam bilan aziz.

Odam quloqdan ozar,
Ko'ngildan semirar.

Odamga e'tibor — olamga e'tibor.

Odamning taftini odam olar.

Odamning yuzi — olmosdan o'tkir.

Odamning yuzi quyoshni ilitar.

Otangni ko'rsang, otdan tush.

Otasi siylamaganni bolasi siylamas.

Och otasini tanimas.

Osh-tovog'ing kerak emas,
Qosh-qovog'ing kerak.

«Seniki — meniki» — ko'ngil torligi.

Sening gaping — sho'rva,
Mening qulog'im — to'rva.

Sigir suv ichganda,
Buzoq muz yalar.

Siylagan siy ko'rar.

Siylagan sig'imli bo'lar.

Siylagani puling bo'lmasa,
Siypagani tiling bor.

Siylamasang siylama, ammo xo'rlama.

Siylangan otning tishiga qaralmas.

Tanigan yerda bo'y siyli,
Tanimagan yerda to'n siyli.

Tanimasni siylamas.

To'ygan yerga to'qqiz kun — ta'zim.

Tor yerda topishgan,
Keng yerda ko'rishar.

Uyga kelganni it qopmas.

Ustoz mehri — ota mehri.

Uyat yuzda bo'lar,
Mehr — ko'zda.

Foydasi yo'q yordan issiq o'choq yaxshi.

Xotin hurmat qilsa, hurmat ko'radi,
Er hurmat qilsa, ne'mat ko'radi.

Egasini siylagan itiga suyak tashlar.

Egasini hurmat qilsang, itini so'kma.

Elda er atasang,
El senga oltin tovoqda osh berar.

Er siylagan yerda aziz.

Yuz arnri — shirin.

Yuz-yuzga tushar,
Mehr — ko'zga.

Yuz — yuzning hurmati.

Yuzi yo'qning ko'zi yo'q.

Yalang'ochni hech kim siylamas.

Yaxshiga bersang oshingni,
Yaxshilar silar boshingni.

Yomonga bersang oshingni,
Itga tashlar boshingni.

O'z aybingni ochsang,
Elning mehri qochar.

O'zingdan zo'rlar chiqsa,
Ko'zingdan sho'rlar chiqar.

O'zini bilgan o'zgani ham bilar.

Qari-qari demangiz,
Qarini quruq qo'ymangiz.

Qo'shni oshi qorin to'ydirmas,
Mehr-u oqibatni oshirar.

Har kim — siylaganning quli.

Hurmat — bitmas boylik.

Hurmat qilsang, hurmat ko'rasan.

QADR-QIMMAT VA QADRSIZLIK

Avval — xesh, keyin — darvesh.

Ajragan ajriqqa zor.

Ajragan bir-birini izlar.

Aytgan yerdan qolma,
Aytmagan yerga borma.

Aytilmagan yerga — yo'nilmagan tayoq.

Arava sinsa — o'tin,
Ho'kiz o'lsa — go'sht.

Arzimaydi shavlası,
Kuydiradi g'alvası.

Arzon beillat bo'lmas,
Qimmat — behikmat.

Arzon oldim — armon oldim.

Arzonning sho'rvası tatımas.

Arpa-bug'doy osh bo'lar,
Oltin-kumush tosh bo'lar.

Asl parchaning bahosı bo'lmas,
Ota-onaning — qarısı.

Balıq — oyda, kalla — yilda.

Baxmal bilan banotning ko'hnalıgı bo'lmas,
Ota bilan onaning — qarılıgı.

Baqa botqog'ını qo'msar,
Balıq — ko'lıni.

Baqiroq tuya — noring,
Baqiroq ota — madoring.

Baqiroq tuyaning bori yaxshı,
Baqirib turganı yana yaxshı.

Bedananing ham o'zıga yarasha botmoni bor.

Bemaza qovunning urug'ı ko'p.

Bemor bemorning qadriga yetar.

Boylık murod emas,
Yo'qlık uyat emas.

Bol ham bol,
Bahosı ham bol.

Bolni bol deydi,
Bolnı tanıgan yeydi.

Borar yerga kechikma,
Bormas yerga ichikma.

Bosh — boshqa, bo'rk — boshqa.

Bosh ketdi, tana — hayron.

Boqmasang moling ketar,
Xo'rlasang — xotining.

Bog'bon bo'lmay bilmas gulning qadiını,
Ari boqmay bilmas bolning qadrını.

Bog'da bitgan gilosım,
Otamdan qolgan merosım.

Bulbul uchgandan so'ng
Oltın qafasını o't olın.

Gavhar balchiqqa tushgan bilan
Qımmatı o'zgarmas.

Gavhar yerda yotmas.

Gavhar ko'p bo'lsa, qadri qolmas.

Gavhar qadrını ko'r bilmas.

Gugurt arzon bo'lsa ham, o'tı — qırnmat.

Gul qadrını bulbul bilar.

Gul g'unchalıgıda xordır,
Ochılsa, o'zgalarga yordır.

Davlat ketgandan keyin
O'zingni somonxonada ko'r.

Davlatıngni sinasang, kunjut ek,
Obro'yingni sinasang, ko'makka ayt.

Dam — g'animat, diydor — g'animat.

Dard chekmagan dori qadrını bilmas.

Dardlıning dardını dardsız na bilar.

Dunyo moli — qo'lning kiri.

Yer ovloq bo'lsa, to'ng'iz tepaga chiqar.

Yetim bo'lmay, ota qadrini bilmas.

Yetti yashar safardan kelsa,
Yetmish yashar ko'rgani kelar.

Yo er bo'l,
Yo ering xizmatida bo'l.

Yoli qalin eshakdan
Yag'ir bo'lsa ham ot yaxshi.

Qadr bilmas qarindoshdan
Yaqindagi yot yaxshi.

Yomonning o'zi nima-yu, so'zi nima.

Jafo chekmagan safo qadrini bilmas.

Jon-jon, o'zimning jonim.

Jon jonga kuyar,
Bejon kimga kuyar.

Zamona oxir bo'lsa,
Pir muridini izlar.

Zamona oxir bo'lsa,
Echkining oti — Abdukarim.

Zamonani xo'rladilar,
O'tib ketgach maqtadilar.

Zar qadrini zargar bilar,
Dur qadrini — savdogar.

Zar qadrini zargar bilar,
Chilangar neni bilar.

Zargar ishini misgar o'ng'ay sezar.

Zarrani qadr etmagan
Zarni ham qadr etmas.

Zimiston ko'rmagan bulbul
Guliston qadrini bilmas.

It izzatga arzimas,
Eshak — tarbiyaga.

It iskagan suvni yo'lbars ichmas.

Itidan bo'lgan qurbonlikka yaramas.

Itli mehmon ovulga sig'mas.

Itning ovqati — yuvindi.

Ich yog'i yog' o'rniga o'tmas.

Ichkuyovdan it afzal.

Yo'l uzoq, ko'ngil yaqin.

Yo'rg'aning qadri yelganda bilinar,
Yaxshining qadri o'lganda bilinar.

Yo'qolgan bisot topilar,
Yo'qolgan baxt topilmas.

Yo'qolgan buzoqning arqoni — qimmat.

Yo'qolgan molning egasi — vali.

Yo'qolgan pichoqning sopi — oltin.

Yo'qotganingni yo'qlab topasan.

Karvonsiz yo'l xarob,
Oqsoqolsiz el xarob.

Kelishiga yarasha ketishi.

Kerakli molning bahosi yo'q.

Kerakli toshning og'iri yo'q.

Kimxob to'ning bo'lguncha,
Oltin beshiging omon bo'lsin.

Kichikni yosh dema,
Kesakni — tosh.

Ko'lda yurgan qo'ng'ir g'oz
Cho'l qadrini na bilsin.

Cho'lda yurgan tuvaloq
Ko'l qadrini na bilsin.

Ko'lmak suvning qadri yo'q.

Ko'ngil pulga topilmas.

Ko'rlikka ko'ngan xo'rlikka ko'nmas.

Ko'tara sumbat — bir pulga qimmat.

Ko'chada qolgan suyakni qaysi it g'ajimas.

Maydonda sinalgan elda aziz.

Marvarid igna emas.

Mast keldi — past keldi.

Mastlik — pastlik.

Men — aziz, otam — mendan aziz.

Ming ignani yig'nasang, tugma bo'lmas,
Ming ammani yig'nasang, ona bo'lmas.

Minnat yerda qolsa ham,
Mehnat yerda qolmas.

Minnatli asaldan beminnat kasal yaxshi.

Minnatli tuyadan beminnat to'qli afzal.

Minnatli tilladan beminnat chaqa yaxshi.

Moy sasimas, qiz qarimas.

Mol-dunyo topilar, odam topilmas.

Mol topguncha, qadr top.

Moldan molning farqi bor,
O'ttiz ikki narxi bor.

Moling ketsa-ketsin, qadring ketmasin.

Molingga achinma, qadringga achin.

Mulla bo'lding — tilla bo'lding.

Muqaddas joy bo'sh yotmas.

Nimani qilsang xor,
O'shanga bo'lasan zor.

Noz qil bardoringga,
Xarid qil xaridoringga.

Nozni ko'targanga qil.

Non bolasi — non ushoq.

Non bo'lsa bas,

O'zgasi havas.

Non qadrini och bilar,
Kiyim qadrini — yalang'och.

Non qon bo'lsa, qon — jon.

Non ham non, ushog'i ham non.

Nonvoyga non aziz,
Tegirmonchiga - un.

Nonga e'tibor — elga e'tibor.

Nonga hurmat — elga hurmat.

Ovloq ko'lda baqa — xon.

Odam bolasi — elning lolasi.

Odam bordir, odamlarning naqshidur,
Odam bordir, hayvon undan yaxshidur.

Odam — odam bilan,
Yer — suv bilan.

Odam odamga g'animat,
Jon — gavdaga.

Odam — omonat, diydor — g'animat.

Odamning kuyugi bo'lguncha,
O'rmonning kiyigi bo'l.

Oladigan mol oltin bo'lib ko'rinar.

Oldingdan oqqan suvning qadri yo'q.

Olmos yerda qolmas.

Oltin — balchiqda ham oltin.

Oltin boshli xotindan
Chelak boshli er yaxshi.

Oltin yerda qolmas,
Yaxshilik — yo'lda.

Oltin yerda qolsa ham,
Bilimli yo'lda qolmas.

Oltin yerda, hunar cho'lda qolmas.

Ona — olam faxridir.

Ona tilim — dono tilim.

Ot otdan qolsa, qulog'ini kesar.

Ot xo'rlagan toy minar,
Toy xo'rlagan — tayoq.

Ot qadrini bilmagan yayov o'tar,
Yor qadrini bilmagan — yesir.

Ot qadrini bilmasa, yayov ko'rar jazosin,
El qadrini bilmasa, yovlar berar jazosin.

Ot qarisa, devonaga tushar.

Ota bo'lmay, ota qadrini bilmas,
Ona bo'lmay, ona qadrini bilmas.

Ota-ona — davlating,
Farzandlaring — savlating.

Ona-onang o'lsa-o'lsin,
Qadrdoning o'lmasin.

Otangning mol-dunyosi bilan qolguncha,
Onangning pilta-savati bilan qol.

Otini ayagan yo'lda qolmas,
Elini siylagan — cho'lda.

Ochlik azobini chekmagan,
Non qadrini bilmas.

Osh — avliyo, non — payg'ambar.

Osh har yerda bor,
Kayvoni bir yerda bor.

Og'il to'la eshakdan
Oriq bo'lsa ham ot yaxshi.

Og'riq qadrini sog' bilmas,
Och qadrini — to'q.

Og'riqsiz bosh yer ostida kerak.

Puli borning nozi bor.

Pulni odam topar,
Odamni pul emas.

Sepi kelib kerildim,
Sepsiz kelib sidrildim.

Somon-u xashakning bozori bor,
Lola-yu gulning xaridori bor.

Sonda bor, sanoqda yo'q.

Sog' sog'ning qadriga yetmas.

Sulton suyagini xo'rlamas.

Sutsiz sigir — siysiz sigir.

So'z qadrini bilmagan o'z qadrini bilmas.

So'zi o'lganning o'zi o'lar.

So'zing qaytar joydan o'zing qayt.

Talabing bo'lmasa-da, talabgoring bo'lsin.

Tashlaganga tosh tegmas.

Tez kelgan davlatning qadri yo'q.

Tezakchining tengi bor,
O'roqchining o'rni bor.

Teshik munchoq yerda qolmas,
Yerda qolsa, kirklar olmas.

Tirigiga kuyguncha, o'ligiga kuy.

Tirigini siylagan biy bo'lar,
O'ligini siylagan boy bo'lar.

Tirik ilon insiz qolmas,
Po'lat pichoq — qinsiz.

Toshdan toshning farqi bor,
La'1-yoqutning narxi bor.

Tulkining o'zi emas, terisi pul.

Uvol bilmasning uvoli yo'q.

Umr qarzga berilmas,
Oltinga sotilmas.

Ustoz — otangdan ulug'.

Fil o'lsa ham, tishi o'lmaydi.

Xo'rlik o'limdan yomon.

Chaqirilgan yerning uzog'i yo'q.

Chaqirmasa, boruv yo'q,
Chaqirilsa, qoluv yo'q.

Chiroq ko'targan to'dadan orqada yunnas.

Shoqolga yem bo'lguncha,
Bo'rining og'ziga tush.

Shoh-gadoning farqi yo'q,
Inson — ulug', narxi yo'q.

Egasi urgan it kechasi sanqir.

El olmasa ellik yil yotar.

El siylagan eshikda o'tirmas.

El qadrini bilmagan,
O'z qadrini bilmas.

El qadrini el bilar,
Suv qadrini — yer.

El qadrini er bilar,
O'rmon qadrini sher bilar.

El qaramasa, er qaramas.

Elda obro'ying bo'lsa,
Yo'lda yuking qolmas.

Er aytilgan joyda aziz.

Er yigitni el suyar.

Er yigitning so'zi o'lguncha,
O'zi o'lgani yaxshi.

Er tilagan yerda aziz.

Er elida aziz,
Gul — yerida.

Er qadrini og'asi emas, el bilar.

Er qadrini er bilar,
Er bilmasa, el bilar.

Erlik ko'rsatganni el unutmas.

Eski choponni it qopar.

Eski shoyi eshakka ham to'qim bo'lmas.

Echki egasiga qo'ton yo'q.

Echking boshi bo'lguncha,
Qo'yning quyrug'i bo'l.

Yuk ko'targan yuzaga chiqar.

Yuk ko'targanning yuzi — yorug'.

Yaxshilik — yog'och boshida,
Yomonlik — oyoq ostida.

O'z qadrini bilmagan,
O'zga qadrini na bilsin.

O'zi yo'qning ko'zi yo'q.

O'zing topmagan molning qadri yo'q.

Uyida hazi yo'qning
Tuzda salobati yo'q.

O'ligida azasi yo'q,
Tirigida — mazasi.

O'lik bo'lib go'rda yo'q,
Tirik bo'lib to'rda yo'q.

O'lik bo'rini it tishlamas.

O'tin ayirgan bolta maydonda qolar.

Qadr-qimmat sotilmas.

Qadr qomatga qaramas.

Qarddon — qirq yillik,
Qimmatdon — qirq kunlik.

Qadring qochgan joydan qoch.

Qadringga yetganni bil,
Qadrlabdi, hurmat qil.

Qadrlasang qadring oshar,
Qadrsizdan hamma qochar.

Qaytgan so'zning qadri yo'q.

Qamish bosh ko'tardi — bo'yro bo'ldi.

Tuproq bosh ko'tardi — to'tiyo bo'ldi.

Qarshining arpasini yegan eshak,
Samarqanddan hangrab kelar.

Qarg'a qafasda boqilmas.

Qatorda noring bo'lsa,
Yuking yerda qolmaydi.

Qiz qalini — qirq yilda.

Qiz qalinsiz bo'lsa ham,
Qa'dasiz bo'lmas.

Qizi borning nozi bor,
O'g'li borning — o'rni.

Qizni so'raganga ber,
Qimizni — suvsaganga.

Qopning gardi ketsa-ketsin,
Odamning burdi ketmasin.

Qornimga yig'lamayman,
Qadrimga yig'layman.

Qulonga qoqning qadri o'tar.

Qumdan qo'rg'on bo'lmas,
Kuyovdan — o'g'il.

Qo'ldagi oltinning qadri yo'q.

G'arib bo'lmay, bilmas elning qadrini,
Mehnat qilmay, bilmas pulning qadrini.

Har narsa o'z yerida qadrli.

Har narsa o'z yerida qadrsiz.

MUHABBAT VA BEVAFOLIK

Ayriliq o'limdan qattiq.

Bevafo do'stdan tayoq yaxshi,
Bebahra guldan — yaproq.

Bevafo yor — joningga dor.

Bevafo yordan vafodor it yaxshi.

Bevafo yordan osilgan dor yaxshi.

Bevafoda hayo yo'q,
Hayosizda riyo yo'q.

Bevafoning asli ko'ngli begona,
Bevafoga ko'ngil qo'ygan devona.

Bildingki, bevafodir,
Ko'ngil qo'ymoq xatodir.

Bir etikka ikki oyoq sig'mas,
Bir yurakka — ikki muhabbat.

Birga vafo — mingga vafo.

Birov parini sevibdi,
Birov — qurbaqani.

Vafo qilgan vafo topar,
Jafo qilgan jafo topar.

Vafoli qul — jafoli qul.

Vafosizga berilma,
Vafolidan ayrilma.

Vafosizda hayo yo'q,
Hayosizda vafo yo'q.

Va'da — vafosi bilan go'zal.

Va'daga — vafo,
Vafosizga — jafo.

Gul — bahona, diydor — g'animat.

Gul — hayot bezagi,
Sevgi — inson bezagi.

Gulga boq, tikanni ko'r,
Yorga boq, jafoni ko'r.

Gulsiz bulbul — yorsiz bulbul.

Davosiz dard — muhabbat.

Dardi yo'q — kesak,
Ishqi yo'q — eshak.

Yolg'izlikda yor yaxshi.

Yorim bor deb yorilma,
Haqiqiy yor bo'lmasa.

Yoshlikda bergan ko'ngil,
Ayrilmas balo bo'lur.

Ikki yorning urushgani — o'ynashgani.

Ikki pichoq bir qinga sig'mas,
Ikki sevgi — bir ko'ngilga.

Ikki suyuk bir ko'ngilga sig'mas.

Inson bo'lsang vafo qil,
Vafosizlik — xato, bil.

Inson sevgi bilan tirik.

Intizorlik o'limdan yomon.

Ip kiysa ham vafodor bo'lsin.

It — vafo, xotin — jafo.

Ishq bilan o'ynashib bo'lmas.

Ishq boshqa, havas boshqa.

Ishq — muqaddas o't,
Havas — loyqa suv.

Ishqi bor o'ynar,
Dardi bor yig'lar.

Ishqi borning imoni bor.

Ishqsiz ko'ngil — egasiz uy.

Ishqsiz ko'ngil — o'tsiz o'choq.

Kuygan o'lanchi bo'lar,
Suygan — laparchi.

Ko'z qarisa ham, ko'ngil qarimas.

Ko'ngil gulini sevgi suvi sug'orar.

Ko'ngil ko'ngildan suv ichar.

Ma'shuq qayda bo'lsa,
Oshiq shunda bo'lar.

Muhabbat — bir so'z, ma'nosi — dunyo.

Muhabbat — bitta, ko'z — to'rtta.

Muhabbat boylikka boqmas.

Muhabbat — dil mevasi.

Muhabbat yosh tanlamas.

Muhabbat ketsa, nafrat kelar.

Muhabbat muhabbatni tug'dirar.

Muhabbat — uy poydevori,
Vafo — ustuni.

Muhabbat chiroy tanlamas,
Uyqu — joy.

Muhabbat husn tanlamas,
Uyqu — o'rin.

Muhabbatning ko'zi — ko'r.

Muhabbatsiz umr — o't olmas ko'mir.

Oltin zanglamas,
Sevgi qarimas.

Ochlik osh tanlatmas,
Oshiqlik yosh tanlatmas.

Oshiq bilan o'ynasang,
Oshig'ingga o't tushar.

Ma'shuq bilan o'ynasang,
Qoshingda tutlar pishar.

Parvona — o'z oshig'ining qurboni.

Po'lat olovda, sevgi hijronda sinalar.

Rashkning ko'zi — ko'r.

Sevgan bilan qo'shilish —
Dutorga tor taqqanday.

Sevmagan bilan qo'shilish —
Zaharli ilon chaqqanday.

Sevgan sevganini deydi,
Sevmagan kimni deydi.

Sevganga — sultonsan,
Sevmaganga — ultonsan.

Sevganing — oltindan aziz.

Sevganingga sevgingni ber,
Istaganga — etingni.

Sevgi bozorda sotilmas.

Sevgi — bir, makon — ikki.

Sevgi degan ikki ko'zda.

Sevgi yordamchi tilamas.

Sevgi pulga sotilmas,
Ko'ngil pulga topilmas.

Sevgi qarimas, asl chirimas.

Sevgida zorlik bor,
Zo'rlik yo'q.

Sevging oz — umring oz,
Sevging soz — umring soz.

Sevging toza — umring toza.

Sevgining aslini bulbuldan so'ra,
GuLzor qadrini — guldan.

Sevgining bahori bilan shodlanma,
Yoz-u qishi ham bordir.

Sevgining ko'zi ayb ko'rmas.

Sevgisiz ko'ngil — vayrona.

Sevdim deb maqtanma,
Sevildim deb maqtan.

Sevimsiz yordan kezimlik ot a'lo.

Sevikli qul sekirar.

Sinadingmi — sev,

Sinamadingmi — qo'y.

Sinalgan sevgi bukilmas,
Bukilsa ham so'kilmas.

Sof sevgi sotilmas,
Yo kesakdek otilmas.

Soxta oshiq ishq-sevgidan lof urar,

Oy o'tmasdan musht o'qtalib, do'q urar.

Sochingni kunda tara,
Yoringga kunda qara.

Suvsiz hayot bo'lmas,
Vafosiz — oila.

Suygan yordan ko'z ketmas.

Suyganimning ko'ngli uchun
Suymasimni suyarman.

Suyganimning ko'ngli uchun
Suymas oshni icharman.

Suymaganga suykanma.

Suluv bo'lgan bilan yor bo'la olmas,
Tuya bo'lgan bilan nor bo'la olmas.

Tog' tog' bilan qovushmas,
Odam odam bilan qovushar.

Tog'ning ko'rki qor bilan,
Erning ko'rki yor bilan.

Tutunsiz o't bo'lmas,
Yorsiz — yigit.

To'y o'pkasiz bo'lmas,
Yor — firoqsiz.

To'g'ri gapning ajjisi yo'q,
Bevafoning — sujjsisi.

Chin sevgining till bo'lmas.

Chiroying borida chiningni top.

Chiroyli chiroyli emas,
Suyganning — chiroyli.

Er sevmasa, el sevmas.

Yurak yurakka darak berar.

Yurt sevganni qiz sevar.

Yaxshi yor yoddan chiqmas.

O'z suyganing o'zingga suluv.

O'zi kelgan yor-yor,
O'zi ketar yor-yor.

O'ntaning yor-yori bo'lguncha,
Bittaning vafodori bo'l.

O'choqdagi o't boshqa,
Yurakdagi o't boshqa.

Qalbga qarimoq yo'q,
Sevgiga — o'lim.

Qarz — muhabbatning qaychisi.

Qizil gul ekkanning xirmom bo'lmas,
Yaxshini suyganning armoni bo'lmas.

Qizing kimni suysa, kuyoving shu.

Qizni kim sevmas,
Qimizni kim ichmas.

Qizni oshig'iga ber.

Qizni tanlaganga ber.

Qimiz kimniki — ichganniki,
Qiz kimniki — suyganniki.

Qolgan ko'ngil — chiqqan jon.

Qush uchadi qanoti bilan,
Yigit yashaydi vafosi bilan.

Hamma dardga bor davo,
Oshqlik dardi — bedavo.

Har kim beyordir — bemordir.

Har dilning sevgisi bor.

Har kim suygan oshini ichar.

Har kim — suyganining quli.

Har kimniki o'ziga
Oy ko'rinar ko'ziga.

Har oshiqqa besh kun davr.

Haqiqiy oshiqlik — ikki yoqdan.

Husn to'yda kerak,
Muhabbat — kunda.

Ho'kiz ho'pda semirar,
Qiz — quchoqda.

OILA VA QO'SHNIChILIK

Avliyo ham qo'shnisini qo'llar.

Ayolning sarishtasi —
Ro'zg'orning farishtasi.

Ayolning sunbuli — yigitning dili.

Beva xotinga Buxorodan it hurar.

Besh bola ustiga borsang bor,
Kundosh ustiga borma.

Bir kelin oldim, o'tirdim,
Ikki kelin oldim, tik turdim,
Uch kelin oldim, yugurdim.

Bir qizga yetti qo'shni — ota-ona.

Bir qinga ikki pichoq sig'mas,
Bir uyga — ikki xotin.

Biyaning yugurigi yaxshi,
Xotinning — epchili.

Boy amr etmasa,
Bovcha xamir etmas.

Bola suysang — beshikda,
Xotin suysang — to'shakda.

Bolaga tegma, balosi chiqar,
Xotinga tegma, qasosi chiqar.

Bolali uy — bozor,
Bolasiz uy — mozor.

Bolali uy — jannat,
Bolasiz uy — minnat.

Bolali uy — xandon,
Bolasiz uy — zindon.

Bolali uyda gap yotmas.

Bolali uyda janjal bo'lsa ham,
G'urbat bo'lmas.

Bolali uyda sir yotmas.

Bolali uyda o'g'rilik yo'q.

Bolali uyda g'iybat yo'q.

Bolali uyda g'urbat yo'q.

Bosh ikkov bo'lmay,
Mol ikkov bo'lmas.

Boshim ikki — molim ikki.

Bo'z yaktak qichitar,
Yaxshi xotin tinchitar.

Bo'ldiradigan ham xotin,
O'ldiradigan ham xotin.

Bo'ri hamsoyasiga ola qaramas.

Gilam sotsang, qo'shningga sot,
Bir chetida o'zing o'tirasan.

Do'sting ham — ering,
Dushmaning ham — ering.

Er — quyosh yo'ldoshi,
Xotin — umr yo'ldoshi.

Ering qumchalish bo'lsin,
Xotining — g'archalish.

Yomon xotin olganning yovi uyida,
Ikki xotin olganning dovi uyida.

Yomon xotin eriga do'zax qilar.

Yomon xotin o'lsa, keng to'shak qolar,
Yaxshi xotin o'lsa, mehnat-g'am qolar.

Yomon xotin hayitda eridan chiqar.

Yomon xotinning o'ynashi ko'p.

Yomon qo'shni yovdan yomon.

Yon qo'shni — jon qo'shni.

Yog'mas bulut elni aldar,
Yomon xotin — erni.

Jon kuydirmasang, jonona qayda,
Xotin olmasang, qaynona qayda.

Ikki sigir olganning ayroni bor,
Ikki xotin olganning vayroni bor.

Ikki xotin olibsan,

Bir baloga qolibsan.

Ikki xotinlikning qulog'i tinmas,
Eshak minganning — oyog'i.

Inoq oilada beshik bo'shamas.

Itning yovi — devona,
Kelinning yovi — qaynona.

Itning yomoni to'shakdagidan umid qilar.

Yigitning ko'ngli qolsa — o'lguncha,
Xotinning ko'ngli qolsa — tuqquncha.

Katta — kelin uyda,
Kichik kelin — to'yda.

Kelin bilan qaynona — o't bilan suv.

Kelin bo'yini yashirar,
Tovushini tovdan oshirar.

Kelin bo'ldim — qaynonamga yoqmadim,
Qaynona bo'ldim — kelinimga yoqmadim.

Kelin yomon emas,
Kelin kelgan yer yomon.

Kelin kelag'on bo'ldi,
Ovul kezag'on bo'ldi.

Kelin kelsa uzoqdan,
Arba-arba osh kelar.
Kelin kelsa yaqindan,
Arba-arba so'z kelar.

Kelin kimxob kiyar,
Qaynona qarg'ab kuyar.

Kelin kirgan uyga nur kirar.

Kelin — qaynona supurgisi.

Kelinim bor deb kerilma,
Ish buyursa, erinma.

Kelinim elakli bo'ldi,
Elagi — tilakli bo'ldi.

Kelinimning yig'lagani —
Eshagimning hangragani.

Kelining bitta bo'lsa, o'tirib yeysan,

Ikki bo'lsa, turib yeysan,
Uchta bo'lsa, yurib yeysan,
To'rtta bo'lsa, yo'rg'alab yeysan.

Kelining yaxshi bo'lsa, berdi xudo,
Kelining yomon bo'lsa, urdi xudo.

Kelining qayerlik bo'lsa,
Mehmoning shu yerlik.

Kelinning tili yo'q
Qaynonaning — imoni.

Kumush xotin kunda — kasal,
Oltin xotin oyda — kasal.

Kunda urush bo'lsin desang, kundosh qil.

Kundosh boshingda — tosh,
ko'zingda — yosh.

Kundosh xotin kunda og'riq.

Kundoshing bo'lsa-bo'lsin,
Kundoshbachchang bo'lmasin.

Kundoshli uyda kunda urush.

Kundoshli uyda to'zim yo'q.

Kundoshlik — ko'ngil g'ashlik.

Kundoshlikka kun tug'mas,
Tug'sa ham, butun tug'mas.

Kundoshning kuli ham kundosh.

Kundoshning kuli ham urishar.

Kundoshning oti qursin,
Saksovu'ning o'ti qursin.

Ko'cha sevgisi uyni barbod etar.

Ovul aylog'i balan,
Bo'ta taylog'i bilan.

Ovulga aytsang, oshar,
Qo'shniga aytsang, qo'shar.

Ovuldoshimning oti o'zguncha,
Hamsoyamning toyi o'zsin.

Oila tinch — yurt tinch.

Oila — qo'sh ustunli ayvon.

Olis yo'l otni sinar,
Og'ir kun — xotinni.

Olovga tegsang, o'char,
Qo'shningga tegsang, ko'char.

Onalik uyning ori bor,
Otalik uyning — zari.

Onang o'ldi — otang o'ldi.

Oppoq bo'lgan oq uyim,
Osh-noni yo'q qoq uyim.

Ora turding — bera turding.

Ota — aql, ona — idrok.

Ota — bilak, ona — yurak.

Osh o'rniga — ayron,
Kundoshli uy — vayron.

Oshsiz uy bor-u janjalsiz uy yo'q.

Oya kuydi, moya kuydi,
O'rtada hamsoya kuydi.

Oqboşdan o'tin bo'lmas,
O'ynashdan — xotin.

Ro'zg'or ziynati — o'tin,
Uy ziynati — xotin.

Ro'zg'or tushdi boshga,
Qo'l tegmadi oshga.

Ro'zg'or o'lchov bilan,
Boyluk tejov bilan.

Ro'zg'or, o'ttiz ikki og'zi bor.

Ro'zg'or — g'or.

Ro'zg'ori kattaning tashvishi ham katta.

Ro'zg'orning nimasi yo'q — bo'zdan xaltasi.

Sarishtali uy — farishtali uy.

Tuzdagi bilan emas, uydagi bilan bo'l.

Uyga jihoz yarashar,
Xotinga — hbos.

Uying tor bo'lsa,
Dunyoning kengligi bilinmas.

Uylangan — o'g'il-qiziga quvongan.

Uyni uy qilgan erning topishi-yu
Xotinning — ko'rpa ishi.

Ulug' uyga ne kerak,
Kichik uyga shu kerak.

Umr savdosi — qiyin savdo.

Xotin — bo'yin, er — bosh.

Xotin olsang, o'tin ol,
Bir quchog'in ortiq ol.

Xotin — uy bezakchisi,
Er — uy ko'makchisi.

Xotin — uyning ziynati,
Er — mehnati.

Xotin — uyning chirog'i.

Xotin — umr yo'ldoshi.

Xotin er orqasidan — xotin,
Xonim xon orqasidan — xonim.

Xotin — erga oyina.

Xotin — erning vaziri.

Xotin yaxshi — er yaxshi.

Xotining yaxshi bo'lsa, yoqang oqarar,
Xotining yomon bo'lsa, soqoling oqarar.

Xotining yaxshi bo'lsa, to'yga bormoq ne hojat,
Xotining yomon bo'lsa, azaga bormoq ne hojat.

Xotinli ro'zg'or guldirdi,
Xotinsiz ro'zg'or cho'ldirdi.

Xotinning yomoni — umrning egovi.

Xotinning yomoni er qaritar.

Xotinning yomoni — urning zavoli,
Xotinning yaxshisi — urning kamoli.

Xotinning zo'ri — urning sho'ri.

Xotinning otini yetim chiqarar,
Yetimning otini — xotin.

Xotinning chiroyi — erdan.

Xotinning yaxshi-yomoni mehmon kelganda bilinar.

Xotinning qaqildog'i — tegirmonning shaqildog'i.

Xotinsiz uyni ko'r — qaro yerni ko'r.

Chala dovrucqa chol yiqilar,
Xotinni so'ksang, obro' to'kilar.

Cholimning topganini yayrab yeyman.

O'g'limning topganini ingrab yeyman.

Egovni egov dema, yomon xotinni de.

Er — avra, xotin — astar.

Er vaziri — xotin,
Ro'zg'or og'iri — o'tin.

Er — daladan, xotin — uydan.

Er-xotin urishar,
Esi ketgan bo'lishar.

Er-xotin urishar,
O'rtaqa ahmoq tushar.

Er-xotin — qo'sh ho'kiz.
Er-xotin — qo'shqanot.

Er-xotinning urishi — doka ro'molning qurishi.

Er-xotinning urishi — yoz kunining yog'ishi.

Er qayerda bo'lsa, xotin ham shu yerda.

Erdan — sadoqat, xotindan — itoat.

Erdan — xato, xotindan — uzr,
Xotindan — xato, erdan — jazo.

Ering suydi — eling suydi.

Eringga yoqding — elingga yoqding.

Erni er qiladigan ham xotin,
Qaro yer qiladigan ham xotin.

Erniki — tashdan, xotinniki — ichdan.

Erning yoshi ikki o'ttiz,
Bittasini urdik biz.

Erning otini xotin chiqarar,
Xotinning otini o'tin chiqarar.

Erning topganiga xotinniki qo'r bo'lar.

Er-u xotin urushar,
O'rtaqa nodon tushar.

Eshik ko'rgan yurt buzar,
Beshik ko'rgan yurt tuzar.

Eshik ko'rganni emas,
Beshik ko'rganni ol.

Yuguruk otga yol bitmas,
Toq yigitga mol bitmas.

Yangamning sho'rvasini shirin qilgan
Akamning masallig'i.

Yaxshi bo'lsang, noming chiqar,
Yomon bo'lsang — xotining.

Yaxshi kelin — kelin,
Yomon kelin — o'lim.

Yaxshi ko'rsang bolasin,
Izzat qilgin onasin.

Yaxshi otga qamchi ursang,
Chopar avaylab.

Yomon xotin ishin qilar
Hamisha poylab.

Yaxshi ro'zg'or — jannat,
Yomon ro'zg'or — do'zax.

Yaxshi to'n — to'y savlati,
Yaxshi xotin — uy ziyinati.

Yaxshi xotin arpa unni kabob qilar,
Yomon xotin bug'doy unni xarob qilar.

Yaxshi xotin belgisi —
Buxori qilar terini,
Mullo qilar erini.

Yomon xotin belgisi —
Shaldiraq qilar terini,
Baqiroq qilar erini.

Yaxshi xotin belgisi — xiom qilar terini,
Yomon xotin belgisi — yerga bukar erini.

Yaxshi xotin — betidan semirar,
Yomon xotin — ketidan.

Yaxshi xotin jun qarz olar,
Yomon xotin un qarz olar.

Yaxshi xotin ishlik bo'lar,
Yomon xotin — tishlik.

Yaxshi xotin yigit nomin ko'tarar,
Yomon xotin yigit nomin yo'qotar.

Yaxshi xotin yo'q narsangni bor etar,
Yomon xotin keng uyingni tor etar.

Yaxshi xotin yo'qni yo'mzab to'ydirar,
Yomon xotin yolg'iz otni so'ydirar.

Yaxshi xotin kelmasdan burun kuldirar,
Yomon xotin o'hnasdan burun o'ldirar.

Yaxshi xotin ko'pga qo'shar,
Yomon xotin ko'pdan chiqarar.

Yaxshi xotin olib bersang yigitga,
Ming kuni bir kun bo'lib o'tar.

Yomon xotin olib bersang yigitga,
Bir kuni ming kun bo'lib o'tar.

Yaxshi xotin — uy bo'stoni,
Yomon xotin — zimistoni.

Yaxshi xotin — uy ziynati,
Yomon xotin — to'y ziynati.

Yaxshi xotin — uying guli.

Yaxshi xotin — umr boli,
Yomon xotin — jon zavoli.

Yaxshi xotin — xazina.

Yaxshi xotin erini elga bosh qilur,
Yomon xotin erini gado qilur.

Yaxshi xotin erini yashartirar,
Yomon xotin erini tez qaritar.

Yaxshi xotin erta turib charx yigirar,
Yomon xotin erta turib o'choq kavlar.

Yaxshi xotin yuzida oy ko'rinar,
Yomon xotin qovog'idan qor yog'ilar.

Yaxshi xotin — yarim rizq.

Yaxshi xotin — hamisha bahor.

Yaxshi qo'shni — ota-ona,
Yomon qo'shni — boshga balo.

Yaxshi qo'shni uzoq qarindoshdan yaxshi.

Yaxshi qo'shniga yalinguncha,
Yomon uyingni axtar.

Yaxshi hamsoya guldur,
Yomon hamsoya cho'ldur.

Yaxshi hamsoya orasidan
Qisir echkning qili o'tmas.

Yaxshining ketidan qolma,
Yomonning qizini olma.

O'z uyim — o'lan-to'shagim.

O'z uyimning xushligi —
Oyoq-qo'limning bo'shligi.

O'zim hisoblasam, qulunli biya,
Otam bilan hisoblasam, bo'tali biya.

O'zing suyganni olguncha,
O'zingni suyganni ol.

O'zing o'yda bo'lsang ham, o'ying uyingda bo'lsin.

O'nta o'g'lim bo'lguncha, bitta cholim bo'lsin.

O'nqir edi, cho'nqir edi — uyim edi,
Ayiqli edi, sayiqli edi — erim edi.

O'rgimchak ham o'z uyim deydi.

O'roq tutib otang qolguncha,

O'ymoq tutib enang qolsin.

O'rta yo'lda oting o'lmasin,
O'rta yoshda — xotining.

O'tinning yaxshisi — yantoq,
Xotinning yaxshisi — qalmoq.

O'tinsiz qozon qaynamas,
Xotinsiz uy yayramas.

O'g'limning ilik oshidan
Erimning urgan toshi yaxshi.

O'g'ling ahmoq bo'lsa ham,
Kelining dono bo'lsin.

O'g'ling boqsin, kelining sog'sin.

O'g'ling yomon bo'lsa, keliningdan ko'r,
Qizing yomon bo'lsa, kuyovingdan ko'r.

Qaynona qaynaydi,
Kelin aynaydi.

Qaynona qo'lidan yog'lik cho'zma yegandan
Ona qo'lidan quloq cho'zma yegan yaxshi.

Qaynonaga tosh otsang, tosh olasan,
Qaynonaga osh bersang, osh olasan.

Qaynonam — qaynonam,
Qayin egachimdan qo'rqaman.

Qaynota ham — ota, qaynona ham — ona.

Qalmoq olgan qarimas,
Arg'umoq mingan horimas.

Qiyomat kuni — qo'shnidan.

Qiz olmagan yigit qizdan suluv.

Qizginamning bolasi —
Qandak o'rik donasi.
O'g'ilginamning bolasi —
Hay-hay uning onasi.

Qiziga joni achigan kelinini saqlar.

Qizim senga aytaman,
Kelinim sen eshit.

Qizimning qaynonasi yomon,

O'zimning kelinim yomon.

Qizing bo'y yetsa, qizi yaxshi bilan qo'shni bo'l,
O'g'ling er yetsa, o'g'li yaxshi bilan qo'shni bo'l.

Qozon olsang, qoqib ol,
Xotin olsang, boqib ol.

Qozonda jiz-biz,
Ko'rpada siz-biz.

Qora tutni qoqmang,
Nevarani boqmang.

Qorong'ida qichqirsang,
Hamsoyang tovush berar.

Qudali xotin quyruq yer,
Erli xotin — kaltak.

Qudangdan qarz so'rama.

Qudangdan qo'y so'rama,
Qo'shningdan uy so'rama.

Qurbaqaning tirikligi koi bilan,
Xotinning tirikligi el bilan.

Qo'shni devor tagini kavlasang,
O'zingga darcha ochilar.

Qo'shni keldi — ko'mak keldi,
Et keldi — suyak keldi.

Qo'shni oshi — qo'shniga qarz.

Qo'shni qo'shnidan erta turishni o'rganar.

Qo'shni — qo'shnining bozori.

Qo'shniga qarama, o'ngishiga qara.

Qo'shniga qasd etma, bast et.

Qo'shniga qo'shnining tovug'i ko'rkli ko'rinar.

Qo'shnida pishar,
Bizga ham tushar.

Qo'shnimning bilgani — hammaning bilgani.

Qo'shning yomon bo'lsa, yomonlik kelar,
Qo'shning yaxshi bo'lsa — omonlik.

Qo'shning ko'r bo'lsa, ko'zingni qis.

Qo'shning yaxshi bo'lsa, ko'r qizing ham erga tegar.

Qo'shningga yomonlik sog'inma.

Qo'shningni yanima, kinoya so'z dog' etar,
Qurbing yetsa ko'maklash, eshigingni bog' etar.

Qo'shnining minnatli oshidan
Chumchuqning soyasi afzal.

Qo'shnining oshi — totli.

Qo'shnining oshi — g'avg'oning boshi.

Qo'shnining tovug'i g'oz ko'rinar,
Kelinchagi — qiz.

Qo'shnisi yaxshi qarimas.

G'oz achchig'i — qarg'aga,
Qiz achchig'i — yangaga.

Har kim o'z uyida podsho.

Hovli olma, qo'shni ol.

QARINDOSH-URUG'CHILIK VA BEGONALIK

Basharam — shajaram.

Begona bilan quyon ovlama,
Ovlasang ham, yoningga boylama.

Begona — sangi devona.

Begona so'z beradi, bo'z bermaydi.

Begonaning dang'illama saroyidan
O'zingning kulbayi vayronang yaxshi.

Begonaning oti o'zguncha,
Ovuldoshingning toyi o'zsin.

Bemehr qarindoshdan
Mehr bilgan yot yaxshi.

Besh barmoqning birini tishlasang, bari og'rir.

Bir ko'rgan — tanish,
Ikki ko'rgan — oshna,
Uch ko'rgan — qarindosh.

Bir tog'a yetti ota o'rniga o'tar.

Bir — tug'ishgandan, bir — tutingandan.

Boja bojaga bo'z bermaydi, so'z beradi.

Boja bojani ko'rsa, ayj olar.

Boldiz boldan shirin.

Borsang — qarindosh,
Bormasang — begona.

Bosh yorilsa — bo'rk ichida,
Qo'l sinsa — yeng ichida.

Bo'ladan qarindosh bo'lmas.

Go'ja tuysang, mayda tuy,
Qaynotangning tishi yo'q.

Qayga borsang, shunda bor,
Qaynonangning ishi yo'q.

Do'st safarda bilinar,
Og'a-ini — kulfatda.

Yeb-ichganda yot yaxshi,

Qayg'u kunda — qarindosh.

Yetti bojani bir bo'ri yer.

Yolg'izlikda yor yaxshi,
Munglashganda — qarindosh.

Yomon qarindoshga yalinguncha,
Qora qozoningga yalin.

Yordami yo'q qarindoshdan
Yetti yot begona yaxshi.

Yot — yeguncha, qarindosh — o'lguncha.

Yot yoqadan olar,
It — etakdan.

Yot otgan toshdan jigar otgan uvada qattiq tegar.

Yot seni yotqizar,
G'am-kuifatga botqizar.

Yot uyida yotiq bo'l.

Yotga yalinguncha,
Yon-veringga yalin.

Yotga yaqinlashma,
Eling bilan yovlashma.

Yotdan yomon kelmasin,
O'zingdan yomon chiqmasin.

Yotniki yondan o'tar,
O'zingniki — jondan.

Yotning yonida yog'i yo'q.

Yog' yeganda yot yaxshi,
Qon yutganda — qarindosh.

Yog'ochning ponasi o'zidan.

Jar yo'l bo'lmas,
Begona — el.

Jigar — jigar, digar — digar.

Jiyan eshikdan kirsa,
Yetti bo'ri teshikdan kirar.

Jon tortmasa, qon tortar.

Jon qarindosh mol qarindosh emas.

Joni boshqaning tani boshqa.

Inisi borning irisi bor.

It qilig'ini egasi bilar,
Jiyan qilig'ini — tog'asi.

Kasal oshdan,
Davo — qarindoshdan.

Kelsa xotin urug'i,
Topiladi yo'rig'i.

Kelsa erning urug'i,
Bo'lar yurak burug'i.

Kishining bolasiga kishmish bersang ham turmas.

Kuzgi oftobga qizingni qo'y,
Yozgi oftobga keliningni qo'y.

Manglayingga uradigan toshing ham o'zingdan bo'lsin.

Ovsin-ajin yig'ilsa,
Ajina bazmi qurilar.

Ovsinim — ajinim,
Ko'rganda kelar g'ijinim.

Ovsinlar inoq bo'lsa,
Og'a-inilar chinoq bo'lmas.

Oziqli ot horimas,
Qarindoshli qarimas.

Oltmish kulon ot bo'lmas,
Tug'ishganing yot bo'lmas.

Onangni kaftingda tutsang,
Singlingni boshingda tut.

Onangni sirtida saqlasang,
Singlingni kaftda saqla.

Ota-bola — bir bog',
Biri — gul, biri — bog'bon.

Ota-bola urishar,
Og'a-ini yuhshar.

Ota — xazina, aka-uka — tayanch,

Do'st esa — har ikkovi.

Otadoshim, otga min,
Otasi boshqa, otdan tush.

Otangni sog'insang, tog'angni ko'r.

Otga ayil botganin
Egar bilmas, ot bilar.

Og'a-inining ozganin
O'zlari emas, yot bilar.

Oshnachilik — bir yilchilik,
Qudachilik — ming yilchilik.

Og'a-ini arazli bo'lsa ham,
G'arazli bo'lmas.

Sigirning shoxiga ursang,
Sug'urning tanasi titrar.

Sigirning shoxiga ursang, tuyog'i zirqirar.
Singan qo'lning og'irligi bo'yinga tushar.

Sopol chinni bo'lmas,
Begona — ini.

Terak tomiriga tayanar,
Odam — tug'ishganlariga.

Tirnoqni etdan ayirib bo'lmas.

Tol yog'och madang bo'lmas,
Begona dadang bo'lmas.

Tutingan tug'ishgandek bo'lmas.

Tutuni boshqaning to'shagi boshqa.

Tuxumi birning bari bir.

Tuqqan jigarning ozori bor, bezori yo'q.

Tuqqan tuqqan bilan topishar,

Yotga balo yopishar.

Tug'ishgan omonlikda emas,
Yomonlikda bilinar.

Tug'ishmagan topishmas.

Tug'ishmaganning tubi tosh.

To'ng ayirgan moy yer,
Qarindosh ayirgan loy yer.

To'yar oshni ko'z taniydi,
Oshnani — ko'ngil.

Uzoqdagi onadan
Yaqindagi qaynona yaxshi.

Uyi boshqa — mungi boshqa.

Uyi boshqa g'am bilmas,
Tanasi boshqa — dard.

Umringdan uch kun qolsa ot ol,
Bir kun qolsa — xotin.

Urishganing o'z og'ayning bo'lsin.

Urug'-aymog'im — quyuq qaymog'im.

Xeshlik — xushlik.

Xolam bildi — onam bildi.

Xotin olma, qayin ol,
Borar joyga tayin ol.

Xotin olmoq eshak savdosi emas.

Xotin qarindoshi — ilon boshi,
Er qarindoshi — savat boshi.

Sherikchilik — bir yilchilik,
Qudachilik — ming yilchilik.

Chiqqan qizdan
Ota uyidagi supurgi ham qo'rqar.

Eli boshqa el bo'lmas,
Etakni kessang yeng bo'lmas.

Enasi tepgan qulunning eti og'rimas.

Erga berdim — emgak oldim.

Eshikli bo'lding — beshikli bo'lding.

Yaxshi yerga bersang qizni,
Silay-silay sulton qilar.
Yomon yerga bersang qizni,
Ura-ura ulton qilar.

Yaxshi odam yot bo'lmas.
Yaqin erintirar,
Uzoq chopintirar.

Yaqin qiz — o'g'il hisobi,
Uzoq qiz — o'lik hisobi.

Yaqindagi tishlashar,
Uzoqdagi kishnashar.

Yaqinlikning belgisi —
Kelib-ketib turgani.

Uzoqlikning belgisi —
Sira kelmay yurgani.

O'gay ota non bermas,
Non bersa ham, jon bermas.

O'gay ota o'kirar,
Yuragidan bo'kirar.

O'gayning oti qursin,
Saksovulning o'ti qursin.

O'z gavroning o'zingga qattiq tegmas.

O'z tovug'im chaqirsa,
Qayga qarab qichqiray.

O'z uyini yoritmagan chiroq
O'zganikida mash'al bo'lmas.

O'z yuragingga sig'magan sir,
O'zganing yuragiga sig'mas.

O'z — o'lguncha, yot — yeguncha.

O'zga o'zingdek bo'lmas,
Yot — yaqiningdek.

O'zimdand chiqqan baloga,
Qayga boray da'voga.

O'zing tug'may ul (o'g'il) bo'lmas,
Sotib olmay qui bo'lmas.

O'zingdan o'tganni o'zaging bilar.

O'zingni yomonlasang,
Yotning mehri ketar.

O'zingniki o'zagingni uzar.

O'zingning otingga chiq,
O'zganikidan tush.

O'ng qo'lim, so'l qo'lim,
Ikkovi ham o'z qo'lim.

Qayirsam — etagim,
Shimarsam — yengim.

Qaynim — qaymoq yog'im,
Qaynsinglim — yurak dog'im.

Qayning kelsa, ketmon chop,
Qayrilmasa, mayrilsin.

Qaynog'a qayin bo'lar,
Qaynini mayin bo'lar.

Qaynsingil — yarim kundosh.

Qaynsingil — yarim qaynona,
Qaynegachi — butun qaynona.

Qarindoshdan qarz olma,
Qarindoshga qiz berma.

Qarindoshdan qorishgan afzal.

Qarindoshim — qora qozonim,
Urug'im — unli chuvolim.

Qarindoshimda bo'lguncha, chirog'donimda bo'lsin.

Qarindoshing kelsa-kelsin,
Bo'z xaltasi kelmasin.

Qarindoshing o'lsa-o'lsin,
Qardoning o'lmasin.

Qarindoshing qarindosh emas,
Kasbdoshing — qarindosh.

Qarindoshingga qarz berma,
Bersang so'rama.

Qarindoshingni yomonlab,
Qaydan tuqqan topasan.

O'z otingni yomonlab,
Qaydan tulpor toparsan.

Qarindoshingni oshga chaqir, choshga chaqirma.

Qarindoshini siylagan xoli qolmas,

To'rkunini siylagan to'rga o'tmas.

Qarindoshli qarimas.

Qarindoshniki qorong'u kunda belgili.

Qarindoshning tovushi qorong'ida belgili.

Qiz ammaga o'xshar,
O'g'il - tog'aga.

Qizli uy qudasiz bo'lmas.

Qilday tomir bo'lsa, tuqqaniga tortar.

Qovunning yomoni — po'la,
Xotinning yomoni — bo'la.

Qozilashgan qarindosh bo'lmas.

Qozonga qaragan qarindosh emas,
Qarashgan — qarindosh.

Qozoni boshqaning qayg'usi boshqa.

Qon yig'laganda qarindosh,
Yog' yalaganda yot yaxshi.

Qon qarindosh — jon qarindosh.

Qorong'ida qichqirsang,
Qarindosh tovush berar.

Quda-andalik joyingdan
Qulunli biyangni ayama.

Quda bo'lguncha, ko'p sinash,
Quda bo'lgach, ko'p siylash.

Quda-andaning moli bir.

Quda bo'lding — judo bo'lding.

Quda bo'lmoq — qiyin,
Judo bo'lmoq — oson.

Quda bo'lsang, qui bo'lsa ham, siyla.

Qudamning qudasi — yumurtaning sho'rvasi.

Qudang qui bo'lsa, quldek bo'l.

Qudachilik — mingyilchilik.

Qo'yindan to'kilsa, qo'njiga.

Hayvonotda bo'ta soz,
Odamzotda boja soz.

Har kim har nima deydi,
Qiz otasi bir nima deydi.

FARZAND VA FARZANDSIZLIK

Achchig'lansa otasi yengar,
Hazillashsa — bolasi.

Ahmoqdan — chaqmoq, donodan — ahmoq.

Birni bersang otangga,
Mingni olasan bolangdan.

Bola beshikdan yiqilguncha,
Podsho taxtidan yiqilsin.

Bol — shirin, boldan — bola shirin.

Bola bo'lsa, beshik topilar.

Bola bo'lsa, sho'x bo'lsin,
Sho'x bo'lmasa, yo'q bo'lsin.

Bola ko'ngli — podsho.

Bola — xondan ulug'.

Bola o'nga kirsas, otasi songa kirar.

Bola — qalbi gul.

Bolah uyda sir yotmas,
Bolasiz uyda kir yotmas.

Bolali xotin — gul xotin,
Bolasiz xotin — tul xotin.

Bolalik ona nonga to'ymas,
Bolalik g'oz — donga.

Bolalik — podsholik.
Bolalik qarg'aga don tegmas.

Bolali qo'rg'onga bog' yetmas.

Bolalining beh — chinor,
Bolasizning beli sinar.

Bolang yomon bo'lsa ham, omon bo'lsin.

Bolasi ko'p bo'lar boy,
Bolasi yo'q — quruq soy.

Bolasiz xotin sumakka to'ymas.

Bolasizning moli — uvol,
Imonsizning — joni.

Bo'y qiz — uchirma qush.

Gap unda emas, bug'doyda.

Gung bolaning gapini
Kar onasi tushunar.

Gung qizning tilini onasi tushunar.

Davlatning — ota-onang,
Savlatning — o'g'il-qizning.

Davlatning boshi — farzand.

Yelka yag'ri — otaga meros,
Ota yag'ri — o'g'ilga meros.

Yolg'iz bola — boshga balo.

Yolg'iz bola — yovdan yomon.

Yolg'iz bola yig'loq bo'lar,
Yolg'iz tuya — baqiroq.

Yolg'iz o'g'il yovdan qattiq,
Xotini qahnoqdan qattiq.

Yolg'iz qiz — yalama tuz.

Yomon bo'lsa ham omon bo'lsin.

Yomon o'g'il boqquncha,
Etagingni qoq.

Yomon qizni boqquncha,
Do'ppingni qoq.

Yomon o'g'il — molga o'rtoq,
Yaxshi o'g'il — jonga.

Yigitning chirog'i — qizi bilan o'g'li.

Kelin — yomon, nevara — shirin.

Kelin qiz bo'lmas,
Kuyov — o'g'il.

Kelin qildim deb kerilma,
Ishga buyursa, erinma.

Ishga buyursa, erinsang,
O'g'lingning ko'ziga ko'rinma.

Kelining yaxshi bo'lsa, o'g'lingdan ko'r,
O'g'ling yomon bo'lsa, keliningdan ko'r.

Kelinning so'zi ketmonday botar,
Bolaning so'zi botmonday botar.

Kiyiming yomon bo'lsa, bir yog'ingga yarar,
Bolang yomon bo'lsa, bir kuningga yarar.

Kuyov quvsa, eshik bog'in tut,
O'g'il quvsa, to'r boshiga o't.

Kuyovdan nevara qolar,
Nevaradan evara qolar.

Kuyovni o'g'il bil, kelinni — qiz.

Kuyovning xo'rdasidan o'g'ilning yuvindisi yaxshi.

Kuyovnikida quyruq yegandan,
O'g'ilnikida yumruq ye.

Men kuyarman bolamga,
Bolam kuyar bolasiga.

Nevarani boqma,
Shotutni qoqma.

Nor o'lsa, norchasi qolar.

Odam mevasi — farzand.

Olti o'g'illining olti arshda moli bor.

Ona bilan bola — gul bilan lola.

Ona — daraxt, bola — meva.

Ona — mehribon, ota — g'amg'uzor.

Onaga o'xshab qiz tug'ilmas,
Otaga o'xshab — o'g'il.

Onali yetim — gul yetim,
Otali yetim — shum yetim.

Onali kelin — qarqara,
Onasiz kelin — tasqara.

Onang o'gay bo'lsa, otang o'zingniki emas.

Onangni quyosh bilsang,
Otangni oy bil.

Onaning ko'ngh bolada,
Bolaning ko'ngli dalada.

Onasi yalamaganga otasi qaramas.

Onasi qimizak yesa,
Qizining tishi qamashar.

Onasiz kelin — yuvvosh,
Onali kelin — bebosh.

Ota bezori — xudo bezori.

Ota bola uchun taxt yasar,
Baxt yasata olmas.

Otangga qilganingni bolangdan ko'rarsan.

Podshoning hukmidan bolaning hukmi zo'r.

Pulni pul topar,
O'g'ilni — qiz.

Tuz asrama, suv bo'lar,
Qiz asrama, quv bo'lar.

Tulpordan tuyoq qolar,
Shunqordan qiyoy qolar.

Tuqqan hisobmas, boqqan hisob.

Tuqqaniga suyunma, turganiga suyun.

To'ng'ich bola tug' bo'lar.

Uy qizi — palaxmon toshi.

Farzand baxti — ona taxti,
Farzand kamoli — ota jamoli.

Farzand — belning quvvati.

Farzand boqqan ota,
Jonni qoqqan ona.

Farzand — dilband,
Farzand — qanot.

Farzand dog'i yondirar,
Payti kelsa, kuydirar.

Farzand — jonga payvand.

Farzand ko'rdingmi, ko'chat ek.

Farzanddan yo'rgak ayama.

Farzandim — asal-qandim.

Farzandim — dilbandim,
Sevganim — asal-qandim.

Farzanding — davlating,
Fazilating — ziynating.

Farzandni boqish qiyin,
Farzandga yoqish qiyin.

Farzandsiz kishi — mevasiz daraxt.

Xotin — uyning guli,
Bola — dilning.

Xotinga — pusht,
Xamirga — musht.

Xotirim qiz tug'di deb o'pkalama,
Shering erkak-urg'ochisi barobar.

Xotinni yaxshi ko'rsatgan
Qo'lidagi bolasi.

Daraxtni yaxshi ko'rsatgan
Shoxidagi mevasi.

Xotinsiz o'tish — xato,
Bolasiz o'tish — jafo.

Chaqaloq allada aziz.

Chiqqan qiz chiydan tashqari.

Yaxshi bo'lsa — bola,
Yomon bo'lsa — balo.

Yaxshi farzand — gul,
Yomoni — bir pul.

Yaxshi o'g'il otadan olti botmon ziyod bo'lar,
Yomon o'g'il otadan olti botmon kam bo'lar.

Yaxshi o'g'il tindirar,
Yomon o'g'il o'ldirar.

Yaxshi o'g'il uy tuzar,
Yomon o'g'il to'y buzar.

Yaxshi o'g'il — el obro'si,

Yaxshi qiz — uy obro'si.

Yaxshi o'g'ildan rahmat yetar,
Yomon o'g'ildan — la'nat.

O'z bolang o'zagiga tepsang ham ketmas.

Kishi bolasi mayiz bersang ham turmas.

O'nta bo'lsa o'rni boshqa,
Qirqta bo'lsa — qilig'i.

O'ttizga kirgan yigitning
O'tin olguday o'g'li bo'lsin.

O'g'il bilan qizing — Bamisoli ikki ko'zing.

O'g'il yeb o'rga ketar,
Qiz yeb qirga ketar.

O'g'il yoqqan chiroqni qiz ham yoqar.

O'g'il otasi mard bo'lsa,
Qiz otasi — bechora.

O'g'il otasiga o'xshamasa, qoni harom.

O'g'il — uyning bulbuli,
Qiz — uyning guli.

O'g'il qanotli ot bo'lsa,
Qiz qanotli qushdir.

O'g'il-qiz yaxshi bo'lsa,
Ota-ona xursand.

O'g'il-qiz dono bo'lsa,
El-u yurt xursand.

O'g'ilga o'ttiz uydin tilov bor,
Qizga qirq uydin ishlov bor.

O'g'illi uy — farishta,
Qizli uy — sarishta.

O'g'ling boqsin, kelining sog'sin.

Qarg'ayin desam — yolg'iz,
Qarg'amayin desam — yalmog'iz.

Qiz yetilib, qirg'oqqa ketar,
O'g'il yetilib, yiroqqa ketar.

Qiz — meniki, baxti — o'zganiki.

Qiz puli — sut puli.

Qiz puli — tuz puli.

Qiz saqlaguncha, bir siqim tuz saqla.

Qiz saqlading — o't saqlading.

Qiz tuqqanga muz tug'ar,
O'g'il tuqqanga kun tug'ar.

Qiz — uyning cho'risi, ham o'g'risi.

Qiz — qo'noq.

Qizginamning erkasi —
Yigitgarmming serkasi.

Qizi borning baxti bor,
O'g'li borning taxti bor.

Qizim-qizim qiz kishi,
Qizimga kelar yuz kishi.

Qizing o'ssa, uyga yut kelar,
O'g'ling o'ssa, uyga qut kelar.

Qizing o'ssa, qirga ket,
O'g'ling o'ssa, o'rga ket.

Qizli kishi qir oshar.

Qizli uy — bo'ston,
Qizsiz uy — zimiston.

Qizli uy — karvonsaroy.

Qizli uy — nozli uy,
O'g'illi uy — sozli uy.

Qizli uy — qiliqli uy.

Qizli uy — qiron,
O'g'illi uy — davron.

Qizli uyning tili biyron,
Sovchilarning tili tiyron.

Qizni bersang, mardga ber,
Qizg'aldoqday jaynasin.

Qizning bo'yi yetdi — boshingga yov yetdi.

Qiyshiq bo'lsa ham, yo'l yaxshi,
Yomon bo'lsa ham — o'g'il.

Quyvon bolasini botirim der,
It bolasini qoplonim der.

Qulunli biya bo'tasiz tuyadan yaxshi.

Qush nima topsa, bolasining og'ziga tiqar.

Qo'zi ma'rab o'sar,
Bola — yig'lab.

Qo'y qo'zichog'i bilan chiroyli,
Xotin — chaqalog'i bilan.

Qo'ng'iz bolasini oppog'im der,
Kirpi bolasini yumshog'im der.

TAJRIBAKORLIK VA KALTABINLIK

Avval iqtisod, keyin siyosat.

Avval kuzat, keyin tuzat.

Ayoz, o'tgan kuningni unutma,
Xom chorig'ingni quritma.

Ayron — achchiq, sut — chuchuk.

Aytmasa, kim bilar,
Ochmasa, kim ko'rar.

Ayg'ir qochsa, uyurdan top,
Biya qochsa — beshadan.

Ariq loyqalanmay tinmas.

Arig'ingni novday qil,
Xirmoningni tovday qil.

Arpa qiltiqsiz bo'lmas,
Navkar — miltiqsiz.

Arpaning kesagi bor.

Arqog'ini ko'rib bo'zini ol,
Onasini ko'rib — qizini.

Achchiq bilan chuchukni totgan bilar,
Uzoq bilan yaqinni — yurgan.

Baqqolning burni — shayin,
Ko'zi — palla.

Bilgandan ham o'tar, bilmagandan ham.

Bilib solsang qushingni,
Har solganda g'oz olar.

Chuya bilmasang qushingni,
Shunqor bo'lsa ham oz olar.

Bilmaganga bit o'ldirish qiyin.

Bir aylantirganni chir aylantir,
Chir aylantirganni ming aylantir.

Bir kerak bo'lgan narsa
Ikki ham kerak bo'lar.

Bir sinalgan tajriba
Yetti kitobdan afzal.

Birovning yerini pishirma,
Ho'kizning bo'ynini shishirma.

Bolam sevsin desang, bolasini sev.

Bosh toshga tegsa,
Aql boshga kelar.

Boshidan o'tmaganning qoshidan o'tma.

Buzoqning turqi tuqqaniga ma'lum.

Buzoqning yugurgani — somonxonagacha.

Butamasang, meva oz,
Butasang yeysan qish-u yoz.

Bo'yoqchining bo'yoqchiligi qo'lidan ma'lum.

Bo'ri bor bo'lsin desang,
Qo'y but bo'lmas.

Gapiiganning adashmog'i,
Yurganning qoqilmog'i bor.

Gapning onasi — quloq,
Suvning onasi — buloq.

Go'sht olishni bilmayman,
Yog'-yog'idan kesib ber.

Dard ko'rgan — tabib.

Dard ko'rmagan avliyoga sig'inmas.

Dard tortmagan dard bilmas.

Daryo bo'yida quduq qazima.

Daryo suvi oqa-oqa tozarar.

Devonaga el ber,
Qo'lga katta bel ber.

Doshqozonning oshi xom bo'lmas.

Do'sting kimligini ayt,
Sening kimligingni aytaman.

Yeganni ham ko'r, yedirganni ham.

Yer tuzi eldan,
Suv xatari yildan.

Yetilmagan xamir tandirda turmas.

Yovga borsang, baring bor,
Ovga borsang, hiring bor.

Yovni kichik ko'rsang, boshing ketar.

Yoz yopinchig'ingni qo'yma,
Qishda o'zing bilasan.

Yoz kelishini laylak bilar,
Qish kelganin — olaqarg'a.

Yoz ketar, qish kelar,
Shoshmay turing, ish kelar.

Yozga yetsang, qish kuningni unutm.

Yozligingni unutsang ham, qishligingni unutm.

Yosh yigitning ko'zi bilan qiz olma.

Yog'och kessang, uzun kes, kessa bo'lar,
Temir kessang, qisqa kes, cho'zsa bo'lar.

Jinnini jinni desang,
Arpa bo'yi o'sar.

Joydan joyning farqi bor,
O'n ikki xil narxi bor.

Jo'jani sanab bil,
Kuchni — sinab.

Zamon seni o'qitar,
Tayoq bilan so'qitar.

Sabog'ingni bilmasang,
Do'konda bo'z to'qitar.

Zardoli ye-da, suv ich,
Zirillamasang, menga kel.

Zarhal ko'rinar soxta,
Rosa bilib, so'ng maqta.

Ikki xo'roz xirmon sochar,
O'z ketini o'zi ochar.

Yigit ko'pni ko'rsa, odam bo'lar,
Qa'da-qoyimni bilmasa — nodon.

Yo'l — kattadan, ergashish — kichikdan.

Yo'ldan adashsang, shamolga ergash.

Yo'lni bilgan qoqilmas.

Kal o'zini ovutar,
Qo'ltig'ini sovutar.

Kelbati kelishmagandan kengash so'rama.

Kelmaganning ketidan borma.

Kengasharing bo'lmasa,
Bo'rking bilan kengash.

Kengashganga — keng dunyo,
Talashganga — tor dunyo.

Kiyik quvgan quyonna payqamas.

Kim tabib, boshidan o'tgan tabib.

Kiradiqan eshigingni qattiq yopma.

Kishi yanglishib qo'lga tushar,
Qush yanglishib — to'rga.

Kosa, kosaning tagida nimkosa.

Kuzda yig'sang, qishda yeysan.

Ko'p bilganga ergashma,
Ko'p ko'rganga ergash.

Ko'p ko'rgan ko'p bilar.

Ko'p yuguigan bir qoqilar,
Ko'p kulgan bir yig'lar.

Ko'p yurgandan so'rama,
Ko'p ko'rgandan so'ra.

Ko'p yashagan bilmas,
Ko'p ko'rgan bilar.

Ko'p yashaguncha, ko'p bil.

Ko'r o'r bo'lar.

Ko'r qo'yganini sog' topmas.

Ko'ra-ko'ra ko'z pishar,
Qila-qila qo'l pishar.

Ko'rib yurganning ko'zi — tarozi.

Ko'rmagan yerda olato'g'anoq ham adashar.

Ko'rmaganning ko'chasi ko'p.

Ko'rning ko'zi barmog'ining uchida.

Laylakning ketishiga emas, kelishiga boq.

Men kirmagan eshik yo'q,
Men tegmagan qoshiq yo'q.

Moy xumchasi tashidan ma'lum.
Moysiz arava o'q yer.

Mol egasiz bo'lmas,
Qo'y oqsoqsiz bo'lmas.

Molni boqsang, qo'shib boq,
Yemni yemga qo'shib boq.

Molni qishda qumga hayda,
Yozda chimga hayda.

Mulla bobdan o'tmas,
Eshak — yopdan.

Musofir bo'lmay, musulmon bo'lmas.

Musofir itning dumi qisiq.

Nojo'ya o'yin — sindirar bo'yin.

Ovul obodligi yo'lidan ma'lum.

Odamning aftiga qara,
Havoning — taftiga.

Oyoq yerga tegmasa — ulov,
Tish tishga tegmasa — ovqat.

Oz so'zlagan boz so'zlar,
Boz so'zlagan soz so'zlar.

Oz ekib, ko'p olganni dehqon derlar,
Ko'p ekib, oz olganni hammol derlar.

Oy minmay, otingni maqtama,
Yil turmay — xotiningni.

Oy tug'ilishidan belgili,
Odam — yurishidan.

Ola tovuq somon sochar,
O'z aybini o'zi ochar.

Ola tozining ovidan ham kech, dovidan ham.

Olam kezsang, odam bo'lasan.

Olding — bitding, sotding — yitding.

Olish o'rgatmas, sotish o'rgatar.

Olmoqning bermog'i bor,
Yemoqning — qusmog'i.

Oltin tuproqdan olinar,
Taryok — ilondan.

Ona kulfatin ona bilar,
Ota kulfatin ota bilar.

Oriq qo'yni orqaga qo'yma.

Ortingni kuzatmay, oldinga ketma.

Ot minsang o'ylab uzoqni,
Bilib yur yo'ldagi tuzoqni.

Ot olma piyodaning maslahati bilan,
Xotin olma bo'ydoqning maslahati bilan.

Ot olsang, minib ol,
Xotin olsang, ko'rib ol.

Ot olsang, oriqdan ol,
Qiz olsang, qallochdan ol.

Ot olsang, otasini surishtir.

Ot olsang, uying bilan kengash,
Ot sotsang — ovuling bilan.

Ot surinib yo'l tank,
Er surinib — el.

Otga boqma, to'nga boq,
Ichidagi jonga boq.

Oting oriq bo'lsa, to'rvadan ko'r.
Och to'ng'izdan, qoch to'ng'iz.

Oshiq o'ynagan ozar,
To'piq o'ynagan to'zar.

Og'izga solgan oshni yuta bilmoq kerak,

Qo'lga kiritgan davlatni tuta bilmoq kerak.

Sabab bilan ziyorat,
Balchiq bilan imorat.

Sabab bilan savat aravaga chiqar.

Sababsiz oyoqqa tikan kirmas.

Sirka so'rashga ham usul kerak.

So'zlay-so'zlay gapchil bo'larsan,
Ishlay-ishlay epchil bo'larsan.

Tikan zahrini tortgan oyog'ini bilib bosar.

Toy qoqilmay yo'l topmas,
Er qoqilmay — do'st.

Toy qoqilib ot bo'lar,
Ot bo'lguncha lat yeyar.

To'rga tushgan baliq qarmoqdan qo'rqmas.

To'qay kezgan ovchi bo'lar,
Ko'p kezgan sinchi bo'lar.

Umrin uzun bo'lsin desang,
O'z ishingni puxta qil.

Xatosiz mergan bo'lmas.

Xom kallada xom xayol,
Kal kallada ming xayol.

Chakki barakat — behuda harakat.

Chiniqmagan xo'roz bir cho'qishda qochar.

Chiniqqanga chang yuqmas.

Cho'ldagi cho'pondan yo uydagi qizdan so'ra.

Cho'lqurbaqaning ko'ngli oqqush go'shtini tusar.

Elga kulgu bo'lguncha,
Erqa tulki bo'l.

Eski yilning hisobi —
Yangi yilning sabog'i.

Eshitganga ishonma, ko'rganingga ishon.

Eshitgandan ko'rgan yaxshi,

O'zini ko'rib bilgan yaxshi.

Eshishni bilmasang, qayiqda o'tirma.

Yanglishmaydigan og'iz yo'q,
Qoqilmaydigan — tuyoq.

Yaxshi-yomonning farqini bilmagan,
Arzon-qimmatning narxini bilmas.

Yaxshi ish bitirar,
Yomon ish yitirar.

Yaxshi ish ulgi bo'lar,
Yomon ish kulgi bo'lar.

O'zga mushtini yemagan o'z mushtini botmon der.

O'zi bilmas, kishidan so'ramas.

O'zi qilolmagan qilganni ko'rolmas.

Qaynoq sut ichib og'zi kuygan
Qatiqni ham puflab ichar.

Qalovini topsang, qor yonar.

Qari bilganni pari bilmas.

Qari bor uyda pari bor.

Qari ot ko'p yo'l bilar.

Qari tovuq qarchig'aydan qo'rqmas.

Qari qiz qozi bo'lar,
Sari itga rozi bo'lar.

Qarining ham qarisi bor,
Parining ham parisi bor.

Qariyali uyda qo'y ham omon, bo'ri ham yo'q.

Qarg'ani qo'rqitsang, botir bo'lar.

Qirqqa davr qirq yo'ldan,
Qirq birdan bir yo'ldan.

Qirqqa kirmay, narxga kirmas.

Qush qanoti bilan uchadi,
Quyruq'i bilan qo'nadi.

Qo'l qo'lni tanir,

Ko'r — yo'lni.

Qo'lga o'rgangan qush qirda adashar.

Qo'li singanning dardini qo'li singan biladi.

Hayt desa, it yugurar,
Itidan avval — qiz.

Har kim ham chaqilar,
Yaxshi ot ham qoqilar.

TA'MAGIRLIK VA OCHKO'ZLIK

Bezbetga qoshiq bersang,
Bir o'miga besh oshar.

Bepul kafan topilsa, o'lmoq kerak.

Berasing bo'lsa ahmoqqa,
Kunda kelar tingillab.

Qarzing bo'lsa mumsikdan,
Izingdan qolmas zingillab.

Bermagan kishini,
Hech kim qilmas ishini.

Bersa — bir balo,
Bermasa — ikki.

Besh panja og'iz yirtar.

Bir yo'talga — ikki cho'tal.

Bir kesak bilan ikki chumchuqni urib bo'lmas.

Bir ellik deb ikki ellikdan ajrama.

Bir qo'ltiqqa ikki tarvuz sig'mas.

Birov gul deydi,
Birov — pul.

Birovning oshiga qaragan och qolar.

Birovning uyiga boqma,
Bemahal eshigin qoqma.

Birovning xotini qiz ko'rinar.

Boy yonini qashlasa gado qo'l cho'zar.

Boynikiga — boy ko'ppak.

Boynikini boytevat qizg'anar.

Boyning qorni besh,
Biri hamisha — bo'sh.

Bor-yo'g'ini bilmayman.
Bol tilaydi tomog'im.

Bor tovog'im, kel tovog'im,
Kelishingda quruq bo'lsang,
O'rta yerda sin, tovog'im.

Bo'rining o'zi to'ysa ham, ko'zi to'yimas.

Gado oldida yonchiq kavlama.

Gadoga salom berma, dinor ber.

Gadoga choriq bersang, yamoqligini ham tilar.

Gadoning xurjuni to'lsa ham, ko'zi to'yimas.

Dardning sababi — tomoq
Qarab yemagan ahmoq.

Dasturxonga boqqan do'st emas.

Devonadan oy boshi so'rama.

Don boshqa, jig'ildon boshqa.

Yeb yetti bo'lmagan, yalab yetmish bo'lmas.

Yeb to'ymagan, yalab to'yimas.

Yemas og'iz qo'l bog'lar.

Yemxo'r ot to'rva teshar.

Yomon na yeydi, na yediradi.

Jon jonga kuyar,
Ishkamba — nonga.

Ziqna birga unamay, duvajaga tushadi.

Ziqnanikiga mehmon kelmas,
Kelsa ham ovqat yemas.

Ikki kemaning boshini tutgan g'arq bo'lar.

Ikki quyonni quvlagan birini ham tutolmas.

It gadoy bilan chiqishmas.

It ustidan qush uchsa, suyagini qizg'anar.

It qorni to'ygan uydan ketmas.

It dan suyak kutma.

It dan suyak ortmas,
Yuqtobdan — po'stak.

It ni «ket» desang, ko'ngliga kelmas,

Surbetni «ket» desang, aslo unutmas.

Itning dardi — suyakda.

Ichi tor itiga ham et bermas.

Ichi tor xotin bola tug'mas.

Ichi torga — dunyo tor.

Yiqqandan qo'rqma, yegandan qo'rq.

Yo'qlamaganning moli tugal.

Kasal jonning harakatida,
Tabib pulning harakatida.

Kunda yegan — suq,
Oyda yegan — to'q.

Kunda yegan osilib o'lar,
Oyda yegan to'q turar.

Ko'z tuproqqa to'yar.

Ko'ngil o'yga to'lmas,
Bo'ri — qo'yga.

Ko'pga yugurgan ozdan qolar.

Ko'rgan bilan ko'z to'ymas,
Tek turmoqqa nafs qo'ymas.

Ko'rganning ko'rmagani qursin,
Ko'rmaganning — ko'rgani.

Ko'rdingki, osh,
Ko'tarma bosh.

Ko'rdingki, yog'lik,
Uraver vaqtlik.

Ko'rdingki, tekin,
Uraver sekin.

Ko'chganda ko'lik tegmagan,
Qo'nganda minib o'tirar.

Laganning tagi — beti qattiqniki.

Laylakning oyog'i o'ziga qisqa.

Loyqa — boshdan, og'riq — oshdan.

Mening nafsım balodur,
Yonar o'tga soladur.

Mening nafsım balodur,
O'tdan suvga soladur.

Mol egasi yo'lbarsdir,
Oldirgani qo'ymasdir.

Moxov qoshdan gapirar,
Mechkay oshdan gapirar.

Nafsi buzuq hayitda o'lar,
Dini buzuq — masjidida.

Nafsini tiygan — vali.

Nafsini tiygan kishi sulton bo'lur,
Nafsini tiymagan kishi ulton bo'lur.

Nafsning yomoni — baloning koni.

Nafsning so'ziga kirma,
Xiyonatga yo'l ochar.

Nokasdan qarzdor bo'lsang,
Ham yo'lda qistaydi, ham — go'rda.

Nokaslardan qarz etma,
Qarz etsang ham, xarj etma.

Nokasning boyligi bo'lmas,
Do'nonning toyligi bo'lmas.

Nokasning o'zi to'ysa ham, ko'zi to'ymas.

Nokasning ishi — minnat.

Olg'irlik ofat keltirar,
Badnafslık — halokat.

Ot ko'rmagan ot ko'rsa,
Mina-mina o'ldirar.

Xotin ko'rmagan xotin ko'rsa,
Ura-ura o'ldirar.

Ot minmagan ot minsa,
Chopa-chopa o'ldirar.

To'n kiymagan to'n kiysa,
Ooqa-qoqa to'zdirar.

Ot chopar deb, it chopar,

It chopar deb, bit chopar.

Och bachchag'ardan qoch bachchag'ar.

Och bo'ridan to'q bo'ri yomon.

Och to'yar, suq to'yimas.

Ochko'z eshak to'rva teshar.

Ochko'zni tuproq to'ydirar.

Ochning qorni to'ysa ham, ko'zi to'yimas.

Oqlik sotgan oqarmas.

Oqsoq it sog' itdan sovg'a tilar.

Og'a-ini — achchiq, mol — chuchuk.

Og'zi kattani uyida sina,
Nafsi kattani — to'yida.

Og'zing katta bo'lsa, qoshiqdan o'pkalama.

Og'izda to'ymagan, to'qqizda to'yimas.

Payg'ambar ham hozirligini ko'rar.

Puldorning ota-onasi yo'q.

Sariq it sovg'a tilar.

Sevgan yo'lingga qarar,
Sevmagan — qo'lingga.

Sovg'a aqlni ko'r qilar.

Somon bironniki bo'lsa ham,
Somonxona o'zingniki.

Suyak g'ajigan kuchuk
Qassob boltasining tagida o'lar.

Suq to'yimas, gadoy boyimas.

Tabib haqi naqd bo'lmasa,
Bemor dardi tuzalmas.

Ta'magir — kunda g'amgin.

Tegirmonning tishi yo'q,
Ho'1-quruq bilan ishi yo'q.

Tekin bo'lsa, mix yut.

Tekinga mushuk ham oftobga chiqmas.

Tovuq bergan g'oz kutar,
Tuxum bergan — xo'roz.

Tulkining tushiga tovuq kirar,
Tovuqning tushiga tariq kirar.

Tuya so'ygan echki so'ygandan et so'rabdi.

Tuyaga yantoq kerak bo'lsa, bo'ynini cho'zar.

Tuyaning tanigani — yantoq.

To'yimas, odatini qo'yimas.

To'ng'izni moshga o'rgatma,
Qo'shnini — oshga.

Xomtama hiylagarga aylanar.

Chaynamay yegan — og'rimay o'lar.

Chivin ham shiraga qo'nar.

Ekilmagan ekinning ustidan pul olma.

El to'ysa ham, elomon to'yimas.

Eski boydan yurt qolmas,
Yangi boydan cho'p qolmas.

Et bor yerdan it ketmas.
Yutog'ich tuyani yungi bilan yutar.

Yaxshi oshim qolguncha,
Yomon qursoq yorilsin.

O'zi to'ymaganning sarqiti yurak og'riq qilar.

O'zi to'ymaganning ko'zi to'yimas.

O'zi egarning qoshida,
Ko'zi qozonning oshida.

O'zim uyalganimdan patnisim uyalsin.

O'zining butunini qo'yib,
Bironning yarmiga osilar.

O'tinchining ko'zi o'mchada.

O'g'ilsiz xotin sumakka to'ymas,
Qizsiz xotin tuvakka to'ymas.

Qayrag'och qattiq boisa, yorib bo'lmas,
Qiz otasi qattiq bo'lsa, borib bo'lmas.

Qanoat to'rga eltar,
Ochko'zlik — go'rga.

Qassob onasiga ham suyak sotar.

Qassob tanishini tuzlar.

Qassobning oshnasi bo'lmas.

Qassobning tushiga echki kirar.

Qizil ko'rsa,
Xizir yo'ldan chiqar.

Qizil Xizirni aynitar.

Qizlar gulni der,
Boy — pulni.

Qizlar qizilga uchar,
Savdogar — pulga.

Qizni yanga buzar,
Yangani tanga buzar.

Qizg'anchiqdan ortar, mechkaydan ortmas.

Qoziga bersang, suyar,
Bermasang, so'yar.

Qorinni to'yg'azish oson,
Ko'zni to'yg'azish qiyin.

Qorni ochga non bo'lsa bas,
Ko'zi ochga dunyo yetmas.

Qui yig'lar xo'jasi uchun,
Xo'jasi yig'lar oijasi uchun.

Qurbon, qurbonda to'ymaganni xudo urgan.

Quruq qo'lga qush qo'nmas.

Quruq qo'lni it talar.

Qush donga yig'ilar,
Chivin — shiraga.

Qush tuzoqqa don uchun kelar.

Qush ham o'z nafsidan ilinar.

Qo'ziligida to'ymagan,
To'qqizida to'ymas.

UMID VA UMIDSIZLIK

Axtargan topar.

Bir qiz erga tegsa,
Qirq qiz tush ko'rar.

Birni bergan yuzni ham berar.

Birni eksang, o'nni olasan.

Bu yil izi bo'lsa,
Kelar yil o'zi bo'lar.

Bugun — yupun, ertaga — butun.

Buxoro uzoq bo'lsa ham, poygohi yaqin.

Vodiy suvi kechiksiz bo'lmas.

Gado bir kechada necha boyir.

Dard bergan darmonini ham berar.

Dard — boshqa, ajal — boshqa.

Daryo baliqsiz bo'lmas,
Tog' — kiyiksiz.

Yeding, o'laman dema.

Yov ketsa, yovon ochilar.

Yozga chiqsang, jon o'lmas.

Yomon kun yaxshi bo'lar,
Yomon odam yaxshi bo'lmas.

Yomon kun yaxshi bo'lar,
Uyalmagan — baxshi.

Yotib qolguncha, otib qol.
Joni borning umidi bor.

Ikki orzu bir topilmas.

Kuldan tepa bo'lmas,
Qumdan — qo'rg'on.

Ko'rning tilagi — ikki ko'zi.

Mozorga o'lik kelmasa,
Go'rkov ketmonni chalar.

Mol topmas yigit bo'lmas,
O'g'il topmas ayol bo'lmas.

Oyning o'n beshi qorong'u bo'lsa,
O'n beshi — yorug'.

Oldirgan otasining qo'ynini axtarar.

Ot bosganni toy bosar.

Ot o'rnini toy bosar,
Ota o'rnini — o'g'il.

Otasi qulon otolmaganning
Bolasi quyon otolmas.

Otim ketsa, toycham bor,
To'nim ketsa, parcham bor.

Ochilgan — so'lar, yig'lagan — kular.

Poygachining ko'zi — g'ovda.

Puli yo'q hamyon tikar.

Suvda oqqan xasga yopishar.

Suvsaganga sarob suv bo'lib ko'rinar.

Suvsoqning o'yi — suvda.

Talabli erga nur yog'ar.

Tirmashgan tog'dan oshar.

Tilak bo'lsa, bilak chidaydi.

Tuya hammomni havas qilar.

Tuqqan tuqqandan umid qilar.

Uyida yo'q go'jalik,
Ko'ngli tilar xo'jalik.

Umid o'rga tortar,
Umidsizlik — go'rga.

Umid qildim — yetdim,
Noumid bo'ldim — yiqildim.

Umidi yo'qning imoni yo'q.

Umidingni uzma,
Ko'nglingni buzma.

Umidli — dunyo,
Umidsiz — shayton.

Umidli ish umidsiz bo'lmas.

Umidsizlik uyin buzsang,
Umiddinga yetarsan.

Xotini o'lgan qizli ovulga qarab yig'lar.

Chiqmagan jondan umid.

Cho'kayotgan cho'pga yopishar,

Egachim elakli bo'ldi,
Elagi tilakli bo'ldi.

Er yigitning ko'nglida
Egarlangan ot yotar.

Eshak oyog'i ostini ko'zlar,
Ot olti oylik yo'lni izlar.

Eshak minib tuyoq tagini ko'rma,
Tuya minib olis-olisni ko'zla.

Yaxshi niyat — yarim davlat.

O'zim pasmanda bo'lsam ham,
Ko'nglim — osmonda.

O'limni o'ylagan uy qurmas.

Qanoti siniq musicha ham baland uya orzusida.

Qiz ko'ngli — qizigan tandir.

Qizli uyga otliqlar kulib boqar,
Tuyalilar — bukilib.

Qizli uyga qirq ot bog'lanar.

Qizli uyni shoh ham so'ratadi, gado ham.

Qizni kim so'ramas,
Qimizni kim ichmas.

Qora sigir tushida kunjara ko'ribdi.

Quyosh botsa, yana chiqar.

Qulga qochmoq bir armon.

Qulning maqsadi — qochmoq,
Cho'rining maqsadi — ko'chmoq.

G'aribning ko'ngli — tangrining uyi.

G'ozning o'zi — cho'lda, ko'zi — ko'lda.

Havas bo'lsa, anqoning tuxumi ham topilar.

Havas qilsang, yetasan.

Har yerda elak bor,
Elakda tilak bor.

Har kimning bir o'yi bor,
Xayolida ming qo'yi bor.

Har kimning niyati — o'z yo'ldoshi.

Har kimning har dardi bor,
Kal qizning er dardi bor.

Har ko'ngilda bir gavhar.

ISHONCH VA ISHONCHSIZLIK

Ayol tilini ayol bilar.

Andizli yerda ot o'lmas, Iyirli yerda — er.

Bahorgi jo'jani kuzda sana,
Kelinni kelar yili sina.

Bir ko'rgan yuz eshitgandan yaxshi.

Bir minarga ot berma.

Birovga qolgan kun — tong otmagan tun.

Birovning ishi — ko'ngilning hushi.

Birovning ishiga saratonda qo'l sovqotar.

Bit ham bo'lsa — pano.

Bozorim bozor emas, ovulim — bozor.

Bozorning ota-onasi yo'q.

Bo'ladigan bola boshidan ma'lum.

Vorisning ham vorisi bor.

Gumon do'stdan ajratar.

Gumon imondan ayirar.

Gumondor ko'ngildan gumon arimas.

Dalaning ko'kiga,
Odamning po'kiga ishonma.

Dini boshqaning fe'li boshqa.

Do'stim deb siringni aytma,
Do'stingning ham siri bor.

Do'stlik sinovda chiniqar.

Do'stni so'rab sina.

Yovni qora qochirar.

Yomg'irda ot tanlama,
Hayitda — qiz.

Yong'oq mag'zini po'st tutar,
Sirni — hushyor do'st.

Yong'oq ming yashar,
Archa bilan teng yashar.

Yong'oq olsang, chaqib ol,
Ipak olsang — boqib.

Jasurni — jangda,
Donishmandni — g'azablanganda,
Do'stni muhtojlikda sina.

Jinga ishongan baxshini tinglaguncha,
Chinga ishongan yaxshini tingla.

Zo'rga ham zo'rdek balo bor.

Igna o'g'irlagandan sigir yo'qotgan gumonsirar.

Ikki quloqdan ko'ra,
Bir ko'zga ko'proq ishon.

Imorat qilgan kishi o'lishini o'ylamas.

Inson beorzu bo'lmas.

It ichmas oshidan umid qilar.

Itning ko'ngli — bir suyak.

Ishonish bilan kasal bo'lsang,
Umid bilan tuzalasan.

Ishongan tog'da kiyik yotmas.

Yo'q bug'doyga yo'q tegirmon.

Kavushimni olgan bir kishi,
Gumondorim ming kishi.

Katta suv ko'priksiz bo'lmas.

Kiyim — to'zar, toy — o'zar.

Kun hisobini oy olar,
Bedov o'rnini toy olar.

Kuf-sufchiga ishonsang ham,
Xo'p-xo'pchiga ishonma.

Kuching yetgan ishga yopish.

Ko'z ko'rgan boshqa,
Qo'l bilan tutgan boshqa.

Ko'z o'ziga, quloq boshqalarga ishonadi.

Ko'z — o'zingniki, quloq — o'zganiki.

Ko'ngilga kelgan qo'ldan kelsa,
Bitmaydigan ish qolmas.

Noma'lum yerda oltin bor,
Borsang paqir topilmas.

Nor yo'lida yuk qolmas.

Notanish farishtadan sinashta shayton yaxshi.

Ovuli yaqin it qashqirdan qo'rqmas.

Oyoq tuproqda iz qoldirar,
Shubha — yurakda.

Oz bilganning shubhasi ko'p.

Ola butaga ot berkitma.

Ola yilqi yo'qolmaydi,
Haromzoda o'ng'almaydi.

Oriq ot manzilga yetkazmas.

Oriq otga minguncha, oyog'ingga min.

Osilgan o'g'ri olmaguncha qo'yimas.

Sirtin ko'rib, ichidan to'ngilma,
Qorasin ko'rib, kuchidan to'ngilma.

Tabibga ishonmagan bemor tuzalmas.

Tirishdim, tog'dan oshdim,
Asir edim, qutulib qochdim.

Tirishdim, tog'dan oshdim,
Yorug'lik sari yo'l ochdim.

Tirishmagan ulg'aymas.

Tog'dan orqasi bo'lganning
Tog'day yuragi bo'lar.

Tusi bordan to'ngilma.

Uyim — sinch,
Ko'nglim — tinch.

Yuz bor eshitgandan,

Bir bor ko'rgan yaxshi.

O'g'ri bitta, gumon mingta.

O'g'ri oydindan qo'rqar.

O'g'ridan qo'rqqan mol yig'mas.

ERK VA ERKSIZLIK

Birovga qui bo'lgandan
Ko'pchilikka bo'ysungan yaxshi.

Birovning qoiida o'g'il bo'lguncha,
O'z uyingda qui bo'l.

Bo'ynidan bog'langan it ovga yaramas.

Darding bo'lsa bo'lsin, qarzing bo'lmasin.

Devonaga ikki dunyo barobar.

Devonaga yo'l bo'lsin, deb bo'larmi.

Dunyo — bevafo, mol-dunyo — bebaqo.

Yegan og'iz uyalar.

Iso ham o'z yo'liga,
Muso ham o'z yo'liga.

It o'z uyida — botir.

It o'yin bilan,
Qum quyun bilan.

Yigit bo'lsang, sho'x bo'l,
Sho'x bo'lmasang, yo'q bo'l.

Yigit ko'ngli — podsho.

Yigit — ovulning erki.

Kambag'alnikida intilib yeysan,
Boynikida — qimtinib.

Kimning aravasiga minsang,
O'shaning qo'shig'ini ayt.

Kiprigim ko'zimniki,
Nima qilsam o'zimniki.

Kuykunak o'z yerida ham g'oz bo'lar, ham —
o'rdak.

Ko'chdim — o'chdim.

Maqolning boshi ochiq.

Minnatli norindan
Och turgan qorin yaxshi.

Mol topganning tili uzun.

Nari borma, bo'ri yemasin,
Beri kelma, ko'zim ko'rmasin.

Ov bor joyda ovchi ham bo'lar.

Otali o'g'il — xo'jali qul.

Otasiz o'g'ilning og'zi katta.

Og'asiz el bo'lmas,
Sog'asiz — suv.

Soy qayoqqa oqsa, tosh ham shu yoqqa dumalar.

Suvga tushgan quruq chiqmas,
Mozorga tushgan tirik chiqmas.

Sulaymon o'ldi, devlar qutuldi.

Tirik qulga tinim yo'q.

Tiriklik toshdan qattiq.

Tomib tursa, quhngman,
Tommay qolsa, quhmsan.

Tog' boshi tumansiz bo'lmas.

To'qayga o't tushsa, ho'l-quruq baravar yonar.

Ulkan uydagi kulsa,
Kichkina uydagi yig'lar.

Xatga tushding — o'tga tushding.

Xon bilganni biy bilar,
So'zlaguday haddi yo'q.

Er yigit ko'p bo'lsa,
Erkinliging ko'p bo'lar.

Erga boqqan yerga boqar.

Erga tegish oson,
Etik yechari qiyin.

Erimnikiga hokimman,
O'g'limnikiga boqimman.

Erimning topganini o'ynab yeyman,
O'g'limning topganini o'ylab yeyman.

Erli uy — eshikli uy.

Ersiz xotin — boshvoqsiz xotin.

Eshagim yurar edi zo'rg'a,
Yuki ko'pligidan bo'ldi yo'rg'a.

Yuz yil qui bo'lib yashagandan,
Bir kun hur bo'lib yashagan yaxshi.

O'zi bemalolning so'zi bemalol.

Qafasdagi bulbuldan
Vayronadagi boyqush erkin.

Qiz bola — birovning xasmi.

Qiz bola — palaxmon toshi,
Otildimi, qaytib kelmas.

Qiz — ovulning ko'rki,
O'g'il — ovulning erki.

Qiz chog'im — sulton,
Kelin chog'im — ulton.

Qizingga erk bersang, baxtini topar,
O'g'lingga erk bersang — taxtini.

Yaratganning erki bor
Qaydan buloq chiqarsa.

Ozonchining erki bor
Qaydan quloq chiqarsa.

G'amli uyga shodlik kelar,
Kambag'alga — ozodlik.

Har kim o'z uyida sulton.

Har kim o'ziga — xon, o'ziga — bek.

Har kimning o'z fikri bor.

Har qush o'z uyasida erkin.

BARQARORLIK VA BEQARORLIK

Ahdi borning baxti bor.

Beburdga behisht yo'q,
Qaytib kelsa do'zax ham.

Bedananing uyi yo'q,
Qayga borsa «bitbildiq».

Boylik — bir oylik.

Bor bo'lsang, «yo'qman» dema,
Yo'q bo'lsang, «to'qman» dema.

Bu eshak — o'sha eshak,
To'qimi boshqa eshak.

Daraxt bir joyda ko'karar.

Dunyo yig'ib netarsan,
Bir kun tashlab ketarsan.

Dunyo moli dunyoda qolar.

Yechingan suvdan qaytmas,
Kezangan yovdan qaytmas.

Yov qo'luga tushsang ham, siring aytma.

Joyidan qo'zg'algan daraxt kech ayj olar.

Ikki ko'chgan — bir talangan.

Kaptar bo'lib tug'ilsang, qarg'a bo'lib o'lma.

Ko'ngil kirin yetti daryoda yuvsa ham ketmas.

Lov yongan o't tez o'char.

Lovullaki ot ko'tarar,
Pismiqli dim o'tirar.

Oltin chirimas,
Da'vo qarimas.

Pishgan loyning chinnisi toza.

Ruhi so'lg'inning ishi so'lg'in,
Ruhi tetikning ishi tetik.

Saxiy berganini aytmas,
Er aytganidan qaytmas.

Suvni ming qaynatsa ham quyulmas.

Suyak sinsa, et qolar,
Jasad chirisa, ot qolar.

Tagi qora qoraligicha qolar.

Tez kirishgan tez qaytar.

Temiming bir boshi issiq, bir boshi sovuq.

Topganing — boyliging,
Boyligingmas, oyhg'ing.

Tubdan aql bo'lmasa,
Turtgan aql ne qilsin.

Tursang so'zingda, hurmat o'zingda.

Ulug' kishi va'dasida yolg'on yo'q.

Chinor chirimas, archa qurimas.

Ellik yilda el o'zgarar.

Er aytmas, aytsa qaytmas.

Er yigitning aytgani — miltiqdan o'q otgani.

Er tuqqan yeriga,
It to'ygan yeriga.

Erning so'zi bitta.

Et yaxshisi qartadir.
Oxir asliga tortadir.

Yugurukdan yuguruk tug'ilar,
Suluvdan — suluv.

Yarab turar, deb torn solma,
Yarab turar, deb xotin olma.

Yaxshi odam qarisa ham so'zi aynimas,
Yaxshi ot qarisa ham, yurishi aynimas.

O'zbek o'z bilganidan qolmas.

O'rlashgan jonini bermas.

O'sma ketar, qosh qolar,
Begona ketar, o'z qolar.

O't ko'rgan loy uvoqlanmas.

Qazisan, qartasan,
Asl zotingga tortasan.

Qarib quyulmagan, achib suyulmas.

Qatiq to'kilsa, yuqi qolar,
Ayron to'kilsa, nesi qolar.

Qizning puli — qorning suvi.

Qozon qorasi ketar,
Dil yarasi ketmas.

Qozon qorasi ketar,
Yurak qorasi ketmas.

Qoradan ortiq bo'yoq bo'lmas.

Qorani yuvgan bilan oq bo'lmas.

Quyosh qoraymas, oltin zanglamas.

Qunti yo'q qo'ra qurolmas.

Qo'nimi yo'qning unumi yo'q.

Qo'nimsiz, qo'nimsizning ishi unumsiz.

Har ishning ketiga tushgan
Qo'luga olmay qolmas.

Har sadafdan dur chiqmas.

AHILLIK VA NOAHILLIK

Ayrilmas qo'shningga uyatli so'z aytma.

Aytishsang so'z chiqadi,
Turtishsang — ko'z.

Arg'amchiga qil quvvat.

Anil ishlasang, ish unar,
Har mushkul oson bo'lar.

Anil oila — baxtli,
Noahil oila — vaqtli.

Ahillikda ish bitar,
Ish bitsa ham, qish bitar.

Baraka — inoqlikda,
Boqiylik — quvnoqlikda.

Baraka — tejamlikda,
Yutuq — ahillikda.

Bel bilan bilak biriksa, ish bitar.

Bemaslahat ishning buzarmoni ko'p.

Besh barmoq yig'ilsa, musht bo'lar.

Besh qo'lim past-u baland,
Beshovi asal-u qand.

Bir bosh — balo bosh,
Ikki bosh — mardona bosh.

Boylik boylik emas,
Ahillik — boylik.

Bolta sopidan o'zmas,
Yigit — to'pidan.

Bugun — sizdan, ertaga — bizdan.

Bo'likchilik tushgan elda
Bukri o'g'il tug'illar.

Bo'ri bo'rini yormas.

Bo'ri bo'rini saqlar.

Davlat — og'iz birlikda.

Dasturxon ustida dushman ham do'st ko'rinar.

Dehqon makkasidan kechsa ham,
Chumchuqlar o'zaro kelisholmas.

Donxonada sichqon chiqisholmas.

Do'sting bilan dildosh bo'l,
Qilar ishiga qo'ldosh bo'l.

Yer tovsiz bo'lmas,
Ei — dovsiz.

Yetti bojani bir bo'ri yer.

Yov chopsa, qo'shilib chop.

Yolg'iz aql o'zi yaxshi,
Ikki bo'lsa, yana yaxshi.

Yortini yorib yeyish — totuvlik nishonasi.

Janjalli uy — azobli go'r.

Zarb bilan suv bo'linmas,
O't bilan suv kelishmas.

Zulm xo'rlanganni birlashtirar.

Ikki ovsinning kavushi
Kavshandozda ham chandishar.

Ikki sichqon urishdi,
Bizga don tushdi.

Ikki shunqor urishsa,
Bir qarg'aga yem tushar.

Ikki yaxshi urishsa,
O'zgalarga yem bo'lar.

Ikki qo'chqor kallasi bir qozonda qaynamas.

Inoqlik jon kiritar.

Niyat buzilsa, jon ketar.

It yig'ini birikmas.

Ittifoq bitar, noittifoq yitar.

Yirtiq uyni tomchi yer,
Og'asiz emi qamchi yer.

Yo'ldoshi ko'pning qoidoshi ko'p.

Kemaga tushganning joni bir.

Keng kengashib yirtilar,
Tor — tortishib.

Ko'mak bo'lsa har ishga,
Bitadi qolmay qishga.

Ko'maklashgan ish bitar.

Ko'p og'iz bir bo'lsa,
Bir og'iz yengilar.

Ko'p to'kilsa, ko'l bo'lar,
Ko'p biriksa, el bo'lar.

Ko'paylashgan quda otlantirar.

Mayizni bo'lib yesa, qirq kishiga yetar.

Maslahat — zardan qimmat.

Ovul boshqa, tilak bir,
Barmoq boshqa, bilak bir.

Ovul iti ola bo'lsa-da,
Bo'ri kelganda birlashar.

Ovul iti talashar,
Bo'ri kelsa, yarashar.

Ovuli boshqa oldirmas,
Ovuling seni qoldirmas.

Ovulingdan olg'ir chiqsa oting o'zar,
Ovulingdan yomon chiqsa eling to'zar.

Ovulni olalik buzar,
Orani qoralik buzar.

Oila anil bo'lsa,
Omad o'z oyog'i bilan kelar.

Olti o'g'ri bir bo'lsa,
Bir to'g'rini egadi.

Oltovlon ola bo'lsa,
Og'zidagini oldirar,
To'rtovlon tugal bo'lsa,
Tepadagini endirar.

Ot ayiling mahkam bo'lsa,
Oting tuvlab ne qilar.

Og'a-ining qobil bo'lsa,
Eling tuvlab ne qilar.

Otasi achchiq olma yesa,
O'g'lining tishi qamashar.

Oti birning joni bir.

Og'a-ini totuv bo'lsa, ot ko'p,
Opa-singil totuv bo'lsa, osh ko'p.

Og'a-ini totuv bo'lsa,
Tog'ni talqon qilar.
Opa-singil totuv bo'lsa,
Uyni bo'ston qilar.

Og'a-ini talashsa,
Yov chopganda yarashar.

Og'ayni biriksa, bosh ko'payar,
Ovsin biriksa, osh ko'payar.

Sakkizdan — zakot,
O'n oltidan — hayrot.

Sendan harakat, mendan barakat.

Serdaraxt qishloqni sel olmas.

Serjanjal uyda baraka yo'q.

Sichqon, mushuk do'st bo'lsa,
Omborni xudo urar.

Suv birlashsa daryo bo'lar,
El birlashsa — olomon.

Suvsizlikdan baliq o'lsa, daryoga nima g'am.

Suyanishgan yiqilmas.

Tayoqqa suyanib oyoq tolmas,
Oyoqqa suyanib tayoq toymas.

Talashgan yerda tariq bitmas.

Tanasi boshqa dard bilmas,
Uyi boshqa g'am bilmas.

Tani boshqaning joni boshqa.

Tari(q)ga sherik — bariga sherik.

Tarqoq el bo'lsa, dushmanga o'q bo'lar.

Tegra-toshing yov bo'lsa ham,
Uying ichi sov bo'lsin.

Til boshqa-yu tilak bir,
Yuz boshqa-yu yurak bir.

Tiriklikda siylashgan yaxshi,
G'ariblikda — munglashgan.

Tiriklikning kuchi — birlikda.

Tomosha — tandir boshida.

Tomoshani jar ko'chada ko'r.

Tor tortishib yiqilar,
Keng — kengashib.

Torga — tor dunyo,
Kengga — keng dunyo.

Totuv turmush — uzoq umr.

Totuvlik — baxt,
Totuvsizlik — qulagan taxt.

Totuvning tani bir.
Tulum o'zbekning tubi bir.

To'dadan ajragan to'rga tushar.

To'zigan g'ozni to'plangan qarg'a olar.

U ko'z bu ko'zga do'st emas.

Uv uvga suyav,
Chiy chiyga suyav.

Uyda rohati yo'qning Ishda unumi yo'q.

Uyda qolgan bilan yuk ortishma.

Uyida salobati yo'qning
Tuzda farog'ati yo'q.

Uyingni yov talasa,
Sen ham qo'shilib tala.

Urishgani o'g'ling bo'lsin,
Kelishgani — kelining.

Urishmoq itga yaxshi.

Uch bor yerda kuch bor.

Uch kishi bilgan sirni
Yuz kishi bilar.

Uch kishi bir bo'lsa,
Biri — Xizir.

Uyurli qo'ydan bo'ri ham qo'rqar.

Xirmoni birning shamoli bir.

Xon bir bo'lsa, el tuzalar,
Ikki bo'lsa, yurt buzilar.

Xotin boshlagandan to'y bo'lmas.

Xotin yettiga chiqsa,
Yetti uyning kalitini ola chiqar.

Xotin ko'p bo'lsa,
Cho'michni it yalaydi.

Xotining ahil bo'lsin,
O'tining quruq bo'lsin.

Cho'pon ko'p bo'lsa,
Qo'y harom o'lar.

Sheriging yomon bo'lsa, sharmandasan.

Sheriklashib ishlaganning yuragi sherday bo'lar.

Sherikli oshni it ichmas.

Egachi-singil inoqligi —
Oilaning quvnoqligi.

Elga el qo'shilsa — davlat,
Eldan el ketsa — mehnat.

Elga el qo'shilsa — el boyligi.

Elni ixtilof buzar,
Dilni — iztirob.

Er ko'p bo'lsa, o'tin yo'q,
Xotin ko'p bo'lsa — suv.

Etni tirnoqdan ajratib bo'lmas,
Sevgan xotinni — erdan.

Yalanishgan ochiqmas,

Suyanishgan yiqilmas.

Yaxshi qarashadi,
Yomon talashadi.

O'lib yeguncha, bo'lib ye.

Qadr bilgan qarindosh
Mard bo'lishga ko'ndirar.

Er boshiga ish tushsa,
Suyab otga mindirar.

Qayrag'och qalin bo'lsa, yomg'ir o'tmas,
Og'a-ini totuv bo'lsa, xo'rlik yetmas.

Qal'a ichidan olinar.

Qars ikki qo'ldan chiqar.

Qarg'a qarg'aning ko'zini cho'qimas.

Qassob ko'p bo'lsa, qo'y harom o'lar.

Qatordan qolgimcha, xatardan qol.

Qirqishganlar qirqilar.

Qovun ichidan iriydi.

Quloq eshitsa, ko'ngil bilinar.

Qulog'ing eshitsa, ko'zing o'pkalar.

Qum yig'ilib, tosh bo'lmas,
Qul yig'ilib, bosh bo'lmas.

Qo'l qo'lni yuvar,
Ikki qo'l — yuzni.

Qo'llashib ko'targan yuk yengil.

Qur bo'lmasa, qut bo'lmas.

Qur ketdi — qut ketdi.

G'arib kuniqa g'arib yaraydi.

«Ha» degan tuyaga madad.

«Ha» degan xalqqa madad.

Hamjihatlik — davlat,
Yolg'izlik - kulfat.

Har butaga o't tushsa,
O'zi kuyib, o'zi yonar.

Hasan aka quysin,
Qo'chqor aka ichsin.

Hashar bilan bitmay qolgan ish bitar,
Mensimagan o'z oyog'idan yitar.

Hikmat — birlikda.

«Horma» degan holga quvvat,
«Bor bo'l» degan belga quvvat.

Hulkar bilan tarozi,
Bir-biridan norozi.

OR-NOMUS VA NOMUSSIZLIK

Arava buzilsa o'tin,
Qiz buzilsa — xotin.

Benomusga kunda to'y.

Benomusga ne nomus.

Besharmga arpa uni bahona.

Behayolar bel bog'lasa,
Hayolilar uyga kirar.

Boylik ketsa ketsin,
Or-nomus ketmasin.

Bor borini yeydi,
Uyatsiz — orini.

Bossang, chuvalchang ham qimirlar.

Bossang, qurbaqa ham «vaq» etar.
Vijdonsiz — imonsiz.

Dashnom yeganim — besh non yeganim.

Joningni fido qilsang qil,
Nomusingni fido qilma.

Itning ori kelsa, suyakka ham qaramas.

Yigitni or o'ldirar,
Tuyani — sarbon.

Yigitning moli bo'lguncha, ori bo'lsin.

Yigitning sazasi singuncha,
Shaytonning bo'yni uzilsin.

Yigitning sazasi o'lgandan
O'zi o'lgani yaxshi.

Yigitning xuni — yuz yilqi,
Or-nomusi — ming yilqi.

Yigitning xuni — yuz tanga,
Or-nomusi — ming tanga.

Yigitning xo'rliqi — o'limdan qattiq.

Yiqilganni yer ko'tarar.

Kaldan taroq so'rama.

Ko'zi yo'qning yuzi yo'q.

Lafz — puldan qimmat.

Mol — jonim sadag'asi,
Jon — orim sadag'asi.

Mol saqlama, or saqla.

Mol talashma, orga talash.

Molingga suyanma, oringga suyan.

Ne yomon, or-nomus yomon.

Nojo'ya ishdan yosh bola ham uyalar.

Nomus — yarim o'lim.

Nomus — o'limdan qattiq.

Nomusni yoshlikdan asra.

Nomussiz yurmoqdan nomusli o'lmoq yaxshi.

Obro' isitar, uyat kuydirar.

Odam ochlikdan o'lmas, ordan o'lar.

Odamni nomus o'ldirar,
Quyonna — qamish.

Ori bo'lmagan yigitdan nomusli qiz yaxshi.

Ori yo'qning ohori yo'q.

Orli origa qarasa,
Orsiz yengdim der.

Orli orlanib turar,
Orsiz yeb to'yar.

Orsiz turmushdan orli o'lim yaxshi.

Orsizga — olti kun bayram.

Orsizga tupursang, yomg'ir der.

Orsizda aql bo'lmas,
Aql bo'lsa ham naql bo'lmas.

Ota bilan orsiz talashar.

Otali yetim — orsiz yetim,
Onali yetim — orli yetim.

Pardali qiz — pariga tengsiz.

Pastak tog'da qor bo'lmas,
Aroqxo'rda — or.

Pul ketsa-ketsin, obro' ketmasin.

Pulning ko'zi yo'q,
Baxshining — yuzi.

Sayoq yurgan tayoq yer.

Tamizlisi ona bo'lay deb qayg'urar,
Oliftasi oq sochini kunda bo'yar.

Toydan toy qolsa, qulog'ini tishlar.

Tog' boshida qor bo'lar,
Er kishida or bo'lar.

Tuzdagi cho'ponga, uydagi xotinga o'zi insof bersin.

Urgandan turtgan yomon,
So'zlagandan so'kkan yomon.

Uyat — o'limdan qattiq.

Xato qilmoq bordir,
Tuzatmaslik ordir.

Xotinsizlik — mehnat,
Xotinbozlik — la'nat.

Chin boylik — imon boyligi.

Shavla ketsa-ketsin,
Obro' ketmasin.

Shavla ketsa qo'lingdan,
Ketganiga rozi bo'l.

Obro' qolsa o'zingda,
Xursand bo'lib, to'ylar qil.

Shallaqi ko'pirsa,
Gap aytmay tupur.

Shallaqida gap ko'p.

Sharmanda, oxir qolar armonda.

Sharmandaga shahar keng.

Sharmsizlik — sharmandalik nishoni.

Sha'ni shavqat istasang,
Sharmandalik yo'ldan qayt.

Shahar — sharmandaniki.

Eldan chiqsang ham, dindan chiqma.

Eman daraxtining egilgani — singani,
Er yigitning uyalgani — o'lgani.

Er yigitga ikki nomus — bir o'lim.

Er yigitni nomus o'ldirar.

Er nomusi — el nomusi.

Echkida et yo'q,
Orsizda — bet.

Eshikchining qorni to'q,
Uyga borsa, yuzi yo'q.

Yuz-yuzga tushar,
Uyat — ichga.

Yarli bo'lsang ham, orli bo'l.

Yaxshi qilar or,
Yomondan hamma bezor.

O'ynashga ishonib, ersiz qolma.

O'g'ri do'qi bilan qo'rqitar,
Yomon ayol — yig'isi bilan.

O'g'ri kulib yengar,
G'ar — yig'lab.

O'g'ri qarisa, so'fi bo'lar,
G'ar qarisa, otin bo'lar.

O'g'rining ishiga to'g'ri uyalar.

Qatorda nori borning ori bor.

Qiz bor — naf tekizar,
Qiz bor — gap tekizar.

Qizil et ketar,
Qizargan bet qolar.

Qizil yuzing qizartirma,
Uzun tiling qisqartir.

Qizni erkiga qo'ysang, o'yinchiga tegar.

Qudaning moli bo'lguncha, ori bo'l.

G'ayrat — otda, hayo — ko'zda.

G'ayrati borning imoni bor.

G'animat — g'arniki,
Undan qolsa — karniki.

G'ar bo'l, o'g'ri bo'l, insofli bo'l.

G'ar o'ziga esh tortar,
Yomon aybini birovga ortar.

G'ar o'ziga g'altak qilar,
O'g'ri o'ziga o'rtoq qilar.

G'ar qarisa, g'amzasi qolmas,
Ko'l qarisa — qurbaqasi.

G'arni g'ar desang, o'lgisi kelar,
Sog'ni g'ar desang, kulgisi kelar.

G'unajin ko'z suzmasa,
Buqacha ip uzmas.

Hayo ketdi — balo yetdi.

Hayoli hayodan qo'r qar,
Behayo nedan qo'r qar.

Hayolisi bola ko'rsa, onaman der,
Tannozlari o'z bolasini ukam der.

Hayosi yo'qning imoni yo'q.

Hayosizga shahar katta.

Hayosizga har kun hayit.

Hayosizlar yig'ilgan yerda hayolilar toqqa qochar.

Hazil edi, chin bo'ldi,
O'ynash edi, er bo'ldi.

Huzur-huzur, betamizniki — huzur.

G'URUR VA XUSHOMAD

Xushomadni suymasa,
Kaltak olib quvarlar.

Berib yaxshi ko'ringuncha,
Bermay yomon ko'rin.

Beta'maning boshi baland.
Behuda olqishlagan do'st emas.

Gado gadodan uyalar.

Dimog'dorga bir gap oz,
Ikki gap ko'p.

Yovga yalinma — joningni olar,
Dovga yalinma — molingni olar.

Zamonasozlik — masxarabozlik.

Ichak-qorin go'sht bo'lmas,
Laganbardor do'st bo'lmas.

Ko'rganga ko'z, eshitganga quloq bo'lma.

Muzga suyanma, yovga sig'inma.

Noo'rin g'urur — boshga balo.

Ota o'g'li bo'lsang,
Ota nomini baland tut.

Rostini aytsang, urarlar,
Xushomadni suyarlar.

Sahroyining xushomadidan dashnom chiqar.

Surur bir boshqa,
Kibr-u g'urur bir boshqa.

Xom kishini xushomad xarob etar.

Xushomad so'zlagan til
Yalab-yalab yara etar.

Xushomadgo'yga qo'y so'ydirma.

Xushomadgo'yning salomi ta'masiz bo'lmas.

Egilganga bukilma.

Har odamga sunma aslo bo'yningni,
Puch yong'oqqa to'ldiradi qo'yningni.

Haqni aytsa, urarlar,
Xushomadni suyarlar.

SAMIMIYLIK VA NOSAMIMIYLIK

«Balli» dedim — band bo'ldim.

Bolada gina bo'lmas.

Boshliq to'ra bo'lsa,
Laganbardor ko'payar.

Bog'ingda o'riging bor,
Saloming-aliging bor.

Bug'doy noning bo'lmasa ham,
Ochiq yuzing bo'lsin.

Goh — pirdan, goh — muriddan.

Go'sht suyaksiz bo'lmas,
Sholi — kurmaksiz.

Davlat kelsa, yo'l ochar,
Davlat ketsa, do'st qochar.

Dehqon emas, ketmon chopib non bermasa,
Oshiq emas, ishq yo'lida jon bermasa.

Yer yomoni — bozor joy,
Cho'p yomoni — qo'g'a,
Odam yomoni — sipohi.

Yetsa — mol, yetmasa — jon.

Yosh ko'zdan emas, yurakdan chiqar.

Inson qalbi quyoshdan yorug'.

Ixlos bilan yopishsang,
Taqir yerdan chang chiqar.

Ixlos bilan yig'lasang,
So'qir ko'zdan yosh chiqar.

Ixlos — xalos.

Ixlos qilsang, cho'pdan topasan.

Chaqinib turgan chayondan
Biqinib yotgan ilon yomon.

Yuzi ochiqning till uzun.

Yurak toza — tilak toza.

Yaltiroq narsa oltin bo'la bermas.

Yaxshilikni unutma,
Yomonlikni ko'zda tutma.

O'xshamagin tulkiga,
Qolarsan ko'p kulkiga.

O'g'limning suyuq oshi,
Ichida qayroq toshi.

O'g'ri o'la-o'lguncha to'g'riman der.

Qalb ko'zdan oldinroq ko'rar.

Qalbakilik bir kun quvontirsa,
Ming kun munkaytirar.

Qalbing toza — umring toza.

Qo'rqmasang, shivirlama.

Hamma gap pismiqlan chiqar.

ANDISHA VA ANDISHASIZLIK

Andishaning oti — qo'rqqoq.

Andishaning otini qo'rqqoq qo'yma.

Beobro' bilan bel bog'lama,
Bekorga qadring ketar.

Bir pul berib yig'latdim,
Ming pul berib yupatdim.

Birov burab gapirar,
Birov qarab gapirar.

Borar yeringga tosh otma.

Bo'rini ayasang, seni talar.

Gado arazlasa, to'rvasiga ziyon.

Yetimni siylasang, chorig'i bilan to'rga chiqar.

Jag'ingga yem berma.

Jinni jinnihgin bilmas.

Yiqilgan kurashga to'ymas.

Ko'ngil tortmas yerga oyoq tortmas.

Lo'lidan bek chiqsa, chodiriga o't qo'yar.

Lo'lidan botir chiqsa, avval o'z chodirini chopar.

Lo'lidan savdo qildim,
Boshimga g'avg'o qildim.

Martaba tegdi hundiga,
Betini yuvdi yundiga.

Mevani po'sti saqlar.

Oldin pichoqni o'zingga ur,
Og'rimasa, birovga ur.

Oldingga osh tortsa, otasining xunidan kech.

Otang to'ng'iz bo'lsa, boylab boq.

Oshgan bo'lsang, osarlar,
Yuvvosh bo'lsang, bosarlar.

Oshnangdan tuya so'ra,

Uyalsa, biya berar.

Pashshaning mahmadanasi axlatga qo'nar.

Puli ko'pning ko'zi ko'r.

Rajab tulki qorovul bo'ldi,
Xotini erovul bo'ldi.

Rajab tulki tegirmonchi bo'ldi,
Xotini o'maronchi bo'ldi.

Sen birovdan kulma,
Senga ham kulguvchilar bor.

Surlik xo'rlik keltirar.

Sutsiz sigir suzag'on kelar.

So'zlasam, shaq-shaq deydi,
So'zlamasam, ahmoq deydi.

So'zli shallaqidan so'zsiz pismiq yomon.

Tavakkal andisha bilmas.

Tavakkal — nor, andisha — xor.

Tanbalga kunda to'y.

Tepsa — tebranmas bo'lma.

Tuzini yeb, tuzlig'iga tupurma.

Turkman to'rini bermas.

Tuyaning dumi kalta bo'lsa ham, tulkidan dum
so'ramas.

To'yda to'ningni qistama.

Urishqoq xotin bor qishloqqa qo'riqchining hojati
yo'q.

Uyalmagan baxshi bo'lar,
Erinmagan — eshikchi.

Uyalmagan buyurmagan oshni yer.

Uyalmagandan uyal.

Uyalmasning hazi ko'p.

Uyati yo'q o'g'il yomon,

Qilig'i buzuq qiz yomon.

Qiliqsiz bilan ishtonsiz — ikkisi bab-baravar.

UyatUga — uch kun hayit,
Uyatsizga — har kun hayit.

Husn — so'zda, uyat — ko'zda.

Xotin erka bo'lsa,
Eriga serka bo'lar.

Xotin g'ayratli bo'lib, qozon qaynatmas,
Qozon qaynatsa ham, cho'mich o'ynatmas.

Xotining oltinga o'ch bo'lsa,
Zargarga o'ynash bo'lar.

Shaltoq bo'lsang ham, shilqim bo'lma.

Shaltoqdan shilqim yomon.

Er yursa, yo'li ochilar,
Xotin yursa, yuzi ochilar.

Eri eshikdan chiqsa, xotin teshikdan chiqar.

Etak ko'tarib, el oldiga chiqar bo'lma.

Echkini yo'qlasang, qulog'i ko'rinar.

Eshak semirsa, egasini tepar,
It semirsa, egasini qopar.

Yuz qizili ketar,
Yuz xijili ketmas.

Yuzi qattiq nasib etmaganni yer.

Yuzi qizilni uyaltirib bo'lmas.

Yuzsiz xotin — tuzsiz xotin.

Yuzsiz, yuzsizning so'zi — tuzsiz.

Yalangoyoqqa daryoning ikki tomoni ham bir.

Yalang'och suvdan toymas.

O'rdak o'zini g'oz sanar,
Chumchuq o'zini boz sanar.

O'rik o'rikni ko'rib ola bo'ladi,
Odam odamni ko'rib balo bo'ladi.

Qamish suvdan to'ymas,
Yomon xotin — to'ydan.

FAROSAT VA FAROSATSIZLIK

Avval — non, keyin in'om.

Avval o'z aybingni bil,
So'ngra boshqadan kul.

Avval o'zingga boq,
So'ngra nog'ora qoq.

Avval o'yla, keyin so'yla.
Azadorni to'yga zo'rlama.

Ana-mana deguncha,
Yaxshi-yomonni bilgin.

Anglamay gapirgan og'rimay o'lar.

Aravani ot oldiga chiqarib bo'lmas.

Arzimasa arzonga ham olma.

Arpani xom o'rma,
Kelinni sepsiz ko'rma.

Ahmoq bilan gap talashguncha,
Moxov bilan uloq talash.

Ahmoq og'asini tanimas,
To'qmoq tog'asini tanimas.

Ahmoq qizning sabog'i uzun.

Betamizga besh kun hayit.

Betamizda bet bo'lmas,
Bezorida — uyat.

Betimning qalini — jonimning huzuri.

Befahmning dardi o'ziga yuk.

Bilib o'tir o'rningni,

Har yerga suqma burningni.

Bir gapning qirq fahmi bor.

Bir qarining gapiga kir,
Bir — panning.

Birovning bo'yi kalta,
Birovning o'yi kalta.

Bol yegan og'izga baliq yarashmas.

Boshi og'riganning oldida
Boshim og'ridi dema.

Bo'zchi ketidan yugurguncha,
Igna ketidan yugur.

Bo'ydoqning ko'zi — ko'r.

Gap bilmagan ma'raka buzar.

Gap tagida gap bor.

Gap egasini topar.

Gapirgani — so'kkani,
Osh ichgani — to'kkani.

Gapni gapir joyi bilan,
Nonni yegin moyi bilan.

Gapning tagini gap ochar.

Dala-tuzni suv olsa,
Qo'ng'ir g'ozning to'shidan.

Ouloqsizga so'z aytsang,
Qulog'ining tashidan.

Dardingni dard bilganga so'yla.

Dardsizga dard aytma,
Ahmoqqa — pand.

Dardsizning oldida «boshim» dema.

Dushmanni farq etmagan,
Do'stlik qadrini bilmas.

Yetilmagan xamir tandirda turmas.

Yoriq ko'za bilan suvga borma.

Jarlining o'z molini o'ziga berib quvontir.

Itni siylasang, to'rqa o'tar.

Karga eshittirib qoch,
Ko'rga — tutqazib.

Kurash bilmagan otasini yiqitar.

Ko'p bilan kengash,

Ma'quliga yondash.

Ko'pga kengash, o'z bilganingni qil.

Men nima deyman-u Xo'jam nima deydi.

Oz oshga yasovul bo'lma.

Oldingdagi ovni ko'rmasang ham,
Uzoqdagi yovni ko'ra bil.

Osh degan yerga quruq kalla yugurar.

Og'zimga keldi deb, dema,
Oldimga keldi deb, yema.

Parvonaning o'lgisi kelsa,
Sham bilan o'ynashar.

Poda boqishiga qaraguncha,
Haq olishiga qara.

Pul topadigan bo'lguncha,
Pulni tutishni o'rgan.

Pul topguncha, aql top.

Pulni pul topar,
Ketmonni ahmoq chopar.

Puch yong'oqqa qo'yin to'lg'azma.

Puchak pista og'iz ochsa,
O'z aybini oshkor etar.

Sahroyini urma-so'kma, so'zlat.

Semiz qo'yning dumbasi katta,
Semiz odamning — suhbat.

Sen baloga tegmasang,
Baloning senda ne ishi bor.

Sen gapir-u biron kulsin.

Sigir siypaganni bilmas,
Yomon — siylaganni.

Siylaganni sigir bilmas,
«Ho'k» deganni — ho'kiz.

Sipoh sirin bermas,
Ahmoq — to'rin.

Sichqonning o'lgisi kelsa,
Mushuk bilan o'ynashar.

Soni bor, salmog'i yo'q,
Bog'i bor, parvoyi yo'q.

Soyangga qarab to'n bichma.

Soyangga qarab bo'y o'lchama.

Soyangni saratonda sol.

Suv ichadigan qudug'ingga tupurma.

Suv ichganda, ariq qaziganni unutma.

Suvni ich, chashmani bulg'ama.

Suvni sep singar yerga,
So'zni qu sig'ar yerga.

Suzishni bilmasang, suvga tushma.

Suymaganga suykanma, bahong ketar,
Ming tillolik boshingni bir pul etar.

Suymaganga suykanma, suyganingdan ayrilma
Sutini ich-u, sigirini surishtirma.

So'z aytganda o'ylab ayt,
Oqibatin bo'ylab ayt.

So'z bilmasang, so'zlama.

So'zga quloq os,
O'ylab qadam bos.

So'zi so'zga o'xshamas,
Og'zi so'zdan bo'shamas.

So'zing kumush bo'lsa,
Tinglovchi tilla bo'lsin.

So'zlaganga qarama,
So'zlatganga qara.

So'zlagani — so'kkanday,
Yelpigani — to'kkanday.

So'zlamay so'zingga boq,
Avval o'yla, o'zingga boq.

So'qir tovuqqa hammasi tariq.

Tanlaganim toz,
Toz qiladi noz.

Taom — o'sha taom, illati moshga,
Eshak — o'sha eshak, to'qimi boshqa.

Taryokingga ishonib zahar ichma.

Taroziga qarab tosh qo'y.

Telba tengi bilan,
Etagi yengi bilan.

Telba to'ningni teskari kiyma.

Telbaga tilmoch kerakmas.

Telbaning terisi qalin.

Tentak chinini aytaman deb, sirini aytar.

Tentak horiganini bilmas,
Ko'sa — qariganini.

Tentakdan so'ramasang ham, o'zi aytar.

Tentakka yo'l ber,
Ikki qo'lga bel ber.

Tentakka tunda ham to'y,
Kunda ham to'y.

Tentaklik — boshda,
Azobi — oyoqda.

Tentakni tentak desang,
Arpa bo'yi o'sar.

Tentakning aqli tushdan keyin kirar.

Tentakning o'ti tepasida yonar.

Terakday bo'y berguncha,
Ninaday aql bersin.

Til — aqlning qilichi, farosat — g'ilofi.

Til bilgan navkar — bol bilan shakar,
Til bilmas navkar — obro'ni to'kar.

Tilni tiyishni ham bil, deyishni ham bil.

Tilning suyagi yo'q.

Tilning uzuni dallolga kerak.

Tovoq kelganda, saboqni qo'y.

Tovoqqa qarab oshini ol.

Toledan karam tilama,
Gadodan diram tilama.

Topgan topib gapirar,
Topmagan qopib gapirar.

Toshga qoqilsang, toshni tepma,
Boshni tep.

Tulki iniga qarab ulisa, qo'tir bo'ladi.

Tulki inidan nolisa, o'ziga nomus.

Tulki quyrug'in maqtar,
Ahmoq — urug'in.

Tuya qo'tir bo'lsa, bo'tasini bulg'ar.

Tuyaga o'yna desang, hamma yemi payhon qilar.

Tuyaning hazili botmon g'o'zani buzar.

Tuqqanida so'ramasang, o'lganida so'rama.

To'ydan keyin nog'ora.

To'rdagi bilan so'zlashguncha,
Eshik oldidagi bilan chiqish.

To'rg'ay qutursa, burgutga chopar.

To'qol sigir — suzong'ich,
Oqsoq biya — tepong'ich.

Uzoqdagi ovni ko'rib,
Yaqindagi yovni ko'rmas bo'lma.

Uzumini ye, bog'ini so'rama.

Uyga kelganga uy bo'yi gap aytma.

Uying minor tagida bo'lguncha,
Qulog'ing so'z anglasin.

Uyingga o't qo'ymoqchi bo'lgan,
Sendan gugurt so'ramas.

Ulug'ning gapini olmagan uvlar.

Urishganga bir o'lim,
Orachiga — ikki.

Usta, haqini berib qista.

Farosatni befarasotdan o'rgan.

Farosatsiz odamdan til bilmas hayvon yaxshi.

Farosatsiz falokatga yo'liqar.

Filbonga oshna bo'lsang,
Darvozungni katta qil.

Xom tarvuzni qo'litig'ingga olma.

Xom o'rik qorirmi dam qilar,
G'o'r masala — boshni kalava.

Xotin aynisa, er aljiydi.

Chala tentak otini maqtar,
Toza tentak — xotinini.

Chaqirilgan yer uzoq bo'lsa ham bor, erinma,
Chaqirmagan yerga borma, ko'rinma.

Chaqmoq,
Chaqmoqni o'tga almashgan ahmoq.

Chaqmachoq olov yoqar,
Tomga chiqib bitin boqar.

Chillasi chiroq ko'rmaganning
Sochi taroq ko'rmas.

Chiroq soyasini ko'rmas,
Qozon — qorasini.

Chuvrindi gadoyga kular.

«Cho'k» desa, tuya ham cho'kar.

Shamol kuni chaqirma,
Tovushing zoye ketar.

Shamolga qarshi tupurma,
Yuzingga tushar.

Shap-shap deguncha, shaftoh degin.

El keldi kelin ko'rmakka,
Kelin ketdi tezak termakka.

Elakka borgan ayolning
Ellik og'iz gapi bor.

Epi bilan so'zlaganning qurboni bo'l.

Esarning ertasi ko'p.

Esi past uyatni bilmas.

Esi pastning ishi past.

Esing borida etagingni yop.

Etik oyog'ingni qisganda,
Bosh kiyimingdan gapirma.

Eshak buloqni bulg'ab suv ichar.

Eshak yig'ilib ot bo'lmas,
O'z urug'iga yot bo'lmas.

Eshak to'shakni bilmas.

Eshak to'qim tanlamas.

Eshak egasini tanimas,
Mushuk — bekasini.

Eshak eshakdan qolsa, qulog'ini kesar,
Xotin xotindan qolsa, oyog'ini kesar.

Eshak hangramasa, hangi demaslar.

Eshakka atlas to'qim ursang ham, bari bir eshak.

Eshakka gilam to'qim ham bir, juldur to'qim ham.

Eshakni siylasang, oxurni bulg'ar.

Eshakning yomoni qoziq bulg'ar,
Otning yomoni — oxur.

Eshakning tanlagani sho'ra.

Eshakning hangrashni to'yda avjga chiqar.

Eshitmas quloq elni buzar.

Yaxshi kishiga bir so'z kifoya,
Yomon kishiga ming so'z befoyda.

Yaxshi otga — bir qamchi,
Yomon otga — ming qamchi.

Yaxshi otga — siylov,
Yomon otga — qamchi.

Yaxshi payqab gapirar,
Yomon chayqab gapirar.

Yaxshi topib so'zlar,
Yomon — qopib.

Yaxshi hazil go'sht keltirar,
Yomon hazil musht keltirar.

Yaxshi hazil xush bo'lar,
Yomon hazil musht bo'lar.

Yaxshiga aytsang, bilar,
Yomonga aytsang, kular.

Yaxshiga — ishorat,
Yomonga — kaltak.

Yaxshiga hazil qilsang, ipakday bo'lar,
Yomonga hazil qilsang, eshakday bo'lar.

O'git ber, o'git olganga,
Nasihat qil, quloq solganga.

O'z kumochingga kul tortma.

O'z o'rnini bilmagan o'rinsiz qolar.

O'z qadrini bilmagan
O'zga odamga kular.

O'zi bozorga sig'magan tuya
Qo'shani bilan kirar.

O'zing suv ichadigan quduqqa tupurma.

O'zini bilmasang ham, otini bil.

O'zining yirtig'ini ko'rmagan
O'zganing tirtig'idan kular.

O'yidagini tihdan bil.

O'ylagan o'yini aytar,
Uxlagan — tushini.

O'ylamay gapirgan, og'rimay o'lar.

O'ylamay so'zlagan, o'qchimay o'lar.

O'ylamay qilingan turmush
To'ydan keyin buzilar.

O'ylovsiz boshdan tosh yaxshi.

O'ynab aytsang ham, o'yingdagini ayt.

O'n qatim o'yla,
Bir qatim so'yla.

O'rik o'rikni ko'rib oqarar.

O't bilan o'ynashma,
Shamol bilan mushtlashma.

O'tga borganning o'ttiz og'iz gapi bor.

O'q yetmas yerga qilich chopma.

O'qigan bilmas, uqqan bilar.

O'qigan — yaxshi,

Uqqan — undan ham yaxshi.

O'g'ridan botir chiqsa,
Chodiriga qarab ot qo'yar.

Qadamni qarab bos,
So'zni qarab ayt.

Qari o'ynasa, qiyomat.

Qarg'aga sovun,
Ahmoqqa nasihat kor qilmas.

Qirq yil qirg'in kelsa,
Beo'ylovga baribir.

Qishloqning qozisi bo'lguncha,
Shaharning tozisi bo'l.

Qovoq ekib, qovun kutma.

Qovuni yo'q kuz bo'lganini bilmas,
Sovuni yo'q yoz bo'lganini bilmas.

Quyvon bilan o'ynashsang, tolasan,
O't bilan o'ynashsang, yonasan.

Qui otasini bilmas.

Qui yursa, ensasidan belgili.

Qui qutursa, quduqqa tuflar.

Qulning aqli choshkadan keyin kirar.

Qulochingga qarab ketmon chop.

Qo'l yetmasa, bo'y cho'zma.

Qo'lingni yuvib yur,
Nima yeyishingni bilasan.

Og'zingni tiyib yur,
Nima deyishingni bilasan.

Qo'lingni qarmovda tiy,
Tilingni — yig'inda.

Qo'poldan to'ngak aylansin.

Qo'tir taka qo'ra bulg'ar.

G'alamis yeganini gapirar,
Ahmoq — kiyganini.

G'alchani izzat qilsang,
Chorig'i bilan to'rga chiqar.

Hazil — hazil,
Hazilni tushunmagan kal Fozil.

Hazilni ko'targanga chiqargan.

Hayvonlar ichida ayyori — tulki,
Ma'nisiz g'iybatning oxiri — kulki.

Hayitdan keyin arafa.

Hayronman Shoniyozning ishiga,
Etik sotib, paytava olib yurishiga.

Hamma hamma bilan,
Kal qiz oyna bilan.

Har bir so'zni bilib ayt,
Ko'pga ma'qul qilib ayt.

Har kim o'zidan o'tganini o'zi bilar.

Har kimning bo'yiga qarab to'n bich.

Har kishining didi boshqa,
Har gulning — hidi.

Hech kim o'z ayronini achchiq demas.

Hisobingni to'g'ri qil,
Xotiningni o'g'ri qilma.

Holini bilgan halok bo'lmas.

Holini bilgan horimas,
Horisa ham orimas.

Holini bilmagan halok bo'lar.

SABAB, BAHONA VA NATIJA

Ajal yetmay, chivin o'lmas.

Ajali yetgan sichqon
Mushukka g'amza qilar.

Alamzadaning tili zahar.

Alas-alasga o't kerak.

Aravani ot emas, arpa tortar.

Arazlagan bolaga osh totli.

Bermas qizning qalini ko'p.

Besabab oyoqqa tikan kirmas.

Bir kunlikka ham ravot kerak,
Ming kunlikka ham.

Bola yig'lamasa, ona sut bermas.

Borishda maqtanma, kelishda maqtan.

Boyagi-boyagi, boyxo'janing tayog'i.

Bug'doyning borar joyi — tegirmon.

Bo'ladigan ishning bo'lgani yaxshi,
Uydagilarning tingani yaxshi.

Gul tufayli tikan suv ichar.

Gunohiga yarasha jazosi.

Daydiga ish — bahona.

Devor yiqilmay, handak to'lmas.

El yursa, yung to'zar.

It yeganini qusar.

It chopar, deb bit chopar.

Ichmas edim kosaning qaymog'ini,
Zor bo'ldim kubining ayroniga.

Ishni ko'rib ustaga baho ber,
Ustani ko'rib — shogirdiga.

Yig'lagisi kelgan bola,

Otasining soqolini o'ynar.

Karvon yo'lda tuzalar.

Kamay — misdan, balg'am — isdan.

Karnaychidan — bir puf.

Kelinning siri kelgan yerida bilinar.

Kemada kim borini chiqqanda bilasan.

Ko'rganning till bildirar,
Kuyganning — dili.

Mol chiqasiga kelsa, egasi sababchi.

Molga balomat — boshga salomat.
Muz erisa, suv bo'lar,
Suv sovisa, muz bo'lar.

Nima solsang oshingga,
Shu chiqar qoshiq'ingga.

Nima eksang, shuni o'rasan.

Non qiyshiq emas, bug'doyi qiyshiq.

Odamdan — odam, hayvondan — hayvon.

Oyoq changi og'izga kirar.

Oz oshga imdov yo'q.

Oldim baloni, urdim baloga,
Chiqdi balosi, qoldim baloga.

Olma og'ochidan ohs tushmas.

Olov so'nsa, soviydi,
Giyoh so'lsa, quriydi.

Osmon yig'lamay, yer kulmas.

Osmon ola — yer ola.

Osmondan nam tushmasa, giyoh unmas.

Ot ag'nasa, tuk qolar.

Ot oriqlasa, tuvaloq bo'lar.

Ot tortishib ot tanir,
Er tortishib — el.

Otilmagan sopqon ham betga tegar, ham ketga.

Oxurga neni solsang, xurmachadan shuni olasan.

Pishgan ovqatning umri qisqa.

Pul bermas ma'raka buzar.

Pishak go'shtga yetmasa — «puf sassiq».

Saboq mushkul bo'lsa, o'quvchini uyqu bosar.

Sovuqdan qo'rqqan qishni yoqtirmas.

Sotmasning moli qimmat.

Sukut — alomati rizo.

Surnay chalishni bilmaganning ohangi ko'p.

Termilgan qozon qaynamas,
Qaynasa ham quyilmas.

Termilganing tilanganing emasmi.

Tuya elakka qolganda oqsar.

Tuyasidan qo'ng'irog'i qimmat.

Tug'mas tovuqning tuxumi aziz.

To'kilgan to'lmas, yiqilgan to'ymas.

Changakdagi go'sht sassiq.

Sholining bahonasida kurmak suv ichar.

Egasi yo'q mol — oldin topganniki.

Elak so'ragan iyagini yer.

Er qo'yar bo'lsa, xotin yomon,
Xotin qo'yar bo'lsa, er yomon.

Erinchoqqa ish buyursang,
Senga aql o'rgatar.

Ermagi yo'q enasinikida sigir sog'ar.

Et totligini qo'ysa,
Men o'g'riligimni qo'yardim.

Eshagi — bir tanga,

To'qimi — ming tanga.

Eshagi — bir tanga,
Tushovi — o'n tanga.

Eshagi yo'qning tushovi yo'q.

Eshagidan tushovi qimmat.

Eshakning yuki yengil bo'lsa, yotag'on bo'lar.

Yutim bo'lmasa, bitim bo'lmas.

Yutqazgan o'yinga to'ymas,
Yiqilgan — kurashga.

O'zi bir tanga,
To'ni qirq tanga.

O'zolimagan otga uzangi bahona.

O'yin bilmagan xotinga
Uy torligi bahona.

O'yin bilmaganga joy tor.

O'rinsiz haqorat soqovni burro qilar.

O'roqchining yomoni o'roq tanlar.

O'g'ri itning quyrug'i qisiq.

Qalin bergandan keyin
O'lik kuyov ham tobutda yotmas.

Qarzdorning yolg'oni cho'ntagida bolalar.

Qarzdorning cho'ntagi teshik.

Qaqillagan tovuq tug'may qo'ymas,
Guvillagan olov yonmay qo'ymas.

Qizi borning nozi bor,
Qiyin ishning qimmati zo'r.

Qimorboz boy berganda
Jamshidni yodlar,

Boy bo'lganda — qochishni.

Qichigan yerdan qo'l ketmas.
Qulunli biya ovulga sig'mas.

Quruq supraga duo yo'q,

Sendan menga davo yo'q.

Quruq suyakni it g'ajimas.

Qo'y katta, qo'zi kichik,
Echki sizga lozim emas.

Qo'ling yetgan shoxning shaftolisi shirin.

Hasharchining bolasi
Tilla qoshiq o'ynaydi.

SAMARADORLIK VA BESAMARLIK

Amali yo'q so'fidan,
Tuxumi yo'q tovuq yaxshi.

Arpaning doni bo'lguncha,
Bug'doyning somoni bo'.

Barakah qo'lning so'ygan chumchug'i ham qo'y
bo'ladi.

Baxmal kiydim — egnimda yo'q,
Palov yedim — og'zimda yo'q.

Befoyda kundadan o'tin yaxshi.

Bo'rdoqi yeyman desang,
Qizingni qassobga ber.

Gap bilan va'da berma,
Ish bilan va'da ber.

Gap bilan osh pishmas.

Daraxt o'sib qush qo'nar.

Daraxtning soyasi tagiga tushmas.

Yetmish yulduz yarim oyga tatimas.

Joyi bor, yo'lagi yo'q,
Palaxmoni bor, g'o'lagi yo'q.

Issiq ovqat — tanga rohat.

Issiq suyak sindirmas,
Sovuq jonni tindirmas.

Ishlaganda qulday ishla,
Otlanganda bekday otlan.

Ishlaganing — uyingga,
O'rganganing — o'zingga.

Yiroqdagi suv bilan suvsoqlik qonmas.

Yiroqdagi quyruqdan,
Yaqindagi o'pka yaxshi.

Yig'lagan bilan o'lik tirilmas,
Yamagan bilan chirik tikilmas.

Kirib chiqma, bilib chiq.

Kuygandan kul chiqar.

Kuydirsa ham, kun yaxshi.

Kulol mo'ndida suv ichar.

Kulolning ichishga kosasi yo'q.

Kulolning kulfatin ko'r,
Tutgani sopol tovoq.

Ko'ngil kirin aytsa ketar,
Ko'yлак kirin yuvsa ketar.

Ko'p gapirgandan ko'p ish kutma.

Ko'p otgan bilan mergan bo'lmas,
Ko'p aytgan bilan chechan bo'lmas.

Ko'rgan ko'p bilar,
O'qigan — oz.

Ma'roqi sigir sut bermas.

Mevali daraxt ko'p kaltak yeydi.

Mevali daraxtga hamma qaraydi.

Mevali daraxtga har kim ham kesak otar.

Mevali daraxtning shoxi xam.

Milk so'rgan bilan qorin to'ymas.

Ming qayg'u bir ish bitirmas.

Mingta hap-hapdan,
Bitta chop-chop yaxshi.

Mol yo'qolsa, egasi sabab.

Moling bo'lsa zotli,
Ro'zg'oring ham totli.

Muzdan oyna bo'lmas,
Simobdan — ko'z.

«Nimani o'qiding?» deb so'rama,
«Nimani bilding?» deb so'ra.

Non yemasning ishiga boq.

Oyoqda bo'lgandan og'izda bo'lgan yaxshi.

Ola chiqdi — balo chiqdi.

Ola ekkan oz olar,
Rosa ekkan soz olar.

Olma sabog'idan ortiq bo'lmas.

Olmagan qushdan ola bo'yin sichqon yaxshi.

Oltin chiqqan joyni odam bo'yi qazi.

Ona aqli — qiz aqli,
Ota so'zi — aql ko'zi.

Oriq ho'kizda yog' yo'q,
So'yaman desang, pichoq yo'q.

Osmon to'la farishta,
Har qaysisi bir ishda.

Ot boylovda semirar,
Qo'y — yaylovda.

Ot yaxshisi — yovmut,
To'n yaxshisi — movut.

Otamning unumi bor,
Onamning — tinimi.

Otning zo'ri qiya oshganda bilinar.

Och molim — to'q molim,
To'q molim — yo'q molim.

Rahbar nopok bo'lsa, ishda unum yo'q.

Tegib tursa — «mo'h-mo'h»,
Tegmay qolsa — «ho'k-ho'k».

Ter to'kib mehnat qilsang, yerdan zar unar.

Ter to'kib sochsang urug',
Yer seni qo'ymas quruq.

Ter to'kkanga — besh yong'oq,
To'kmaganga — puch yong'oq.

Ter to'kkanga yer bitar.
Ter to'kkanga — yer to'kar.

Ter to'kmagan er emas,
Qo'l tegmagan yer emas.

Ter to'ksang, don to'kasan,

Don to'ksang, non to'kasan.
Ter to'ksang, dur olasan.

Tug'mas tovuq ko'p qaqillar.

Tuqqaning yaramaydi, tukkaning yaraydi.

To'rtta shap-shapdan,
Bitta hap-hap yaxshi.

Unumli mehnat — katta daromad.

Unumsiz ishga urinma,
Ko'pdan qolib surinma.

Shoyi bilan kimxob kiydim, egnimda yo'q,
Qazi bilan qarta yedim, qornimda yo'q.

Erda gina bo'lmaydi,
Yerda xina bo'lmaydi.

Erta o'ngmagan kech o'ngmas,
Kech o'ngmagan hech o'ngmas.

Et — etga, sho'rva — betga.

Echki bo'lsin, taka bo'lsin, suti bo'lsin.

O'lmagan qui oltin kosada suv ichar.

O'g'irlik morning barakasi bo'lmas.

Qaring bor — barakang bor.

Qochgan qutulmas, quvgan yetolmas.

Qohati yelin sutli bo'lar.

Quruq so'z quloqqa yoqmas.

Quruq tovoqqa fotiha yuqmas.

Quruq qoshiq og'iz yirtar.

Qutli qo'noq kelsa, qo'y egiz tug'ar,
Qutsiz qo'noq kelsa, qo'yga qashqir chopar.

Qo'nishiga qarama, unishiga qara.

G'ayrati bor kishining
Unumi bor ishining.

Haydan kelgan huvga ketar,
Yomg'irdan kelgan suvga ketar.

Har yumushning fash bor,
Har bir ishning asli bor.

Harakat, harakatda barakat.

Harom molning barakasi yo'q.

Harom qo'l aralashsa,
Halol qo'ldan qut ketar.

Harom qo'l bor joyda baraka bo'lmas.
Hechdan ko'ra kech yaxshi.

RIZQ-NASIBA VA BENASIBLIK

Ayron ichgan qutular,
Chelak yalagan tutilar.

Allop un yalar,
Qassob — qon.

Arazchiga olti tayoq.

Ariqni kimlar qazir,
Suvini kimlar ichar.

Baliq yegan «suv-suv» der,
Qo'sh haydagan «chuv-chuv» der.

Ber, dedi subhon,
Berib soldi sulton.
Berma, dedi subhon,
Nimani bersin sulton.

Bersa ol, ursa qoch.

Bin semizini yeydi,
Biri egizini yeydi.

Bitmagan savdoga shirinkoma yo'q.

Bitta edi moyam,
Ikkita bo'ldi dastmoyam.

Boshning yugurigi — boshga,
Qo'lning yugurigi — oshga.

Boshsiz bo'rk bo'lmas,
Toysiz — turk.

Buzoqni tilga olsang,
Ipini uzib kelar.

Buyuigan olar,
Yugurgan qolar.

Buyurgan oshga tish tegar,
Yoz tegmasa, qish tegar.

Buyursa, bola,
Buyurmasa, chala.

Buyursa quyruq,
Buyurmasa yumruq.

Bo'zchi belboqqa yolchimas,
Kulol — mo'ndiga.

Bo'zchi ishtonga yolchimas,
Temirchi — taqaga.

Bo'ri xom yeb o'lmas,
Ho'kiz ishlab boy bo'lmas.

Gadoga bir eshik yopiq bo'lsa, bin — ochiq.

Yetim yetti uydan osh ichar.

Yetim kimniki — osh berganniki.

Yoqangdagini olguncha, qo'lingdagi to'kilar.

Jo'jali tovuqdan don ortmas.

Ikki marta o'lmaysan,
Bir martasidan qochib qutulmaysan.

Itga it o'limi.

Ichib turgan oshimga,
Chivin otdi boshimga.

Yiroqqa borsang, yaqindan qolasan,
Yiroqqa qo'ysang, yaqindan olasan.

Karvon ko'p, rizqi boshqa.

Kim tekkanini yeydi,
Kim — suyganini.

Kimga — barmoqday,
Kimga — tirnoqday.

Kimga — to'y, kimga — aza.

Kimga tuynukning yorug'i,
Kimga — shamchiroq.

Kimga — hoy-hoy,
Kimga — voy-voy.

Kimning etagiga o't tushsa, o'sha kuyar.

Kun — kuchliniki,
Qobirg'a — tishliniki.

Ko'kdan arpa yog'sa ham,
Eshakning yemi nimcha.

Ko'ppak yugurgani bilan tozi bo'lmas.

Lxj'lining chirmandasi yorilsa,
Gardishi maymunga o'yinchoq bo'lar.

Mol ozig'i — dalada,
Er ozig'i — yo'lida.

Mol ozsa, semiradi,
Odam ozsa, kemiradi.

Mol egasini topadi,
So'z — jo'yasini.

Nasib etsa, kelar Shom-u Iroqdin,
Nasib yitsa, ketar qosh-u qoboqdin.

Ne eksang, shu ko'karar.

Non — nonda, kaliti — osmonda.

Ovchi non qidirar,
Konchi — kon.

Ovchining o'limi — ovda,
Suvchining o'limi — suvda.

Olgan — o'g'ri, beigan — tangri.

Olib qochguncha, sochib ket.

Ollo-ollo degan bilan
Osmondan chalpak yog'ilmas.

Olomonchining yiqqani olomonga ketar.

Oltin, kumush tosh bo'lar.

Tomoqdan o'tsa, osh bo'lar.

Oriq boqilar, semiz so'yilar.

Osilmagan qozonga otilmagan quyon tushar.

Ot aylanib qozig'ini topar,
Suv aylanib — yorig'ini.

Ot aylanib qozig'ini topar,
Er aylanib — yozig'ini.

Ot bosmagan yerlarni toy bosar.

Ot boqsang — uloqqa,
Qo'y boqsang — qo'noqqa.

Ot jallobi och qolar.

Ot topadi, eshak yeydi.

Ot topganga qamchi topilar.

Ot o'yini — qirq yilda.

Ota ko'rganni bola ko'rmas,
Bola ko'rganni ota ko'rmas.

Otang — qui, enang — qui.

Otangga ne qilsang,
Oldingga shu kelar.

Otlining nasibasi — oltov,
Tuyalining nasibasi — to'rtov.

Och to'yar, yalang'och kiyar, o'lgan ketar.

Ochiq og'iz och qolmas.

Ochofat tishi bilan o'ziga qo'r qazir.

Osh ozga qoldi,
Bosh tozga qoldi.

Oq qo'yni ham o'z oyog'idan osarlar,
Qora qo'yni ham.

Oqajak qon tomirda turmas.

Oqqan ariq oqmay qolmas,
Oqmay qolsa, ikki ko'zing boqmay qolmas.

Og'ilda uloq tug'ilsa,
Adirda o'ti unib chiqar.

Og'riq — go'rda,
Sog' — to'rda.

Og'riq-og'riq — ko'z og'rig'i,
Har kimsaning o'z og'rig'i.

Palov desang, payshanbaga,
Do'lma desang, dushanbaga.

Palovning qamchisi — choy.

Rizq kamimas,
Banda ochidan o'lmas.

RizqU mehmon osh ustidan chiqar.

Ro'zingni sot, ro'shnolik ol.

Savol — osmondan,
Javob — tegirmondan.

Sakson kunda — saboq,
To'qson kunda — toboq.

Son tegmaganga son tegdi,
Zog'ora tegmaganga — non.

Suv oqqan soyga yana suv oqar.
Suvga yaqin — rizqqa yaqin.

Supraga tushgan sichqonning
Boshi oqarmay qolmas.

Tariq sochilsa, tovuq to'yar.

Tegirmonga kirgan gardsiz chiqmas.

Tekkanga — tuya boshi,
Tegmaganga — quyon boshi.

Til bilan tomoq qarimas.

Tirik yurgan quruq qolmas.

Tirik qulga mol bitar.

Tishi butunning rizqi butun.

Tishi yo'qning rizqi yo'q.

Tovoq sindirgan kosa to'lar.

Tomoq ko'rmay o'lgandan,
Tomoq ko'rib, yeyolmay o'lgan yomon.

Tomoqdan o'tganning bari tomoq.

Tongdagi — tangridan.

Topgan suyunar, tanigan olar.

Totgan ham bir, botgan ham.

Tushda suv ichgan bilan tashnalik qonmas.

Tushlik oshga tushlik yerdan kishi kelar.

Tushning oshi — tishga dori.

Tuyaday qiz uzatib,

Tugmaday jaz yemadim.

To'ydan — to'piqcha.

Umid o'lmas, rizq kamimas.

Umringdan bir kun qolguncha, osh ye,
Pulingdan bir tiyin qolguncha, osh ye.

Uxlaganga ulush yo'q.

Chekingga tushsa, chekchayma.

Shuvoq bor joyda tuyoq bor.

Er luqmasi er qornida qolmas.

Er molsiz bo'lmas,
Yigit — yorsiz.

Erta turgan yigitning bir rizqi ortiq,
Erta turgan ayolning bir ishi ortiq.

Ertagi nasibadan qolma,
Kechki nasibaga borma.

Ertalabki ilitma,
Balo-qazoga yugurtma.

Ertalabki mushtdan qaytma.

Eshak — ishi bilan,
To'ng'iz — tishi bilan.

Eshakka bir tup shuvoq ham oziq, ham qoziq.

Yugurganniki emas, buyurganniki.

Yuzi yupqalik rizqqa zarar.

Yutganing o'zingniki,
Chaynaganing — gumonda.

Otning o'limi — itning bayrami.

O'ttiz ikki tishda o'ttiz ikki ish bor.

Qayerga borsang ham, qora qozoning og'ayning.

Qaratgan quruq qolmas.

Oilgan eshikka boqar,
Oilmagan — teshikka.

Qilsa nasib, yeysan hasip.

Outlug' uydan quruq ketma.

Qo'li tekkanning og'zi tegar.

Qo'lni yuvib, och qolma.

Har kim nasib qilganini oshar.

Hasip — qilganniki emas,
Nasib qilganniki.

TEJAMKORLIK VA ISROFGARCHILIK

Ayol so'm qilar, erkak — chaqa.

Asal desang, bir kemir,
Qo'l tiqsang, ikki kemir.

Bir boshoq don —
Bir savat non.

Birin-birin ming bo'lar,
Toma-toma ko'l bo'lar.

Biya, topib beradi tuya.

Bozori yaqin boyimas.

Boylik ushoqdan yig'ilar.

Bugun yedim — yetdim,
Erta yedim — o'tdim.

Hamma hayitga chiqqanda,
Xumga kirib yotdim.

Bo'ydoqning bo'ynini bit yer,
Topgan-tutganini it yer.

Dalaning ko'kiga ishonguncha,
Otangning go'riga ishon.

Daryo-daryo qabul qil,
Tomchi-tomchi yubor.

Don ayagan donga yetar,
Non ayagan — nonga.

Donni yiqqan donodir.

Yeyishing — kepak,
Kiyishing — ipak.

Yozsam kaftimda bo'lar,
Yig'sam — mushtumda.

Ikki yarim — bir butun.

Yig'sang yetasan, sovursang ketasan.

Yig'sang — ko'p, sovursang — oz.

Kallaklab yoqsang, qirq yilga yetar,
Qo'porib yoqsang — bir yilga.

Kam-kam yesang, doim yersan,
Ko'p-ko'p yesang, neni yersan.

Kechalab turib yo'l yursang,
Eltib qo'yganday bo'lar.

Soqoling chiqmay pul topsang,
Otang berganday bo'lar.

Mozoring yaqin bo'lsa ham,
Bozoring yaqin bo'lmasin.

Molini quritaman degan pul qilar,
Donini quritaman degan un qilar.

Ozni beja, ko'pni teja.

Olaversang, yengil bo'lar,
Solaversang — og'ir.

Oltida yig'sang, oshadi,
Yettida yig'sang, yetadi.

Ortib qolsa qozonda,
Isitib yersan azonda.

Ortiqcha mol ko'z chiqarmas.

Ota mulki bo'lsa ham, ayab ye.

Otni ayagan ot minar,
To'nni ayagan to'n kiyar.

Oshni ayasang — oshga,
Nonni ayasang — nonga.

Oq tangang ortiq bo'lsa,
Qora kuningga saqla.

Pishirsang, osh bo'lar,
Pishirmasang, qush bo'lar.

Pul bo'ldi - kul bo'ldi.

Pulni topish oson, saqlash qiyin.

Pul to'plasang, kul bo'lar,
Somon to'plasang, pul bo'lar.

Pulni pul topar.

Pulni topgan xarjlasin.

Pulning onasi — tiyin.

Sanoqli mol yo'qolmas.

Sog'ib ichsang, ming kunlik,
Sotib yesang, bir kunlik.

Suv qattiq yerda to'xtar.

Tanga tiyindan o'sar,
Yilqi qulundan o'sar.

Tejab yegan darmonda,
Tejamagan — armonda.

Tejagan terga tushmas.

Tejamaganning tagi — tang.

Tejog'lik ish — bejog'lik ish.

Tejog'lik ro'zg'or — bejog'lik qo'g'irchoq.

Tiyin qadrini bilmagan so'm qadrini bilmas.

Tovuqni yesang, bir yeysan,
Tuxumini yesang, ming yeysan.

Toma-toma ko'l bo'lar,
Oqa-oqa sel bo'lar.

Toma-toma ko'l bo'lar,
Tommay qolsa, cho'l bo'lar.

Torta-torta yesang, toy orttirasan,
Qo'ya-qo'ya yesang, qo'y orttirasan.

Tuxumning oqini oqlab ye,
Sarig'ini — saqlab.

To'kilgan tuprog'i bilan to'lmas.

To'kilgandan tomchilagan yomon.

To'qlikda ochlikni o'yla,
Boyiganda — muhtojlikni.

Uyligini topmagan to'yiligini to'zdirar.

Usta ovchi chumchuqqa o'q otmas.

Choyning oxirini otangga ham berma.

Chumolining bir yil yiqqani —
Tuyaning bir yutgani.

Er topuvchan bo'lsa,
Xotin taquvchan bo'lar.

Er qoplar, xotin saqlar.

Eskini eplaguncha, esing ketar.

Eskisiz yangi bo'lmas.

Yamasang, yangi bo'lar,
Yangming tengi bo'lar.

Yangini eski saqlar.

Yaxshi o'g'il biylar ota molini,
Yomon o'g'il sochar ota molini.

Yaxshining ko'hnasi tozaning xizmatini qilar.

O'lgan o'zbekning qo'ynida noni bor.

O'rdak yesang, g'oz bog'la.

O'tin yormaganga o'tin yoqtirma.

O'tin yig'sang, pul bo'lar,
O'tga yoqsang, kul bo'lar.

O'g'il uylantirganga o'n yil,
Qiz chiqarganga qirq yil yondashma.

Qarovsiz uy — tashlandiq o'ra.

Qattiq joyda qoq turar.

Qiz asray olmagan tul qilar,
Jun asray olmagan qil qilar.

Qiz chiqargan uy masjidga o'xshab qolar.

Qirib yesang, qirq kunga yetar,
O'yib yesang — o'n kunga.

Qish kiyarin yoz kiysa,
G'arib qaydan boyisin.

Qishligini topmagan yozligidan ayrilar.

Qozonga kirgan qaytib qopga kirmas.

Qora pulni qora kunga saqla.

Qo'l tegdi — pichoq tegdi.

Qo'ling moy bo'lsa, boshingga surt.

Hamyonini qadrlagan hisobini puxta qilar.

Har kuni yema palovni,
Har kuni yoqqin olovni.

Hisobini bilgan — bir yil yetim,
Hisobini bilmagan — o'lguncha yetim.

Hisobini bilmagan hamyonidan ayrilar.

Holingga qarab hissa qo'sh.

NAQD VA NASIYA

Aynigan bo'lsa ham, butun bo'lsin.

Chirigan bo'lsa ham o'tin bo'lsin.

Arpa ekib, bug'doy kutma.

Arpa ekkan arpa olar,
Bug'doy ekkan — bug'doy.

Bozordagi botmon quyruq,
Taroziga tortgan quyruq.

Boyga kelin bo'lguncha,
Kambag'alga qiz bo'l.

Bug'doy bo'lsa, o'lchov topilar.

Bo'lsa — obi, bo'lmasa — yobi.

Yemayman degan kelin,
Yengdek hasipni yer.

Yemayman degan kelin,
Rapida bilan rapchani yer.

Yemayman degan kuyov,
Yetmish quymoq yer.

Yo'ldagi ikki qushdan,
Qo'ldagi bir qush yaxshi.

Yo'qni quvib, bordan ajralma.

Kishanli ot — o'z oting,
Tushovli ot — bo'z oting.

Ko'z ko'rар, qo'l ishlar.

Ko'zaning kuni bir kun.

Mendan bu gunoh,
Sendan u gunoh.

Merosi bor murabbo yer.

Mijozingdan ayrilging kelsa,
Nasiyaga mol ber.

Ming kulishning bir yig'isi bor.

Ming kun shahidlikdan
Bir kun tiriklik afzal.

Ming Makka ziyoratdan
Bir ko'ngil imorat yaxshi.

Ming siz-u bizdan,
Bir jiz-u biz yaxshi.

Ming so'zdan bir ish yaxshi.

Ming shirin maslahatdan bitta o'rnak ish yaxshi.

Mingni chala bilgandan,
Birni to'la bilgan yaxshi.

Mingtaning tusini bilguncha,
Bittaning ismini bil.

Mol oyog'in mol topar.

Mol egasiga o'xshamasa, harom o'lar.

Nasiya yema go'shtni,
Teshib chiqar to'shni.

Nasiya yemang etni, -
Qizartirar betni.

Nasiya mol emas,
Bergan musulmon emas.

Nasiya nonning ham kuyugi bo'lar, ham kesagi.

Nasiya qaymoqdan naqd qatiq yaxshi.

Nasiya quyruqdan naqd o'pka yaxshi.

Nasiyaga devona fotiha bermaydi.

Nasiyaga maymun o'ynamas.

Nasiyadan ungani — tegirmondan chiqqani.

Nasiyani o'g'ri chiqargan.

Nasiyaning o'n so'midan
Naqdning bir so'mi yaxshi.

Naqd pul qarchig'ay.

Olisdagi otdan yaqindagi eshak afzal.

Olisdan arbalagandan ko'ra,
Yaqindan to'rvalagan yaxshi.

Olisning oti o'zguncha,
Yaqinning toyi o'zsin.

Olmadan — olma, dovchadan — dovcha.

Olmaning tagida olma yotar,
Dovchanning tagida dovcha yotar.

Olov degan bilan og'iz kuymas.

Orqadagi gap — oxurdagi yem.

Pishmagan oshdan xom oshqovoq yaxshi.

Totilmagan bo'zadan
Miriqib ichgan go'ja yaxshi.

Uzoqning bug'doyidan
Yaqinning somoni afzal.

Uzoqning palovidan
Yaqinning sho'rvasi yaxshi.

Uzoqning uzunidan
Yaqinning kaltasi yaxshi.

Uzoqning qozisi bo'lguncha,
Yaqinning tozisi bo'l.

Uzoqqa tuzoq qo'yma.

Falon yerda oltin bor,
Borsang, paqir topilmas.

Chiqmagan bug'doyga — o'tmagan o'roq.

Chiqmagan terakka keimagan laylak in qurar.

Yashirin narsa yetmish yilda topilar.

O'zganing mis qozonidan
O'zingni qora qozoning yaxshi.

O'zganing otidan
O'zingning eshaging yaxshi.

Qorasi ko'ringandan qoldim dema,
Qo'lingga tegmaganni oldim dema.

Halvo degan bilan og'iz chuchimas.

EHTIYOJ VA ZARURIYAT

Boshi og'rimaganning xudo bilan nima ishi bor.

Buzoq somonxonani bo'shatar,
Bola — nonxonani.

Burunni sassiq deb kesib bo'lmas.

Bo'rini ko'rsa, ovul iti birlashar.

Bo'rining qulog'i — ovda.

Gadoga oq xalta ham bir, ko'k xalta ham.

Dunyoning kerakligini bozorda bildim,
Oxiratning kerakligini — mozorda.

Yog'och suvdan to'ymas.

Jon qiynamay, yumush bitmas,
Talaba bo'lmay, murodga yetmas.

Zarurat tushsa, zar to'kilar.

Zarulga zarur,
Nozarulga ne zarur.

Ishtonsizning tushiga Ikki enlik bo'z kirar.

Yig'lagan ko'zga — yosh,
Tilagan og'izga — osh.

Yig'lamagan bolaga emchak yo'q.

Yo'qni kerak toptirar,
Yolg'iz otni sottirar.

Yo'qni kerak toptirar,
Har tomonga choptirar.

Kampirning dardi — g'o'zada,
Yigitning dardi — bo'zada.

Kar qattiq so'zlar.

Katta uyga ne kerak,
Kichik uyga shu kerak.

Kel-kelga olsa, keli sop tug'ar.

Kelar gapni kelin ham aytar.

Kerak terakni yiqitar.

Kes-keslagan it ovga yaramas.

Ketar qizning ko'ngli kuyovda.

Kinnachi der: «Kasal ko'paysin»,
Go'rkov: «O'lik ko'paysin».

Kir yuvgichga — suv quygich.

Kunim uchun kul tortaman.

Ko'rga ko'zgu kerakmas.

Ko'chaning ko'rki — tol,
Yaylovning ko'rki — mol.

Loysiz suv, qurbaqasiz ko'l bo'lmas.

Mevasini ye, egasini surishtirma.

Men ne deyman,
Oo'bizim nima deydi.

Men o'z holim bilan,
Mulla mening molim bilan.

Merosdan yumruq tegsa ham ol.

Ming qo'ylining bir qo'yliga ishi tushar.

Molsiz uy bor, nonsiz uy yo'q.

Molsiz uy bo'lsa bo'lar,
Yuksiz uy bo'lmas.

Mo'ynaning pardozi — chiviq.

Nonsiz yashab bo'lmas,
Gapni oshab bo'lmas.

Odam odamga kerak,
Jon — tanga.

Oyoq charchasa, tayoq yaraydi.

Oz bo'lsa yetar,
Ko'p bo'lsa ketar.

Oy tunda kerak,
Aql — kunda.

Oyliging kuysa kuysin,
Kunkging kuymasin.

Olovga kelgan elakni olmas.

Ot bo'lmaganda eshak ham ot.

Ot topguncha egar top.

Ot tuz deydi,
Yigit — qiz.

Otaga — mol, qizga — jamol.

Otni topish bir kunlik,
Abzal topish ming kunlik.

Och kishi moy tanlamas,
Qari qiz boy tanlamas.

Och kishiga osh qo'ysang, betingga qaramas.

Och qolgan nondan gapirar.

Och qolganga qozon ostirma,
Sovuq qotganga o't yoqtirma.

Ochlik ko'chaga chiqarar,
Yalang'ochlik uyga kirgizar.

Ochning jahli qomida.

Osh totig'i — tuz.

Oshning ta'mi tuz bilan,
Suvning t'a'mi muz bilan.

Og'riq qayerda bo'lsa, jon o'sha yerda.

Sayil ham sayil,
Sargardonlik ham sayil.

So'raganning aybi yo'q.

Takaning mugizi tangriga kerak bo'пти.

Tashnaning tushiga suv kirar.

Temirchiga ko'mirchi hokim.

Tilab olgan to'n tizzaga chiqmas.

Tilab olgan non qorin to'ydirmas.

Tilaganga ne berar,
Qatti-qutti non berar.

Tilaganim tizdan tuban.

Tilingandan tilangan yomon.

Tilini tishlagan tishini sug'urib olmas.

Tirikchilik toshni ham yorar.

Tirikchilik sherni ham tulki qilar.

Tulkiga jon kerak,
Ovchiga teri kerak.

Turmush — urinish.

Txixumni ko'rmaganga qoraqarg'a ham tovuq.

Tuya och bo'lsa, jihoziga tarmashar.

Tuya tuz deb yig'lar,
Yigit — qiz deb.

To'yganda to'qlining go'shti ham tatimas,
Och qolganda zog'ora non ham ortmas.

Uyqu o'rin tanlamas.

Uksiz o'z kindigini o'zi kesar.

Xotin boshim erkak bo'ldi,
Qora sochim telpak bo'ldi.

Chayon chaqqan uxlaydi,
Qorni och uxlamaydi.

Charchab kelib mingan so'ng,
Cho'loq eshak ot bo'lur.

Chiroqning piligiga yog' kerak,
Odamning — iligiga.

Egasiga kerak bo'lsa, qo'shnisi o'pkalamas.

Er boshiga ish tushsa,
Etik bilan suv kechar.
Ot boshiga ish tushsa,
Suvliq bilan suv ichar.

Eshak yotaqolsam deydi,
Egasi yetaqolsam deydi.

Ehtiyoting bo'lsa, ehtiyojing bo'lmas.
Yantoqli yerda so'na bor.

O'g'ilga bir kerak bo'lsa,
Qizga ming kerak.

O'g'illi boshim o'yinda,
Qizli boshim qiyinda.

O'g'ling bo'lsa, elga ber,
Qizing bo'lsa, erga ber.

Qarz beruvchi — arslon,
Qarz oluvchi — sichqon.

Qarz olgan qochar,
Qarz bergan quvar.

Qari qizga tong otmas.

Qizli uy qizilga to'ymas.

Qizg'anchiqdan ortar, mechkaydan ortmas.

Qora qorning — qora qayg'ung.

Quzg'un och qolsa, tirikni ham cho'qir.

Qulunli biyadan quduq suvi ortmas.

Hamma yukni ko'targan tuya,
Kapkirni ham ko'tarar.

Har kimning tomiga qor yog'sa, o'zi kuraydi.

Har kishi o'z qopining og'zini o'zi ochar.

Ho'kizning mo'guzi o'ziga og'irlik qilmas.

REJA VA REJASIZLIK

Bekengash ishning pushaymoni ko'p.

Behuda urinsang, poyoni bo'lmas,
O'ylanib qilsang, ziyoni bo'lmas.

Bir kunlik yo'lga chiqsang,
Bir haftalik oziq ol.

Bir tup tok eksang, bir tup tol ek.

Birovga maslahat qil,
O'z bilganingdan qolma.

Bozor borsang, avval oqshomdan taraddud ko'r

Bo'yga qarab to'n bich.

Yelga qarshi tupunna, o'zingga qaytar.

Yetti o'lchab, bir kes.

Yolg'on gap bo'lsa ham, nishonga tegsin.

Ish avvalini bir o'ylasang,
Oxirini besh o'yla.

Yo'l bilmagan manziliga yetolmas.

Keng bichilgan to'n to'zmas.

Kengash fikr —quyma fikr.

Kengash qilgan el ozmas.

Kecha yotib o'yla,
Erta turib so'yla.

Kun ishini tun o'yla.

Maslahat bilan otgan tosh uzoqqa borar.

Maslahatli osh totli bo'lar.

Maslahatli to'y buzilmas.

Maslahatli to'n tor kelmas.

Maslahatsiz ish — o'rinsiz tashvish.

Maslahatsiz turmush to'ydan keyin buzilar.

Maqsadli bo'lgan yo'l topar.

Mol topguncha, hisob top.

Ot minib yaqinni ko'zlaguncha,
Tuya minib uzoqni ko'zla.

Ot minsang, olisni ko'zla.

Otilgan ovni kuzatma,
Otiladigan ovni kuzat.

Puxtaning ishi besh,
Shoshmaning ishi bo'sh.

Rejali ish — tejamli ish.

Rejali ish buzilmas.

Rejali ish — hamisha besh.

Rejasiz daraxtzor — changalzor.

Rejasiz ish — qolipsiz g'isht.

Tuya mingan uzoqni ko'zlar,
Eshak mingan — yaqinni.

Uydagi narxni bozordagi baho buzar.

Uydagi hisob bozorga to'g'ri kelmas.

Uyning gapi ko'chaga to'g'ri kelmas.

Ulgusiz ish o'ng'almas.

Xon kiyimi ham o'lchab bichilar.

Ertaning rejasini bugun tuz.

O'ylab-o'ylab jo'yak olsang,
O'ynab-o'ynab sug'orasan.

O'ylab qilingan ish bitar,
O'ylamay qilingan ish yitar.

O'ylamagan o'kinar.

O'ylamay uchgan qo'narga tol topmas.

O'ylamay qilingan ish,
Boshga keltirar tashvish.

O'g'il ko'rsang, terak ek.

Qizni beshikka sol,
Sepini sandiqqa sol.

Qish g'amini yozda ye,
U yog'ini o'zing bilasan.

Qovun eksang polizga,
Joy qilib qo'y dahlizga.

Qolipsiz g'isht bitmas,
Rejasiz ish bitmas.

Qulochingga qarab, ketmon chop.

Quruq kuchdan kun o'tmas.

Qush qo'nmasdan ucholmas.

Qo'ling bilan qilar ishni boshing bilan o'yla.

Har bir ishning chamasi bor,
Har daryoning kemasi bor.

ME'YOR VA ME'YORSIZLIK

Achchiq bo'lsang, qalampir bo'l,
Totli bo'lsang, bolday bo'l.

Besh qo'l og'izga sig'mas.

Besh panjangni og'zingga tiqma.

Behuda kuchanish belni sindirar.

Behuda harakat beburd qilar.

Behudaga yig'laganing — yuragingni dog'laganing.

Bir bulduruq uch qorga tatiydi.

Bir salla tagida ikki kalla bo'lmas.

Bir tomchi suv chumoliga daryo ko'rinar.

Bir qo'yga — pichoq,
Ikki qo'yga tayoq.

Botmon yuk bora bosar.

Bo'z yamog'i — bo'zcha,
Qop yamog'i — qopcha.

Bo'yingni yetmagan joyga cho'zma.

Gap bilaman, deb og'zingga zo'r berma,
Ish bilaman deb — qo'lingga.

Gapning ozi yaxshi,
Qizning — nozi.

Gapning hissasi yaxshi,
Yo'lning — qisqasi.

Daryoni bir kesak bilan loyqata olmaysan.

Do'sting ming bo'lsa ham — oz,
Dushmaning bir bo'lsa ham — ko'p.

Yotar qursoqqa — yorti non.

Jonidan o'tmasa, jonim demas.

Igna bilan bitadigan ishga juvoldiz tiqma.

Yo'qning ko'ngli yo'rg'a tilar.

Katta karvon katta ko'char.

Katta karvonga katta yo'l.

Kuching yetmasa, kuchanma.

Ko'p boy bo'lgan bir surinar.

Ko'p gapning ozi yaxshi,
Oz gapning sozi yaxshi.

Ko'p kulgan bir yig'lar.

Ko'p egilma, bosarlar,
Ko'p bo'y cho'zma, osarlar.

Ko'p qidirgan kezma bo'lar,
Ko'p gapirgan ezma bo'lar.

Ko'p qilsang, ketadi,
Oz qilsang, yetadi.

Ko'rmaganning ko'rgani,
Yurmaganning yurgani yomon.

Oz demak — soz demak.
Oz yemak — soz yemak.

Oz so'z — orom so'z,
Ko'p so'z — harom so'z.

Oz-oz ye, doim ye.

Oyning oti ko'p,
Ruhning quti ko'p.

Ortiq davlat ko'z chiqarar.

Otang temirchi bo'lsa ham, gapni cho'zma.

Pastgina torn tushmoqqa yaxshi.

Sirka o'tkir bo'lsa, shishani sindirar.

Suv ko'paysa, daryo toshar.

Suv — muzdan, ariq — seldan.

Sumalak — bir yalamak.

So'z ma'quldan oshmas,
Devor — sarxoldan.

Taom tuz bilan,
Tuz o'lchov bilan.

Toshqin suvning kechigi ham bo'lar.

Tubsiz quduq bo'lmas.

Tuzsiz oshni it ichmas.

Tuzsiz xamir tandirda turmas.

Tuzsiz qazi tez sasir.

Tuzsizni ko'zsiz ham biladi.

Tuyani cho'mich bilan sug'orib bo'lmas.

Xira yongan chiroqdan qorong'i yaxshi.

Chana chanadan o'zmas,
Qimiz — savadan.

Shakarning ozi shirin.

Shirin taomning achchiq kekirigi bo'lar.

Erdan oshmoq bor,
Eldan oshmoq yo'q.

Yarimta non — rohati jon.

O'yinning ozi yaxshi,
Kampirning nozi yaxshi.

O'tkir qilich qinning zavoli.

G'ozga ergashaman deb,
O'rdakning choti ayrilibdi.

Hazilning ozi yaxshi,
Kal qizning — nozi.

Har yerni qilma orzu,
Har yerda bor tosh-u tarozi.

Har yerning o'z botmoni bor.

Har narsa o'z epi bilan.

Har narsaning ozi shirin.

QUDRAT VA OJIZLIK

Armondan qolsang ham, darmondan qolma.

Arpasiz ot dovon osholmas.

Arslon xuruji sherda,
Sher xuruji erda.

Arslonning bo'kirgani — to'ng'izning o'lgani.

Bag'ridagini oldirgan og'zidagini oldirar.

Birov so'rab yeydi,
Birov burab yeydi.

Boyning iti hurag'on,
Oti yurag'on bo'lar.

Boyning ishi farmon bilan,
Yo'qning ishi armon bilan.

Bor yetti pushtini qo'llar.

Borida — bo'ri,
Yo'g'ida — sho'ri.

Borning kosasi qirga qarab yumalar.

Buiganing ko'ziga igna xari bo'lib,
Chumoli fil bo'lib ko'rinar.

Bo'ri ovi — o'rtada,
Quzg'un ovi — tepada.

Bo'ri qarisa ham bitta qo'yga kuchi yetar.

Bo'sh yog'ochni quit yer.

Bo'sh kelganni bo'ri bosar.

Bo'sh omborning qulfi bo'lak.

Bo'sh qop tik turmas.

Daraxtning yumshog'ini qurt yer.

Devorda ungan giyohning
Bir shamollik hoh bor.

Yotaversang yov olar,
Indamasang — dov.

Yotgan yovga yoqar.

Yosh zehn — qaynar buloq.

Jalada qolgan yomg'irdan qo'rqmas.

Jin ko'ziga chirmanda — chorvoq.

Jo'mard yo'qligini bildirmas,
Tulpor — ochligini.

Zargarning ming urgani —
Chilangarning bir urgani.

Zari borning zo'ri bor.

Zarli zariga ishonar,
Zarsiz — kuchiga.

Zo'r zo'rni ko'rganda bo'ynini qisar.

Zo'r ovchi sher otar.

Zo'rdan zo'r chiqsa, zo'r dumini qisar.

Zo'ring bo'lsa, uy qurib ko'r,
Zaring bo'lsa, to'y qilib ko'r.

Zo'rning kuchi tegirmon yuritar.

Zo'rning toshi qirga yumalar.

Ignadek teshikdan tuyadek sovuq kirar.

Ignachining ming urgani —
Temirchining bir urgani.

Ikki nor urishsa,
O'rtada chivin o'lar.

Ikki tuyg'un yoprilsa, g'ozning sho'ri.

Iliging qurisa ham, yo'ldan qolma.

Ilon yuz yil yashasa — ajdaho,
Ming yil yashasa — yuho.

Inson qilolmaydigan ish yo'q.

Insonning joni — toshdan qattiq,
Ko'ngli — guldan nozik.

Ip ingichka yeridan uzilar.

Ipni ipga qo'shsang, arqon bo'lar.

It yengganini talar.

It egasiga suyanib huradi.

It hursa ham, oy seskanmas.

Yigit qo'lin tengi yo'q.

Yigitga yo zar kerak, yo — zo'r.

Yigitning zo'ri yer ochar.

Yo'lbars qirqqa kirsa ham, yeyishi — ang,
Qarg'a mingga kirsa ham, yeyishi — go'ng.

Kalit qulfdan kuchli.

Katta daraxtning soyasi ham katta.

Kemali kelsa, qayiqli qochar.

Kuchi yetmagan to'g'anoq solar.

Kuchi yo'q kurak sindirar.

Ko'z yetmagan joyga so'z yetar.

Ko'z yoshi toshni eritar.

Ko'ngil qanoti osmondan katta.

Ko'p botirdan yov ketar,
Ko'p chechandan dov ketar.

Ming daraxtning boshini bir bolta chopar.

Ming qarg'aga bir kesak.

Misgarning ming urgani,
Bosqonchining bir urgani.

Moli borning holi bor.

Molsiz kishi — jonsiz kishi.

Odam toshdan qattiq,
Paxtadan — yumshoq.

Ozman ho'kiz o'zidan qo'rqib novvosga ergashar.

Oy yorug'i — olamcha,
Sham yorug'i — ayvoncha.

Oyni etak bilan yopib bo'lmas.

Ola ko'zdan olg'ir bo'lsa ham, arslon bo'lolmas.

Ola to'g'anoq olg'ir bo'lsa ham, qarchig'ay bo'lmas.

Olomondan qochgan qutulmas.

Oriq otga qamchi ham yuk.

Ot bo'lari qulunligidan belgili,
Er bo'lari lo'laligidan belgili.

Ota qarg'ishi — o'q,
Ona qarg'ishi — do'q.

Otang bilan maqtanma,
Oting bilan maqtan.

Otang erdir,
Sen ham erdek qiliq qil.

Otdan otning chopishi ortiq,
Er yigitning topishi ortiq.

Oti yo'q toy qo'shar,
Quroli yo'q asir tushar.

Otning odimi katta,
Tuyaning — tovonni.

Oftobni qo'l bilan yashirib bo'lmas.

Pul — belga quvvat, boshga — toj.

Pul zamburning nishini qaytarar.

Sichqon nazarida mushukdan zo'r maxluq yo'q.

Sichqonga mushuk arslon bo'lib ko'rinar.

Sichqonning qarg'ishi mushukka o'tmas.

Terak terakni yiqar.

Til bilan tikan tortib bo'lmas.

Tirnog'i bo'lmasa, yo'lbars ham ojiz.

Tovuqning uchgani tomgacha.

Tomchi tosh teshar.

Tosh tushgan yerida og'ir.

Tog'ni zanjir ocholmas,
Dengizni qayiq buzolmas.

Tuya cho'ksa, tuki qolar,
Agar o'lsa, yuki qolar.

Tuyani shamol uchirsa,
Echkini osmonda ko'r.

To'qmoq kuchli bo'lsa,
Yung qoziq yerga kirar.

Uyqu arslonni ham yiqitar.

Uyqu o'lim bilan teng.

Uyqu uyquning sherigi.

Uyurni shamol uchirsa,
Do'ppingni osmonda ko'r.

Chayon cho'qqa tushsa,
O'z nishini o'ziga sanchar.

Chimxo'r ho'kiz ochdan o'lar.

Elning kuchi — ellik botmon.

Er bor yerda zo'r bor.

Er yigitning quvvati — el quvvati.

Echkiga jon qayg'usi,
Qassobga — moy.

Eshakning yugurigi — otning oqsog'i.

Yuk og'irini nor ko'tarar.

O'z joyida laycha ham sher.

O'lar to'ng'iz qaynoq suvdan tap tortmas.

O'lar ho'kiz boltadan qaytmas.

Qaynab turgan buloqni
Kuch bilan to'sib bo'lmas.

Qalam kuchi farmon bilan,
Qilich kuchi darmon bilan.

Qalam qihchdan o'tkir.

Qalamning ishini qilich qilolmas.

Qalamning uchi — qihchning kuchi.

Qirq igna bir juvoldiz bo'lmas.

Qurolida qirq kishining kuchi bor.

Qurol-yarog'siz sarboz —
Dumsiz, oyoqsiz g'oz.

Qo'y qarg'ishi bo'riga o'tmas.

FOYDA VA ZARAR

Araq ichgan,
O'ziga kafan bichgan.

Aroqxo'r,
O'ziga qonxo'r.

Achchiq — dushman, aql — do'st.

Baliq chuqur soyni,
Odam yaxshi joyni istar.

Barimtadan qo'rqqan mol yig'mas,
Chigirtkadan qo'rqqan ekin ekmas.

Bekorga mushuk oftobga chiqmas.

Befoyda so'zni aytma,
Foydali so'zdan qaytma.

Befoyda o'g'irdan bo'sh kunda yaxshi.

Bir anor ming bemorga davo.

Bir balosi bo'lmasa,
Shudgorda quyruq na qilur.

Bir miri — hayon,
Uch miri — ziyon.

Bir qo'yning boshi ketguncha,
Necha qo'chqorning boshi ketar.

Biya o'lsa, qulun — bosh,
Qulun o'lsa, ko'zing — yosh.

Bozorga kech bor, erta qayt.

Boylik o'zingga dushman.

Bordan yuqar, boldan tomar.

Borib olsang — foyda,
Keltirib berish qayda.

Buromad bo'lmasa, daromad bo'lmas.

Bo'yoqning yaxshisi — bo'zchining boyligi.

Gapirib pushaymon yegandan,
Gapirmay dog'da qol.

Giyranda kulib yig'lar,

Toy bersang, erib yig'lar.

Go'sht shirinligini tashlasa,
O'g'ri o'g'riligini tashlar.

Daryo toshsa, quduqqa zarar.

Daryodan — bir tomchi,
To'ng'izdan — bir tuk.

Daromadga qarab buromad.
Dorining achchig'i yaxshi.

Yegan bilmas, yedirgan bilar.

Yeganning yarasi tez bitar.

Yedirganga yem berar,
Yedirmaganga ne berar.

Yedirsang, yeyarsan,
Kiydirsang, kiyarsan.

Yomonga el bo'lguncha,
Yaxshiga bel bo'l.

Yomonga el bo'lguncha,
Yag'ir otga bel bo'l.

Yomondan naf kelsa,
Keyinidan zarb kelar.

Yomonning oshiga borguncha,
Yaxshining ishiga bor.

Yomonning oshnasi ko'p,
Joniga foydasi yo'q.

Yomonning to'rida bo'lguncha,
Yaxshining go'rida bo'l.

Yomonning to'rida yotguncha,
Yaxshining bo'sag'asida yot.

Yomonning o'yini yomon,
Buqaning — bo'yni.

Yomonning o'g'li bo'lguncha,
Yaxshining quli bo'l.

Yomonning xizmatini qilguncha,
Yaxshining qurboni bo'l.

Yomonning qo'lga berguncha,

Yaxshining yo'liga ber.

Yoshligingda eksang terak,
Ulg'ayganda o'zingga kerak.

Jag'likka jag' bo'lguncha,
Aqllikka qui bo'l.

Jinchiroq ostiga yog'du bermas.

Irimchi irim etar,
Irimi qirin ketar.

Itni o'ldirganning o'zi ko'mar.

Ishlaganing — menga,
O'rganganing — o'zingga.

Yo'qolib topilgan mol — o'lja,
Og'rib sog'aygan jon — o'lja.

Kabob seli bilan.

Karvon o'tar, izi qolar.

Kasalni mayiz emas,
Achchiq dori tuzatar.

Katta-katta gapiiguncha,
Katta burda non tishla.

Keksa qassob tushiga
Tunda mingta qo'y kirar.

Kengashda kenglik ko'p.

Kengashli el kamimas.

Ketar kishiga yo'l yaxshi.

Kirimiga qarab chiqimi.

Kishini ish ovutar,
Kasalni — dori.

Kulchali bola suyumh kelar.

Ko'z ko'radi-yu, qosh sezmas.

Ko'lning otini balig'i chiqarar.

Ko'ngil uchun ko'z ber,
Yaxshilarga so'z ber.

Ko'p gap eshakka yuk.

Ko'p gapirgan bozor,
Ko'p yugurgan ozar.

Ko'p ko'rganning kuni ortiq.

Ko'p so'zlagan oz o'rganar.

Ko'rga kecha-kunduz barobar.

Ko'rganning ko'zidan ketmas.

Ko'rpa to'n bo'lmas,
O'ynash er bo'lmas.

Ko'chada ko'p kishi,
Kim bilan kimning ishi.

Lo'lining eshagini sug'or, puhni ol.

Maraz bo'lsang yong'oq ye,
Qusung'a bo'lsang — qalampir.

Ma'arakada teng bo'lmasa, tarakada teng bo'lar.

Mol achchig'i — jon achchig'i.

Mol semirsa — foyda,
Odam semirsa — ziyon.

Moli yo'q deb erdan kechma,
Cho'pi yo'q deb — yerdan.

Molni cho'pon tashlasa ham, egasi tashlamas.

Nari borsam, ho'kiz o'lar,
Beri kelsam, arava sinar.

Nortuya — tuyalarning nori,
Vaqti kelsa, garmdori ham dori.

Obro'ni izlashdan ish ko'rsatgan afzal.

Oz bo'lsin, soz bo'lsin,
Bedana bo'lsin, yog' bo'lsin.

Oz yeganga bor davo,
Ko'p yeganga ne davo.

Oz-oz yegan mazadur,
Ko'p-ko'p yegan ozadur.

Oy yorug'i o'g'riga yoqmas.

Olam olma, odam ol.

Olag'on qo'lim — berag'on.

Olgan bir yozug'lik,

Oldirgan ming yozug'lik.

Ortiqcha davlat bosh yormas.

Ortiqcha maqtov — ishlashga g'ov.

Ota moli — bolaga uyutqi.

Ota-ona duosi,
O'tga, suvga botirmas.

Ota rozi — xudo rozi.

Otadan oltov bo'lguncha,
Onadan ikkov bo'l.

Otang qarisa, qui olma,
Onang qarisa — cho'ri.

Otaning duosidan ustozning faxri yaxshi.

Otaning ochgan yo'li bor,
Onaning bichgan to'ni bor.

Otasini og'ritgan
El ichida xor bo'lar,
Onasini og'ritgan
Parcha nonga zor bo'lar.

Oti chiqmagan yigitdan teva yaxshi.

Oxirini otangga berma.

Och tovuq omborga yugurar.

Oqsoqdan — hazar, ko'rdan — ofat.

Og'iz og'izdan yel olar.

Og'iz qo'lni tanir.

Pul pulni topar,
Yo'l yo'lni topar.

Pul — qo'lning kiri.

Puling bo'lsa, yer ol.

Pulni bersang pulliga ber, puling kuymas.

Savdo ko'p yerda g'avg'o ko'p.

Savdo — soqol siypaguncha.

Savdo g'avg'osiz bo'lmas.

Salomda bo'shlik yo'q,
Savdoda — do'stlik.

Sovrilgan sayohatdan
Tuhmatli jarohat yaxshi.

Suyuq osh ichdim, qornim to'q,
O'rnimdan tursam, hech narsa yo'q.

So'z bergan bilan bo'lma,
Bo'z bergan bilan bo'l.

Taka bo'lsin, suti bo'lsin,
Quyvon bo'lsin, eti bo'lsin.

Tiyin,
Tiyinning ishi qiyin.

Tozining oshnasi ko'p,
Boshiga foydasi yo'q.

Tuya ham sovg'a,
Tugma ham sovg'a.

Tuyada yukim yo'q,
Yiqilsa, g'amim yo'q.

To'ng'izdan bir tuk uzgan naf.

Uyquning ozi ham chaksa,
Ko'pi ham chaksa.

Foyda bilan zarar bir xurjinning ko'zida.

Foydadan foyda chiqmasa,
Qora sigir qayda.

Foydang qursin zarariqa yetmagan,
Tuyang qursin piyodadan o'tmagan.

Foydasi yo'q boydan qoch,
Panasi yo'q soydan qoch.

Foydasi yo'q farishtadan
Oshno dev yaxshi.

Foydasiz odamdan
Xizmatkor eshak afzal.

Foydasiz tulpordan toy yaxshi,
Foydasiz shunqordan — turumtoy.

Xo'roz hamma yerda bir xil qichqirar.

Chamanda — gul, otasi — pul.

Chiqadigan chiqmasdan,
Kiradigan kirmaydi.

O'lik arslondan tirik sichqon afzal.

O'rik yeb og'rigandan, olma yeb o'lgan yaxshi.

O'tniki — o'tga, suvniki — suvga,
Qoldi qatiqning puli.

O'g'riga otashkurak ham mol.

Qamishdan cho'g' tushmas.

Qarz ol-da, xotin ol,
Qarzdor qarzin olar,
Xotin yoningga qolar.

Qassobga oq qo'y ham bir,
Qora qo'y ham bir.

Qiz boqquncha, qisir sigir boq.

Qiz ortib ketar,
O'g'il — tortib.

Qimordan kelgan qimorga ketar.

Qo'y egasi bilan cho'ponning sanog'i to'g'ri kelmas.

Qo'lga olganning og'iri yo'q.

Qo'ling bilan berasan,

Oyog'ing bilan yurasan.

Har ziyon — bir pand.

Har kallada ming xayol.

Har kim o'z uyiga qarab tortar.

Har chinordan bir yaproq.

MAS'ULIYAT VA MAS'ULIYATSIZLIK

Bekor otning boshi o'tlar,
Bog'liq bo'lsa, yaxshi o'tlar.

Bekor o'tirguncha, bekor ishla.

Beparvo do'stdan yog'och yaxshi.

Bir nafaslik muhabbat,
Boshga keltirar ofat.

Bolaga ish buyur,
Orqasidan o'zing yugur.

Boshliq bo'lish oson,
Boshlamoq qiyin.

Boq otingni arpa bilan,
Boqar qazi-qarta bilan.

Bugun oyog'ing to'rtta bo'lsa,
Ertaga tuzli xalta yelkangda.

Bo'lar-bo'lmasga urinma,
Oxirida surinma.

Dunyoda bir ko'ngilchak o'lar,
Bir — erinchak.

Dutorchi dutorchini ko'rsa, qo'li qaltirar.

Do'sting do'st bo'lsin,
Hisobing durust bo'lsin.

Yemakning qusmog'i bor.

Yengil oyoq uzoqqa qo'shar,
Yengil bosh tuzoqqa tushar.

Yetim yurib yetilgan o'zar.

Intizomli lashkar yengilmas.

Yo'li olis tinim bilmas.

Katta boshning og'rig'i ham katta.

Kissasida puli yo'q,
Kisavurdan g'ami yo'q.

Kishi to'ni — kirchil,
Kishi oti — terchil.

Ko'z — tarozi,
Ko'ngil — qozi.

Ko'zi yo'qning o'zi yo'q.

Ko'nmasga ko'p bersang, ko'nadi.

Maydonga kirgan manglayini qashir.

Mastlik — rostlik.

Mendan ayb o'tmas,
Tilim toyib ketmas.

Narvonga chiqsang, shoshmay chiq,
O'z haddingdan oshmay chiq.

Notiq mahmadana bo'lsa,
Majlisning burdi ketar.

Omonat ish ovora qilar.

Omonat, omonatga qilma xiyonat.

Osilsang, baland dorga osil,
Yiqilsang, maydonga yiqil.

Oson yerda osh qayda.

Oson ishning ohi bor.

Ot mingan olisni ko'zlar.

Otni sinash oson,
Odamni sinash qiyin.

Oqma quloqqa aytsang, oqib ketar,
Quyuma quloqqa aytsang, quyib olar.

Og'iz — bir, quloq — ikki,
Bir so'zlab, tingla qirq ikki.

Ur, deganga zo'r kelmas,
Urganga zo'r kelar.

TAQDIR VA TADBIR

Ayol degan palaxmon toshi,
Qayerga otsa, shu yerga tushar.

Ajal yetdi,
Devona qabul qildi.

Ana go'r, mana go'r,
Ishonmasang, borib ko'r.

Asov otni taqa to'xtatar.

Asragan ko'zga cho'p tushar.

Asragan qo'l sinar.

Asrayman desa balo yo'q,
O'laman desa — davo.

Bandaning boshi — olloning toshi.

Betda yurgan bo'riman,
Nasibamdan ko'raman.

Beshikdagi bolaning bek bo'lishini kim bilar.

Bir mix bir nag'alni,
Bir nag'al bir otni tutar.

Bir ko'r — qiyiq,
Bir kar — qiyiq.

Bir to'lgan bir sochilar.

Boy bo'lmasim bilibman,
Och o'ldirma, xudoyim.

Bugun bo'lsa ham shu o'lim,
Erta bo'lsa ham shu o'lim.

Bo'ladigan ishning boshi to'g'ri.

Bo'rknini tashlab bo'ridan qutulib bo'lmas.

Daryoga ot solmasdan avval kechuvini top.

Yelli kun yo'rt,
Yog'inli kun yot.

Jumadan umiding bo'lsa,
Payshanbadan harakat qil.

Zamona kelmay qirindan,

G'amingni ye burundan.

Iyasi kelsa, biyasini ber.

Yo'lga chiqmoq na hojat,
Yo'l ozig'ing bo'lmasa.

Kuzning kelishini yozda belgila.

Kun qizarib botsa, qizingni uzat,
Tong qizarib otsa, tomingni tuzat.

Kun g'amini sahar ye,
Yil g'amini bahor ye.

Men qilaman o'ttiz,
Tangrim qiladi to'qqiz.

Minora solgan minora bo'yi chuqur qazir.

Minsang — eshak, solsang — to'shak.

Mol yig'sang, qo'nishini top,
Osh yesang, idishini top.

Mol molga yetguncha
Azroil jonga yetar.

Morbozniki mordan,
Dorbozniki dordan.

Murching ko'p bo'lsa, bulamiqqa sol.

Odam tuzar, taqdir buzar.

Ozmayman degan yigitni qorong'u tun ozdirar.

Olisdan otilgan sopqon
To'g'ri mo'ljalga tegar.

Ot olmay, oxur tuzat.

Otang mirob bo'lsa ham,
Ariqni tozalab suv ich.

Otga minsang, qamchi ol.

Otni boqsang, ot qilasan,
Yovni quvsang mot qilasan.

Otni it qaytarar.

Og'riq tishning davosi — ombir.

Pulingdan bir puling qolsa, palov ye,
Kuningdan bir kuning qolsa, xotin ol.

Safaiga otlanma safar xaltasiz,
Zinhor yo'lga chiqma yaroq-boltasiz.

Safarga otlansang, otga qoziq ol,
Bir kunlik yo'l uchun yillik oziq ol.

Sinalmagan sop qolmas,
Yirtilmagan qop qolmas.

Singan kulolning ko'zasi,
To'kilgan bo'zagarning bo'zasi.

Sinmasni kulol yasamas,
O'lmasni xudo yaratmas.

Sichqon tutishga qopqon zarur,
Dushmanni otishga — sopqon.

Suv ko'zasi suvda sinar.

Suvni bog'laguncha, ariq och.

Tadbirga taqdir hayron.

Tadbirning yengi bilan
Taqdirni yashirib bo'lmas.

Taqdirli ayol — tadbirli ayol.

Taqdirning balosi ko'p,
Saqlasa panosi ko'p.

Taqdirning ishini tadbir buzolmas,
Tadbirning ishini taqdir buzolmas.

Temir olovga tushsa, tilni tushunadi.

Tilni bilish — dilni bilish.

Tirik bandada tinim yo'q.

Toshga soch, toleyingdan ko'r.

Tuyog'i butun tulpor yo'q,
Qiyog'i butun shunqor yo'q.

Tulki qancha qochmasin, borar joyi
Mo'ynado'zning do'koni.

Turnani tuzoq bilan tutib bo'lmas.

Tutunning achchig'ini mo'ri bilar.

Tushibsan bu so'qmoqqa,
Ko'narsan bu to'qmoqqa.

Tuya qochib yukdan qutulmas.

Tuya quvsa, o'rga qoch,
Ilon quvsa — shudgorga.

To'ylining to'yi o'tar,
To'ysizning kuni o'tar.

To'kilmagan kim bor,
So'kilmagan kim bor.

Uzun arqon — keng tuzoq.

Uyqu kelmasdan burun o'rin sol.

Ulov o'rniga tayoq.

Hiyla bilan arslon tutilar,
Kuch bilan sichqon tutilmas.

Echki yuzga yetmas,
Yuzga yetsa ham kuzga yetmas.

Eshakni yukka ohb kel
Yoki yukni — eshakka.

Eshmachi eshib olar,
Teshmachi — teshib.

Yaxshi tushga ham sadaqa,
Yomon tushga ham sadaqa.

O'liging bo'lsa, yerga ber,
Qizing bo'lsa — elga.

O'ngini o'ngla, so'ngini so'ngla.

O'tmas umr bo'lmas,
Sinmas — temir.

Qilich eng so'nggi hiyladir.

Qirq yil qirg'in bo'lsa,
Ajali yetgan o'lar.

Qistov bo'lsa, ot yaraydi,
Uzoq bo'lsa — xat.

Qichiganni qashigan yengar.

Qishda po'stin kiyma, qazi ye.

Qoziqsiz ot turmas.

Qor yog'di — iz bosildi.

Qochgan ham xudo der, quvgan ham.

Quyvon qopqoni bilan arslonni ovlab bo'lmas.

Qurtning davosi — qaynoq suv.

Qush qo'nmaydigan daraxt bo'lmas.

Har yerning tulkisini o'z tozisi bilan ovla.

Har kimga — bir uy, bir go'r.

Har og'riqning davosi bor,
Har emgakning chorasi bor.

Hiyla ham o'z o'rnida botirlik.

Ho'kizing bo'lmasa, o'zing chop,
Omoching bo'lmasa, ketmon top.

VAQT VA FURSAT QADRI

Avval kelgan ho'kiz
Suvning tozasini ichar.

Avvalgi savdo — savdo,
Keyingi savdo — g'avg'o.

Barvaqt qilingan harakat,
Hosilga berar barakat.

Bahorgi beg'amlik — kuzgi pushmonlik.

Bahorgi harakat — kuzgi barakat.

Bahorning bir kuni yilga tatir.

Bahorning bir kuni qishni boqar.

Bevaqt qichqirgan xo'rozning
Tojidan qon olinar.

Besh kunim — xush kunim.

Bir kun burun sochsang,
Hafta burun o'rasan.

Bozordan qolgan bir kun qolar,
Ekishdan qolgan bir yil qolar.

Bolta tushguncha, kunda dam olar.
Bugungi ishni ertaga qo'yma.

Bultur edi kuygani,
Endi keldingmi so'rgani.

Vaqillagan vaqtni o'tkazar,
Qo'lidan naqdni ketkazar.

Vaqt aqchadur,
G'ofil bo'lma, qochadur.

Vaqt ketdi — baxt ketdi,
Toji sari taxt ketdi.

Vaqt — omad.

Vaqt tog'ni yemirar,
Suv toshni kemirar.

Vaqt o'tgandan keyin
Qilichingni toshga chop.

Vaqt — g'animat,

O'tsa — nadomat.

Vaqt — qozi.

Vaqtdan yutding — baxtdan yutding.

Vaqti yetsa, qush ham bolasiga uya qurar.

Vaqti kelsa, fil sichqondan qo'rqar.

Vaqtim bo'shga ketdi,
Erim go'shtga ketdi.

Vaqting bor — naqding bor.

Vaqting ketdi — baxting ketdi.

Vaqting ketdi — naqding ketdi.

Vaqtli harakat — oxiri barakat.

Gap — ko'p, ko'mir — oz.

Gap — ko'p, umr — oz.

Dardingning vaqti o'tsa,

Tabibdan o'pkalama.

Dehqon bo'lsang, kuz hayda,
Kuz haydamasang, yuz hayda.

Yozda ishlamagan
Qishda kesak yer.

Yozda ishlamagan
Qishda tishlamas.

Yozda kuyungan
Qishda suyunar.

Yozda mehnat qilsang,
Qishda yeysan kishmish.

Yozda mehnat qilmasang,
Qishda yeysan tirkish.

Yozda miyang qaynasa,
Qishda qozoning qaynar.

Yozda uy-joy qurmasang,
Qishda balchiq kecharsan.

Yozda yuz yama,

Qishda g'am yema.

Yozni qo'yib, qish dema,
Qishga yarasha ishing bor.

Yoshligingda kiymakka qizg'anasan,
Qariganda kiymakka uyalasan.

Yoshligingda odatlansang,
Qariganda ko'nikasan.

Qariganda odatlansang,
Ko'nikkancha ko'milasan.

Yoqti borida g'amlamasang,
Qorong'ida qarmalarsan.

Yoqut bilan vaqt topilmas,
Vaqt bilan yoqut topilar.

Jo'jani kuzda sanarlar.

Jo'ja tovuq bo'lguncha,
Kalxat ko'p kelar.

Inson umri — daryo suvi.

Yo'qolgan oltin topilar,
Yo'qolgan vaqt topilmas.

Kech boshlagan kechikar.

Kechki ekinning xatari ko'p.

Kechning xazinasidan
Ertaning nasibasi yaxshi.

Muzdan o'tsang, oldin o't,
O'yilguncha o'tarsan.

Nonni tandirning qizig'ida yop.

Ovchi kechiksa, ang ketar.

Oldin otlangan manzilga oldin borar.

Oting borida yo'l tani,
Esing borida el tani.

Osh kutsa ham, ish kutmas.

Oqsoq qo'y tushdan keyin ma'raydi.

Og'am — olguncha,

Yangam — yeguncha.

Sayil o'tgandan keyin
Xinani ketingga qo'y.

Temirni qizig'ida bos.

Umr — ariqdan oqqan suv.

Umr temir bo'lsa ham, bir kun eriydi.

Umr — o'tkinchi mehmon.

Uch kun barvaqt turgan bir kun yutar.

Chiroying borida chinoringni top.

Ekinni erta yiqqan xirmon qilar,
Kech qolgan armon qilar.

Ekinni erta ekkan,
Hosilni erta o'rar.

Erta turgan ish bitirar,
Kech turgan ko'p turtinar.

Erta turgan horimas.

Ertaga osh qolsa — davlat,
Ish qolsa — mehnat.

Ertagi savdoning dahsar og'irligi bor.

Ertalabki vaqt — naqdgina baxt.

Ertalabki ish,
Ko'ngilni qilar xush.

O'tgan vaqt yo'qolgan oltindan qimmat.

O'tgan kun topilmas,
Kelar kun sotilmas.

O'tgan umr — otilgan o'q.

Qirqida tanbur olgan
O'lganda chalar.

Qolgan ishga qor yog'ar.

Qurbaqa ham vaqti bilan vaqillar.

Har bir ishning vaqti bor,
Vaqt bilganning baxti yor.

Har meva o'z vaqtida pishar.
Har narsa o'z vaqtida yarashar.

IMKON VA IMKONSIZLIK

Baliqning tirikligi suv bilan,
Odamning tirikligi odam bilan.

Baliqning ham sakkiz qanoti bor.

Bekorga zo'r berma, beling sinar.

Bozorning qopqasi yo'q,
Ovulning — eshagi.

Bol sotgan barmog'ini yalar.

Bor — boricha, yo'q — holicha.

Bor bo'lsa — kabob,
Yo'q bo'lsa — javob.

Borida — kuldiring-kuldiring,
Yo'g'ida qarab o'tiring.

Borida — pora-pora,
Yo'g'ida — banda bechora.

Borida — tiqa-tiqa,
Yo'g'ida — siqa-siqa.

Borida — chilik-chilik,
Yo'g'ida — quruqchilik.

Borida — Hotam
Yo'g'ida — motam.

Boringga qarab bozor qil.

Borni yo'q deb bo'lmas,
Yo'qni yo'nib bo'lmas.

Borning qozoni — biqir-biqir,
Yo'qning qozoni — tiqir-tiqir.

Bo'sh quduq shudring bilan to'lmas.

Gado don topsa, to'rva topmas.

Daraxt sop bermasa,
Bolta kesolmas.

Daraxt tomiridan suv ichar.

Dardi borning darmoni yo'q.

Devonachilikka ham qirq tanga dastmoya kerak.

Dunyoni suv bossa,
O'rdakka ne g'am.

Yem berib boqqan otga,
Qamchining keragi yo'q.

Yor yordan xarob,
Yor mendan xarob.

Jon bo'lsa, jahon topilar.

Jon bo'lsa, jonon topilar.

Joni borning dami bor.

Ikkovga bitta ishton,
Qanday chiqamiz qishdan.

Ishi yo'q it sug'orar,
Oshi yo'q ro'za tutar.

Yirtiq qopda turmaydi,
Butun qopga sig'maydi.

Yo'l ko'rmagan yo'lda ozar,
Kun ko'rmagan kunda ozar.

Yo'qlik nima yedirmas,
To'qlik nima dedirmas.

Kalta ip qurlovga yetmas.

Kepak yegan it yuguruk bo'lmas.

Keragingni kunda yig'.

Kosa bersang to'la ber,
Nimkosangdan bezorman.

Kosov uzun bo'lsa, qo'l kuymas.

Kuzning qozoni quyuq qaynar.

Ko'hnasi yo'qning tozasi yo'q.

Molga bersang soz yemish,
Boqar seni yoz-u qish.

Moling semiz — davlating egiz.

Molli odam — moyli odam.

Mullajiring jiringlamasa,

Odam dirrnglamas.

Nari yot-beri yot — to'shak torligi.

Non mo'lligi — el to'qligi.

Oyoqda edging tor bo'lsa,
Dunyo kengligidan ne foyda.

Oz bilganning chalasi ko'p.

Ozdan — oz, ko'pdan — ko'p.

Oziqlangan yer,
To'ydiraman der.

Ozg'in otning ozig'i kam.

Ot oriqlikda ko'rimsiz,
Qiz — yetimlikda.

Ot to'rvadan qariydi.

Ot o'lsa, it quturar,
Eshak o'lsa — bo'ri.

Otni yem bilan hayda.

Och uyda qatiq uyumas.

Och qorinda non turmas.

Oshiq o'ynagan — arzonchilik,
To'piq o'ynagan — to'qchilik.

Palaxmon tosh tushgan yerida og'ir.

Pichoq qancha o'tkir bo'lsa ham
O'z sopini kesolmas.

Pishirgani topilsa,
Oshiigani topilar.

Pul bo'lsa, changalda sho'rva.

Pul tilni biyron, dastni daroz qilar.

Puli borlar — yo'rg'a-yo'rg'a,
Pul yo'qlar — zo'rg'a-zo'rg'a.

Puli borning yo'li o'ng.

Puli borning og'zi o'ynar,
Puli yo'qning ko'zi o'ynar.

Pulim,
Pulim bo'lsa, kimlar bo'lmaydi qulim.

Puling bo'lsa, hamma quling,
Tog'-u tosh ham berar yo'ling.

Pullik bitar, pulsiz yitar.

Pullik — botir, pulsiz — yotir.

Pullikka — kabob, bepulga — dardi kabob.

Pulning bir uchi bilakda,
Bir uchi — yurakda.

Pulsiz bozorga borguncha,
Kafansiz mozorga bor.

Sakson biya, sakkiz tuya —
Sepli qizning qalini.

Sart boyisa, torn yopar,
Osha boyisa, ochib yopar.

Sag'irga sakkiz kun hayit.

Sahroda bo'lguncha shaharda bo'l,
Shaharda bo'lmasang, badarg'a bo'l.

Semiz oriqlaguncha, oriq o'lar.

Semizning oyog'i sakkiz.

Singan qo'l ishlar,
Dardli yurak ishlamas.

Sig'inganingdan suyanganing kuchli bo'lsin.

Soyani chopib yo'qotib bo'lmas.

Suv yo'g'ida tayammum.

Suv tilasang,
Sulaymondan tila.

Suvga solsang, suv ko'tarmas misqol temirni,
Oltin bilan olib bo'lmas qolgan ko'ngilni.

Suvga tomgan yog' botmas.
Suvdagi kemanding izi bilinmas.

Suvsiz yer — yetim,
Molsiz er — yetim.

Suvsiz yer — mozor,
Suvli yer — gulzor.

So'ragan bir qizarar,
Bermagan ikki qizarar.

Taom topilganda, yegan yaxshi,
Kafan topilganda, o'lgan yaxshi.

Tegirmonning aylanishi yukiga bog'liq.

Tegirmonchidan bir bo'p.

Tekin kafan topilsa, oimoq kerak.

Temir taqqan termulmas.

Teshik quloq eshitmay qolmas.

Tirsakni tishlab bo'lmas.

Tishing borida tishlab qol,
Kuching borida ishlab qol.

Toy ot bo'lsa, ot ozod bo'lar.

Toy ot bo'lsa, ot tinar,
O'g'il er yetsa — ota.

Tomchi suvda tol ko'karar.

Topgan botar, quvgan yetar.

Topgan gul keltirar,
Topmagan — bir bog' piyoz.

Topgan — niyoz, topmagan — piyoz.

Topgan qo'y keltirar,
Topmagan — jo'jaxo'roz.

Topilmagan mol tog' boshida.

Tor yerga tana boshi sig'mas.

Tor yerda osh yegandan,
Keng yerda musht ye.

Tor joyda — tomosha.

Tor ko'chaga qo'sh surnay.

Toshni siqqan bilan suv chiqmas.

Tumanda burgani sanab bo'lmas.

Tunsiz kun yo'q, tog'siz — lola.

Tutun ham o'tindan chiqar.

Tuya mingan qo'y orasiga yashirinolmas.

Tuya cho'ksa, joy olar.

To'rg'ay semirib botmon bo'lmas.

To'qlik ishrat qidirar,
Ochlik o'lan dedirar.

To'qlik nimalar dedirmas,
Ochlik nimalar yedirmas.

To'qlik so'qishtirar,
Ochlik so'kishtirar.

To'qlik sho'xlik keltirar.

To'qlikka — sho'xlik,
Yo'qlikka — suqlik.

U yog'im bug'doy, bu yog'im bug'doy,
Qayerga sepaman, xudoy.

Uchgan qushni qaytarib bo'lmas.

Fatvo ham pulingga yarasha berilar.

Faqir kishi panada,
Po'stini somonxonada.

Faqir kishi panada,
Qo'tir echki dalada.

Faqir piyoda yurar,
Boy — tuyada.

Faqirniki — panada.

Xalq puflasa, bo'ron bo'lar.

Xalq qarg'asa, xor bo'lasan,
Xalq qo'llasa, bor bo'lasan.

Xirmon yanchish sa'vaning ishi emas.

Xon qoshida qorang bo'lsa,
Qora kemang qirda yurar.

Xos xosni topar,
Suv pastni topar.

Xotin olmoqqa cho't kerak,
Botmon-dahsar et kerak.

Changal ham o'z joyida gurillar.

Chanqoqni tomchi bilan qondirib bo'lmas.

Chelak teshik bo'lsa ham,
Suv sepishga yarar.

Chiroq yorug'i uyga tushar.

Choy to'kilib, soy bo'lmas,
Yulduz yig'ilib, oy bo'lmas.

Chumolining sovg'asi — chigirtkaning oyog'i.

Chumchuq semirib botmon bo'lmas,
Tesda o'sib ketmon bo'lmas.

Cho'pni chaynagan bilan moyi chiqmas.

Cho'pon odam go'shtga kelmas.

Cho'g' to'kilsa, qo'ri qolar.

Shamol kemadagilaming xohishiga qarab esmas.

Sheriklik tovuqdan tuxum yaxshi.

Sho'r yerda sunbul unmas.

Sho'r suvda sovun ko'pirmas.

El og'ziga elak tutib bo'lmas.

El og'zini yopmoqqa ellik qarich bo'z kerak.

El og'zini yirtib bo'lmas,
Chelak og'zini bug'ib bo'lmas.

Elda bori — senda bori.

Elda bo'lsa — elagi.

Elingda bo'lsa, et yeysan.

Elingdagi — belingdagi.

Elli yerda elak bor.

Elning etagi keng.

Elning qulog'i ellikta.

Eski paxta bo'z bo'lmas.

Eski choponning issig'i yo'q.

Etakni kessang, yeng bo'lmas.

Echki yugurib kiyik bo'lmas.

Eshak mingan ot so'ramas,
Baliq yegan et so'ramas.

Eshakni urgan bilan ot bo'lmas.

Eshikdan kirolmagan tirqishdan qarar.

Yuz qopni bog'lab bo'lar,
Yuz og'izni bog'lab bo'lmas.

Yuzdagi yara yamog'ini yashirish qiyin.

Yumruq bukilib sang bo'lmas,
Echki yugurib lang bo'lmas.

Yangi ko'za suvi sovuq,
Eski ko'za bo'yni siniq.

Yangi supurgi toza supurar.

Yaxshi dam — mehnatga hamdam.

O'ziga yeng bo'lmagan,
O'zgaga bo'y bo'lmas.

O'ziga yol bo'lmagan,
Birovga quyruq bo'lolmas.

O'tni yosh bilan o'chirib bo'lmas.

Qantarilgan ot qoziq atrofida aylanar.

Qarz olmoq oson, bermoq qiyin.

Qatorda norring bo'lsa,
Yuking yerda qolmaydi.

Qiz desa, qiziqasan,
Hay-hay uning qalini.

Qirg'iz xalqi — mol bilan,

O'zbek xalqi — bog' bilan.

Qof tog'ini qodir bilar.

Qofiya tor kelsa, xonaqoh tang.

Quroli yo'q jang qilmas.

Qush qanoti bilan.

Qo'y bir terming ichida
Necha ozib, necha semirar.

Qo'l bilan qilar ishni
Til bilan qilib bo'lmas.

Qo'l bilan qush tutilmas.

Hamrohingga boqma, hamyoningga boq.

Har kim boricha polvon.

Har kim o'z aravasini o'zi tortar.

Har kimning eshagi o'ziga ot ko'rinar.

Holi yetmagan bo'yrasida qolar.

FAROVONLIK VA YETISHMOVCHILIK

Akangda bo'lsa, so'raysan,
Uyingda bo'lsa, yalaysan.

Arpa yegan ot o'ynar,
Makka yegan tot o'ynar.

Ariq to'ymasa, baliq to'ymas.

Balig'i yo'q ko'li qursin,
Kiyigi yo'q cho'li qursin.

Bermasa ham boy yaxshi,
Yemasang ham moy yaxshi.

Bir tariqdan bo'tqa bo'lmas.

Bir tovuqqa ham don kerak, ham suv.

Bir qishga quyon chorig'i ham chidar.

Birdan ikki yaxshi,
Ikkidan uch yaxshi.

Bozorda birov baxtini sotar,
Birov — raxtini.

Boy bo'lib boltasi yo'q,
Gadoy bo'lib — xaltasi.

Bor — baqirar,
Yo'q — chaqirar.

Bor belgisi osh bilan.

Bor — bilimtoy,
Yo'q — horimtoy.

Bor bolasiga yetti osh berar.

Bor bor, desa — topilar,
Yo'q bor, desa — chopilar.

Bor maqtansa, yarashar,
Yo'q maqtansa, adashar.

Bor — so'yilar,
Yo'q — o'yilar.

Bor yarashtiradi,
Yo'q talashtiradi.

Bor o'xshatar,

Yo'q qaqshatar.

Bor qarindosh — qarindosh,
Yo'q qarindosh — ziyondosh.

Borlik yumush keltirar,
Yo'qlik — urush.

Borlik yarashtirar,
Yo'qlik qarashdirar.

Borning bolasi mol deb turar,
Yo'qning bolasi — non.

Borning bor degani — botmon.

Borning boshi og'rir,
Yo'qning — qorni.

Borning olasi ko'p,
Yo'qning — berasi.

Botqoqning kengligi qurbaqaga yaxshi.

Buxoroda moli borning ko'ngli to'q.

Bo'ri bo'lsin, to'q bo'lsin.

Gado to'ydi — qayqaydi.

Gapning kaltasi,
Arqonning uzuni yaxshi.

Don to'kis — chorva to'kis,
Chorva to'kis — el-yurt to'kis.

Dunyoning ishi — miri kam ikki.

Yer to'ygani — el to'ygani.

Yog' ye, yalang'och yot.

Zo'rayganga xudo berar,
So'm temirga — bolg'a.

Igna bilan quduq qazib bo'lmas.

Igna o'z teshigini tikolmas.

Igna o'tgan joydan ip ham o'tar.

Igning ishini nayza qilolmas.

Igning chizig'i bor,

Ipning — uzugi.

Iyirli yerda ot o'lmas.

It ham o'z ko'chasida o'zini sher bilar.

Yig'lamoqni mozor boshida ko'r.

Yo'qni yo'ndirib bo'lmas,
Qushni — qo'ndirib.

Yo'qchilik mard qo'lini bog'lar.

Yo'qchilik toshdan qattiq, go'ngdan sassiq.

Yo'qqa yugruk yetolmas.

Yo'g'on cho'zilar,
Ingichka uzilar.

Yo'g'onni yo'nib ye,
Ingichkani cho'zib ye.

Kichik kalit katta uyni ochar.

Ko'zing borida ko'rib qol,
Oyog'ing borida yurib qol.

Ko'rpangga qarab oyoq uzat.

Loydan holva ajratib bo'lmas.

Maqtanishga musofirchilik yaxshi.

Moy aynisa, tuz solar,
Tuz aynisa, ne solar.

Mollining moli o'lar,
Molsizning nesi o'lar.

Musofirga qiz berma,
Shahri — ikki,
ko'ngli — ikki.

Mushuk yo'g'ida sichqon tepaga chiqar.

Mushukka qanot bitsa,
Sichqon zoti quriydi.

Ovchiga go'sht qahat emas,
O'g'riga — mol.

Oyog'i katta topganini kiyar,
Oyog'i kichik — istaganini.

Oz yirtiqqa yamoq bo'lmas,
Teshikka — tiqin.

Ozgan ot arg'umoq bo'lmas.

Oldingda yetakching bo'lsin,
Orqangda — tayanching.

Olma tagidan yiroqqa tushmas.

Osmon — yiroq, yer — qattiq.

Ot bitdi — qanot bitdi.

Ot bo'lsa, maydon topilar,
Ot bo'lmasa, maydon chopilar.

Ot bo'lmasang, nima qilasan kishnab,
Eshak bo'lmasang, nima qilasan hangrab.

Ot — sag'ridan, qo'y — bag'ridan.

Ot topguncha eshak min.

Ot topilguncha oyoq ham ulov.

Oti bor — botir,
Oti yo'q — yotir.

Oti borning qanoti bor,
Moli borning — baxti.

Otliqqa yayov yetolmas,
Ikkovga birov botolmas.

Och urishqoq kelar.

Och otasini bilmas, to'q to'g'ralgan etni yemas.

Oqlik bor joyda og'riq bo'lmas.

Oqlik bo'lsa, ochlik yo'q.

Og'riq joyini topsa,
Olti oy qishlar.

Og'riq ko'paysa, emchi ko'payar.

Senda bo'lsa, elga o'tar,
Elda bo'lsa — senga.

Sigir yo'g'ida echki ham sigir.

Temirchidan ko'mir so'rama.

Tilanganning to'rvasi to'lmas.

Tushlik umring bo'lsa, choshlik harakat qil.

To'kinning do'ppisi kam.

To'q yomon emas, yo'q yomon.

Uyga uy bo'yi uysang ham oz.

Uydagilar yetmas edi,
Tuynukdan tushdi kar balo.

Uydagilar ozmidi,
Ozmon eshikdan keldi.

Uying kapa bo'lsin,
Noning katta bo'lsin.

Umrim umr bo'ldi,
Soqolim ko'mir bo'ldi.

Unida bo'lsa, urvog'iga tatir.

Urug'ingda bo'lsa, urpog'ingga tatir.

Faqir bo'lsang, baxmal kiy.

Xolamning oshini shirin qilgan
Pochchamning go'shti.

Sho'rvaning beti — oshning keti.

Egachili qizga to'y qayda,
Echkili qo'yga suv qayda.

Egachim erga tegdi,
Eskisi menga tegdi.

El to'q — sen to'q.

El ulog'i — ellik.

Eldan tomgani — yomg'ir yoqqani.

Erda bo'lsa, yo'rg'alaydi xotin,
Erda bo'lmasa, nima qiladi xotin.

Et bo'lmasa — sho'rva.

Et ko'rmaganga o'pka tansiq.

Yalang'och yetolgan kun esdan chiqar,
Och to'ygan kun esdan chiqar.

O'zbekka osh yaxshi,
Qozoqqa — go'sht.

O'zingda bo'lsa, kunda yersan,
Kishida bo'lsa — bir kunda.

O'zingda bo'lsa, oshaysan,
Qo'shningda bo'lsa, tilaysan.

O'zingda yo'q — olamda yo'q.

O'n oylik o'zdirar,
To'qqiz oylik to'ydirar.

O'tning quyug'i — suvning tinig'i.

O'qariqda suv semiz.

Qanotsiz qush uchmas,
Suvsiz tegirmon yurmas.

Qarz etma birovdan,
Qutilmaysan ingrovdan.

Qozonda bo'lsa, cho'michga chiqar.

Qora qozon qaynab tursa,
Qizilo'ngach kuyib qolmas.

Qorni to'qning qayg'usi yo'q.

Qoqqani qozig'i yo'q,
Yegani — ozig'i.

Qui bo'lsin, qulochi yog'lik bo'lsin.

Qui ering bo'lsin,
Quymoq — yemishing.

Qo'y bo'lmasa, qiy bo'lmas.

Qo'ldan berganga qush to'ymas.

Qo'rada ko'rsam, ko'nglim to'q.

Haloldan tovug'i yo'q,

Haromdan — kuchugi.

Hamyonga boq, nog'ora qoq.

Hamma choy — bir yoq,
Shamma choy — bir yoq.

Har idish o'z ichidagini to'kar.

Har supradan bir kulcha.

Har supraning noni boshqa.

Har to'kisda — bir ayb.

EHTIYOTKORLIK VA EHTIYOTSIZUK

Avaylab so'zla so'zingni,
Devorning ham qulog'i bor.

Avaylab uchmagan qush
Qanotidan ayrilar.

Avval otingni taqala,
Keyin yo'l tarda.

Ayolning nozidan qo'rq,
Ahmoqning — so'zidan.

Ayiqni yo'qlasang, tayoq ol.

Aytgan joyning zavqi bor,
Aytmagan joyning — xavfi.

Aytgan so'zni yutib bo'lmas.

Aytilmagan sir — dilingning siri.
Aytgan so'ng sen — sirning asiri.

Aytilgan so'z — otilgan o'q.

Aytilmagan so'zni aytirib bo'lar,
Aytilgan so'zni qaytarib bo'lmas.

Aytmas yerda og'zingni tiy,
Mehmonga borganda — nafsingni.

Arab bor yerga qarab bor.

Arpa pishar, ishing tushar.

Asragan to'qlini bo'ri yemas.

Achchiq kelsa, aql ketar,
Aql kelsa — achchiq.

Achchiq o'yin shirin turmushni buzar.

Balo ko'zga ko'rinmas,
Xato qo'lga ilinmas.

Balo na yerda — oyoqning ostida.

Balo tegmasa, baloda ne ishing bor.

Balo xavfidan baloning o'zi yaxshi.
Balodan avliyo ham qochar.

Berishda bir sana,

Olganda — ikki.

Bilak bir, barmoq boshqa.

Bilgandan bilmaganing ko'p,
Ko'rgandan — ko'rmaganing.

Bilganing — bir to'qqiz,
Bilmaganing — to'qson to'qqiz.

Bilganing daryo bo'lsa,
Bilmaganing — dengiz.

Bir aldansang, yuz aldanasan.

Bir ko'rdan qo'rq,
Bir — kardan.

Bir ochga tegma,
Bir — yalang'ochga.

Bir og'izdan bol ham tomar, zahar ham.

Bir savat tuxumga bir tepki kifoya.

Bir charchaganga tegma,
Bir — och qolganga.

Bir yuzingni urushga qo'y,
Bir yuzingni — yarashga.

Bir yangi uylangandan qo'rq,
Bir — yangi boyigandan.

Bir o'lganga tegma,
Bir — kuyganga.

Birovning aybini senga aytgan,
Sening aybingni ham birovga aytar.

Biyani ishlatsang, qulundan ayrilasan.

Bozor ko'rgan echkidan qo'rq.

Bol totli deb barmog'ingni chaynama.

Bolani bola dema, pand yeysan.

Bolasini maqtagan onadan qo'rq.

Bosar izing ko'rib bos,
Orqa-olding bilib bos.

Bosh boshlar, oyoq tashlar.

Bosh yarasi tuzalsa ham,
Dil yarasi tuzalmas.

Boshga balo toshdan kelar.

Buqa shoxidan ilinar,
Odam — tilidan.

Bo'ydoqning aqh — ikki ko'zida.

Bo'ri yo'q dema, bo'rk ostida,
Yov yo'q dema, jar ostida.

Bo'rini to'q dema,
Dushmanni yo'q dema.

Vasiqang kuydi — haqqing kuydi.

Vovvulagan it qopmas,
Hippakisidan qo'rq.

Gap bir aytiladi,
Qilich bir chopiladi.

Gap buzov emizar,
Buzov kaltak yegizar.

Gapirganda o'ylab gapir,
Yuzing shuvit bo'lmasin.

Gupping qalin bo'lsa ham, qishdan qo'rq,
Do'pping qalin bo'lsa ham mushtdan qo'rq.

Go'sht suyaksiz bo'lmas,
Sholi — kurmaksiz.

Dard kelar-u dard ketar,
Jon qadrini anglatar.

Dardi yo'qning oldida
Boshim og'ridi dema.

Dardsiz boshingni dardga solma.

Dasht bo'risiz bo'lmas,
El — o'g'risiz.

Devona ham xurjunini bir marta yo'qotar.

Devor shohid so'zingga,
Ehtiyot bo'l o'zingga.

Devorning ko'zi bor,

Sarxolning — qulog'i.

Devorning orqasida kishi bor.

Devorning sichqoni bor,
Sichqonning qulog'i bor.

Dilning kaliti — til.

Dushmaning bitta bo'lsa ham ehtiyot bo'l.

Dushmaning kuya bo'lsa ham, tuya bil.

Dushmaning mo'r bo'lsa,
Mo'rdek hazar qil.

Dushmaning sichqoncha bo'lsa ham,
Kuching arsloncha bo'lsin.

Dushmaning uchta bo'lsa,
Ikkitasi bilan do'st tutin.

Dushmaning ikkita bo'lsa,
Bittasi bilan do'st tutin.

Dushmaningga kimxob kiygiz,
Do'stingga — alak.

Dushmaningga shakar berib jonini ol.

Dushmanni kuchsiz dema,
Kuchim ko'p uchsiz dema.

Dushmanning biri ham xatar.

Dushmanning sovg'asidan qo'rq,
Mug'ambirning — navhasidan.

Do'sting ham — til,
Dushmaning ham — til.

Do'stingga do'st bo'l,
Dushmaningga — ziyrak.

Do'stingga hazil qilma,
Oqibati urishdir.

Dushmaningning maqsadi
Ahvolingga kulishdir.

Do'stingni do'st bilma,
Do'stingning ham do'sti bor.

Do'stning ko'zi ayb ko'rmas.

Yel ishi — sovurmoq,
Olov ishi — qovurmoq.

Yerdan topsang sanab ol,
Do'st qilsang — sinab.

Yerni tepma joni bor,
Urib turgan qoni bor.

Yettining biri — ayyor.
Yettining biri — Xizr.

Yov yoqadan olar,
It — etakdan.

Yov ketsa ham, qilichingiz zanglatma.

Yov sirini yov bilmas.

Yovga joningni bersang ham, siringni berma.

Yovga so'zing chin aytma,
Chin aytsang ham, sir aytma.

Yoyilgan gap yig'ilmas.

Yomon kunda yotib tin.

Yomonning sovunida kir yuvma.

Yondashmagin yomonga,
Ranging o'xshar somonga.

Yotgan ilonga tegma.

Yotgan ilonning quyrug'ini bosma.

Yoshingni oshir,
Daviatingni yashir.

Izzat tilasang, ko'p dema,
Sihat tilasang, ko'p yema.

Ikkov oldida bilib ayt,
Uchov oldida o'ylab ayt.

Ilondan qo'rqqan ola chilvirdan hatlamas.

Ilonni qo'yinda saqlab bo'lmas.

Ilonning bolasi — ilon,
Chayonning bolasi — chayon.

Ilonning zahri chiqar,
Tilning zahari chiqmas.

Ilonning zahri yomon,
Zolimning qahri yomon.

Ilonning suymas o'ti
Inining og'zida bitar.

Ilonning usti zar,
Ichi — zahar.

Indamasang, uyday balodan qutulasan.

Indamasdan ish chiqar.

It qopmas,
Ot tepmas dema.

Ich siringni otangga ham aytma.

Ichi qaltiroqdan qo'rq,
Sirti yaltiroqdan qo'rq.

Iching og'risa, qarab ye.

Ishonmagin do'stingga,
Somon tiqar po'stingga.

Yig'inga kirganda tilingni tiy,
U yog'ini o'zing bilasan.

Yo'lda qo'shilgan — do'st bo'lmas.

Yo'li boshqaga yukingni qo'shma.

Yo'g'ing topilguncha, bonngni yo'qotma.

Karnaychidan oshnang bo'lsa,
Qulog'ingga paxta tiq.

Kasalingdan ilgari kafan tayyorla.

Kattaga tegma — yig'larsan,
Kichikka tegma — uyalarsan.

Kafil bo'lguncha, kafting bilan cho'g' ushla.

Kafil bo'lgan kafansiz ketar.

Keliningni qarg'ama, o'g'lingga tegar,
Kuyovingni qarg'ama, qizingga tegar.

Kiyimni yangiligidan saqla.

Obro'ni — yoshlikdan.

Kirma sanamning uyiga,
Sanam solar o'z kuyiga.

Kichkina yukka tuya tiz cho'kar.

Kishi olasi ichida,
Yilqi olasi tashida.

Kishi yo'q deb so'zlama,
Og'zing yomon o'rganar.

Uy ovloq deb so'zlama,
Yomon odam o'rganar.

Kosibning yonidan bir quloch nari o'tir.

Ko'zing og'risa, qo'lingni tiy,
Tishing og'risa — tilingni.

Ko'kka tupurma, yuzingga tushar,
Noto'g'ri gapirma, boshingga tushar.

Ko'ngilning qolishi — shishaning sinishi.

Ko'ngling bilan eshit, quloq aldaydi,
Aqling bilan ko'r, ko'z aldaydi.

Ko'p yomg'ir yerni buzar,
Ko'p gap elni buzar.

Ko'pga kesak otma, ko'muvsiz qolasan.

Ko'r hassasini bir marta yo'qotadi.

Ko'rga tutqazma,
Karga eshittirma.

Ko'rdim degan — ko'p so'z,
Ko'rmadim degan — bir so'z.

Ko'rdim dedim, tutildim,
Ko'rmadim dedim, qutuldim.

Kuzgi sovuqdan kun bo'yi qoch.

Kuldan torn yopma.

Kulib boqqan odamdan qo'rq,
Ochilib yoqqan havodan.

Kulma qo'shningga,

Qaytib kelar boshingga.

Kun ko'raman desang, erta tur.

Running ko'zi bor,
Tunning — qulog'i.

Kuchim bor deb kuchanma,
Kuchsiz seni qui etar.

Ko'z dardi ko'rinar,
Ko'ngil dardi ko'rinmas.

Ko'z — nur uyasi,
Ko'ngil — sir uyasi.

Ko'za kunda sinmaydi,
Kunida sinar.

Ko'ringanni do'st bilma.

Ko'rinib balo kelmaydi,
Baloning bari tilingdan.

Ko'rinmas balo — oyoq ostida.

Ko'rmagan yerning chuquri ko'p.

Ko'sani uyga kirgazma,
Tagini yerga tegizma.

Mayiz yesang, cho'pi bor,
Olxo'ri yesang, dumi bor.

Maqtanma g'oz,
Hunaring oz.

Mevasini desang, gulini asra.

Men qilaman ikki,
Kelinim qiladi yetti.

Mol olsang, tanib ol,
Tanimasang, targ'il ol.

Mol o'g'risidan qo'rqma,
So'z o'g'risidan qo'rq.

Mungli ishing bo'lmasa,
Bug'li oshing tashlama.

Nonning ikki kunligini ye,
Go'shtning — bir kunligini.

Obro' misqollab kelar,
Qadoqlab ketar.

Obro'li obro'yidan qo'rqar,
Beobro' nimadan qo'rqar.

Odam og'zidan,
Mol bo'g'zidan osilar.

Odam tilidan topar,
Hayvon mo'gizidan.

Odam shaytoni — odam.

Oyog'idan qulagan turadi,
Og'zidan qulagan turmaydi.

Oyda dog' bo'lsa-bo'lsin,
Kishida dog' bo'lmasin.

Oldingga bir qarasang,
Orqangga o'n qara.

Olmaning qiziliga ishonma,
Dushmanning — do'stligiga.

Olov bilan o'ynashsang,
Oqibati kuyarsan.

Olov — tilsiz yov.

Olovning tishi yo'q,

Ho'1-quruq bilan ishi yo'q.

Orachiga olti musht.

Osmonga otgan toshing,
Qaytib tushib yorar boshing.

Ot ham berma,
Otingni ham ko'rsatma.

Ota dushmani do'st bo'lmas.

Otang qozi bo'lsa ham, gunohkor bo'lma.

Otgan o'qni qaytarib bo'lmas.

Otingni ayasang, yo'lga qarab yur.

Otingni yaxshi ko'rsang, ayilini mahkam tort.

Ofat ko'rmay desang, hushyor bo'l.

Ochiq qozonga it tegar.

Ochni ishlatma,
To'qni qimirlatma.

Ochning achchig'i yomon.

Osh ham qarz, tosh ham.

Oshiqning ko'zi ko'r.

Oshkora do'qdan qo'rqma,
Yashirin tuhmatdan qo'rq.

Oq itning ketidan oqsoq it.

Og'zingni ochguncha ko'zingni och.

Og'zingni eshitib yur,
Nima deganingni bilasan.

Og'iz — ayg'oq, til — toyg'oq.

Og'izdan chiqqan gapning hazili yo'q.

Og'izlikka oldirma,
Oyoqlikka teptirma.

Past ko'chadan piyoda o'tma.

Pismiq, telba farq qilar,
Tinch oqqan suv g'arq qilar.

Pichoqni avval o'zingga ur,
Og'rimasa birovg'a ur.

Poydevorning tagini ishla.

Pushaymon — so'nggi dushman.

Rasamading yoningda bo'lsa,
Oting yo'lda qolmas.

Sanamay sakkiz dema,
O'ylamay — o'ttiz.

Sar bersang ber, sir berma.

Safar borsang, sarisin sina,
Sarisin sinamasang, barisin sina.

Safarga chiqsang, bilib chiq,
Yo'l to'ningni kiyib chiq.

Saqlangan sog',
Saqlanmaganning yuragi dog'.

Saqlanganga balo yo'q,
Saqlanmaganga davoyo'q.

Saqlanmagan alp jordan qular.

Sevib olmasang ham, sinab ol.

Sekin yoqqan yomg'irdan qo'rq,
Kulib boqqan — hokimdan.

Sen birovni xo'rlama,
Seni ham xo'rlovchilar bor.

Sen bo'rini ayasang,
Bo'ri ceni talar.

Sen sinamasang, u sinar.

Sinagan yo'lingdan qolma,
Sinamagan yo'lingga borma.

Sinalmagan farishtadan
Sinalgan shayton yaxshi.

Sinamagan do'stingga sir aytma.

Sinalmagan otning sirtidan o'tma.

Sinamasa, er aldanur,
Saqlanmasa — el.

Sinamasdan yor qilma.

Sipohidan oshnang bo'lsa,
Yoningda oyboltang bo'lsin.

Sipohining boshi ko'prikbo'lsa ham, bosib o'tma.

Sipohining to'yiga borma,
Ahmoqning — uyiga.

Sir beruvchi bo'lma,
Sir oluvchi bo'l.

Sir boy berding — bosh boy berding.

Sir uchini so'z ochar,
Sir ochgandan el qochar.

Sirni aytma do'stingga,

Somon tiqar po'stingga.

Sirni sukut saqlar.

Sitting sinsa ham, siringni berma.

Sirtlon sirini bermas.

Suv kelmay, band tashla.

Suvga suyanma, yovga sig'inma.

Suvdan burun bo'g'ot sol.

Suvdan ilgari — to'g'on,
Balodan ilgari — sadaqa.

Suvning sekin oqqanidan qo'rq,
Odamning yerga boqqanidan qo'rq.

Suzag'on sigirga yaqinlashma.

Sutdan og'zi kuygan, qatiqni puflab ichar.

Tangri asragan to'qlini bo'ri yemas.

Tandir olsang, qoqib ol,
Xotin olsang, boqib ol.

Temirning kichigi ham — temir,
Sirning kichigi ham — sir.

Tepmas ot yo'q,
Qopmas it yo'q.

Teshik ko'prikdan eshak o'tmas.

Tikan bosgan qadamini bilib tashlar.

Tikanning ko'zi bor,
Devorning qulog'i bor.

Til — balo, tish — qal'a.

Til saqlagan sir saqlar.

Til saqlagan o'ylanar,
Tildan ozgan boylanar.

Til — suyaksiz, tish — qal'a,
Til yomoni — bir balo.

Tilga tish — qal'a,
Ko'zga — qosh.

Tildan toygan yig'laydi,
Tilini tiygan gullaydi.

Tili uzun xashak yer,
Tili kalta yashab yer.

Tili uzunning umri qisqa.

Tiling bilan ko'nglingni bir tut.

Tiling qisqa bo'lsa,
Qo'ling uzun bo'ladi.

Tilingni botir qilma,
O'zingni botil qilma.

Tilingni tiy, tishing sinmasin.

Tilini tiygan boshini qutqarar.

Tilning bo'shi boshga yetar.

Tishginamdan roziman,
Og'izginamning qal'asi.

Tilginamdan qo'rqaman,
Boshginamning balosi.

Tom boshida kishi bor.

Tomiringni maqtama,
Yomon chiqsa qaytasan?

Tomog'ingga qiltanoq ketsa,
Ayronni ham chaynab ichasan.

Tomchi tomib bo'lguncha,
Daryo oqib bo'ladi.

Noqobilga sir aytma,
Har tomonga yoyadi.

Topib oldim deb suyunma,
Tanigan olib qo'yar.

Toqqa chiqsang, tovoningga qarab chiq.

Tog' qoyasi uxlamas.

Tuzoqdan bir marta qo'rqan qush,
Qirq yilgacha ayri yog'ochga qo'nmas.

Tutga chiqsang, po'stiningni olib chiq.

Tushingni hazilkashga aytma.

Tuya ko'rdingmi, yo'q,
Biya ko'rdingmi, yo'q.

Tuyaga kishan sol-da,
Tavakkalni xudoga qil.

Uy siri — yopig'lik qozon.

Uy o'zimniki dema,
Uy orqasida kishi bor.

Uyda yotma, sel olar,
Tepada yotma, yel olar.

Uyda og'zin yopmagan,
To'yda birin topmagan.

Falokat oyoq ostida.

Falokat qosh-qovoq orasida.

Folga inonma, suvga suyanma.

Xavfing qaydan bo'lsa, xataring shundan.

Xasni xor ko'rma,
Ko'zingga tushsa, ko'r qilar.

Xotinni tanlab ol,
Gulni — hidlab.

Chirmandani qattiq urma,
Chirmanda ham teridan.

Xolajon, deb tegishma,
Baloga qolasan eridan.

Chopqirga ham tumor bor.

Chuqur qazisang, o'z bo'yingga o'lchab qaz.

Cho'lda qo'yim bor dema,
Ko'lda yerim bor dema.

Cho'pni ko'rsang,
Xizr bil.

Cho'pni xo'rlasang, ko'zga ziyon,
Tishni xo'rlasang — so'zga.

Shakarli tilga ishonma.

Shivirlashgan uch bo'lsa, sir yotmas.

Shirin gapga uchma,
Maqtaganni quchma.

Egasi ming poylasin,
O'g'ri bir poylasin.

Egasiz eshakni bo'ri yer.

Er yanglishib qo'lga tushar,
Qush yanglishib to'rga tushar.

Eshigi yomonning to'rida o'tirma.

Yuvvoshdan yo'g'on chiqar,
Chiqsa ham yomon chiqar.

Yuvvoshning muguzi — ichida.

Yuzsiz kishiga yuzlanma.

Yurganda oyog'ingni ehtiyot qil,
Gapirganda — tilingni.

Yalangoyoqning cho'pdan xavfi bor.

Yalang'ochni ursang, po'stinli qochar.

Yalqov bilan anqov,
Dushman uchun katta ov.

Yantoqning yog'i yo'q,
Dushmanning — sog'i.

Yaqindagini bo'ri olmas.

O'zbekka salom berdim,
O'n tanga tovon berdim.

O'zingga ehtiyot bo'l,
Qo'shningni o'g'ri tutma.

O'zingga o'zingni maqtagandan qo'rq.

O'zingdan yomon chiqmasin,
Yotdan yomon kelmasin.

O'zingni bil, o'zgani qo'y.

O'yin tubi o't bo'lar.

O'yindan o'q chiqar.

O'ylamay soyga tushdim,
Endi menga qir qayda.

O'ynab aytsang ham, o'ylab ayt.

O'larmorning o'zidan qo'rqma, ko'zidan qo'rq.

O'lgisi kelgan shaqal Iniga qarab uvillar.

O'ng ko'zing so'l ko'zingga soqchi bo'lsin.

O'ng qo'ling bersin,
Chap qo'ling bilmasin.

O'nni ko'r, birni ol.

O'rtaga tushgandan o't ushlagan yaxshi.

O'rtaga tushma, o'rtanasan.

O't bilan o'ynashgan yonar.

O'g'ri o'g'ri emas, mol egasi o'g'ri.

Qaytgan qo'yga qashqir o'ch.

Qaytib kelar eshigingni qattiq yopma.

Qamchi berma yaxshi bo'lsa otingga,
Ishonmagin miltiq bilan xotinga.

Qizi bor qizi borga kulmasin,
O'g'li bor — o'g'li borga.

Qizi bor qisib gapirsin,
O'g'li bor — o'ylab.

Qimorbozga do'st bo'lma,
Ko'rgan yerda pul so'rar.

Qorovulning uyquasi — o'g'rining chirog'i.

Qurumsoqqa ishonsang, qo'ldagidan ajraysan.

Qo'l bilan berib, oyoq bilan yugurma.

Qo'lni yuvsang kir ketar,
Aytib yuborsang — sir.

Qo'rimtani qo'zg'atma.

Qo'shning ko'r bo'lsa, ko'zingni qis,
Dushmaning kar bo'lsa, tilingni tiy.

Hazil bilan mazaxga yetibdi,
Mazax bilan do'zaxga yetibdi.

Hazil, hazilning tagi zil.

Hazildan zil chiqar,
Zildan — zilzila.

Hiylasiz botir o'zini yovga oldirar.

Hushyorliging — tinchliging.

Beg'amliging — o'lganing.

Hushyorlik — mustahkam qo'rg'on.

Hushyorlik — umr posboni.

Hushyorni yov bosmas,
Yov bossa ham, dov bosmas.

MAMNUNLIK VA AFSUSLANISH

Ari chaqdi deb arazlama, boli bor.

Bir minsang ham yo'rg'a min,
Bulkillasin buyraging.

Bir ho'plasang, may ho'pla,
Qilqillasin yuraging.

Bol dedim, baloqa qoldim.

Bola, bolaning ishi chala.

Borniki farmon bilan,
Yo'qniki armon bilan.

Bo'luvchiga oz,
Oz ham bo'lsa soz.

Bo'g'izim-bo'g'izim,
Bo'g'izimni bo'g'dim o'zim.

Gapirgandan gapirmagan yaxshiroq,
Gapiruvdim tegdi boshimga tayoq.

Dalada bo'ri ulisa,
Uydagi itning ichi achir.

Dalaning begi bo'lguncha,
Qal'aning iti bo'l.

Dalaning qozisi bo'lguncha,
Shaharning tozisi bo'l.

Darmoni yo'qning armoni ko'p.

Yeganim og'zimda yo'q,
Kiyganim — egnimda.

Yerda turib o'kinma,
Tomga chiqib so'kinma.

Yetdim dedim — yiqildim,
Boidim dedim — bo'lindim.

Yomon kunning o'tgani ham — davlat.

Intizorlikning oshi — shirin.

Isimadim olovingga,
Ko'r bo'ldim tutuningga.

It yalog'ini yalamasa, ko'ngli to'lmas.

Ich og'risa o'zingdan,
Gina qilgin ko'zingdan.

Keyingi pushaymon — o'zingga dushman.

Kengashib kesgan qo'l og'rimas.

Ko'ngilsiz erdan ko'ngilli qui yaxshi.

Ko'rgan oshning kuyug'i yomon.

Lo'li eshagini maqtar,
Gadoy — to'rvasini.

Minmasang ham, ot yaxshi,
Quchmasang ham, qiz yaxshi.

Minnatli osh tatimas.

Nodonga aytgan esiz so'zim,
O'likka yig'lagan esiz ko'zim.

Oz bo'lsin-u soz bo'lsin.

Ola ishga o'rin yo'q,
Rosa ishdan ko'ngil to'q.

Olma yeb og'riguncha,
O'rik yeb o'lgan yaxshi.

Oltin boslui otang bilan qolguncha,
Paxmoq bosbji onang bilan qol.

Oltin halqadan kech, quloq og'ritsa,
Zardo'zi etikdan kech, oyoq og'ritsa.

Orzuga ayb yo'q.

Ota o'lib bola qolsa — murodiga yetgani,
Bola o'lib ota qolsa — armoni ichda ketgani.

Otam deb, erni tashlama,
So'ng boshingni qashlama.

Otamning o'larini bilsam,
Chaksa kepakka sotib yer edim.

Otasi o'lgan olti kun yig'lar,
Onasi o'lgan — oltmish yil.

Otga minolmagan uzangidan o'pkalar.

Otga o'igangan kishining

Toyga taqimi to'lmas.

Ochga bir non — qalqon.

Och qolib yegan so'ng,
Zog'ora non ham qand bo'lar.

Og'a-ining yomoniab, qani tuqqan topganing,
Arg'umoqni yomoniab, qani tulpor topganing.

Puli kuygan qalampir chaynar.

Shoshilgan kishining pushaymoni ko'p.

Egachimga ishonib, ersiz qoldim.

O'tgan gapga o'kinma.

O'tgan ishga salovat.

O'tgan ishdan tush yaxshi.

O'tib ketgan yomg'irning ketidan o'pkalama.

Qizini tiymagan tizini quchoqlar.

Qo'shiq aytgan horimas.

Har kishiga o'z ishi xush.

TOZALIK, SOG'LIK VA BEMORLIK

Ayolning sarishtasi —
Ro'zg'orning farishtasi.

Bedard yonida gapirsang, boshi og'rir.

Bemor o'ziga yoqmagan ovqatga o'ch.

Bir kunlik isitma
Qirq kunlik kuchni olar.

Boylikning boshi — sog'liq.

Bola sog'ligi — ona boyligi.

Bosh armoni bo'lmasa,
Mol armoai armonmas.

Bosh omon bo'lsa, do'ppi topilar.

Bosh rohati — tan rohati.

Dard botmonlab kelar,
Misqollab chiqar.

Dard keldi, darmon ketdi.

Dard filni pashshadek qilar.

Yomon og'riqqa — yaxshi osh.

Jon qaqshag'i jahonga sig'mas.

Joni og'rigan tangrisini qarg'ar.

Joni achimasning qoshida
Boshing ham og'rimasin.

Joningni olmagan kasal yoningda bo'lsin.

Isitmani yashirsang,
O'lim oshkor qilar.

Kalla osgan kuni itdan,
Kir yuvgan kuni bitdan qutulasan.

Kasal — bitta, davosi — mingta.

Kasal bo'lib o'lmadim,
Uzulikib o'ldim.

Kasal kamaysa, tabib kasal bo'lar.

Kasal kasal emas,
Kasalni boqqan kasal.

Kasal kulgi suymas.

Kasal ko'rsang, ko'ngil ko'tar.

Kasalga asal ham bemaza tuyular.

Kasalga so'z yoqmas,
Charchaganga — o'yin.

Kasalni tabib emas, habib tuzatar.

Kasalni yashirsang,
Isitmasi oshkora qilar.

Kasalning kelishi oson, ketishi qiyin.

Kasalning yaxshi-yomoni yo'q.

Kechki ovqat — zahar,
Ovqat yegin sahar.

Kir yuvgandan supurgi ham qo'r qar.

Mol zo'riqsa, o'ladi,
Odam zo'riqsa, o'ldiradi.

Mol ketsin, pul ketsin,
Eson-sog'likka ne yetsin.

Muguz lat yesa, tuyoq zirqirar.

Nomard bo'lsin, sog' bo'lsin.

Odam aksirsa yozilar,
Mol — silkinsa.

Oyda kelsin, omon kelsin.

Omon bo'lgan ot minar,
Ola parcha to'n kiyar.

Omon bo'lsa shu boshim,
Yana chiqar shu sochim.

Omon bo'lsang, olam seniki.

Och bo'l, yalang'och bo'l, salomat bo'l.

Och holini to'q bilmas,
Kasal holini — sog'.

Og'riqqa emchi ko'p.

Pishmagan etni yegali bo'lmas,
Qaynamagan choyni — ichgani.

Pokliging — sog'liging.

Rang ko'r, hol so'r.

Salomatlik — tuman boylik.

Sarimsoq, sarimsoq yeganning tani sog'.

Sihat tilasang, ko'p yema,
Izzat tilasang, ko'p dema.

Sovrin — zo'miki, sog'liq — ko'pniki.

Sovug'ing oshsa — davlat,
Issig'ing oshsa — qiyomat.

Sog'likda xo'rlik yo'q.

Sog' aql — bol aql.

Sog' olma shoxidan tushmas.

Sog' tanda — sog'lom aql.

Sog' yurak — tog' yurak.

Sog'dan salqit qolmas.

Sog'lik — umrning garovi.

Suyak butun bo'lsa, et bitar.

Tabib tabib emas,
Dard chekkan — tabib.

Tan og'risa, jon sezar.

Tan salomati — jon rohati.

Tani sog'ga kunda to'y.

Tani sog'ning — joni sog'.

Ter tagida dard qolmas.

Ter chiqqandan jon chiqmas.

Terlama tez o'ldirar,
Bola-chaqani g'amga to'ldirar.

Tishsiz og'iz — toshsiz tegirmon.

Toza ko'zaning suvi toza.

Toza uyda dard qolmas.

Tozalik — sog'lik garovi.

Uzoq chaynasang, uzoq yashaysan.

Uyi tozaga gard yuqmas,
Gard yuqsa ham, dard yuqmas.

Chilim chekkan kishini,
Urib sindir tishini.

Chiniqqanga — gard yuqmas,
Tiniqqanga — dard.

Chuchkuruv bilan jon kirar,
Esnash bilan jon chiqar.

El sog'ligi — yurt boyligi.

Ermanalik uyda er o'lmas,
Darmonalik uyda dard bo'lmas.

Yashirin dardga davo yo'q.

O'zing yotiq bo'lsang, ichganing qatiq bo'lar.

O'ladigan kasalning o'lgani yaxshi,
Uydagilarning tingani yaxshi.

Qaramagan boshni bit yer.

Qattiq qishdan mol qolsa — o'lja,
Qattiq og'riqdan jon qolsa — o'lja.

Qimiz ichgan qarimas,
Qarisa ham, dard ko'rmas.

Qimiz ichganing — qirchillaganing,
Sut ichganing — so'lqillaganing.

Qovun yesang, sahar ye,
Sahar yemasang, zahar ye.

Qozon to'la osh bo'lsin,
Yostiq to'la bosh bo'lsin.

Qalqonbozlik qiladi to'ppa oshi,
Nayzabozlik qiladi ugra oshi.

Qora chivin kishi o'ldirmas,
Ko'ngil aynitar.

Qorni to'qqa balo yo'q.

Qorning ochmasdan ovqat yegin,
Qorning to'ymasdan qo'l artgin.

Quyosh, havo — tanga davo.

Quturganning kuni — qirq.

Qo'toningdan chiqsa-chiqsin,
Qozoningdan chiqmasin.

DEHQONCHILIK VA CHORVACHILIK

Arpa yotsa, ombor sol.

Arpaga — o'rim,
Bug'doyga — ko'rim.

Bedov boylovda semirar,
Qo'y-qo'zi — yaylovda.

Bir yil tariq eksang, bir yil shudgor qil.

Bir yil tut ekkan kishi
Qirq yil gavhar terar.

Bog'bon bog'ini tuzar,
Dehqon dalasin suzar.

Bog'bon bo'lsang, sarxar qil,
Dehqon bo'lsang, shudgor qil.

Bog'ni qishda ko'l qil,
Yozda cho'l qil.

Bug'doy olaman desang, qovun polga ek,
Paxta olaman desang — jo'xori polga.

Bug'doy eksang, kuzda ek,
Yaxshi haydab, bo'zga ek.

Bo'lsa agar oqliging,
Bilinmaydi yo'qliging.

Dehqon bo'lsang, roshida bo'l,
Cho'pon bo'lsang — qoshida.

Dehqon bo'lsang, shudgor qil,
Mulla bo'lsang, takror qil.

Dehqon bo'lsang, qoshida bo'l,
Sipoh bo'lsang — boshida.

Dehqon dehqondan qolsa, bir yilda yetar,
Cho'pon cho'pondan qolsa, qirq yilda yetar.

Dehqon — yer sultoni,
Cho'pon — yaylov sultoni.

Dehqon yoqqanda tinar,
Cho'pon — o'lganda.

Dehqon ishlab don sochar
Elga rizq yo'lin ochar.

Dehqon odam don sochar,
El-yurtiga non sochar.

Dehqon ekkanini yeydi,
Cho'pon — boqqanini.

Dehqon qorda tinar,
Cho'pon — go'rda.

Dehqonning rizqi yer bilan kuchiga bog'liq.

Dehqonning uyi kuysa-kuysin,
Ho'kizi o'lmasin.

Dehqonning o'zi kasal bo'lsa ham,
Ho'kizi kasal bo'lmasin.

Dehqonning xazinasi — yer,
Kaliti — ter.

Dehqonchilik — chilik-chilik,
Bo'lmasa — quruqchilik.

Yer boyligi — el boyligi.

Yer deganing oltin qoziq,
G'ajib yesang, tugamas.

Yer — dehqon xazinasi.

Yer — don, dehqon — xazinabon.

Yer ichida oltin bor,
Qaziy bersang, topasan.
Bog' ichida kumush bor,
Kavlaybersang, topasan.

Yer ola — yurt ola.

Yer olgan — er,
Yer sotgan — qora yer.

Yer ochganning baxti ochilar.

Yer siylaganni el siylar.

Yer-suv — bitmas kon.

Yer tekis — hosil tekis.

Yer to'ydirar,
O't kuydirar.

Yer to'ymaguncha, el to'ymas.

Yer — xazina, suv — gavhar.

Yer — xamir, o'g'it — xamirturush.

Yer charchasa, hosil bermas.

Yer el bilan obod,
Yel yer bilan obod.

Yer qudrati — dehqon quvvati.

Yerga bersang — yer,
Bermasang, qora yer.

Yerga mehr — elga mehr.

Yerga oshatsang, osh bitar,
Oshatmasang — tosh.

Yerga rosh yarashar,
Qizga — qosh.

Yerga sochsang, yer beradi,
Yelga sochsang — el.

Yerga tushgan gul bo'lar,
O'tga tushgan — kul.

Yerga qarasang, bog' bo'lar,
Ko'ngil ochilib, chog' bo'lar.

Yeri boyning — eli boy,
Eli boyning — yeri.

Yeri semizning — eli semiz.

Yerini aldagan och qolar.

Yerni boqsang, boqadi.

Boqmay qo'ysang, qoqadi.

Yerni boqsang, elni boqar.

Yerni buzadigan ham suv,
Tuzadigan ham suv.

Yerni to'ydirsang, to'ydirar,
Chiroyini ochsang, kiydirar.

Yomon dehqon — yer qo'rir,
Yomon xotin — er.

Yomon cho'pon tikonga berar,
Yaxshi cho'pon — do'konga.

Javdar joyiga tushsa, bug'doy bo'lar,
Bug'doy joyiga tushmasa, javdar bo'lar.

Jo'xori changda bitar,
Tariq — balchiqda.

Jo'xori eksang, tagiga ko'za botsin.

Zar bo'lmasa, zargar — xarob,
Yer bo'lmasa, dehqon — xarob.

Kariz suvi — jon suvi.

Katta xirmon qizil bo'lsa, chori chiqmas.

Kosib tikkanini maqtar,
Dehqon ekkani maqtar.

Kosibning qo'lidan dehqonning oyog'i halol.

Kurkurak ko'rmay, tok ochma.

Ovchining zo'ri sher otar,
Dehqonning zo'ri yer ochar.

Omoch seni to'ydirgay,
Omboringni to'ldirgay.

Omoch chiqdi — ko'moch keldi.

Omochning o'n borgani —
Molaning bir borgani.

Paxtaga soya ham kerak emas,
Hamsoya ham.

Paxtadan echki o'tsin,
Jo'xoridan — tuya.

Pilla — tilla.

Pishgan qovun palakda yotmas.

Rosa ekkani soz olur,
Ola ekkani oz olur.

Sada soya berar,
Tol — xoda.

Sada eksang, soyasi bor,
Makka eksang — poyasi.

Sakkiz sigir asraguncha,
Bir govmish asra.

Sara urug' — hosili bo'lug'.

Semiz qo'y o'zini kanorada ko'rar.

Semiz qo'yning umri kalta.

Sen yerni yer qilsang,
Yer seni sher qilar.

Sigir olsang, sog'ib ol,
Sutin-moyin tatib ol,

Sigiri bor och qolmas.

Sigirli uyda sil bo'lmas.

Sigirning yeliniga qarama, yemiga qara.

Sinamagan sigirni sog'ish qiyin.

Suv — zar, suvchi — zargar.

Suv keldi — nur keldi.

Suv qatrasini — dur qatrasini.

Suv — g'o'zaning joni,
O'g'it — uning darmoni.

Suvdan — qatra, oftobdan — zarra.

Suvning ko'rinishi muloyim,
Bag'ri — tosh.

Suvning ozi ham bir balo,
Ko'pi ham bir balo.

Suvsiz yer — jonsiz jasad.

Sut bermagan sigir etga so'yilar.

Tani — tuproqdan, hosili — ketmondan.

Tarvuz — davo, qovun — sabo.

Terakning soyasi tagiga tushmas.

Tokni qirqmasang,
Qashqarga yetar.

Tol eksang, tagini ho'l qil,
Uzum eksang, tagini cho'l qil.

Tomiri ochiq daraxtga hamma shamol xavfli.

Toshsiz tog' bo'lmas,
Ko'chatsiz bog' bo'lmas.

Tuya tilini karvon bilar.

Tuyali boy — dunyoli boy.

Tuyali yerda tut bo'lmas.

To'qsonga borsang ham, tok ek,
Yuzga yetguncha, uzumini yeysan.

Uypang joyda o't bitar,
Unga yetguncha, mol ketar.

Uyqu kasal chaqirar.

Urug' sepmay, ekin o'rmas.

Urug' eksang, namga ek,
Namga ekmasang, tomga ek.

Uch oylik ko'kcha — boylik.

Uyutqisiz qatiq uyumas,
Achitqisiz — qimiz.

Xotin chiroyi — erdan,
Hosil chiroyi — yerdan.

Chumchuqdan qo'rqqan tariq ekmas.

Cho'ponga — suhbat harom.

Cho'ponning tayog'i — otlining oyog'i.

Shaftolidan bog' qilma,
Echkidan mol qilma.

Shishak so'ydim — pishak so'ydim.

Sho'rali yerda ekin bitmas.

Ega qo'li em bo'lar,
Siypalasa, yem bo'lar.

Ekin ekkan tekin yer.

Ekin ekmoq oson,

Suv keltirmoq qiyin.

Ekkan o'rar, qilgan topar.

Eksang terak, elga kerak.

El hayoti yer bilan,
Yer hayoti suv bilan.

Elda yurgan el tanir,
Choida yurgan yer tanir.

Erta ekkan butun olar,
Kechga qolgan — o'tin.

Erta ekkan xirmon qilur,
Kech ekkan armon qilur.

Echki boqqan chorvador bo'lmas,
Shaftoli ekkan — bog'bon.

Echkisi ko'pning so'zi ko'p.

Eshak munchoq toj bo'lmas,
It uzumi tok bo'lmas.

Yung olaman desang, jaydari,
Boy bo'laman desang, hisori.

Yantoqdan yog' chiqmas,
Jangaldan — bog'.

Yaxshi go'sht — yaxshi sho'rva,
Yaxshi sut — yaxshi qaymoq.

O'rmonga sher yarashar,
Dehqonga yer yarashar.

Qavsda ekkuncha, qovurmoch qil.

Qalpog'ingni qaytoqi qilguncha,
Qo'ylaringni bo'rdoqi qil.

Qarovsiz bog' bo'lmas,
Qorsiz — tog'.

Qirq kun yoqqan yog'indan,
Yelib o'tgan suv yaxshi.

Qovun ekkan qovoq olmas.

Qor yerning — ko'rpasi,
Yomg'ir — yerning sho'rvasi.

Quruq yog'och yonar, so'nar,
Ho'l yog'ochdan hosil unar.

Qo'zining sarasi uzoqdan bilinar.

Qo'zichoqdan qo'y bo'lar,
Qulunchadan — toy.

Qo'y kerak bo'lsa, sunbulada qirq,
Jun kerak bo'lsa — mezonda.

Qo'y semizi — qo'ychidan.

Qo'y semirsa, qovurg'asi kichrayar.

Qo'y tug'ar, qo'zi bo'lar,
Yil o'tmay o'zi bo'lar.

Qo'y qassob qo'lida halol.

Qo'yni boqsang, qo'zilar,
Molni boqsang, buzoqlar.

Qo'yni o't ichidan o'tkazma,
O'tni qo'y ichidan o'tkaz.

Qo'yni qo'y, Echkini so'y.

Qo'sh haydagan xo'p bilar,
O'z ishini ko'p bilar.

Hosiling kam bo'lsa,
havodan ko'rma.

Hosilning otasi — suv,
Onasi — yer.

SEVINCH VA G'AM

Azaga borgan xotin
O'z dardini aytib yig'lar.

Bir yig'ining bir kulgusi bor.

Boshimni bosh desam,
Oyog'imda nima g'am.

Gado non topsa, to'rva topmas.

Dard tomirni yer,
Hasrat — umrni.

Dard ustiga chipqon.

Devorni nam yiqitar,
Odamni — g'am.

Yomg'irdan o't-o'lan o'sar,
Qo'shiqdan — ko'ngil.

Jahl bilan qartayasan,
Kulgi bilan yasharasan.

Jon bor joyda qazo bor.

Joni borning g'ami bor.

Zang temirni kemirar,
G'am — odamni.

Issiq cho'pni quritar,
Qayg'u erni qaritar.

Ming qayg'u bir ish bitirmas.

Moli ko'pning — g'ami ko'p.

Mushukning o'limi — sichqonga to'y.

Odam odam bilan,
Odam ado g'am bilan.

Odam odam bilan,
Pista bodom bilan.

Ota-onaning dog'i — oz-moz,
Farzand dog'i tinch qo'ymas.

Og'rimagan quloqqa — oltin sirg'a.

Og'riqsiz bosh bosh emas.

Oh tortmasang, soch oqarmas.

Sayohat tanga rohat,
Tan emas, jonga rohat.

Suygan ham qo'shiqchi,
Kuygan ham qo'shiqchi.

Tug'ilish to'lg'oqsiz bo'lmas.
Yuragi to'lg'anning — yig'isi ko'p.

O'ylasang, qayg'u ko'p,
O'ylamasang, qayg'u yo'q.

O'ynab-kulgin yigitdek,
Siqilmagin chigitdek.

O'limdan achchiq narsa yo'q,
Shodlikdan ortiq boylik yo'q.

O'tda yongan kuyar,
G'amda yongan o'lar.

Qayg'u bitar, shodlik o'tar.

Qayg'u keltirar shodlikdan
Yomg'ir keltirar momaqaldiraq yaxshi.

Qayg'u — umr egovi.

Qayg'u qaritar, g'am o'ldirar.

Qayg'uli boshga qor yog'ar.

Qayg'uni ko'z yoshi yuvolmas.

Qayg'usiz qora suvga semirar.

Qari-yosh qayg'usiz bo'lmas.

Qo'rqqandan quvongan yomon.

G'am yema, beg'am ham bo'lma.

G'am yuki tog'dan og'ir.

G'amsiz oshim — da'vosiz boshim.

G'ash ko'ngilga keng uy ham tor.

Hamdardi bor dard — yarim dard.

Har kechanning kunduzi,

Har kunduzning kechasi bor.

Har kim o'z go'riga yig'lar.

Har kunning o'z tongi bor.

Har narsaga g'am yema,
Parcha nonni kam yema.

TO'Y VA MOTAM

Atala bo'lsa ham to'y bo'lsin.

Yomg'ir yog'sa, to'ning ho'l bo'lar,
Otang o'lsa, uying cho'l bo'lar.

Kafan kiygan ketar,
Kebanak kiygan kelar.

Kelinning keldisi yaxshi,
To'yning bo'ldisi yaxshi.

Ketgan kelar,
Ketmonlangan kelmas.

Mozorga tushgan tirik chiqmas.

Og'rigandan uzilgan yomon.

Siyrak elak kunda kerak,
Paxta elak to'yda kerak.

Tirikligida siylamasang, o'lganida yig'lama.

To'y ginasiz bo'lmas.

To'y siltovi bilan to'n bitar.

To'y — to'nliniki.

To'yga borsang, burun bor,
Burun borsang, o'rin bor.

To'yga borsang, to'yib bor,
Yomonliging qo'yib bor.

To'yga borsang, to'yib bor,
To'y to'ningni kiyib bor.

To'yga — qo'shiq,
Azaga — yig'i.

To'yganga — to'y, to'ymaganga — tomosha.

To'ylikning to'ycha tashvishi bor,
Uylikning uycha tashvishi bor.

To'yning bo'ldi-bo'ldisi qiziq.

Uyquning tinchi yaxshi,
O'limning — kechi.

Urishsiz uy yo'q,

Azobsiz — go'r.

O'zakli jonda o'lim bor.

O'lgan kelmas, o'chgan yonmas.

O'lganiga chidasang, qo'y qil,
Yeganiga chidasang, to'y qil.

O'lim borning molini sochar,
Yo'qning sirini ochar.

O'lim shoh-u gadoga barobar.

O'lim qosh bilan qovoqning orasida.

O'lim — haq, meros — halol.

O'limdan achchiq narsa yo'q,
Shodlikdan ortiq boylik yo'q.

O'limdan qochib bo'lmas.

O'lmak, o'lmakning ishi — ko'mmak.

O'lsang go'ring keng bo'lsin,
Tiriklikda — fe'ling.

O'tganni qaytarib bo'lmas,
O'lganni — turg'izib.

O'tgusiz daryo bo'lmas,
O'limsiz dunyo bo'lmas.

O'g'ilning to'yi — o'yin,
Qizning to'yi — qiyin.

Qazosi yetsa qozi o'lar.

Qari o'lsa — davlat,
Yosh o'lsa — qiyomat.

Qari qiz er tanlamas,
O'lgan odam yer tanlamas.

Qo'y semizi — qo'ychidan,
To'y tamizi — to'ychidan.

Har kim to'ygan to'yini maqtar.

YOSHLIK VA QARILIK

Avval — bahor, oxir — xazon.

Ayolning o'ttizga kirgani —
O'tin bo'lgani.

Aldashga bola yaxshi,
Xudo ursin momoni.

Arslon qarisa, quyruq'ini o'ynar.

Beshik bolasi — bek bolasi.

Beshikdagi besh turlanar,
Qayoqqa bursang, shunga o'rganar.

Bir bolani katta qilguncha,
Bir shahar paydo bo'lar.

Bir shaharni bir bola buzar.

Bola — shirinlikning adoyi,
Qariya — shirin so'zning gadoyi.

Burgut qarisa, yapaloqqush bo'lar.

Bo'ri qarisa, itga kulgu bo'lar.

Dard yomon,
Darddan qarilik yomon.

Yetmish, yetmishdan keyin ketmish.

Yosh bilmaydi,
Katta qiymaydi.

Yosh kelsa — ishga,
Qari kelsa — oshga.

Yosh ketaman deb qo'rqitar,
Qari — o'laman deb.

Yosh chog'im — oltin chog'im.
Yoshi yetmay, ishi yetmas.

Yoshing oshgach, yodgorlik qo'y.

Yoshni xudo saqlar,
Qarini — ovqat.

Yoshlik — beboshlik.

Yoshlik yoshga qaramas,

Qarilik — sochga.

Yoshlikda bilgani — toshga yozgani,
Qarilikda bilgani — muzga yozgani.

Yoshlikda eksang, qarilikda o'rasan.

Yoshlikda o'rgangan hunar,
O'zingga o'ljaga qolar.

Yoshlikdagi g'ayrat — keksalikdagi rohat.

Yoshlikning yeli kuchli,
Keksalikning — aqli.

Yoshning hurmati — qarz,
Qarining hurmati — farz.

Yosh-u qarining joni bir,
Oriq-semizning imoni bir.

It qarisa, tozi bo'lar,
Qiz qarisa, qozi bo'lar.

It qarisa, qopolmas,
Ot qarisa, chopolmas.

Yigit ketardan,
Qari o'lardan qo'rqitar.

Yigitga og'ir narsa ham yengil tuyular,
Keksaga yengil narsa ham og'ir tuyular.

Yigitlik — bir guliston,
Qarilik — bir zimiston.

Yigitlik yelib o'tar,
Qarilik — chopib.

Yigitlik — mastlik,
Qarilik — sustlik.

Yigitlik — umr gulshani.

Yo'tal — keksaning hamrohi.

Kampir o'laman deb qo'rqitar,
Kelin — ketaman deb.

Keksalik — ko'prik.

Keksaning yoshini so'rama, ishini so'ra.

Kichikdan — xato,

Kattadan — ato.

Kichikdan — qusur,
Kattadan — uzr.

Kichiklarning kattasi bo'lguncha,
Kattalarning kichigi bo'l.

Kichikni maqta, kattani saqla.

Kosib qarisa, yamoqchi bo'lar,
Otin qarisa, yuvuqchi bo'lar.

Nodon bosh bo'lmas, ko'pik osh bo'lmas,
Qarilik qaytib, qayta yosh bo'lmas.

Noz qizga yarashar,
Kampirga balo bormi.

Odam qarib, yo'ldosh bo'lar,
Daraxt qarib, qush qo'nar.

Olti yashar yo'lda bo'lsa,
Oltmish yashar yo'ldan chiqsin.

Olti yashar yo'ldan kelsa,
Oltmish yashar ko'rgani kelar.

Olti yashardan so'rama,
Oltmish yashardan so'ra.

Oltmishga kirgan otadan osh so'rama.

Ot qarisa — oxurda,
It qarisa — chuqurda.

Suvsiz yerda tol bo'lmas,
Qarimagan chol bo'lmas.

Tuya qarisa, bo'tasiga ergashar.

Uzoq bo'lsa ham, yo'l yaxshi,
Qari bo'lsa ham, qiz yaxshi.

Choi suhbat — chol bilan.

Er qarisa — el ichida,
Sher qarisa — g'or ichida.

Er qarisa, erki ketar,
Xotin qarisa, ko'rki ketar.

Yuk yig'ilib, toyloqqa qolar.

O'zbekning kichigi bo'lguncha,
Kuchugi bo'l.

O't tutunsiz bo'lmas,
Yigit — yoziqsiz.

Qari bor uyning zari bor.

Qarisi bor uyning parisi bor,
Parisi bor uyning barisi bor.

Qari uyning farishtasi,
Saranjomi, sarishtasi.

Qarida xislat ko'p.

Qarilarni qarg'atma,
Yosh joningni og'ritma.

Qarilik — bolalik.

Qarilik — davosiz dard.

Qarilik davri — qishday,
Yoshlik davri — yozday.

Qarilik uy — qayg'uli uy.

Qarilikni donolik bezar,
Yoshlikni — kamtarlik.

Qarini kaftda saqla,
O'ligini hafta saqla.

Qarining ko'zi — qozonda.

Qarining qarg'ishi — qattiq.

Qarchig'ay qarisa, chumchuqqa mayna bo'lar.

Qarg'a qag'illab g'oz bo'lmas,
Kampir shingqillab qiz bo'lmas.

Qirqida sumaychi bo'lgan, o'lganda chalar.

Qirqida qo'lga soz olgan,
Qiyomatda qulog'ini burar.

Har keksadan bir naql.

Har kimning joni o'ziga shirin.

Ho'kizga tuqqan kun,
Buzoqqa ham tug'adi.

YO'L VA YO'LDOSH

Guli yo'q bo'stondan, yaproq yaxshi,
Foydasi yo'q yo'ldoshdan, tayoq yaxshi.

Do'st safarda sinalar.

Yomon yo'ldosh yov bo'lar,
Ravon yo'lda g'ov bo'lar.

Yomon yo'ldoshdan bir chekim nos yaxshi.

Yomon yo'ldoshdan yomon tayoq yaxshi.

Yigitni yo'l boqar.

Yo'l azobi — go'r azobi.

Yo'l bilmasang, yo'lchiga boq.

Yo'l odami yo'lga yaxshi,
Uy odami — uyga.

Yo'l so'ramay, yo'lga tushma.

Yo'l tani, yo'lga chiqsang, do'st tani.

Yo'l topguncha, yo'ldosh top.

Yo'l uzoq bo'lsa, yo'ldoshingdan ko'r.

Yo'l yurganga qisqarar.

Yo'l yursang, sinab yur,
Sinab yurmasang, o'lchab yur.

Yo'l o'g'risi bo'lsang ham,
Yo'ldosh o'g'risi bo'lma.

Yo'lga chiqsang, yo'ldoshli chiq.

Yo'lga chiqsang, yaroqli chiq,
Yolg'iz chiqmay, hamrohli chiq.

Yo'lga chiqqan yo'ldan topar.

Yo'lda yurgan yo'l tanir,
Cho'lda yurgan cho'l tanir.

Yo'ldosh aybini yo'l ochar.

Yo'ldoshi borning qo'ldoshi bor.

Yo'ldoshi yomonni yov olar.

Yo'ldoshiga qaramagan yo'lda o'lar.

Yo'ldoshing olaqarg'a bo'lsa,
Yemishing go'ng bo'lar.

Yo'ldoshini tashlagan yo'lda qolar.

Yo'lni yo'lchi yengar.

Yo'lni karvondan so'ra,
So'zni soyirdan so'ra.

Yo'lovchining ozig'i yo'lida.

Yo'lchi yo'lini bilar,
Tegirmonchi — do'lini.

Yo'rtib yursang, yo'l unar.

Yo'rtoq yo'rg'aga yo'ldosh bo'lmas,
Burgut qarg'aga sirdosh bo'lmas.

Yo'rg'a mingan yo'ldoshiga qaramas.

Yo'rg'a mingan, yo'ldoshidan ayrilar,
Ko'p yashagan, qurdoshidan ayrilar.

Yo'rg'a minsang ham, yo'ldoshli bo'l.

Olis yo'l otni sinar,
Og'ir yo'l mardni sinar.

Sipohi bilan do'st bo'lma,
Yomon bilan — yo'ldosh.

Yurgan — daryo, o'tirgan — bo'yra.

Yurgan yo'l kezar,
O'tirgan yer chizar.

Yurgan yo'ldan topadi,
O'tirgan qaydan topadi.

Yurgan oyoq yo'l topar.
Yurgan oyoqqa yo'rg'a yo'liqar.

Yurganning yo'li ko'payar,
O'tirganning — o'yi.

Yurganning yo'li o'tar,
O'tirganning kuni o'tar.

Yurardan avval yo'l axtar.

Yaxshi yo'lda yo'ldosh ko'p.

Yaxshi yo'ldosh yo'lga boshlar,
Yomon yo'ldosh yovga tashlar.

Yaxshi libos — oroyish,
Yaxshi yo'ldosh — osoyish.

Ham sayohat, ham tijorat.

Hunar bilgan och qolmas,
Yo'l tanigan kech qolmas.

HAYVONLAR VA QUSHLAR

Bedana tezotar bo'lsa,
O'z boshini o'zi yer.

Bedananing «vit» degani — qochgani.

Bo'ri bo'ronda quturar.

Bo'rining ozig'i — burnida.

Zag'izg'on sog'ligidan o'lmas, suqligidan o'lar.

Zag'izg'on chaqib to'q bo'lmas.

Zag'cha sigirdan qo'rqmas.

Itida jiyan yo'q,
Baqada — qayin.

Itidan suyak ortmas,
Mushukdan — bez.

Ot — yigitning yo'ldoshi.

Ot — yigitning qanoti.

Ot olsang, ho'kiz qorindan ol,
Ho'kiz olsang, ot qorindan ol.

Tishini ko'rguncha, ishini ko'r.

Toy otga yetkazar,
Ot — murodga.

Toy otga ergashar,
Qo'y — serkaga.

Toyni toy deb xo'rlama,
Erta-indin ot bo'lar.

Tog' bo'risiz bo'lmas,
To'qay arslonsiz bo'lmas.

Tog'iga qarab quloni,
Suviga qarab — iloni.

Tuya silkinsa, eshakka yuk chiqar.

Tuya to'pig'i ham to'piq,
Qo'y to'pig'i ham to'piq.

To'ng'izni botqoqda bos.

Chopqir ot — o'tkir pichoq.

Cho'pon bo'lsang, qo'yni boq,
Moyi toshsin choradan.

It boqqanda sirtlon boq,
Qo'y oldirmas qo'radan.

El tinsa ham, it tinmas.

El qo'nmay, it tinmas.

Etik kiysang, er bo'lasan,
Otga minsang, sher bo'lasan.

Etning yaxshisi — qazi,
Itning yaxshisi — tozi.

Echki bo'lsa, qo'yga yo'l ochilar.

Echki qo'y bo'lmas,
Eshak — toy.

Eshak minganning oyog'i tinmas.

Eshak urgan bilan ot bo'lmas.

Eshakka pashmakdan xashak yaxshi.

Yuvvosh it hurmay tishlar.

Yuvvosh otning tepkisi qattiq.

Yuvvosh tuya yumushga yaxshi.

Yaxshi ot yod qoldirar,
Yomon ot lat qoldirar.

Yaxshi ot jonga sherik,
Yomon ot — molga.

Yaxshi ot — ko'pniki.

Yaxshi ot oyog'idan ozar.

Yaxshi ot to'rvasini orttirar,
Yomon ot — qamchisini.

Qalmoqi ot qoqilmas,
Qoqilsa ham, yiqilmas.

Qarg'a keldi — qish keldi.

YIL FASLLARI VA TABIAT HODISAIARI

Aziz bo'lmay, maziz bo'lmas.

Aziz momo olti kun,
Qahri kelsa — yetti kun.

Aziz momo olti kun,
Qaltirasa — qatti kun,
Sakransa — sakkiz kun,
To'qransa — to'qqiz kun,
O'qransa — o'n kun.

Aziz aqchasiz ketmas,
Qizlar — bo'g'chasiz.

Asad yo rasad, yo narasad.

Asad kirsa, suv oqarar.

Asad — rasamat.

Asad suvi — asal suvi.

Asad, ekinlarni yasat.

Asad, g'o'zangni yasat.

Asadda oralab ye,
Sunbulada — saralab.

Ayamajuz olti kun,
Olti oy qishdan qattiq kun.

Aqrab kelar hayqirib,
Bola-chaqasini chaqirib.

Aqrab keldi aqirib,
Sovuqlarni chaqirib.

Aqrabda jo'xorini sovuq urmasa,
Oxiratda ham urmas.

Ahman-dahman olti kun,
Qahriga olsa qatti kun.

Ahman muzi dahmonday bo'lsa ham, qo'rqma,
Kuzning muzi ko'zguday bo'lsa ham, qo'rq.

Bars yili — boylik,
Quyov yili — qahatchilik.

Dalv kirdi — davr kirdi.

Dalv kirdi, ekinlarga davr kirdi.

Daroyi ola bo'ldi,
Daryo bir balo bo'ldi.

Yoz — yozil, qish — qisil.

Yoz yomg'iri yondan o'tar,
Qish yomg'iri — jondan.

Yoz yomg'iri — ilon bilan chayon.

Yoz kuyungan, qish suyunar.

Yoz mevasi — qish xazinasi.

Yoz qoqisi — qishga dori.

Yoz harakati — soz harakat.

Yozgi harakat — kuzgi barakat.

Yozda boshi pishmaganning,
Qishda oshi pishmas.

Yozda jarohat ko'rsang,
Qishda rohat ko'rsan.

Yozning gilami — keng.

Yozda xotin quturadi,
Qishda — burun.

Yozning yozig'i — qishning ozig'i.

Yozning yomg'iridan qo'rq,
Qishning — qirovidan.

Yozning kuni — yuz turli,
Qishning kuni — qirq turli.

Yozning yuvindisi — qishga osh-qatiq.

Yolqitsa ham, yog' yaxshi,
Yondirsa ham, yoz yaxshi.

Yomg'ir — ekinning joni.

Javzodagi yomg'irdan ilon yog'sa yaxshi.

Javzoning yarmida suv tagida arpa pishar.

Jul keldi — hamal keldi.

Juma yog'sa, shanba tinar,
Shanba tinmasa, qachon tinar.

Ilib-ilib, yoz bo'lar,
Sovib-sovib, qish bo'lar.

It yili eksang,
To'ng'iz yili o'rasan.

Yil yaxshi kelsa, arqar ketmas.

Yilning yaxshi kelishi bahordan ma'lum.

Kuzgi qatiq kuyovga bergisiz.

Kuzning bir kuni qishning bir oyini boqar.

Kun g'amini sahar ye,
Yil g'amini bahor ye.

Laylak kelmay, yoz bo'lmas,
Qirg'iyak chopmay, kuz bo'lmas.

Laylak kelsa — yorug' yoz,
Turna kelsa — tunuq yoz.

Mizon chiqib, aqrab kirsas — qish.

Navro'zdan so'ng qish bo'lmas,
Mizondan so'ng yoz bo'lmas.

Oz bo'lmay, yoz bo'lmas,
Yoz bo'lmay, maz bo'lmas.

Oy boshida kun yo tuzalar, yo buzilar.

Oy chalqancha tug'sa, oy bo'yi ayoz.

Oy o'tovlasa, oylik g'amingni ye,
Kun o'tovlasa, kunlik g'amingni ye.

Oy qulansa, oyog'ingni uzat,
Kun qulansa, kuragingni tuzat.

Oyning beshidan qo'rqma, boshidan qo'rq.

Oqpon-oqpon olti kun,
Oy-hoy sening qotuving.

O'lchab osgan etingga
Qo'noq kelsa, qattiq kun.

Oqponda ot odimiday kun uzayar.

Payti kelsa, daraxt gullar.

Payshanbaning kelishi chorshanbadan belgili.

Savr bo'lmay, sayron bo'lmas,
Sayron bo'lmay, ayron bo'lmas.

Savr degan sonli qish,
Men javzongdan qo'rqaman.

Savr yomg'iri — sari oltin.

Savr kelsa, muz turmas,
Quda kelsa, qiz turmas.

Savr kirdi — ekinlarga davr kirdi.

Savr oyi — davr oyi.

Savrning sanog'ida qishning yog'ini bor.

Saraton — sara ekish,
Qolaversa — tariq ekish.

Saratonda suv qo'y,
Asadda tek qo'y.

Saratonning o'ni — tegirmonning do'li.

Safar oyi — xatar oyi.

Savalab yoqqan yomg'ir yomon,
Maydalab yoqqan qor yomon.

Sovuq oyoqdan urar,
Issiq — boshdan.

Soyda yotma, sel olar,
Qirda yotma, yel olar.

Sigir yili — to'qlik,
Qo'y yili — yo'qlik.

Sumbula tug'ar sumpayib,
Ot semirar qampayib.

Sumbula tug'sa, suv sovir,
Tarozi tug'sa, tong sovir.

Sumbulada suv soviydi,
Mizonda — kun.

Sumbulaning suvi tiniq, o'zi sovuq.

Sumbulaning suvi — sharob.

Sumbulaning tuqqanini suv bilar.

Toza havо — dardga davо.

Toqqa yog'sa, cho'l obod,
Cho'lga yog'sa, el obod.

Toqqa qalin qor tushgani —
Yerning qonib suv ichgani.

Tog' havosi — dard davosi.

To'qson kirsa, to'rg'ay odimicha kun uzayar.

To'qson to'lmay, yoz chiqmas.

Chilla kirsa — chil oyog'i.

Chilla suvi — tilla suvi.

Chilla qori — yerning qoni.

Chillaga chillaki chidamas.

Chillada sug'orilgan bog',
Chil botmon uzum berar.

Shanbada bichma, jumada ko'chma.

Er tug'ilsa — elning baxti,
Yomg'ir yog'sa — yerning baxti.

Ertalabki tuman ochar,
Kechki tuman yopar.

Yantoq gullasa, chilgi pishar.

Yaxshi yil bahoridan ma'lum,
Yaxshi kun — saharidan.

Yaxshi kelsa — hut,
Yomon kelsa — yut.

Yaxshi kelsa hut —
Kadi-kadi sut.

Yomon kelsa hut —
Qaqshab qolgan put.

Yaxshi kelsa hutni ko'ring,
Xurma-xurma sutni ko'ring.

Yomon kelsa, hutni ko'ring,
Serrayib yotgan putni ko'ring.

Qavs suvi — jon suvi.

Qantar ovsa, qalt etar,
Dehqonning ko'zi yalt etar.

Qantar ovsa, qoziqning boshida qor turmas.

Qantarda qarg'a odimiday kun uzayar.

Qarg'a ketmay, qor ketmas,
Turna kelmay, muz ketmas.

Qarg'a qag'illasa, qishni chaqirar,
G'oz g'ag'alasa — yozni.

Qirqkuyak keldi — kuz keldi.

Qirqkuyakda qindagi ham pishar.

Qirqkuyakda qirq tomguncha,
Mizonda bir tomsin.

Qish — oladan, yoz — moladan.
Qish — sertashvish.

Qish o'ldirma, yoz o'ldir,
Och o'ldirma, to'q o'ldir.

Qish o'tar, qoralik qarg'aga qolar.

Qish o'chog'i tor,
Tur, uyingga bor.

Qish qattiq kelsa — it yili.

Qish qilig'ini qilmay qo'ymas,
Yoz yo'rig'ini yo'ymay qo'ymas.

Qish — qisilmoq, yoz — yozilmoq.

Qish qishligini qilmasa,
Yoz yozligini qilmas.

Qish qo'nog'i — o't.

Qishning bir kuni qolsa qo'rq.

Qishning kuni qirq turli,
Qirqovi ham qiliqli.

Qishning sovug'ida to'ngandan,

Yozning issig'ida o'lgan yaxshi.

Qishning qahri — kuzga baraka.

Qishning qori — yozga dori.

Qor yog'di — don yog'di,
Yomg'ir yog'di — osh yog'di.

Qor — osh bilan non.

Qora bulutdan tiniq suv tomar.

Qorachaning qori turmas.

Quyov yili yut bo'lar.

Quruq ayoz — tilsiz yov.

G'oz kelgani — yoz kelgani.

Hamal kirdi — amal kirdi.

Hulkar tug'di — o't tug'di.

Hulkarli oyning bari qish.

Hut kirdi, dehqonning ketiga quit kirdi.

Hut kirdi, yer ostiga dud kirdi.

Hut suviga ho'kizingni sug'orma.

Hut — yut.

Hutda mol to'ymasa, odam to'ymas.

FAQIRLIK VA BOYLIK

Amirning oshidan

Faqirning mushti yaxshi.

Beva xotinning tushiga er kirar,
Kambag'alning tushiga — yer.

Bevaga bozor bo'lmas,
Yetimga — hayit.

Bedavlat bozorga borsa,
Shum xabar keltirar.

Bedavlatdan osh qochar.

Bedavlatlik bo'lgan so'ng,
Qarindoshlar g'ash bo'lar.

Badavlatlik bo'lgan so'ng,
Begonalar do'st bo'lar.

Bedavlatning noni yarim.

Bepul bozorga borguncha,
Kafan olib mozorga bor.

Bechoraning daryo to'pig'idan kelmas.

Bir bog' beda — bir tanga,
Baytal boqmoq osonmi.

Botmon bug'doy — yuz tanga,
Xotin olmoq osonmi.

Bozorda bari bor,
Puling bo'lmasa, nari bor.

Boy boy uchun tirishar,
Kambag'al kambag'alga bo'lishar.

Boy bo'lsang, kunda hayit, kunda to'y,
Yo'q bo'lsang, kunda hasrat, kunda o'y.

Boy kiysa — qulluq bo'lsin!
Kambag'al kiysa— qayoqdan olding?

Boyning ko'zi nonda,
Kambag'alniki — imonda.

Boy to'y tuzar,
Kambag'alning to'ni to'zar.

Boy qo'shningdan so'raguncha,

Yo'q uyingni axtar.

Boyga mehmon bo'lsang, baqirasan,
Kambag'alga mehmon bo'lsang, kekirasan.

Boyga mehmon bo'lsang, joning chiqar,
Kambag'alga mehmon bo'lsang, qoming chiqar.

Boydan amr bo'lsa,
Boyvachchadan xamir bo'lar.

Boydan qarzing uzilguncha,
Bo'yning uzilar.

Boyning bir yo'qligi,
Ochning bir to'qhg'i.

Boyning bojasi ko'p,
Qulning — xo'jasi.

Boyning bug'doy nonidan,
Kambag'alning bug'doy so'zi yaxshi.

Boyning jon bergani bilinmas,
Kambag'alning — non bergani.

Boyning ko'zi — boy,
Yo'qning ko'zi — loy.

Boyning ko'zi — xonda,
Yo'qning ko'zi — nonda.

Boyning moli ardoqli,
Yo'qning — joni.

Boyning xotini bo'lguncha,
Kambag'alning kavushi bo'l.

Boyning xotini o'lsa, to'shak yangi bo'lar,
Kambag'alning xotini o'lsa, boshi qayg'uqa qolar.

Boyning o'g'li kelsa — to'rga,
Kambag'alning o'g'li — go'rga.

Boyning o'g'li — hangamachi,
Yo'qning o'g'li — dangamachi.

Boyning qizi — sepi bilan,
Yo'qning qizi — ko'rki bilan.

Bor borgan joyida to'yadi,
Yo'q topgan joyida to'yadi.

Borga — bozor, yo'qqa — guzar.

Borga — bor dunyo,
Yo'qqa — tor dunyo.

Borga yetti kun hayit,
Yo'qqa — bir kun.

Borga — mumlik,
Yo'qqa — shumlik.

Bordan — davlat,
Yo'qdan — mehnat.

Bu dunyoning xo'rliqi —
Kissangda pulning yo'qligi.

Bulutning qadri yo'q, oy yonida,
Faqirning qadri yo'q, boy yonida.

Yengi yo'qning tengi yo'q.

Yerga tushgan yetimniki.

Yesirning yetmish yerda kasri tegar.

Yetim boy bo'lmas,
Boy bo'lsa ham, boyvachcha bo'lmas.

Yetim bola yetti yilda uyaltirar.

Yetim o'z ishini o'zi qilar,
Kishi minnatini eshitar.

Yetim o'z kindigin o'zi kesar.

Yetim o'g'lon it bo'lar,
Yoqasi to'la bit bo'lar.

Yetim qizga yelpig'ich chikora.

Yetim qizdan yetim xotin yaxshi.

Yetim qizning yetmish onasi bor.

Yetim qizning yangasi ko'p.

Yetim qo'zi asrasang,
Og'zi-burning yog' etar.

Yetim bola asrasang,
Og'zi-burning qon etar.

Yetim ko'zi sutga to'ymas.

Yetimning yegani — yelim,
Ichgani — iring.

Yetimning yegani — zahar,
Kiygani — kafan.

Yetimning joni — yetti.

Yetimning kiyganin boy o'g'li yirtar.

Yetimning ko'ngli — yarim.

Yetimning otasi — yetti.

Yetimning otasi ko'p,
Joniga foydasi yo'q.

Yetimning rizqi yerda.

Yetimning qorni — yetti.

Yetimning hayiti yangi ko'ylak kiyganda.

Yetimning haqi yetti daryoni quritar.

Yetimcha — yetti kulcha.

Zolim bo'lsang, osarlar,
Faqir bo'lsang, bosarlar.

Zog'oradan to'ydi yetim,
Zarra-zarra qo'ydi yetim.

Yirtiq to'nni it qopar.

Kambag'al bosh ko'tarsa,
Boy tosh ko'tarar.

Kambag'al bo'lsang, ko'chib ko'r,
Boy bo'lsang — o'lib.

Kambag'al non yeydi,
Boy — qon.

Kambag'al osh topsa,
Qo'ygani idish topmas.

Kambag'al — piyoda,
Boy — tuyada.

Kambag'al — topganda,
Boy — sog'inganda.

Kambag'al tuxum topsa,

Ichidan sarig'ini topmas.

Kambag'al to'ysa, boy uxlamas.

Kambag'al o'lay desa, o'lolmaydi,
Tiriklay go'rga kirolmaydi.

Kambag'alda lafz yo'q,
Kambag'allik ayb emas.

Kambag'allik asar qildi,
Zig'ir yog'i kasal qildi.

Kambag'alni urma-so'kma, to'nini yirt.

Kambag'alning ayroni — o'ziga totli.

Kambag'alning baxti
Boyning taxtini yiqitar.

Kambag'alning bir to'ygani —
Chala boyigani.
Kambag'alning boyligi — tanining sog'ligi.

Kambag'alning ko'ziga kepchak non bo'lib ko'rinar.

Kambag'alning ming o'ylovi —
Boyning bir mo'ylovi.

Kasal dardini sog' bilmas,
Och qadrini to'q bilmas.

Kasalga so'z yoqmas,
Kambag'alga — o'yin.

Ma'qul gapga qoruv yo'q,
Kambag'al o'lsa, boruv yo'q.

Moling borida — ana do'st.

Moling yo'g'ida — qani do'st.

Oriq o'lsa, mazasi yo'q,
G'arib o'lsa — azasi.

Och qayg'usini ochiqqan bilar,
Yo'q qayg'usini — tariqqan.

Ochdan oladiganing,

Bekka beradiganing bo'lmasin.

Ochilib yoqqan havodan qo'rq,
Kulib turgan — podshodan.

Oqchalining qo'li o'ynar,
Oqchasizning — ko'zi.

Yalang'ochlik uyga kirgizar,
Ochlik ko'cha kezdirar.

Yantoqning yog'i yo'q,
Kambag'alning — bog'i.

Yaxshi bo'lsa — boydan,
Yomon bo'lsa — kambag'aldan.

Qashshoq osh topgan kuni og'zi kuyar.

Qulning qudasi ko'p.

G'aribning — ko'ngli siniq.

Hayit— otliniki,
To'y — to'nliniki.

Holvani hokim yer,
Kaltakni — yetim.

AMALDORLAR VA AVOM DIN VAKILLARI

Azizlarning ko'ngli qurtova tilar.

Baxshi to'rda yaxshi,
Mulla — go'rda.

Baxshiniki «hay» bilan,
Mullaniki «voy» bilan.

Baqa eti go'sht bo'lmas,
Sipohidan do'st bo'lmas.

«Begim» deguncha beling sinar.

Bek gapirsa, bekniki ma'qul,
Xon gapirsa — xonniki.

Bek qursin,
Bek kelib qo'ngan uyning sho'ri qurisin.

Bekka yetguncha, beling sinar.

Bekka yetib bezillaguncha,
Qulga tegib qutulgan yaxshi.

Bekniki — bejog'lik,
Boyniki — tejog'lik.

Bekning kosasidan suv ichma.

Betkay ketar, bel qolar,
Beklar ketar, el qolar.

Boy bilan boy quda bo'lsa,
O'rtada yo'ig'a yurar.

Kambag'al kambag'al bilan quda bo'lsa,
O'rtada to'rva yurar.

Boy boyga boqar,
Suv soyga oqar.

Boy bolasi boydakkina,
Egarlab qo'ygan toydakkina.

Boy bor bo'lsa ham bermas,
Yo'q yo'q bo'lsa ham qarab turmas.

Boy buvaning oshi bor,
Ichi to'la toshi bor.

Boy bo'lib bezillaguncha,
Qul bo'lib qo'porib yur.

Boy ham boyga,
Xudo ham boyga.

Boyga yollangan molli bo'lmas,
Molli bo'lsa ham, holli bo'lmas.

Boyga ishonsang, boring ketar,
Xonga ishonsang — boshing.

Boyning bo'yini yo'g'on.

Boyning ishi — voy.

Boyning oshi — ko'zning yoshi.

Boyning og'zi qiyshiq bo'lsa ham, so'zi to'g'ri.

Boyning tuyachisi bo'lsang, quv bo'lasan,
Qo'ychisi bo'lsang, qui bo'lasan.

Boyning xo'rozi o'rdak olar.

Boyning xo'rozi ham tug'ar.

Butoqda xo'roz qichqirar,
Mezanada — so'fi.

Buqaning molga sonligi yo'q,
Xo'janing — elga.

Goh — xudo-yu rasul,
Goh — nag'mayi usul.

Da'vo qilma domladan,
Qarzdor bo'lma so'fidan.

Domla-imom och qolsa, bozor kezar,
So'fi och qolsa — mozor.

Yer — boyniki,
Suv — soyniki.

Yer og'asi — xudo,
Suv og'asi — sulton.

Yerning yirtig'i yo'q,
Boyning — tirtig'i.

Yog'i yo'q, qaymog'i yo'q, choyi qursin,
Xayri yo'q, ehsoni yo'q, boyi qursin.

Yog'ochning yomoni — so'qi,
Odamning yomoni — so'fi.

Zolim oshi osh bo'lmas,
Yomon yig'ilib bosh bo'lmas.

ZoUmdan vafo tilama.

Zolimdan panoh tilama,
Fosiqdan — vafo.

Zolimning joyi — jahannam.

Zo'r bilan ko'rning aqli bo'lmas.

Zo'r — zo'rniki,
Tomosha — ko'rniki.

Zo'ravonda hayo yo'q.

Zo'ravonlik — oxiri vayronlik.

Zo'rlik bor yerda zo'ravon ko'payar.

Zo'rlikning so'nggi — xo'rlik.

Ikki mulla — bir kishi,
Bir mulla — yorti kishi.

Mingboshiga ming bersang, ming'irlar,
Yuzboshiga yuz bersang, yuz urar.

Mol ko'paysa, barakat ortar,
Mulla ko'paysa — oyat.

Mulla bilganin o'qir,
Qarg'a ko'rganin cho'qir.

Mulla-imom xotin bilan o'ynar,
Illatini qavmi tortar.

Mulla, mullaning ishi — hiyla.

Mulla palovga o'ch,
Bangi — olovga.

Mulla soqoliga oro berar,
Lo'li — zulfiga.

Mulla folbinni ko'rolmas,
Eshon — ikkalasini ham.

Mulla holvani ko'rsa,
Qur'onni unutar.

Mullaga bersang, oldim demas,

Ko'rga bersang, ko'rdim demas.

Mullani mozorda ko'r,
Dallolni — bozorda.

Mullaning aytganini qil,
Qilganini qilma.

Mullaning sallasi oq,
Yuragi — qora.

Mullaning saxiyliqi — tilida.

Mullaning semizidan qo'rq,
Tabibning — orig'idan.

Mullaning qorni ochsa, nomozi tugar.

Mullasi ko'p elning to'qlisi haromga chiqar.

Muttahamdan gap so'rasang, berasi ko'p,
To'radan gap so'rasang, ertasi ko'p.

«Nun» — mullaga chanoq un.

Odamning buzug'i ham qozi,
Buzg'unchisi ham.

Odamning to'rasi xushmas,
Otdan tushsa ham, egardan tushmas.

Oy botsa ham, boy yotmas.

Oy chiqsa ham, boyga chiqsin,
Kun chiqsa ham, boyga chiqsin.

«Oling-oling» deganda,
Haromi yo'q eshonning.

«Bering-bering» deganda,
Oromi yo'q eshonning.

Olio berganni mullo bermas.

Og'zi qiyshiq bo'lsa ham,
Boyning o'g'li gapirsin.

Pirim,
Pirimda qoldi bir mirim.

Piringning ham piri bor.

Podsho zolim bo'lsa, yurt to'zar,
Podsho odil bo'lsa, yurt o'zar.

Podsho taxtidan toysa,
Vaziri gado bo'lar.

Podsho fuqaro bilan podsho.

Podshoning kuragi uzun.

Podshoning qo'ltig'i keng.

Podshoning holi tang bo'lsa,
Gadoni axtarar.
Gadoning holi tang bo'lsa,
Xudoni axtarar.

Savodsiz mullaning sallasi katta.

Sallaga boqma, kallaga boq.

So'fi kavush o'g'irlar,
Eski choponni o'g'ri qilar.

So'fi so'g'on yer,
Topilsa, yo'g'on yer.

Taassub qilma boyga,
Keting tegadi loyga.

Tekin sharobni qozi ham ichar.

Tuyaning dumi yerga tegar,
Xo'janing qizi erga tegar.

To'raga ishing tushsa, chaynamay yutar.

To'g'ri gap eshon-u qoziga yoqmas.

Xon bor yerda qon bor.

Xon boqdi — xudo boqdi.

Xon ko'p bo'lsa, yov ko'p bo'lar,
Bek ko'p bo'lsa, dov ko'p bo'lar.

Xon odillik qilmasa,
Xonumondan ayrilar.

Boy xayrlik qilmasa,
Bor molidan ayrilar.

Xon xonga yig'lar,
Xon — xotiniga.

Xon xondan qo'rqqar,

Xon — xotinidan.

Xon qoshida qorang bo'lsa,
Qora kemang qirda yurar.

Xonni odil dedilar,
Xonumondan ayrildik.

Boyni xayrh dedilar,
Bor-u yo'qdan ayrildik.

Xo'ja, mulla el buzar,
Cho'p-chor yer buzar.

Xo'ja ochdan o'lar,
To'ra — tomoqdan.

Xo'jadan qiz ohsh —
Patirdan qil olish.

Xo'jam dedim, belim sindi,
Belimgina emas, qo'lim sindi.

Xo'jamning qorni to'q,
Quli bilan ishi yo'q.

Xo'janing aqli tushdan keyin kirar.

Chorakor choraklab olar,
Boy akam — botmonlab.

Shariatda sharm yo'q.

Shariatning yo'li ko'p.

Erkin qo'ysang xo'jani,
Yotib ichar go'jani.

Eshak Makkaga borib hoji bo'lmas.

Yangi boyda tinim yo'q,
Eski boyda — uyqu.

Yantoqning yog'i yo'q,
Qozi, eshonning — sog'i.

O'ynashmagin amir bilan,
Amir urar temir bilan.

O'ynashmagin arbob bilan,
Arbob urar har bob bilan.

O'lanli yerda ho'kiz semirar,
O'limli yerda — mulla.

O'likning ko'zidan yosh chiqmas,
Eshonning uyidan osh chiqmas.

Qiyshiq arava yo'l buzar,
Qozi, mulla el buzar.

Qing'ir og'iz bo'lsa ham,
Boyning qizi er tanlar.

Qozi rishvasiz bo'lmas.

Qoziga bora berma, pora ber.

Qoziga borsang, qozi pulini tugib bor.

Qor boshiga qor yetar,
Xon boshiga xon yetar.

Qor yog'di deb sevinma,
Ayozlari bor.
Xo'ja keldi deb sevinma,
Niyozlari bor.
Qor yog'di deb suyunma,
Qirovlari bor.
So'fi keldi deb suyunma,
So'rovlari bor.

Qulluq qilsang to'raga,
Yiqilasan o'raga.

Qulni qui desang, o'lgisi kelar,
Bekni bek desang, kulgisi kelar.

Qo'ziqorin go'sht bo'lmas,
Domla-imom — do'st.

Qo'l qo'lni bilar,
Shariat — yo'lni.

Hayvon o'lsa, qarg'a shod,
Odam o'lsa, mulla shod.

Hamma hamma bilan,
Mulla g'umma bilan.

Hokim bo'lsang, xalqni bil.

Holingni hokimga ayt,
Bor-yo'g'ingni tashlab ket.